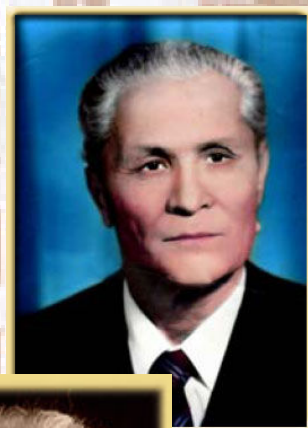

Қала тарихындағы есімдер Имена в истории города

Библиографиялық көрсеткіш

Оқырманға

Мемориалдық тақталар – республиканың, Қарағанды облысының қалалары мен селоларының тарихындағы маңызды оқиғаларды, айтулы даталарды; мемлекет, ғылым, мәдениет пен экономика қайраткерлерін есте қалдыруға арналған металдан, мәрмерден, граниттен жасалып, бетіне жазу жазылған немесе белгі салынған плиталар.

Халық депутаттары Кеңесінің шешімімен орнатылған. Қазіргі таңда Қарағанды қаласы әкімінің жанындағы ономастикалық комиссиясының шешімі бойынша даңқты адамдардың өміріне, қызметіне байланысы бар үйлердің қабырғасына орнатылады.

Ұлы Отан соғысы жылдарында эвакогоспитальдар орналасқан үйлерде (Ерубәев к.,16; Сәкен даңғ., 13; Бұқар жырау даңғылы, 20; Мәметова көшесі, 111), ғарышкерлер А.Г.Николаевтің, В.В.Терешкованың, П.Р.Поповичтің қалалық аэропорт үйінде, басқа да ғарышкерлердің «Чайка» қонақ үйінің қабырғаларына мемориалдық тақталар орнатылған.

«Қала тарихындағы есімдер» атты көрсеткіш - Қарағанды қаласындағы даңқты адамдарды мәңгі есте сақтау мақсатында қойылған мемориалдық тақталар туралы мәліметтер жинау мен әдебиеттерді жүйелеу өлкетену бөлімінің алғашқы қадамы. Бұл құрал мынандай бөлімдерден тұрады: «Олар Отан үшін шайқасты», «Интернационалист-жауынгерлер», «Олардың есімі бассейн тарихына енді», «Қарағанды ғалымдары», «Денсаулық сақшысы», «Білім беру қайраткерлері», «Қарағанды заңгерлері», «Әдеби Қарағанды», «Олар халыққа қызмет етті».

Көрсеткішке биографиялық анықтамалар мен әдебиеттер тізімі енгізілді. Көрсеткіш соңында мемориалдық тақталар орнатылған адамдардың алфавиттік тізімі көрсетілген.

Материалдарды жинақтауда өлкетану бөлімінің кітап қоры, өлкетану картотекасы және электрондық «Өлкетану» каталогы пайдаланылды.

Көрсеткіш кітапханашыларға, мұғалімдерге, студенттерге, оқушыларға, өлкетанушыларға және өз өлкеміздің тарихын білгісі келетін оқырмандарға арналған.

Бұл басылым өлкетану бөлімінің әйгілі адамдарға қойылған мемориалдық тақталар туралы әдебиеттерді жүйелеудің бірінші қадамы болғандықтан, мұнда кейбір материалдар, деректер болмауы мүмкін. Сондықтан оқырмандардың барлық ескертулері мен ұсыныстарын құрастырушылар мұқият тыңдап алғыспен қабылдайды.

Мемориальные доски – памятные металлические, мраморные или гранитные плиты с надписью или с изображением, увековечивающие значительные события и даты в истории страны, города Караганды; память о деятеле государства, науки, культуры и экономики. Мемориальные доски несут также информацию в чью честь названа та или иная улица.

Устанавливались по решению Совета народных депутатов. В настоящее время открываются по решению ономастической комиссии при акимате города Караганды на стене здания, связанного с деятельностью выдающихся людей.

Мемориальные доски установлены на стенах зданий, где размещались в годы Великой Отечественной войны эвакуогоспитали (ул. Ерубаяева, 16; пр. Сакена 13; пр. Бухар-жырау, 20; ул. Маметовой, 111). В честь пребывания в городе космонавтов А. Г. Николаева, В. В. Терешковой, П. Р. Поповича – на здании городского аэропорта; другим космонавтам – на стене гостиницы «Чайка».

Персональный библиографический указатель «Имена в истории города» – первая попытка отдела краеведения собрать и обобщить сведения об известных людях, память о которых в городе Караганде увековечена мемориальными досками (начиная с советского периода). В пособии выделены разделы: «Они защищали Родину», «Воины-интернационалисты», «Их имена вошли в историю бассейна», «Ученые Караганды», «На страже здоровья», «Деятели образования», «Юристы Караганды», «Деятели культуры и искусства», «Художники Караганды», «Караганда литературная», «Они служили людям». Указатель включает биографические справки и списки литературы. В конце пособия представлен список лиц, память о которых увековечена мемориальными досками. При его составлении использовались краеведческая картотека, электронная база данных «Краевед», а также весь краеведческий материал отдела.

Пособие предназначено библиотекарям, учителям, преподавателям, студентам и учащимся, словом, всем тем, кто интересуется историей нашего города.

Издание является первой попыткой отдела краеведения систематизировать литературу о личностях, в память о которых установлены мемориальные доски. В нем возможны упущения некоторых материалов. Все замечания и предложения читателей будут приняты составителем с вниманием и благодарностью.

Олар Отан үшін шайқасты. Они защищали Родину.

**Айтжанов Кәкен Дүйсембайұлы
(1924-2006)**

К.Д.Айтжанов Қарағанды қаласының Құрметті азаматы (2000), Мемлекеттік қауіпсіздіктің Құрметті қызметкері, полковник. Ол 1924 жылы 11 қараша Қарқаралы қаласында дүниеге келген. 1942 жылы мұғалімдер курсы бітірген соң, өз еркімен соғысқа аттанады. 66 Армияның құрамындағы 343-ші атқыштар дивизионында Сталинград қаласын неміс-фашистерінен қорғауға қатысады. Соғыста ауыр жараланады госпитальда емделген соң, Ташкент облысындағы Шыршық миномет училищесіне жібереді. Оны бітіргеннен кейін аға сержант шенін беріп, сонда курсанттар взводы командирінің орынбасары етіп қалдырады. Оны комсомол ұйымының хатшылығына сайлайды, батальон комсомол бюросының мүшесі болады. Армиядан кейін 1948 жылдан 1979 жылға дейін ұлттық қауіпсіздік саласында қызмет істеп шығады. Осы саладан отставкаға шыққан соң 13 жыл ДОСАФ облыстық комитетінде қызмет атқарды. ҰҚК басқармасындағы ардагерлер ұйымын 10 жыл басқарды. Аудандық кеңесінің депутаты болып бірнеше мәрте сайланды.

Ұлы Отан соғысының II дәрежелі ордені, «Құрмет белгісі» орденінің және басқа да жиырмадан астам наградалардың иегері.

«Жаздым үлгі жастарға» кітаптың авторы.

Ол тұрған үйге (Сәрсеков көшесі, № 22) 2007 жылы мемориалдық тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Айтжанов К. "Сұрасаң руымды...": Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Азия Транзит.-Қарағанды, 2005.- N10 (қазан).-30 б.

Айтжанов К.Д. Көміршілер қаласында: Қарағанды қаласының құрметті азаматы К.Д.Айтжановпен әңгіме ; әңгімелескен С.Жанысбай // Орт.Қазақстан.- 2006.- 1 тамыз.-2 б.

Жанысбай С. Ерлік салты - елге мұра: Сталинград шайқасына - 65 жыл // Орт.Қазақстан.-2008.- 7 ақпан.- 3 б.

Жанысбай С. Қадірменді қария: Мерейтой // Орт.Қазақстан.- 2004.- 11 қараша.-10 б.

Жанысбай С. Қадірменді қария: Ұлы Жеңіске - 60 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N5(мамыр).-12 б.

Мұстафин Е. Мәди жайлы жаңа дерек: Мәди Бәпиұлының туғанына - 125 жыл // Қарқаралы.- 2005.-9 шілде.-3 б.

Какен Дюсембаевич Айтжанов родился в 1924 году в г. Каркаралинске. В 1942 году окончил курсы учителей при Карагандинском облоно. В 1942 году добровольно вступил в ряды Красной Армии, принимал участие в обороне города-героя Сталинграда, где был тяжело ранен. После госпиталя К. Айтжанова зачислили в офицерское училище. Демобилизовавшись рядов Красной Армии, с 1948-го по 1979 год работал в управлении КГБ в г. Караганде. После выхода на пенсию 13 лет работал в обкоме ДОСААФ. С 1990 года являлся председателем первичной организации ветеранов ДКНБ и членом областного совета ветеранов войны и труда. Избирался депутатом районного Совета народных депутатов нескольких созывов. Награжден орденом Отечественной войны II степени, медалями «За отвагу», «За боевые заслуги», «За оборону Сталинграда», «За победу над

Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» и др., имеет 20 государственных наград.

Умер в 2006 году.

На доме, где жил Айтжанов К. Д. (ул. Сарсекова, 22), в 2007 году установлена мемориальная доска.

Литература:

10 Александров Д. Имя в истории города // Индустр. Караганда. – 2007. – 20 февр. – С.

14 Зинчук Д. Участник сражения на Волге // Индустр. Караганда. – 2003. – 1 февр. – С.

Минин В. М. Они сражались за Родину // Индустр. Караганда. – 2003. – 9 мая. – С. 15

Почетные граждане Караганды // Индустр. Караганда. – 2004. – 14 февр. – С. 5

Бөкенов Мұқамедия (1924-2001)

Бөкенов М. 1924 жылы Жаңаарқаның 4-ауылында туған. 1941 жылы орта мектепті бітіргеннен кейін, Қарағанды қаласында түрлі ұйымдарда жұмыс істеп, 1942 жылдың маусымында майданға аттанып, 5-гвардиялық дивизияның құрамында соғысып, 1943 жылы маусым айында сол қолының иығының түбінен беріп елге оралған. Ол республикалық партия мектебін, Абай атындағы Қазақ мемлекеттік педагогикалық институтын (1949), КОКП ОК жанындағы Жоғары партия мектебін (1966) бітірген. 1-ші қазақ орта мектебінде мұғалім, одан Жаңаарқа аудандық комсомол комитетінің бірінші хатшысы болып тұрып, облыстық комсомол комитетінің бірінші хатшысы болып ауысқан. Ленин аупарткомының 2-хатшысы болып сайланды. Облыстық партия комитетінің бөлім меңгерушісі, партия комиссиясының төрағасы болды. 1985-87 жылдары облатком төрағасының орынбасары. Зейнетке шыққаннан кейін «Бейбітшілік қорғау және кеңестік бейбітшілік қоры» төрағасының орынбасары міндетін атқарды. Қызыл Жұлдыз, 1-дәрежелі Отан соғысы, 2 рет «Құрмет Белгісі» ордендерімен марапатталған. Қарағанды қаласының құрметті азаматы (1995).

Ол тұрған үйге (Бұқар жырау даңғылы, №53) 2002 жылы мемориалдық тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Бөкенов Мұқамедия Жұмаділдин А. Жаңаарқа. Дерекнама.-Алматы: Кенже-Пресс-Медиа, 2003.- 427 б.

Бөкенов Мұқамедия Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред. А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 194 б.

Сексенұлы С. Жақсының өзіндей болған аға // Орт.Қазақстан.-2002.- 1 мамыр

Сексенұлы С. Құштар еді өмірге: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2004.- 7 желтоқсан.-8 б.

Сексенұлы С. Жалындап өткен ғұмыр: 9 мамыр - Жеңіс күні // Орт.Қазақстан.-2006.- 9 мамыр.-5 б.

Мухамедия Букенов родился в 1924 году. После окончания в Караганде школы № 7 имени Джамбула Мухамедия уходит на фронт, участвует в Орловско-Курской операции, во время танкового сражения теряет руку и инвалидом возвращается домой. В родном Жанааркинском районе он какое-то время преподает историю в средней школе поселка Атасу, а затем избирается секретарем райкома комсомола, заканчивает республиканскую двухгодичную партийную школу и одновременно - Казахский государственный пединститут имени Абая, заведует отделом пропаганды и агитации Карагандинского

горкома партии. Молодежь области оказала Мухамедии доверие, избрав его первым секретарем обкома комсомола. В последующем были высокие посты второго секретаря Ленинского райкома партии, заведующего отделом административных и торгово-финансовых органов обкома, председателя партийной комиссии при обкоме, заместителя председателя областного Совета народных депутатов. И на всех этих постах Мухамедия Букенович оставался скромным и отзывчивым на чужую беду, кристально честным и справедливым. Награжден орденом Красной Звезды, Отечественной войны 1-й степени, «Знак Почета» (дважды). Почетный гражданин города Караганды.

Умер в 2001 году.

На доме (пр. Бухар-жырау, 53), где он жил, в 2002 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Зинчук Д. Его дела нетленны // Индустр. Караганда. – 2002. – 27 апр.

Минин В. Пример служения Отчизне // Индустр. Караганда. – 2002. – 30 нояб. - С. 2

Сүлейменов Мүтәш (1921-2006)

М.Сүлейменов сержант, Даңқ орденінің толық иегері (1945).

Мүтәш Сүлейменов 1921 жылғы 10 қыркүйекте Қарағанды облысы Нұра ауданының Казгородок ауылында шаруа отбасында туған.

Қазақ орта мектебінде оқып, 9 кластық білім алды. 1941 жылдың мамыр айынан Нұра ауданының Чкалов атындағы колхозында есепші болып еңбек жолын бастады.

1942 жылдың 12 қаңтарында армия қатарына шақырылды. 1942 жылдың қазан айынан 49-шы Армияның 139-шы Рославск Қызыл Тулы дивизиясында, 2-ші Беларусь майданында бағыттаушы және 45-мм зеңбірек орудисінің командирі болды.

Беларусь соғысында 1944 жылы Мүтәш ағамыз III дәрежелі Даңқ орденін иеленді.

Кнышин қаласы және оның маңындағы соғыста М.Сүлейменов басқарған орудие расчеты неміс фашистерінің үш пулемет орнын және жиырмаға тарта гитлершілерді жойып жіберіп, біздің жаяу әскерлердің одан әрі жылжуына мүмкіндік жасады. Осы соғыстағы ерлігі үшін сержант М.Сүлейменов II дәрежелі Даңқ орденімен марапатталды. Ол Польша жеріндегі ұрыстарда көрсеткен ерлігі үшін 1945 жылғы 29 маусымда I дәрежелі Даңқ орденімен марапатталды.

1945 жылғы 9 мамырды, Жеңіс күнін М.Сүлейменов Берлин төңірегінде қарсы алды. 1945 жылғы 24 маусымда Москвада Қызыл алаңда болған Ұлы Жеңіс парадына қатысқан.

Әскер қатарынан оралған М.Сүлейменов бейбіт еңбек жолын 1946 жылы Нұра ауданының қазақ орта мектебінде алғашқы әскери дайындық пәнінің мұғалімі қызметінен бастап, 1987 жылға дейін үздіксіз еңбек етті.

1968 жылы Қарағанды педагогикалық институтының тарих факультетін сырттай бітірді.

М.Сүлейменов «Қазақ КСР-і білім беру саласының озық қызметкері», «КСРО ағарту саласының озық қызметкері» деген құрметті атаққа ие болды. Қазақ КСР-і Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасымен марапатталды.

1990 жылғы 7-мамырда КСРО Президенті М.С.Горбачевтің Кремльдегі Ұлы Жеңістің 45 жылдығына арналған қабылдауында болды.

М.Сүлейменов Ұлы Жеңістің 40 жылығына және 50 жылдығына арналған Москвада Қызыл алаңда өткен парадтарға қатысқан.

2006 жылы дүниеден өтті.

Ол тұрған үйге (Республика даңғылы, № 32) 2009 жылы тамызда мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Қазақстан Республикасы. Президент (1991 - Н.Ә. Назарбаев). Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградаларымен марапаттау туралы Қарағанды облысы бойынша: ҚР Президентінің Жарлығы// Орт. Қазақстан.- 2003.- 9 мамыр.-1 б.

Сүлейменов М. Жорық жолдары: Естелік-эссе.- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2001.- 70 бет.

Алдашева Р. Сұрапыл соғыста медсанбаттың сарбазы болған.: Жеңісті жақындатқандар Теміртау.- 2003.- 8 мамыр

Ахметов Д. Ерлік мәңгі жасайды: Жеңіске-55 жыл // Нұра.- 2000.-29 сәуір

Ахметов Д. Ерлік мәңгі жасайды: [М.Сүлейменов туралы] // Орт. Қазақстан.- 2001.- 26 қыркүйек. Нұра.- 2001.-6 қазан

Ахметов Д. Ұстаздардың ұстазы: Қалдырған ізің мәңгілік// Орт. Қазақстан.- 2004.- 23 қазан.-13 б.

Әшімұлы Б. Нұраның бойындағы нұрлы мекен: Мерейтой// Орт. Қазақстан.- 2004.- 13 қараша.-8 б.

Байтұрсын Т. Сексенінде де сергек мерейтой: [М.Сүлейменов туралы]// Орт. Қазақстан.-2001.-15 қыркүйек

Батырлар өлмейді: [Даңқ орденінің үш бірдей дәрежесінің иегері М.Сүлейменовты соңғы сапарға шығарып салу салтанаты] // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 шілде.- 1 б.

Білгішбайқызы Ш. Еңбектегі әр күнім - бір несібе // Нұра.- 2002.- 2 қараша

Досжанов Қ. Абзал аға: [М.Сүлейменов туралы]// Нұра.- 2001.-25 тамыз

Жанғожин А. Қарағандылықтар Отан үшін шайқаста: Қазыналы қарашаңырақ // Орт. Қазақстан.- 2003.- 30 желтоқсан.-8 б.

Жанғожин А. Қаһарман қарағандылықтар Қызыл алаңындағы Жеңіс шеруіне қатысады// Орт. Қазақстан.- 2000.-6 мамыр

Жұмағали С. Еңбегі бардың өнбегі бар // Орт. Қазақстан.- 2003.- 4 желтоқсан.-2 б.

Закарин М. Мәскеудегі жеңіс шеруіне қатысатын Мүтәш: ["Даңқ" орденінің толық иегері қарт майдангер, есімі республикаға аян артиллерист М.Сүлейменовпен әңгіме]// Қазақ елі.- 2005.- 4 мамыр (N17-18).-5б.

Кемпірбаев А. Батырлар еңбегі бағаланады // Орт.Қазақстан. - 2009. - 18 тамыз - 2 б.

Қарағанды енді әскери қала болады // Орт. Қазақстан.- 2002.- 4 қыркүйек.-11 б.

Қауысов Б. Ұлы Жеңіс шеруі шақырады: Ұлы Жеңіске -60 жыл// Орт.Қазақстан.- 2005.- 7 мамыр.-4 б.

Майдангерлер галереясы // Қарқаралы.- 2000.-6 мамыр

Мүтәшқызы Ж.. Асқар тауым - тірегім: Жеңіс шеруін бастаған жауынгер // Орт. Қазақстан.- 2006.- 24 тамыз.- 11 б.

Олжабай С. Құрметті азаматтарға - құрмет// Орт.Қазақстан.- 2005.- 17 ақпан.-8 б.

Сүлейменов М // Қаһарман қарағандылықтар. Герои-карагандинцы.- Қарағанды, 2000.- 113-114 б.

Сүлейменов Мүташ //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 487 б.

Сүлейменов Мүташ // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- 1990.- 524 б.

Сүлейменова Ж. Нұрлы Нұраның жаужүрек батыры: М.Сүлейменовтың қызы Ж.Сүлейменовамен әңгіме /әңгімелескен Ж.Тойбек // Орт.Қазақстан.- 2007.- 14 шілде.-3 б.

Сыздықов Б. Қазақ мектебі - ұлт бесігі: М.Сүлейменов атындағы мектепке- 75 жыл // Орт. Қазақстан.- 2004.- 10 сәуір.-6 б.

Сыздықов Б.О. Қазақ мектебі - ұлт мақтанышы М.Сүлейменов атындағы мектепке-75 жыл: Мерейтой// Нұра.- 2004.- 17 сәуір

Үш дәрежелі "Даңқ" орденінің иегері Мүтәш Сүлейменов: некролог // Орт.Қазақстан.- 2006.- 18 шілде.- 11 б.

Халиолла М. Жалындап жану немесе майдангер-ұстаз Мүтәш Сүлейменовпен сырласу: [Эссе]// Орт. Қазақстан.- 2001.-5 мамыр. Нұра.- 2001.-5 мамыр

Муташ Сулейменович Сулейменов родился в 1921 году, рано остался без отца. И без трех младших братьев. Их, как сотни тысяч других человеческих жизней, унес голощекинский джунгли... С детства познал крестьянский труд: пас скот, был погонщиком, работал в поле наравне со взрослыми. На него была вся надежда, единственного в семье кормильца и опоры матери.

Только стала налаживаться жизнь, а тут грянула война. Уходили один за другим на фронт мужчины, парни постарше возрастом. В январе 42-го пришла повестка и Муташу.

В Орске Оренбургской области, куда прибыла команда новобранцев из Караганды, проходили курс молодого бойца. А уже в марте сформированная здесь 114 стрелковая бригада была отправлена на Западный фронт, в Калининскую область. Недолго стояли в резерве. Свежими силами пополняли в боях значительно поредевшие подразделения пехотных частей. Так Муташ Сулейменов оказался в 220-м стрелковом полку, который, наскоро оправившись от потерь, обновив свои ряды, вновь ринулся в пекло боевых событий, на передовую...

– Здесь в августе 42-го меня впервые ранило. В ногу, осколком. Тогда по молодости не придавал значения, вроде легкой травмы на производстве, отлежался месяц в лазарете, и снова на передовую... В другой раз было уже страшнее. Сидел в окопе, как вдруг выбросом от взрыва снаряда меня всего завалило землей – одна голова торчала. Очнулся, не могу и пальцем пошевелить, кричу – голоса своего не слышу. Через час два заметили меня, откопали.– не без юмора вспоминает Муташ-ага. – Хотя кто тогда рассчитывал вернуться домой живым и невредимым? Вокруг – шрапнельный дождь, а мы шныряем у своих орудий и нет никакой гарантии, что тебя не накроет прицельным огнем или не зацепит шальной пулей, осколком... А всего за войну был ранен трижды, получил контузию...

После очередного ранения и госпиталя попал в 364-й полк 139-й Рославльской Краснознаменной дивизии 49-й армии 2-го Белорусского фронта. Сначала переводчиком, а затем командиром расчета 45-мм пушки, в составе своего полка прошел лесами и болотами Белоруссии, освобождал польские города и воеводства. Весть о победе застала в германском городе Аргемюнде.

...Не любит Муташ-ага распространяться об истории каждой боевой награды. Их цена несоизмерима с нашими житейскими, порой обывательскими, представлениями о подвиге, мужестве, самопожертвовании, героизме... За лаконичными строками наспех написанных командирских представлений к награде стоит нечто большее, но не измеримое никакими системами измерений.

«17 августа 1943 г. в бою уничтожил 2 пулеметные точки, 12 человек живой силы противника, снайпера. Награжден медалью «За отвагу».

«25-28 марта 1944 г. в районе роци Крылатой уничтожил 3 пулеметные точки, 10 солдат противника. Награжден медалью «За отвагу».

«19 июня 1944г. при освобождении населенного пункта (Белоруссия) уничтожил 2 огневые точки, 20 вражеских солдат, обратил в бегство до взвода неприятельских солдат. Награжден орденом Славы III степени».

«29 июня 1944 г. при форсировании р.Друть в районе деревни Пильщицы уничтожил августа уничтожил 3 пулеметные точки врага, мешавшие продвижению пехотных подразделений. Награжден орденом Красной Звезды».

«8-9 августа 1944 г. в бою за г. Осовец Кнышин (Польша) в районе крепости уничтожил 1 пулеметную точку, 8 вражеских солдат. 13-14 августа уничтожил 2 пулеметные точки, 10 немецких солдат. Огнем подавил контратаку противника, обратил его в бегство, способствовал наступлению на линию обороны неприятеля. Награжден орденом Славы II степени».

«В бою за освобождение г. Данциг (Польша) уничтожил 3 единицы вражеской бронетехники, 2 огневые точки, 1 снайпера. Представлен к награждению орденом Славы I степени».

После войны его звали работать в милицию, партийные и советские органы. Для героя-фронтовика открыта была дорога и в военную академию. От всех приглашений отказался. Пошел работать в школу. Преподавателем начальной военной подготовки, военрукром. В ту школу, где сам когда-то учился (село Казгородок Нуринаского района). Учил детей и сам учился. Сдал экстерном экзамены и получил аттестат о среднем образовании. Потом заочная учеба в Карагандинском педагогическом институте, на историческом факультете. В родном селе отпраздновал свой 80-летний юбилей.

За 38 лет безупречной работы в системе образования удостоен званий «Отличник народного просвещения Казахской ССР», «Отличник просвещения СССР».

Умер Муташ Сулейменович в 2006 году.

Мемориальная доска установлена в 2009 году у въезда во двор дома № 32 по проспекту Республики: последние годы своей жизни в этом доме жил Муташ Сулейменов.

Литература:

Война... День последний // Авитрэк-регион.-2003.-7 мая (N18).-С.5

Гордиенко Л. Полный кавалер Славы: [Почетный гражданин Караганды и Нуринаского района] // Индустр. Караганда.-2001.-8 сент.

Савин В. В. Здесь жил герой // Индустр. Караганда. – 2009. – 18 авг. – С. 3

Сатаев С. Война отгремела, а память осталась: Три ордена Славы Муташа Сулейменова // Capital Караганды.-2004.-N1.-С.10

Сулейменов Муташ // Могильницкий В.М., Мукашев Г.М. Почетные граждане Караганды.-Караганда, 2004.-С.49

Сулейменов Муташ: [некролог] // Индустр. Караганда. – 2006. – 18 июля. – С. 9

Интернационалист – жауынгерлер Воины-интернационалисты

Гусак Валерий Владимирович (1962- 1984)

Гусак Валерий Владимирович — 97978 д/п э/б авиация технигі-аға лейтенант, Қарағанды қаласында 23.08.1962 жылы туған, орыс, КПСС мүшесі, білімі орта-арнаулы. Совет Армиясына Қарағанды қаласындағы Октябрь аудандық әскери комиссариатынан 10.08.1979 жылы шақырылып, Киров әскери-авиация училищесіне жолдама алады, оны 1982 жылғы шілдеде авиация технигі мамандығы бойынша бітіріп шығады.

Ауғанстан Демократиялық Республикасында 14.07.1984 жылдан 27.11.1984 жылға дейін авиация технигі болып қызмет атқарды. 12 жауынгерлік операцияға қатысты, жалпы

146 сағат әуеде болып, экипаж құрамында вертолетпен 92 жауынгерлік тапсырмамен ұшты. Бараки ауданындағы құрылған қарақшыларды анықтау және құрту жөніндегі жауынгерлік тапсырманы орындау кезінде 1984 жылы 27 қарашада вертолетті бүлікшілер атып құлатты. Аға лейтенант В. В. Гусак өзінің жауынгерлік борышын соңына дейін орындап қаза тапты.

Жауынгерлік тапсырманы үлгілі орындағаны, көрсеткен ерлігі мен жанқиярлығы үшін КСРО Жоғарғы Кеңесі Президумының 23.04.1985 жылғы Жарлығымен қаза болған соң «Қызыл Жұлдыз» орденімен наградталды.

Қарағанды қаласындағы зиратқа 4.12.1984 жылы жерленді.

**Қарағанды қаласындағы № 65 орта мектепте мемориалдық тақта орнатылды.
Әдебиеттер:**

Гусак Валерий Владимирович. // Боздақтар; Афган 1979-1989. – Караганда, 1999. – 31 б.

Валерий Владимирович Гусак родился 23. 08. 1962 года в городе Караганде. Средне-техническое образование. В Советскую Армию призван 10. 08. 1978 года Октябрьским райвоенкоматом г. Карагнды и направлен в Кировское военно-авиационное училище, которое окончил в июле 1982 года по специальности бортовой авиационный техник.

В Демократической Республике Афганистан служил с 14. 07 1984 года в должности авиационного техника. Принимал участие в 12 боевых операциях, в составе экипажа вертолета совершил 92 боевых вылета. 27 ноября 1984 года при выполнении боевой задачи по выявлению и уничтожению бандформирований в районе Бараки вертолет был сбит мятежниками. Старший лейтенант Гусак погиб, до конца выполняя свой воинский долг.

За образцовое выполнение боевых задач, проявленное мужество и отвагу Указом Президиума Верховного Совета СССР от 23. 04. 1985 года награжден орденом Красной Звезды. В средней школе № 65 установлена мемориальная доска.

Литература:

Гусак Валерий Владимирович. // Книга памяти. – Караганда, 1999. – С. 31, 3

Навеки молодые: Завтра исполняется 15 лет со дня вывода советских войск из Афганистана // Индустриальная Караганда.- 2004.- 14 февр.-С.13

"...я навсегда останусь молодым" // Индустриальная Караганда.- 1993.- 12 нояб.-С.2

Иксанов Рафис Назимович (1966-1986)

Иксанов Рафис Назимович — 51883 д.п. ә/б взвод командирінің орынбасары, кіші сержант, Қарағанды қаласында 27.12.1966 жылы туған, татар, ВЛКСМ мүшесі, білімі орта, № ОМ 64 бітірген, Совет Армиясына Теміржол аудандық әскери комиссариатынан 26.04.1985 жылы шақырылған. Көздеуші-оператор мамандығы бойынша 51883 д. п. ә/б 1985 жылдың сәуірінен қазанына дейін әскери дайындықтан өткен.

1985 жылдың қазанынан 1986 жылғы 22 тамызға дейін Ауғанстан Демократиялық Республикасында соғысты. Тоғыз әскери операцияға қатысып, өзін батыл, шешімді және ержүрек жауынгер ретінде танытты. 1986 жылғы 22 тамызда Фарахруд елді мекені ауданында бекінген бүлікшілер тобын жоюға қатысты. Ұрыс кезінде БМП қаруымен жаудың екі оқ ататын нүктесінің көзін жойып, сонысымен ұрыстың табысты аяқталуына ықпал етті. Айналып өту маневрін жасау кезінде жауынгерлік машинаға оқ тиді, өзінің жауынгерлік борышын соңына дейін орындап, кіші сержант Р.К.Иксанов қаза болды.

КСРО Жоғарғы Кеңесінің 25.05.1987 жылғы Жарлығымен кдза болған соң «Қызыл Жұлдыз» орденімен наградталды.

Қарағанды қаласы Қарағанды Сортировка ст. мұсылман зиратына 27.08.1986 жылы жерленді.

№ 636 құрылыс-монтаж поезіне мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Иксанов Рафис Назимович // Боздақтар; Афган 1979-1989. – Қарағанда, 1999. – 45 б.

Рафис Назимович Иксанов родился 27. 12. 1966 года в г. Караганде. Окончил СШ № 46. В Советскую Армию призван 16. 04. 1985 года Железнодорожным райвоенкоматом. В Демократической Республике Афганистан воевал с октября 1985 года по 22. 08. 1986 год. Принимал участие в девяти боевых операциях, показал себя смелым, решительным и мужественным воином. 22 августа 1986 года принимал участие в ликвидации группы мятежников, устроивших засаду в районе населенного пункта Фарахруд. Во время боя подавил две огненные точки противника, чем способствовал успешному завершению боя. При совершении обходного маневра боевая машина была подбита, младший сержант Иксанов убит.

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 25. 05. 1987 года награжден орденом Красной Звезды. В строительно-монтажном поезде № 653 установлена мемориальная доска.

Литература:

Иксанов Рафис Назимович // Книга памяти. – 1999. – С. 45-47

Коцоев Сергей Инварович (1960-1981)

Коцоев Сергей Инварович — 89933 д. п. э/б БМП командирі, сержант, Қарағанды облысының Шахтинск қалалық Кеңесінің Долинка пос. 12.12.1960 жылы туған. Осетин, ВЛКСМ мүшесі, білімі орта, Қарағанды қаласындағы № 45 ОМ және № 30 ОКТУ-ді бітірген. Армияға шақырылғанға дейін Қарағанды үй құрылысы комбинатында электрмен газбен дәнекерлеуші болып істеді.

Совет Армиясына Қарағанды қаласының Ленин аудандық әскери комиссариатынан 14.11.1979 жылы шақырылған. 64436 э/б әскери дайындықтан өтті. 25.05.1980 жылдан 24.09.1981 жылға дейін Ауғанстан Демократиялық Республикасында жауынгерлік борышын өтеді. Жауынгерлердің әскери машинасының командирі болды, өзінің интернационалдық борышын орындады әскери көмек көрсету үшін АДР территориясына еңгізілген Совет әскерлерінің алғашқы бөлімшелерінің қатарында болды.

Файзабад қаласы ауданында бүлікшілермен ерлікпен шайқасты. Шайқас басталған кезде ротаның оперативті пунктіне өтуге әрекет жасаған бүлікшілер тобын байқап қалды. Пулеметтен оқ жаудырып жеке өзі үш бүлікшінің көзін жойды. Шайқас кезінде ауыр жарақаттанған жолдасын жау оғының астынан алып шығам дегенде С. И. Коцоевтің өзі ауыр жарақаттанды, сөйтіп ұрыс даласында 24.09.1981 жылы қаза болды.

КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының 4.02.1982 жылғы Жарлығымен қаза болған соң «Қызыл Жұлдыз» орденімен наградталды.

Қарағанды қаласындағы Жаңа Михайловка зиратына 5.10.1981 жылы жерленді. Ол жұмыс істеген үй құрылысы комбинатында зерде бұрышы ашылды. С. И. Коцоев атындағы патриоттық клубы жұмыс істейді.

Ол тұрған үйге (Ерубасев көшесі, №58) мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Коцоев Сергей Инварович. // Боздақтар; Афган 1979-1989. – Қарағанда, 1999. – 61 б.

Сергей Инварович Коцоев родился 12. 12. 1960 года в поселке Долинка. Окончил СШ № 45 и СПТУ-30 в Караганде. До призыва в армию работал электрогазосварщиком на Карагандинском домостроительном комбинате.

В Советскую армию призван 14. 11. 1979 года Ленинским райвоенкоматом г. Караганды. В Демократической Республике Афганистан воевал с 25. 05. 1980 по 24. 09. 1981. Выполняя свой интернациональный долг, командовал боевой машиной пехоты. Мужественно сражался с мятежниками в районе города Файзабад. Во время начала боя заметил группировку противника, пытавшегося выйти на оперативный пункт роты. Огнем пулемета лично уничтожил трех мятежников. Во время боя был тяжело ранен его товарищ. Пытаясь вынести раненого из-под обстрела, Коцоев был смертельно ранен.

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 4. 02. 1982 г. награжден орденом Красной Звезды. На доме, где проживал Сергей Коцоев (Ерубасева, 58), установлена мемориальная доска.

Литература:

Коцоев Сергей Инварович // Книга памяти. – Қарағанда, 1999. – с. 61, 62

Рачков В. Голос с пожелтевших страниц // Индустр. Қарағанда. – 1990. – 2 февр.

Сахно Александр Владимирович (1963-1982)

Сахно Александр Владимирович — 24742 д.п. әбжауынгері-пулеметшісі, Қарағанды қаласында 16.03.1963 жылы туған, орыс, ВЛКСМ мүшесі, Армияға шақырылғанға дейін Қарағанды-Сортировочная станциясының локомотив депосында машинистің көмекшісі болған.

Совет Армиясына Қарағанды қаласындағы Теміржол аудандық әскери комиссариатынан 20.04.81 жылы шақырылған.

1981 жылғы қазаннан 28 желтоқсанға дейін пулеметші болып Ауғанстан Демократиялық Республикасында жауынгерлік борышын өтеді. Бүлікшілер құрылымы қарақшыларын жою жөніндегі әскери операцияларға бірнеше рет қатысты. Ұрыс кезінде белсенділік пен батылдық танытты. 28.12.81 жылы Гильменд провинциясындағы Лакшаккалай елді мекенінде бүлікшілердің ірі тобын жоюға қатысып, батылдық пен шешімділік танытты. Қарсыластардың пулемет оғынан взводтың жолы кесілді. Жауынгер А.В. Сахно флангадан өтіп, пулемет нүктесіне граната лақтырып, сол арқылы взводтың ілгері жылжуына жағдай жасады. Бұдан соң А.В.Сахно үйге еніп, пулемет оғымен қарақшыларды жойды. Сол кезде өзі де оққа ұшты.

КСРО Жоғарғы Советі Президиумының 6.05.82 жылғы Жарлығымен қаза болған соң «Қызыл жұлдыз» орденімен наградталды.

Қарағанды-Сортировочная станциясындағы зиратқа 8.01.82 жылы жерленді. **Қарағанды-Сортировочная станциясының локомотив депосында мемориалдық тақта орнатылды.**

Әдебиеттер:

Сахно Александр Владимирович // Боздактар; Афган 1979-1989. – Караганда, 1999. – 106 б.

Александр Владимирович Сахно родился 16. 03. 63 года в городе Караганде. До призыва в армию работал помощником машиниста в локомотивном депо станции Караганда-Сортировочная. В Советскую Армию призван 20. 04. 81 года Железнодорожным военкоматом г. Караганды. В Демократической Республике Афганистан воевал пулеметчиком с октября по 28 декабря 1981 года. Неоднократно принимал участие в боевых операциях по уничтожению бандформирований мятежников. 28. 12. 81 года, участвуя в ликвидации крупной банды мятежников в населенном пункте Лахгаккалай провинции Гильменд, проявил смелость и решительность. Пулеметным огнем противника было остановлено движение взвода. Рядовой Сахно, зайдя во фланг, забросал пулеметную точку гранатами, тем самым обеспечив продвижение взвода вперед. Затем Сахно ворвался в дом и огнем из пулемета уничтожил бандитов. Сам при этом погиб. Указом Президиума Верховного Совета СССР от 6. 05. 82 года награжден орденом Красной Звезды. В локомотивном депо станции Караганда-Сортировочная установлена мемориальная доска.

Литература:

Сахно Александр Владимирович // Книга памяти. – Караганда, 1999. – С. 106-108

Трошин Виктор Дмитриевич (1951-1984)

Трошин Виктор Дмитриевич - 39776 д. п.э/б батальон штабының бастығы, майор, Пенза облысының Камышкин ауданындағы Старый Черчин селосында 3.01.1951 жылы туған, орыс, КПСС мүшесі, 1972 жылы Ташкент қаласындағы Жоғары жалпы әскери командалық училищесін бітірген. Совет Армиясына Қостанай облысының Қостанай аудандық әскери комиссариатынан 28.08.1968 жылы шақырылған.

Батальон штабының бастығы қызметінде 15.06.1983 жылдан 2.03.1984 жылға дейін Ауғанстан Демократиялық Республикасында жауынгерлік борышын өтеді. Ерлік пен жанқиярлық танытып алты әскери операция мен барлауға қатысты. Полк бөлімшесінің алдындағы міндетті орындау барысында 2.03.1984 жылы Кабул провинциясында әскери операция кезінде бүлікшілердің қалың оғы астында қалды. Майор В.Д.Трошин жауға қарсы тиімді оқ жаудыратын позицияны алуды ұйымдастыра білді, қорғау тобының қимылын ақылмен басқара біліп, жаудың кетіп бара жатқан полкке жақындауына мүмкіндік бермеді. Осы шайқаста 1984 жылғы 2 наурызда В.Трошин қаза болды. КСРО Жоғарғы Советі Президиумының 13.06.84 жылғы Жарлығымен қаза болған соң «Қызыл Жұлдыз» орденімен наградталды.

Қарағанды қаласындағы Зеленая Балка зиратына 14.03.84 жылы жерленді. Оның есімімен Қарағанды қаласындағы № 21 ОМ пионер отряды аталған.

Ол тұрған үйге (Орбита 1, № 3) мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Трошин Виктор Дмитриевич // Боздактар; Афган 1979-1989. – Караганда, 1999. – 115 б.

Виктор Дмитриевич Трошин родился 3 января 1951 года в селе Старый Черчин Камышкинского района Пензенской области. Закончил в 1972 году Ташкентское высшее военное общевойсковое командное училище. В Советскую армию призван 28. 08. 1968 года Кустанайским РВК Кустанайской области.

В Демократической Республике Афганистан воевал с 15. 06. 1983 года по 2. 03. 1984 года в должности начальника штаба батальона. Принимал участие в шести боевых операциях и реализации разведанных.

2. 03. 1984 года в ходе боевой операции в провинции Кабул при выполнении поставленной задачи подразделения полка подверглись сильному ружейно-пулеметному обстрелу со стороны мятежников. Майор Трошин организовал занятие выгодных огневых позиций и ведения огня по противнику, умело руководил действиями групп прикрытия, не давая противнику приблизиться к отходящей колонне полка. В этом бою Трошин погиб. Указом Президиума Верховного Совета СССР от 13. 06. 84 года награжден орденом Красной Звезды. На доме № 3 (Орбита, 1), где он проживал, установлена мемориальная доска.

Литература:

Трошин Виктор Дмитриевич // Боздактар. Книга памяти. – Караганда, 1999. – С. 115, 116

«Олардың есімі бассейн тарихына енді» Их имена вошли в историю бассейна

Костенко Иван Акимович (1892-1934)

Костенко Иван Акимович Қарағанды көмір бассейнін игеруді ұйымдастырушылардың бірі. Ол 1892 жылы туған. Мәскеудегі Өнеркәсіп академиясын 1932 жылы бітірген. 14 жасынан Донбасс шахталарында шанашы, ат айдаушы, тіреуші, десятник болып істеді. 1918-1920 ж. бронепоезд командирі, Донбасты қорғауға қатысушы. 1920-28 жылдары партиялық, мемлекеттік қызметте болды. 1931-33 жылдары Донбаста көмір тресі басқарушысының орынбасары, 1933-34 жылдары «Қарағандыкөмір» тресінің басқарушысы болып қызмет атқарды. Қарағандының жаңа тұрғын аймағы — Жаңа қала құрылысын салуды ұйымдастыруға, №30, 31, 33, 34 тік шахталары мен №20 көлбеу шахтасын тұрғызуға, бассейнде көмір өндірудің жаңа жүйелері мен технологиясын енгізуге қатысты. БК (б) П 17-съезінің делегаты.

Костенконың құрметіне Қарағандыда көше, шахта аталады. Оның атымен аталған көшенің №1 үйіне мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Костенко кім болып еді?: 101 сауал // Орт.Қазақстан.- 2004.- 25 қараша.-10 б.

Костенко Иван Акимович //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 299 б.

Костенко Иван Акимович // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- 1990.- 239 б.

Жилые массивы, появившиеся в начале 30-х годов в Караганде вокруг шахт NN 1, 2, 3, на Втором руднике, поселки Тихоновка, Пришахтинск, Компанейск, Майкудук и Михайловка в феврале 1934 года решением ВЦИК приобрели статус города. В его становление и развитие угольного бассейна огромный труд вложил горный инженер И. А. Костенко. Приказом народного комиссариата тяжелой промышленности №1013 от 29 ноября 1932 года Иван Акимович Костенко был назначен управляющим трестом "Карагандауголь".

Иван Акимович Костенко родился в 1892 году. С 14 лет саночник, коногон, крепильщик, десятник на шахтах Донбасса. В 1918-20 гг. – командир бронепоезда, участник обороны Донбасса. В 1920-28 гг. – на партийной государственной работе. Успешно окончил Московскую промышленную академию и горный институт. Перед приездом в Караганду работал заместителем управляющего трестом "Сталинуголь" в Донбассе. С 5 декабря 1932 года Костенко начал работать в Караганде. Изучив структуру управления, он произвел существенную реконструкцию. Была создана самостоятельная хозяйственная единица - управление "Шахтострой", которое занималось проходкой и строительством шахт. И сразу приступил к проектированию, строительству шахт NN 20, 30, 31, 33/34, "Гигант".

В то время трест "Карагандауголь" вел проектирование и строительство всех промышленных предприятий, учреждений. Одновременно строились жилищно-коммунальные, культурно-бытовые здания. Костенко постоянно заботился о развитии шахтерского центра. За лето 1934 года в Новом городе были заложены 9 четырехэтажных домов, общежитие на 270 мест, средняя школа № 1, дом отдыха в Михайловке. За плодотворную работу по управлению трестом и огромный вклад в общественные дела городского и областного масштабов Костенко был избран членом бюро крайкома ВКП (б), делегатом XVII съезда партии. И.А. Костенко пылал огромной энергией и энтузиазмом, был человеком большой силы и воли. Погиб в авиакатастрофе 27 июля 1934 года.

В целях увековечения памяти Костенко 13 августа 1934 года Президиум КазЦИК присвоил его имя строящейся шахте "Гигант". Карагандинский горсовет назвал одну из первых улиц Нового города именем Костенко. На доме № 1 установлена мемориальная доска с указанием, что улица названа в честь Ивана Акимовича Костенко.

Литература:

- Амиров Х. Утро Караганды. – Алма-Ата: Казахстан, 1972. – 60 с.
Кудышев О. Генерал горняцкой гвардии // Индустр. Караганда. – 1999. – 4 авг.
Минин в. В. М. Он строил город и шахты // Шахтерская неделя. – 2007. – 17 авг. (№33). – С. 5
Минин В. Улицы моего города: Навстречу 70-летию Караганды // Индустр. Караганда.-2003.- 27 мая.-С.10
Новиков В. Я. Иван Акимович Костенко – первостроитель Караганды // Шахтерская неделя. – 2007. – 22 янв. – С.2
Новиков В. Я. Первостроитель города // Индустр. Караганда. – 2004. – 18 нояб. – С. 11
Новиков В.Я. Первостроитель Караганды // Индустр.Караганда.-2004.- 13 авг.-С.2. Шахтерская неделя.- Караганда, 2004.- 13 авг.
Новиков В. 20 век. Карагандинский угольный бассейн:люди, события, факты(30-е годы) //Индустр.Караганда.- 2001.-13 янв., Шахтерская неделя.- Караганда, 2000.-21 апр.
Новиков В.Я. О прошлом память сохрани: [И.А.Костенко] // Шахтерская неделя.- Караганда 2006.- 4 авг.-С.1
Попов Ю. В Старом городе //Индустр.Караганда.- 1993.- 27 июля.-С.4
Улица Костенко // Индустр.Караганда.- 1999.- 28 авг.-С.4

**Курдюков Василий Алексеевич
(1903-1980)**

Курдюков Василий Алексеевич гидрогеолог, Қарағанды артезиан алыбын зерттеушілердің, өңірді сумен жабдықтауды ұйымдастырушылардың бірі. 1931 жылы Ленинград кен институтын бітірген. 1931-1957 жылы Орталық Қазақстанда тұрғын және өнеркәсіптік аймақтарда сумен қамтамасыз ету жөніндегі кешенді гидрогеология және инженер-геология зерттеулердің жетекшісі. 1958-1961 жылдары жер асты суларының режимі, оны қорғау жөніндегі Қарағанды гидрогеология станциясының бастығы. 1961-66 жылдары түрлі институттарда ғылыми-зерттеу жұмыстарын атқарды. Нұра және Шерубай-Нұра өзендері аңғарларында жерасты суының мол қорын барлады. Қарағанды және Жезқазған облыстарының қуаң жерлерін су көзімен қамтамасыз ету үшін жүргізілген барлауға қатысты. Еңбек Қызыл Ту орденімен және медальдармен марапатталған.

Ол тұрған үйге (С.Ерубаев көшесі, №24) 2007 жылы 1 сәуірде мемориалдық тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Курдюков Василий Алексеевич //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 309 б.

Курдюков Василий Алексеевич //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.Р.Н.Нұрғалиев.- Алматы: Қаз. сов. энцикл., 1990.- 251 б.

Человек, знавший о воде, наверное, все, появился в Караганде летом 1930 г. в составе одной из шести геологических партий Ленинградского гидрогеологического института. И был этим человеком Василий Курдюков, тогда еще студент Ленинградского горного института, прибывший в наши края для изыскания возможных источников водоснабжения будущих объектов угольной и металлургической промышленности.

В те годы в Карагандинском бассейне работало немало геологов различной направленности, но гидрогеологом и тогда и позже был только он. Почему парнишка из деревеньки Тверской области выбрал гидрогеологию? Об этом, как говорится, история умалчивает. Тем более что в дальнейшей своей жизни он испробовал многое. В составе лыжного отряда ЧОН участвовал в подавлении Кронштадтского мятежа; редактировал студенческую газету и работал в издательстве; был матросом и даже в актерах «состоял»... Но вода стала его главным выбором, главным талантом, которым наградила природа и который он развивал во благо людям.

Через год - второй приезд, в составе группы Института подземных вод треста «Союзгеоразведка», с которой проводит обширные гидрогеологические изыскания для обеспечения первоочередных новостроек г. Караганды, Успенского рудника и других объектов, в частности, рабочих поселков Майкудук и Компанейского. А в 32-м, после окончания института (дипломный проект защитил по теме «Водоснабжение рабочих поселков Караганды»), перебирается в Караганду на постоянную работу, продолжая исследования в пределах Караганда-Темиртауского промрайона. Практическое значение гидрогеологических работ, выполненных В. Курдюковым совместно с коллегами в этом районе и Центральном Казахстане в целом, неопределимо. Только за пять с небольшим лет (1931-1936 гг.) были разведаны, обоснованы и сооружены первые водозаборы и водопроводы Караганды, питающие водой шахты, рабочие поселки, новостройки; изучены гидрогеологические условия всех действующих и строящихся шахт бассейна; открыт и предварительно изучен юрский артезианский бассейн, что решило проблему

водоснабжения Карагандинского промрайона на десятки лет вперед; выделены в качестве объектов для разведки обильные воды долины реки Шерубайнуры; обеспечены водой станции железной дороги Караганда-Балхаш (Караганда-Сортировочная, Б. Михайловка, Шерубайнура, Дарья, Агадырь); в практику работ внедрены геофизические методы поисков подземных вод, вертикальное зондирование и электропрофилирование; обоснована и внедрена новая научная методика поисков напорных вод древних долин рек, погребенных под мощным огнеупорным слоем глин. Это огромный объем исследовательских работ произведен только за пять с небольшим лет. А ведь Василий Алексеевич проработал в Казахстане более 40 лет, в составе Центрально-Казахстанской экспедиции Казгеоуправления, Казахстанской угольной экспедиции, треста «Казахуглегеология», гидрогеологической партии Карагандинского геологического управления, Карагандинского геологического треста. И везде был на высоте, участвовал практически во всех важнейших гидрогеологических исследованиях, выявил и разведкал целый ряд месторождений и участков подземных вод, до настоящего времени служащих надежным источником водоснабжения городов, поселков и промпредприятий.

Когда намечали строить Казахстанскую Магнитку, то проблема упиралась в... отсутствие в том районе подземных вод - так считали московские корифеи геологии. А Василий Курдюков открыл Нуринское месторождение пресных подземных вод, питающее Самаркандское водохранилище, без которого невозможно представить ни Магнитку, ни город Темиртау.

А первым дипломом и значком «Первооткрыватель месторождения» Василий Алексеевич был награжден по решению коллегии Мингеологии СССР в 1969 г. за открытие Жаргас-Котурского месторождения подземных вод. Был награжден орденом Трудового Красного Знамени, медалями «За трудовую доблесть», «За доблестный труд в период Великой Отечественной войны 1941-1945гг.»

1 апреля 2007 года у дома № 24 по улице Ерубаева собралась геологическая общественность, чтобы увековечить память о своем известном коллеге, первом гидрогеологе Карагандинского бассейна, отдавшем ему 50 лет работы и жизни.

После небольшого митинга, на котором руководители ТУ «Центрказнедра» произнесли добрые слова о деятельности и открытиях Курдюкова не только Караганды, но и многих других городов Казахстана, его супруга Анастасия Антоновна и заместитель акима района имени Казыбек би Габит Туяков совершили церемонию открытия мемориальной доски с лаконичной надписью: «В этом доме с 1954-го по 1980 год жил выдающийся гидрогеолог Центрального Казахстана, открывший ряд подземных вод, Курдюков Василий Алексеевич (1903-1980)».

Литература:

- Байкенжина Л. Они были первыми // Индустр. Караганда. – 1998. – 2 мая. – С. 11
Караганда – третья угольная база: материалы по природным ресурсам Акмолинско-Карагандинского промышленного района / АН СССР; отв. ред. В. А. Бессонов. – М.-Л.: АН СССР, 1936. – 472 с.: ил.: – (Казакстанская база, труды, вып. 3).
Первый гидрогеолог // Индустр. Караганда. – 2007. – 3 апр. – С. 2
Попов Ю. Г. Свидание с Сарыаркой: Алма-ата: Казахстан, 1980. – 124 с.
Туманов А. Талант на всю жизнь // Индустр. Караганда. – 2004. – 27 янв. – С. 5
Уланова Т. Первопроходцы Сары-Арки // Индустр. Караганда. – 1986. – 18 сент.
Чеканова С. Дар – чувствовать воду // Взгляд. – 2003. – 24 дек. – С. 11

**Лобада Игорь Иванович
(1927-1965)**

Лобода Игорь Иванович шахтер. И.И.Лобода 1927 жылы туған. Еңбек қызмегін 1953 жылы «Қарағандыкөмір» өндірістік бірлестігінің №20 шахтасында бастады. 1953-57 жылдары №1 учаске бастығының көмекшісі, 1957-59 жылдары №4 учаскенің бастығы, 1959-1960 жылдары тау-кен мастері, 1960-65 жылдары №1,2,5,6 учаскелердің бастығы болды. Шахта апатында шахтерлерді құтқару және аварияның зардабын жою кезінде қаза тапты. Ленин орденімен марапатталған (қайтыс болғаннан кейін, 1965).

Қарағандыда Лобода есімімен көше аталған, ол тұрған көшедегі аталған №1 үйге тақта орнатылған.

Әдебиеттер:

Лобода Игорь Иванович //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 392 б.

Лобода Игорь Иванович // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- 1990.- 383 б.

Игорь Иванович Лобода родился в 1927 году. В юности он мечтал стать летчиком. Поступил в Качинское летное училище. Но за несколько месяцев до окончания подал рапорт: «Прошу отчислить...». В училище он понял, что авиация не его призвание.

Трудовую деятельность начал в 1953 году на шахте № 20 производственного объединения «Карагандауголь». В 1953-57 годы – помощник начальника участка № 1, в 1957-59 – начальник участка № 4, в 1959-60 – горный мастер, в 1960-65 – начальник участков « 1, 2, 5, 6.

Трагедия случилась в погожий мартовский день. В лаве шахты произошло резкое смещение слоев угля и в образовавшуюся трещину хлынул метан. Именно в это время в кабеле возникло короткое замыкание. Искры оказалось достаточно, чтобы вспыхнул метан. По выработкам понесся смертоносный углекислый газ. Начальник участка Игорь Лобода бросился к телефону, сообщил о случившемся диспетчеру. Пробираясь от одного горняка к другому, собрал всех в штреке и повел кратчайшим путем к выходу из шахты. Затем вывел вторую группу. Но тут он вспомнил: в дальнем штреке остались горняки Юрасов и Данилишин. Он молча ринулся назад в газовую ловушку...

Указом Президиума Верховного Совета СССР Игорь Иванович Лобода посмертно был награжден орденом Ленина. А бывший «Дворцовый проезд» переименовали в улицу имени Лободы. На доме № 1 установлена мемориальная доска с указанием, что улица названа в честь Игоря Лободы.

Литература:

Выручая товарищей // Шахтерская неделя. – 2007. – 3 авг. (№31). – С. 10

Ляховская И. Героическое рядом. – Алма-Ата: Казахстан, 1971. – 88 с.

Улица Лободы // Индустр. Караганда. – 1999. – 28 авг. – С. 6

Мұсағалиев Яуда (1928-2000)

Мұсағалиев Яуда шахтер, Социалистік Еңбек Ері (1971), құрметті шахтер (1972).

1948-1960 жылдары Т.Күзембаев атындағы шахтада жолшы, көмір қазушы, 1960-1974 жылдары көмір комбайны машинисі, 1974-1980 жылдары тазарту забойының кеншісі, 1980 жылдан жер асты электр слесарі. 9-сайл. ҚАЗКСР Жоғарғы Кеңесінің депутаты, Қазақстан Компартиясы ОК-нің мүшесі (1971-76), Қазақстан Компартиясы 13-14-съездерінің, делегаты, 8-бесжылдықтың (1966-1970) өндірістік тапсырмалары мен социалистік міндеттемесін мерзімнен бұрын орындап, аса жоғары техникалық-

экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізді. Ленин, Еңбек Қызыл Ту ордендерімен марапатталған. «Шахтер даңқы» белгісінің толық иегері.

2009 жылы 19 наурызда ол тұрған үйге (Кривогуза көшесі, 12/2) мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Мұсағалиев Яуда // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 413 б.

Мұсағалиев Яуда // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- 1990.- 420 б.

Яуда Мусағалиев шахтер, Герой Социалистического Труда, почетный шахтер. Родился в 1928 году. В Караганде с 1948 года. В 1948-60 годы – путевой, навалотбойщик, в 1960-74 годы – машинист угольного комбайна, в 1974-80 годы – горнорабочий очистного забоя, с 1980 года – подземный электрослесарь шахты имени Кузембаева. Депутат Верховного Совета СССР 9-го созыва, член ЦК Компартии Казахстана, делегат съездов Компартии Казахстана. В 8-ой пятилетке, досрочно завершив производственное задание и социалистические обязательства, добился выдающихся технико-экономических показателей. Награжден орденом Ленина, Трудового Красного Знамени. Полный кавалер знака «Шахтерская слава».

Умер в 2000 году. 19 марта 2009 года на доме, где проживал Я. Мусағалиев (ул. Кривогуза, 12/2) установлена мемориальная доска.

Литература:

Мусағалиев Я. Дороги легкой не искал // Индустр. Караганда. – 1982. – 4 июля

Мусағалиев Я. Слово о творце-человеке // Казахста. правда. – 1971. – 6 нояб.

Мусағалиев Я. Эффективно использовать технику // Индустр. Караганда. – 1973. – 13 февр.

Кузнецова Е. Б. Красные гвоздики // Индустр. Караганда. – 1975. – 7 авг.

Шахтер Яуда Мусағалиев // Индустр. Караганда. – 1972. – 20 окт.

Серғазин Файзолла Серғазыұлы (1910-1976)

Серғазин Файзолла тау-кен инженері. Қарағанды көмір бассейнін игеру ісін ұйымдастырушылардың бірі. ҚазКСР-інің еңбек сіңірген шахтері (1969)

Ф.Серғазин 1910 жылы Атбасар қаласында дүниеге келеді. 1931 жылы ол Мәскеу кен институтына оқуға түседі.

Файзолла 1936-38 жылдары Калинин атындағы шахтада учаске бастығы болып еңбек қадамын бастады. Өндіріс басшысының сан-салалы буынынан өтіп, 1950 жылы “Қарағанды көмір разрезі” тресінің бас инженері болып жүрген кезінде Мәскеудегі көмір өндірісі академиясына оқуға жіберілген. Екі жылдық оқуды тәмәмдап оралған соң Қарағанды қаласындағы сол кездегі “Ленин көмір” тресінің басқарушысы болып тағайындалған (1952-1957ж). 1957-1961 жылдары Қарағанды өнеркәсіп облыстық атқару комитетінің төрағасы, Қазақстан Компартиясы Қарағанды облыстық комитетінің хатшысы, 1967-1976 жылдары ҚазКСР Көмір өнеркәсібі басқармасы бастығының 1-орынбасары, «Қарағандыкөмір» комбинаты бастығының орынбасары. 1952 жылы

Ф.Серғазинге «1-рангілі тау-кен директоры» арнайы атағы берілді. Қазақстан Компартиясының 9,10, 12-съездерінің делегаты.

«Файзолла Қарағанды кенішіне келген жоғары білімді екінші қазақ кен инженері болды, - 30 жылдардың басында Қарағандыда Әлменов деген жалғыз қазақ инженері ғана болды. Ол 1932 жылы келген еді. Араға төрт жыл салып, оған Файзолла қосылды. Қарағанды топырағына аяғы тигеннен соңғы бүкіл саналы ғұмырын Қарағанды көмір кенішін дамытуға жұмсап, оған өзінің лайықты үлесін қосқан, тыңнан түрен салушылардың алғашқылары тобында, өндіріс командирлерінің алыптар шоғырында маңдайы жарқырап Файзекен тұрды. Одан сәл кейінірек Әбілқас Сағынов бастаған лек 1939 жылы осы тұңғыштар қатарына қосылды. Бұдан соң жоғары білімді ұлт кадрларының қатары жедел қарқынмен өсті. - дейді профессор Дүйсетай Шаймұханов сол бір алыс күндердің ұмыт болған кезеңдерін еске түсіріп.

Өндірістің басшысы бола жүріп, Қарағанды кенішін ғылыми тұрғыда дамыту мәселесіне ден қойды. Оның өндіріске енгізген тың жаңалықтары және ұсыныстары кенішті дамыту ісіне өзіндік ықпалын тигізді. Тәжірибесімен басқаларды таныстыру үшін ғылыми-техникалық журналдарға және көмір өнеркәсібі туралы кітаптарға мақалаларын бастырды. Қарағанды политехникалық институтының ұжымымен, ондағы кен факультетімен етене араласып қызмет атқарды. Соның дәлелі ретінде Файзекеннің Қарағандыдағы іргелі оқу орны - политехникалық институтын жер асты кен байлықтарын дайындау кафедрасының доценті болғанын айтсақ та жетеді.

Негізі Файзолла Серғазин еңбегі өндіріс командирі ретінде орынды бағаланған. Мәселен “Қазақстан Компартиясы тарихының мәселелері” атты кітапта “Кезінде республикадан тыс жоғары оқу орындарын бітірген Аббас Әліпбаев, Қапкей Берғалиев, Ибрагим Тәжиев, Сафи Өтебаев, Файзолла Серғазин және тағы басқалары республика өнеркәсібінің тамаша ұйымдастырушылары болды” деп жазады. “Народное хозяйство Казахстана” журналы 1972 жылы “... республиканың социалистік индустриясының капитандары орыстар К.Горбачев, И.Костенко... қатарында, қазақтар Д.Қонаев, Ф.Серғазиндермен бірге, тағы басқалары болды” деді. Халқымыздың ардақты ұлы, ширек ғасырға тарта Қазақстанды басқарған Дінмұхамед Қонаев өзінің “Өтті дәурен осылай” атты кітабында “Қарағанды бассейнінің дамуына өмірден ерте өткен инженер Серғазин үлкен үлес қосты...” деген жолдар бар.

Еңбек Қызыл Ту, «Құрмет Белгісі» ордендерімен, төрт медальмен, көптеген марапат қағаздарына ие болды. 1969 жылы Файзоллаға “Қазақ КСР-нің еңбек сіңірген шахтері” атағы беріледі.

Ф.Серғазин 1976 жылғы 26 наурызда дүниеден өтті.

Бұрынғы Қарағанды халық шаруашылығы кеңесінің ғимаратына 2007 жылы шілде айында мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Имаш Е. Сарыарқаға еңбегі сіңген Серғазиндер: Қарағанды облысының құрылғанына-70 жыл // Орт.Қазақстан.- 2002.- 19 қаңтар

Каренов Р. Тұңғыштардың тұңғышы: [Ф.Серғазин туралы] // Орт.Қазақстан.- 2000.- 13 желтоқсан

Құлманбай Ә. Ортаншы ұл: Көмір өндірісінің көрнекті ұйымдастырушысы, мемлекет қайраткері Файзолла Серғазин туралы сыр // Егемен Қазақстан.- 2003.- 17 маусым.-2 б.

Лұқпан Е. Бірінші дәрежелі кен директоры // Орт.Қазақстан.- 2003.- 1 мамыр.-5 б.

Серғазин Файзолла //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 309 б.

Серғазин Файзолла // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- 1990.- 497 б.

Файзулла Сергазин родился в 1910 году в сельской семье, кочевавшей в Атбасарских степях необъятной Сары-Арки. Лишь в 11 лет он поступил в Атбасарскую школу 1-й ступени. Учеником оказался способным, и его направили в Оренбургскую краевую опытно-показательную школу-семилетку. В 1930 году в Алма-Ате он окончил годовые курсы по подготовке к учебе во втузе, а в мае 1931 года поступил в Московский горный институт. Производственную практику по горным машинам проходил на шахтах Караганды. Спецчасть его дипломного проекта была посвящена актуальнейшей проблеме Карагандинского угольного бассейна - разработке самого мощного пласта «Верхняя Марианна». Дипломный проект был защищен на «отлично». По окончании института в 1936 году горный инженер Файзулла Сергазин был направлен в Караганду. Здесь его назначили начальником участка на шахте N 17 им. Калинина. В 1938 году Сергазина назначили инженером-диспетчером треста «Карагандауголь» и в том же году – главным инженером шахты «Федоровский пласт». Он изучил геологию месторождения и решил отправить докладную записку в Москву на имя наркома угольной промышленности В. Вахрушева. В ответной телеграмме нарком категорически потребовал от управляющего трестом «Карагандауголь» рассмотреть предложение главного инженера шахты «Федоровский пласт» Ф. Сергазина. Управляющий трестом А. Иванцов незамедлительно провел техсовет на шахте «Федоровский пласт», который принял решение создать на Михайловском месторождении опытный участок открытых работ. В начале 1941 года поступили первые экскаваторы. Было решено: шахту закрыть, и горные работы вести только открытым способом. На Михайловском разрезе только в 1941 году была добыта 171 тысяча тонн угля! Война все изменила. Потребность в угле резко возросла. И главный инженер предложил заложить на Михайловском месторождении еще два карьера-разреза. В 1942 году открытым способом было добыто 242,6 тысячи тонн угля, а в 1943-м - 503,6 тысячи тонн. Но угля требовалось все больше и больше. Было решено построить еще один, самый мощный разрез - N 4. Но строить было некому, трудовые ресурсы были на пределе. Строительство разреза было поручено НКВД. Сюда привезли тысячи депортированных немецких семей из Поволжья и других регионов, заключенных из лагерей. Уже в начале 1944 года разрез N 4 был сдан в эксплуатацию. 1 мая 1944 года за успехи в добыче угля коллективу разреза N 4 было вручено Красное знамя Государственного комитета обороны. Управление открытых работ было преобразовано в трест «Карагандауглеразрезы», и главным инженером треста был назначен Файзулла Сергазинович Сергазин. Он был награжден медалью «За доблестный труд в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг.».

В конце 1950 года Ф. Сергазина посылают на учебу в Академию угольной промышленности СССР, которую в конце 1952 года он блестяще окончил, получив красный диплом. Ему было присвоено звание горного директора первого ранга. По возвращении в Караганду он думал продолжить работы по расширению внедрения открытого способа добычи угля, но его назначают управляющим треста «Ленинуголь» комбината «Карагандауголь». В июне 1957 года Ф. Сергазина назначают первым заместителем председателя Карагандинского Совета народного хозяйства, а в 1963 году избирают председателем промышленного исполкома Карагандинской области, в 1965 году – секретарем Карагандинского обкома партии. Работа на столь ответственных руководящих постах потребовала от Файзуллы Сергазиновича максимального напряжения, полной отдачи душевных и физических сил. В эти годы в полной мере проявились его организаторский талант, твердая воля для проведения в жизнь принятых решений.

В 1967 году в Караганде было создано управление угольной промышленности КазССР, и Ф. Сергазина назначают первым заместителем начальника управления. За 10 лет его работы в этой должности была проделана громадная работа по модернизации, реконструкции и объединению шахтного фонда. Осуществлена реконструкция шахт «Кировская», «Карагандинская», «Северная», им. Костенко, им. 50-летия Октябрьской

революции, «Актасская», «Сокурская», «Чурубай-Нуринская», «Долинская». Многолетний, плодотворный труд Ф. Сергазина был отмечен орденами Трудового Красного Знамени и «Знак Почета», четырьмя медалями, знаком «Шахтерская слава» III и II степеней, Грамотами Президиума Верховного Совета СССР. Ему было присуждено почетное звание «Заслуженный шахтер Казахской ССР». Многие годы он тесно сотрудничал с проектными, научно-исследовательскими и учебными институтами города Караганды. Являлся членом ученого совета Карагандинского политехнического и Химико-металлургического институтов. Был утвержден доцентом, а затем избран на должность профессора Карагандинского политехнического института. Им опубликовано много научных трудов, в том числе коллективная монография «Разработка угольных месторождений Казахстана». Файзуллу Сергазиновича дважды избирали депутатом Верховного Совета Каз ССР, председателем постоянной комиссии Верховного Совета Казахстана по промышленности и транспорту, депутатом областного Совета депутатов трудящихся, делегатом трех съездов Компартии КазССР.

Умер в 1976 году. В июле 2007 года на фасаде здания бывшего Карагандинского совнархоза была открыта мемориальная доска памяти видного государственного деятеля, заслуженного шахтера Казахской ССР Ф. З. Сергазина.

Литература:

- Каренов Р. Славный путь первопроходца // Индустр. Караганда. – 2001. – 25 окт.
Матонин П. Их имена вошли в историю бассейна // Шахтер. неделя. -2001. – 25 окт.
Матонин П. Их имена вошли в историю бассейна // Индустр. Караганда. – 2001. – 24 нояб.
Новиков В. Я. Он служил народу... // Индустр. Караганда. – 2004. – 11 марта. – С. 6
Новиков В. Я. Его весомый вклад в Победу // Шахтер. неделя. – 2005. – 18 февр. (№ 7). – С. 2
Новиков В. Я. И солдаты, и шахтеры // Индустр. Караганда. – 2005. – 10 февр. – С. 7
Служение народу // Новиков В. Я. Шахтерская слава Казахстана (к 60-летию Дня шахтера). – Караганда, 2007. – С. 26-30

Трухин Петр Михайлович (1906-1996)

Трухин Петр Михайлович тау-кен инженері, Социалистік Еңбек Ері. 1931 жылы Орал тау-кен институтын бітірген. 1935-1955 жылдары Орал-Челябі тау-кен кәсіпорындарында жұмыс істеген. 1955-1970 жылдары КСРО Көмір өнеркәсібі басқармасының бастығы. 1970-1977 жылдары «Қарағандыкөмір» ӨБ бас директоры. 1977-1987 жылдары Көмір институтының директоры. 100-ден астам ғылыми еңбектің, оның ішінде 30 авт. Куәлік пен 4 монографияның авторы.

Көмір өндірісі саласындағы сан салалы еңбектері үшін КСРО Мемлекеттік сыйлығының иегері (1972), техника ғылымдарының кандидаты (1973) атанды.

Ғалымның жұмыстары негізінен қарағанды көмір бассейнін дамыту тақырыбына арналды. Білікті басшы жемісті еңбектерінің арқасында үш мәрте Ленин орденімен, Октябрь революциясының орденімен, көптеген медальдармен, «Шахтер даңқы» белгісінің толық дәрежесімен марапатталды.

2006 жылы 23 тамыз күні «Миттал Стил Теміртау» АҚ Көмір департаменті ғимаратының алдыңғы алаңда П.М.Трухиннің туғанына 100 жыл толуына орай мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Сейітқалиұлы Д. Трухинге тақта ашылды: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2006.- 24 тамыз.-1 б.

Трухин Петр Михайлович //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-516 б.

Петр Михайлович Трухин родился в 1906 году в селе Большая Уча в Удмуртии в многодетной семье сельского портного. В восемь лет лишился отца, в пятнадцать начал трудовую жизнь. Устроился та-бельщиком на железной дороге. Учился в вечерней школе. В двадцать лет он по комсомольской путевке поступил в Уральский горный институт. По окончании его оставили в институте научным сотрудником, а вскоре назначили заместителем директора института по научной части. Решив набраться опыта, а потом вернуться в науку, Петр Трухин уходит из института и идет заместителем главного инженера Карабашского рудоуправления треста «Уралмедьруда». В 30 лет его назначают директором рудоуправления.

А 3 февраля 1938 года арестовывают, предъявив стандартное по тем временам обвинение - враг народа. Благодаря хлопотам супруги и смелой, мужественной позиции работников рудоуправления, через год и 8 месяцев Трухина освободили. После освобождения он переезжает в Копейск, где работает начальником производственного отдела треста «Челябинскуголь». И вскоре его назначают главным инженером треста «Челябинскуголь». В годы Великой Отечественной войны Петр Трухин работает главным инженером треста «Кизилуголь», главным инженером треста «Коспашуголь», в последующие годы - управляющим трестом «Андреевуголь», в городе Губаха Пермской области.

Петра Михайловича назначают первым заместителем министра угольной промышленности СССР году. Затем. Трухин вновь возвращается на Урал в должности заместителя председателя Челябинского совнархоза. В 1961 году его назначают председателем Целинного совнархоза Казахской ССР. В 1965 году совнархозы были ликвидированы, и П. Трухина назначили начальником управления угольной промышленности. Работая начальником республиканского управления угольной промышленности, затем начальником комбината «Карагандауголь» и генеральным директором ПО «Карагандауголь», он много сил отдавал упорядочению горного хозяйства шахт и разрезов. За период с 1965-го по 1977 год многие шахты были объединены и реконструированы. В результате проектная мощность выросла более чем на семь миллионов тонн. В ноябре 1972 года коллективу работников Карагандинского угольного бассейна была присуждена Государственная премия СССР. Среди них был и П. Трухин – начальник комбината «Карагандауголь». За 12 лет работы П. Трухина в «Карагандаугле» добыча угля выросла с 30,8 до 48,2 миллиона тонн, то есть в 1, 56 раза. В то же время численность рабочих по добыче угля снизилась с 43,9 до 40,8 тысячи человек. В 1977 году его назначают директором Всесоюзного научно-исследовательского и проектно-конструкторского угольного института (КНИУИ). Здесь П. Трухин постоянно работает над укрупнением тем. Плодотворная научная деятельность кандидата технических наук П. Трухина нашла отражение в четырех монографиях, десятках статей и изобретениях. Но большая часть времени у него уходила на организацию научно-исследовательских работ. Много внимания он всегда уделял и общественной работе. Член КПСС с 1928 года, он был делегатом трех съездов КПСС и четырех съездов коммунистов Казахстана, избирался депутатом Верховного Совета РСФСР и многократно - депутатом Верховного Совета КазССР, Карагандинского горсовета депутатов трудящихся. Его более чем 60-летняя трудовая и общественная деятельность получила высокую оценку. Он удостоен звания Героя Социалистического Труда, трех орденов Ленина, орденов Октябрьской Революции и «Знак Почета», двух орденов Трудового Красного Знамени, награжден многими медалями, знаком «Шахтерская слава» трех степеней.

Умер Петр Михайлович в 1996 году.

На здании, где он работал (ул. Алиханова, 13), в 2006 году установлена мемориальная доска.

Литература:

- Александров А. Под счастливой звездой // Индустр. Караганда. – 2003. – 20 февр. – С. 5
- Ким В. Человеку – с большой буквы // Индустр. Караганда. – 2006. – 26 авг. – С. 4
- Новиков В. Я. Все остается людям // Индустр. Караганда. – 2006. – 26 авг. – С. 11
- Новиков В. Я. 20 век. Карагандинский угольный бассейн: люди, события, факты (60-е годв) // Индустр. Караганда. – 2001. – 24 февр.

Қарағанды ғалымдары Ученые Караганды

Бөкетов Евней Арыстанұлы (1925-1983)

ҚРҒА-ның академигі Евней Арыстанұлы Бөкетов – жеңіл, асыл, шашыранды және ауыр металдар металлургиясы мен химиясы салалары бойынша атақты металлург-ғалым және физик-химик, күлі көп көмірден сұйық отын алуды ұйымдастырушы. Қазақстандағы ғылым мен жоғарғы оқуды ірі ұйымдастырушылардың бірі, жазушы, аудармашы және әдебиет сыншысы.

Е.А.Бөкетов 1925 жылдың 23 наурызында Солтүстік Қазақстан облысының Октябрь ауданындағы (қазіргі Сергеев) ауданындағы Бағанаты ауылында дүниеге келген. Әкесі Арыстан малшы-шаруа болған, етікшілікпен айналысқан, кейіннен совхоз бен колхозда жұмысшы болып істеген, ал шешесі Балтай үй шаруасы және балаларды тәрбиелеумен айналысқан.

Отызыншы жылдардың басында Қазақстанда егіс шықпай қалды. Осы кезде Бөкетовтардың жанұясы орыс мекендеріне тереңдей жол тартты, сөйтіп Ресейдің Қорған облысындағы Мокроусов ауданына қарасты Кіші Кизак деревнясынан баспана тапты. Евней оқуды 1931 жылы әуелі Кіші Кизак деревнясындағы мектепте бастады, одан соң 4-класты Макушин егін совхозындағы мектепте оқыды. Осында әкесі қара жұмысшы болып істейтін. Бұдан соң ол Ыбырай ағасымен (әкесінің інісі) бірге елге, Солтүстік Қазақстан облысындағы Марьевка селосына (аудан орталығы) қайтып оралды. Осындағы мектепте 4-кластан бастап оқып, 9-класты бітірді. 1938 жылы туған жерге ата-аналары да қайтып келді. Әкесі Октябрь ауданындағы «Қызыл әлем» («Двойники» селосы) ауыл шаруашылық артеліне кірді. 1941 жылы тоғызыншы класты бітіргеннен соң әкесінің ауру болуына байланысты Евнейдің мектептегі оқуды тоқтатуына тура келді, сөйтіп ол жұмыс істей бастады. Ол Октябрь ауданындағы Соколовка, Ольгинка және Жалтыр ауылдарындағы, Двойники және Гордецк селоларындағы бастауыш және орталау мектептерде мұғалім болып қызмет атқарды. Ольгинка селосында мектептің оқу ісінің меңгерушісі де болды.

Евней мұғалім болып 1945 жылдың көктеміне дейін істеді. Бірақ осы жылдардың барлығында да оның ойынан оқуды бітіріп, аттестат алу ниеті ешқашанда шыққан жоқ еді. Бұл арманына осы 1945 жылы қолы жетті, өз бетінше дайындалып, Марьевка орта мектебінде емтихан тапсырып, кәмлеттік аттестат алды.

Евней 1939-1947 жылдары БЛКЖО қатарында болды және қай жерде де жұмыс істемесін немесе оқымасын олардағы бастауыш комсомол ұйымдарының жұмыстарына белсене қатысып отырды.

1945 жылы Е.А.Бөкетов Алматы қаласына келіп, осындағы Қазақ кен-металлургия институтының металлургия факультетіне оқуға түсті, сөйтіп оны 1950 жылы бітіріп шықты. Ол 1947 жылы БК(б)П мүшелігіне кандидат, ал 1949 жылы мүшесі болып қабылданды.

1951-1953 жылдары Е.А.Бөкетов өзі бітірген институттың (ҚазКМИ) аспирантурасында оқыды да, 1954 жылдың шілде айында Қазақ КСР Ғылым Академиясының Металлургия және кен байыту институтының біріккен ғылыми кеңесінде молибденді бөліп алу оның химиялық анализі мәселелері бойынша техника ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін диссертация қорғап шықты.

Осыдан кейін Е.А.Бөкетовтың жоғарғы мектеп оқытушысы ретіндегі еңбек жолы басталды.

1960 жылдың басында Е.Бөкетовты Қазақ КСР Ғылым Академиясың президенті, академик Қ.И.Сәтбаев әңгімеге шақырып, Академия атынан оның жүйесінде, республиканың елімізге белгілі өндіріс орталығындағы жаңадан ғана ашылған химия ғылымдары институтында директор болып қызмет істеуді ұсынды. Евней Арыстанұлы Сәтбаевтың ұсынысын қабыл алып, оның сенімін ақтайтындығына уәде берді. Осы қызметте 1972 жылдың наурызына дейін істеді.

Евней Арыстанұлы 1972 жылдың наурыз айында Қарағанды қаласында ашылған республикадағы екінші университеттің тұңғыш ректоры болып тағайындалды. Осы қызметте ол 1980 жылдың қаңтар айының ортасына дейін, яғни денсаулығының нашарлауына байланысты (ал шартты түрде «Өз тілегі бойынша») деген әділетсіз шешім арқылы босатқанға дейін істеді.

Университеттегі ректорлық қызметтен босағаннан соң, Е.А.Бөкетов 1980-1983 жылдары (яғни өмірінің ақырына дейін) Қазақ КСР Ғылым Академиясының Химия-металлургия институтында аға ғылыми қызметкер, лаборатория жетекшісі болып қызмет істеді.

Қарағанды университетінде академик Е.А.Бөкетов атындағы 8 стипендия тағайындалды. 1991 жылы тамыз айында Қарағанды мемлекеттік университетіне оның алғашқы ректоры Е.А.Бөкетов есімі берілді, сонымен бірге Қарағанды қаласының Оңтүстік-Шығысындағы «Гүлдер» атты шағын ауданындағы бір көшеге Е.А.Бөкетов аты берілді.

1992 жылы маусым айында Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ-дың 20 жылдығы қарсаңында университетте Е.А.Бөкетовтің мұражайы ашылды, ал жаңа 1993 жылдың қарсаңында ҚарМУ-да және ҚРҒА-ның Орталық Қазақстан Бөлімшесінде республиканың творчество саласындағы жастарды биік парасаттылық, азаматтық негіздер рухында тәрбиелеу және оларға жәрдем және қолдау көрсету мақсатында Е.А.Бөкетов қоры құрылды.

Е.Бөкетовтің туғанына 80 жыл толуына байланысты республиканың Ескерткіштер және монументтер жөніндегі мемлекеттік комиссиясы шешімімен Қарағанды мемлекеттік университеті алдындағы алаңға ғалымға ескерткіш орнатылды. Ескерткіштің авторлары біздің жерлестеріміз - мүсінші А.Билық және сәулетші С.Мордвинцев. Ескерткіште академик дәріс кафедрасына оң қолын тіреп, ойлы көзбен бүгінгі жас ұрпаққа мерейлене қарап тұр. Тұлғаның биіктігі 4,32 метр. Тұғыры қызыл граниттен жасалған. Ескерткіштің жалпы жалпы биіктігі жеті метрге жуық. 2006 жылы 14 желтоқсанда ескерткіштің ашылу салтанаты болды.

1985 жылы Е.А.Бөкетовті есте қалдыру мақсатында Химия-металлургия институтының фасадына мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Бөкетов Е. Үш сұлу: өлеңдер // Орт. Қазақстан.- 2001.-28 сәуір
Бөкетов Қ. Академик Евней Бөкетов және "Орталық Қазақстан"// Орт. Қазақстан.- 2001.-20 маусым

- Бөкетов Х. Тау жотасының алыптары: Е.А.Бөкетовтың туғанына-75 жыл // Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз
- Букетов Е. Атан қомында туған адам: Ғылым, өнер туралы ойлар.- Алматы: Жазушы, 1975.- 140 бет.
- Букетов Е. Ағадан – ақыл, ініден - ілтипат // Білім және еңбек.-1971.- №6.- 14-15б, 20-21б.
- Букетов Е. Аққан жұлдыздан құс жолына дейін: Қ.И. Сәтбаевтың 70 ж-на // Орт. Қазақстан.-1969.- 21 наурыз
- Букетов Е. Алтын босағаны аттағандарға // Жалын.- 1976.- №4.- 134-140 б.
- Букетов Е. Алты хат: Повесть.- Алматы: Жалын, 1996.- 272 бет.
- Букетов Е. Алып адым: /Республикадағы қара металлургия өндірісінің даму тарихынан//Жұлдыз.-1977. - №11.- 138-140 б.
- Букетов Е. Жас Қаныш: Деректі хикаят.- Алматы: Қазақстан, 1999.- 192бет.
- Букетов Е. Жас замандас келбеті. // Мәдениет және тұрмыс. – 1974.-№1.- 1-4 б.
- Букетов Е. Көкейкесті.- Алматы: Қазақстан, 2000.- 432бет (Екі тілде)
- Букетов, Е. Көкейкесті / Е.Букетов.- 2002.- 410 бет.
- Букетов Е. Көркем аударма, қал қалай?! // Лениншіл жас.- 1975.-4 шілде
- Букетов Е. Қарағанды. Химия және оның болашағы. // Соц. Қазақстан.-1969.-21 наурыз
- Букетов Е. Қараша үйден Қарағанды университетіне дейін. // Білім және еңбек. – 1972. -№12.- 20-23 б.
- Букетов Е. Макбет. // Орт. Қазақстан.-1978.-17 мамыр
- Букетов Е. Өндіріс пен ғылым егіз. // Қазақстан коммунисті. – 1972.- №4.-49-54 б.
- Букетов Е. Сыйлас, сырлас, көмектес: / Жастар туралы // Соц. Қазақстан.-1969.-11 қазан
- Букетов Е. Сырласамыз көсеммен. // Орт. Қазақстан.- 1970.- 19 көкек.
- Букетов Е. Табиғат ананы аялай білейік. // Орт. Қазақстан. - 1988. – 19 қараша
- Букетов Е. Табиғат тіршілік көзі. // Соц.Қазақстан.- 1978.- 31 қазан
- Есенин С. Келіншекке хат. Качаловтың итіне: / Ауд. Е. Букетов// Қазақ әдебиеті.– 1974.-23 тамыз
- Золя Э. Әңгімелері мен мақалалары. / орысшадан ауд. Е.А.Букетов. - Алматы: Қазмемкөркемәдеббас, 1956.-232 б.
- Шекспир У. Макбет: Е.А.Бөкетовтің тәржімасы // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-9 б.

Ол туралы әдебиеттер:

- Абдуллина Ә. Дұрыс жазайық: /Ғалым, жазушы Е.А.Бөкетовтің аты – жөні жайында// Орт. Қазақстан. – 1993.- 15 шілде
- Абдуллина Ә. Мұражай - тарих айнасы: /Е.А.Бөкетовтің мұражайы жайында// Орт.Қазақстан.- 1993.- 13 шілде
- Ақанов С. Ұстаз туралы сөз: Тағлым // Орт. Қазақстан.- 2003.- 11 ақпан.-7 б.
- Ақбасов Е. Ғалым - аға: Өлең - очерк. //Орт. Қазақстан.- 1975.- 1 қараша.
- Ақсұңқарұлы С. Евней Бөкетов // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 наурыз.-7 б.
- Аласарма еңселім. Өлеңдер жинағы: Е.А. Букетовке арналған.- Қарағанды, 1997.- 34 б.
- Алпысұлы С. Академик Е.А.Бөкетовке ескерткіш орнатылды: [Е.А.Бөкетов ескерткішінің ашылу салтанаты] // Орт.Қазақстан.- 2006.-14 желтоқсан.-4 б.
- Алтайұлы Ұ. Асқар тау алыстан көрінеді: [Е.А.Бөкетовтың туғанына-75 жыл] // Сана.- 2000.-6 сәуір (N13).-2 б.
- Асанов Қ. Евней Букетов:...қазақи қалпымда ойланамын [Электрондық құжат] / Асанов, Қ. // Интернет материалдарынан.- 2005

- Асанов Қ. Е.А.Бөкетов аудармаларындағы шеберлік пен шешендік // Азия Транзит.- 2001.-N12.-42, 44 б.
- Асанұлы Қ. Е.А.Букетов публицистикасындағы ой мен тіл үйлесімі // Ақиқат.- 2002.- N1.-91-94 б.
- Асанұлы, Қ. Евней Букетов публицистикасы // Жұлдыз.- Алматы, 2003.- N6.-157-162 б.
- Асанұлы Қ.Д. Бөкетов парасаты //Қарағанды университетінің хабаршысы. Филология сериясы.- Қарағанды, 2005.- N1-107-109 б.
- Асанұлы Қ. Ұлылықтың отын жаққан шырақшы: мерейтой // Орт.Қазақстан.- 2008.- 13 наурыз.-4 б.
- Асанұлы Қ. Ұлылық пен ізгілік: 13 желтоқсан -академик Е.Бөкетовтің өмірден өткен күні // Орт.Қазақстан.- 2006.- 9 желтоқсан.-4 б.
- Ахметов Қ. Алқалы жиын, дүбірлі тоймен өткерді: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 26 наурыз.-1 б.
- Ахметов Қ. Ғалымның мерейтойы аясында //Орт.Қазақстан.- 2005.- 31 наурыз.-3 б.
- Ахметов Қ. Көп күткен қуаныш еді: [Е.А.Бөкетов ескерткішінің ашылу салтанаты] //Балқантау.- Қарағанды, 2006.- 14 желтоқсан(N23).-2 б.
- Ахметов Қ. "Толқынды толқын қуады": Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт. Қазақстан.- 2005.- 3 наурыз.-11 б.
- Әбдіразақова А. Ғалымның педагогикалық идеялары: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл //Ор.Қазақстан.- 2005.- 13 қаңтар.-14 б.
- Әбішев Ж, Малышев В. Тұлғалы ғалым, көрнекті қаламгер // Орт. Қазақстан.- 1985.- 22 наурыз.
- Әдеби Қарағанды: Библиографиялық әдебиеттер көрсеткіші / Қарағанды обл. ғылыми-әмбебап кітапханасы; Құраст.: Г.Н.Умбединова.- Қарағанды: б.ж., 2000.- 89 б.- (Облыстық кітапхана-өлкетану орталығы)
- Әлімбаев М. Кісілік пен кішілік. // Парасат.- 1991.- №1.
- Әлімбаев М. Химик - лирик // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-2 б.
- Әлімжанов А. Мұралар мен мұраттар. // Қазақ әдебиеті.- 1987.- 24 көкек
- Әшімұлы Б. Ғұлама мерейтойына мұрындық шара ҚарМУ шаңырағында болып өтті // Орт. Қазақстан.- 2000.-4 наурыз
- Баешов Ә, Рүстембеков К. Артына өшпейтіндей өз қалдырған. //Орт. Қазақстан.- 1987.- 3 маусым.
- Бектұров Ж. Ғалым-жазушыға ескерткіш тақта орнатылды // Қазақ әдебиеті.- 19 маусым
- Бектұров Ж. Корреспондент-мүше: Очерк. //Жұлдыз.- 1970.- №8.- 94-97б.
- Бектұров Ж. Тамырлас тағдырлар // Орт. Қазақстан.- 1985.- 23 наурыз
- Белгібаева Г. Өмірі мен қызметі – патриотизмнің үлгісі // Орт.Қазақстан.-2005.- 2 сәуір.-5 б.
- Бөкетов Қ. Ана мерейі: тағзым //Орт.Қазақстан.- 2006.- 7 наурыз.-6 б., Сыр мен сымбат.- Қарағанды, 2006.- N1-2.-4-6 б.
- Бөкетов Қ. А. Бөкетов мектебінің түлектері // Орт.Қазақстан. - 2008. - 25 қыркүйек (№148) . - 3 б.
- Бөкетов Қ. "ЖЗЛ"-дағы жетінші қазақ: бәрекелді! // Орт.Қазақстан.- 2008.- 21 ақпан.- 6 б.
- Бөкетов Қ. Ризашылық: [Е.А.Бөкетов ескерткішінің ашылу салтанаты] // Орт.Қазақстан.-2006.- 14 желтоқсан.-4 б.
- Бөкетов Қ. Тоғысқан тағдырлар: (жинақ) / Қ. Бөкетов. - Қарағанды : Арко, 2008. - 151 б. - 100.00 тг.
- Бөкетов Қ. Ұлы адамның ғибратты ғұмыры: академик Е.Бөкетовтің мемориалдық мұражайына - 15 жыл / Бөкетов Қ., Исакова А. // Орт.Қазақстан.- 2007.- 14 шілде.-2 б.
- Букетов Е.А. // Қазақ Совет Энциклопедиясы. 2-ші том.- Алматы, 1973.- 485 б.

- Букетов Е.А. // Қарағанды. Қарағанды облысы: Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 140-141 б.
- Букетов Е.А. // Қазақ ССР. қысқаша энциклопедия. 3-ші том.- Алматы, 1988.- 146-147 б.
- Букетов Евней. // Советтік Қазақстан жазушылары: Био-библиографиялық анықтамалық.- Алматы, 1987.- 152-153 б.
- Букетов Қ. Ағам менің досым еді. // Орт. Қазақстан.- 1989.- 19-20 июль
- Букетов Қ., Марал Х. Біртуар: Академик Е.А.Букетов жайлы естеліктер жинағы.- Қарағанды, 1998.- 225 б.
- Букетов Қ. Вике мен Еке. // Орт. Қазақстан.- 1990.- 2 наурыз
- Букетов Қ. Евней Букетовтың белгісіз қырлары // Ақиқат.- 1992.- №6.- 65-70 б.
- Букетов Қ. Талантты тану қандай қиын еді. // Қазақ әдебиеті.- №3.- 17 қаңтар.- 12-13 б.
- Гребенникова Г. Соқыр - шағын өзен: экология жәнебіз // Орт.Қазақстан.-2006.- 12 желтоқсан.-10 б.
- Евекең тойынан шет қалған: Қарағандылықтардың орны ойсыпап тұрды. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 8 тамыз
- Евней Арыстанұлы Бөкетов: Қазақстан ғалымдарының биобиблиографиясына қатысты материалдар / ред. М.Ж.Жұрынов.- Қарағанды: АРКО, 2005.- 183 б.- (Библиография ученых Казахстана)
- Евней Арыстанұлы Букетов: библиографиялық көрсеткіш / Құр. М.И.Жамбеков, К.Т.Рүстембеков, З.М.Ким.- Қарағанды, 1992.- 155 б.
- Евней Бөкетов туралы лебіздер мен пікірлер: мақалалар, очерктер, естеліктер / құраст. Қ. Бөкетов.- Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2004.- 237 б.
- Егінбаев Ж. Бұлақ көрсен көзін аш. // Орт. Қазақстан.- 27 ақпан
- Ермағамбетов Б. Есімі ел есінде: Академик Е. Бөкетовтің туғанына 70 жыл толуы қарсаңында // Орт. Қазақстан.- 1994.- 31 желтоқсан
- Ерсарин Қ. Тәлімі де, тағлымы да мол еді: Академик Е.Бөкетов өмірінен // Орт. Қазақстан.- 2002.-18 мамыр
- Есмағамбетов М. Асылымызды ардақтайық // Орт. Қазақстан.- 1991.- 13 шілде
- Есімі қалды мәңгілік // Орт. Қазақстан.- 2002.- 18 қыркүйек.-8 б.
- Жақатаев А. Евекеңе ерген күндер. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 28 ақпан
- Жақсыбаев А. Жарқын тағдыр тауқыметі // Егемен Қазақстан. - 2008. - 7 маусым. - 5 б.
- Жақыпов Ж. Ұлының ұлтарағын иіскеген де ұлағат: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2005.- 26 ақпан.-7 б.
- Жанғожин, А. Іргелі ғылым орталығы: Қазыналы қарашаңырақ / А.Жанғожин, Е.Лұқпан// Орт. Қазақстан.- 2004.- 13 қаңтар.-3 б.
- Жанысбай С. Ғұлама ғалымға арналған: / Е. Бөкетов туралы «Есімі ел есінде» деген кітап жайында // Орт. Қазақстан.- 1997.- 19 сәуір
- Жүнісов Т. Жарқын да жайсан еді. // Орт. Қазақстан.- 1989.- 3 мамыр
- Жұмабеков К. Ақыл - ойдың ағасы / К.Жұмабеков// Орт. Қазақстан.- 2003.- 13 желтоқсан.-8 б.
- Жұмағали З. Мықтылардың мектебінен тәлім алдық: профессор З.Т.Жұмағалимен сұхбат / Жұмағали З.; сұхбаттасқан С.Жұмағұл // Орт.Қазақстан.- 2006.- 4 ақпан.- 8 б.
- Жұмағали С. Ғалымның аудармасы сахналанды: // Орт.Қазақстан.-2005.- 9 сәуір.-10 б.
- Жұмаділов Т. Алуан білімді ғалым: Евней Бөкетовтің туғанына - 80 жыл // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N1 (қаңтар).-28 б.
- Жұмасұлтанов Ә. Гибраты мол кездесулер:Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 15 қаңтар.-9 б.

- Жұмашұлы Қ. Ұлылықтың белгісі: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 15 қаңтар.-9 б.
- Исабаев Қ. Адал достық: Е.Бөкетовтің туғанына-80жыл //Орт.Қазақстан.-2005.- 13,15 қазан.-11 б.
- Каренов Р. Өмірі де, өзі де өнеге еді: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт. Қазақстан.- 2005.- 3 наурыз.-10 б., Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-3 б.
- Кәренов Р. Көмірден – көгілдір алау: Академик Е.А. Бөкетовтің қайтыс болғанына 10 жыл толуына орай. //Орт. Қазақстан.- 1993.- 14 желтоқсан
- Кәренов Р. Қалдырған ізің мәңгілік. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 18 наурыз
- Кәренов Р. Сұйық көмір: Аңыз ба, әлде ақиқат па? Академик Е.А. Бөкетовті еске алғанда. // Орт. Қазақстан.- 1993.- 21 қазан
- Кәрібаев Б. Ағамен соңғы сұхбат. // Орт. Қазақстан.- 1989.- 12, 13 мамыр
- Кемелбаева А. Елі сүйген Ебіней: көрнекті ғалым, әрі қаламгер Ебіней Бөкетовтің туғанына биыл 80 жыл // Қазақ әдебиеті.- 2005.- 8-14 сәуір(N14).- 5 б.
- Көбеев Е. Жоғары білімнің қарашаңырағы: Бүгін Қарағанды мемлекеттік университетінде академик Евней Бөкетовтың ескерткіші ашылды // Орт.Қазақстан.- 2006.- 12 желтоқсан.-6, 10 б.
- Көбеев Е.Қ. Жақсының ісі жалғасып жатыр: Қарағанды мемлекеттік университеттің ректоры, профессор Еркін Қинаятұлы Көбеевпен сұхбат / Көбеев, Е.Қ.; сұхбат жүргізген Д.Уәлиев // Егемен Қазақстан.- 2005.- 19 наурыз.-4 б.
- Көбеев Е. Қазақтың біртуар азаматы //Орт.Қазақстан.- 2005.- 19 наурыз.-4,5 б.
- Көкетаев Т. Адалдық: Е.Бөкетовтің туғанына - 70 жыл //Орт. Қазақстан.- 28 наурыз
- Көкетаев Т. Ғұлама: /Академик Е.А.Бөкетов жайындағы жазбалардан/ // Орт. Қазақстан.- 1997.- 20 қыркүйек
- Көкетай Т. Жүректің көзін ашқан жан // Орт.Қазақстан.- Қарағанды, 2005.- 19 наурыз.-6 б.
- Қабышұлы Ғ. Бір күні..: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 қаңтар.-6 б.
- Қадіралин Ғ. Академик ағамыз. // Орт. Қазақстан.- 1988.- 11 қыркүйек
- Қадірәліұлы Ғ. Таудай тұлға: [Академик Е.Бөкетов туралы естелік]// Орт. Қазақстан.- 2000.-15 наурыз
- Қалымбайұлы Е. Жаңарған мұражай: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 24 ақпан.-7 б.
- Қарағанды Мемлекеттік университетіне Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі Е.А.Бөкетовтің есімін беру туралы // Қаз ССР үкіметінің қаулылар жинағы.- 1991.- №18
- Қарағанды облысы. Қарағанды облысы әкімі. Е.А.Бөкетовтің 80 жылдығына арналған мерейтойлық іс-шараларды өткізу туралы: Қарағанды облысы әкімінің өкімі // Орт.Қазақстан.- 2004.- 11 қараша.-2 б.
- Қарақұлов И. Жылдарға жалғасқан достық // Орт. Қазақстан.- 1991.- 23 ақпан
- Қарасартов М. Ғалымның тілегі // Орт. Қазақстан.- 1990.- 12 сәуір
- Қарашев Т. Ғабеңмен екі кездесуім: Ғ.Мүсіреповтың туғанына - 100 жыл // Орт. Қазақстан.- 2002.- 13 наурыз
- Қасенов, Б. Ұмытылмас сәттер, ұмыт болмас есімдер: Зерде // Орт. Қазақстан.- 2002.- 12 маусым
- Қойшыбаев, Қ. Евней ағамен болған екі күн: Тұлғалардан тәбәрік // Азия Транзит.- 2002.- N9.-15 б., Орт.Қазақстан.- 2005.- 31 наурыз.-3 б.
- Құдабаев А. Ебекең туралы үзік сырлар // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 наурыз.-7 б.
- Құдабаев А. "Ол ма, ол - Құнанбай"// Орт.Қазақстан. - 2008. - 12 шілде (№107-108) . - 4 б.
- Құдышұлы О. Асыл адам айнымас. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 19 қаңтар
- Құрманғалиқызы А. Жақсының аты өлмейді: Е.А.Бөкетовтың туғанына-75 жыл // Орт. Қазақстан.- 2000.-1 сәуір

- Қырғызалин А. Есімнен мәңгі кетпейді. // Коммунизм таңы.- 1989.- 13 май
- Қыры-ғылым, өрі-өлең: Евней Бөкетов туралы естеліктер / Құраст.:Қ.А.Бөкетов, М.Касен, Қ.Әбдіқалақов; ҚРның Білім және ғылым министрлігі Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ.- Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2001.- б.: сурет.
- Майбас Т. Ғұлама ғалымға ескерткіш тақта орнатылды // Орт. Қазақстан.- 2000.-5 қаңтар
- Мақаш Д. Ғұламаның тағы бір тағлымы: Жаңа кітап // Орт. Қазақстан.- 2001.-28 сәуір
- Мәуленов С. Сан - салалы сабақтар. // Орт. Қазақстан.- 1991.- 15, 16 қазан
- Могильницкий В. Бөкетов өмірі жалғасуда: («Е.А.Бөкетовтың іргелі еңбектері» деген кітабы жарыққа шықты) // Орт.Қазақстан.- 1999.-15 қыркүйек
- Могильницкий В. Евекең туралы естелік. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 23 ақпан
- Могильницкий В. Ортамызға қайта оралғандай. // Орт. Қазақстан.- 1995.- 18 наурыз
- Мұқанова Г. Бөкетовтің өміршең мұрасы халқының игілігіне айналды // Орт.Қазақстан.-2005.- 2 сәуір.-2 б
- Мұқанов Қ. Қыры - ғылым, өрі - өлең // Орт. Қазақстан.- 2002.- 24 сәуір
- Мұқанов Қ. Халқы қастерлеген перзент // Орт. Қазақстан.- 1997.- 13 қыркүйек
- Мұқашева Ж. Бөкетов жайлы бөлек туынды // Орт.Қазақстан. - 2008. - 29 наурыз (№49-50) .- 1 б.
- Мырзаханұлы Н. Алты хат - зерделі парасат: Академик Е.Бөкетовтің туғанына - 80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 25 тамыз.-10 б.
- Нұрғалиұлы И. Биік тұлға // Орт. Қазақстан.- 1995.- 18 наурыз
- Оразалиева Г. Асқар тауымыз еді... // Орт.Қазақстан.- 2005.- 17,19,24 наурыз.-10 б.
- Оразалықызы Г. Тұғырлы тұлға [Мәтін] / Г. Оразалықызы // Ақиқат. - 2006. - №11/12. - 98-105 б.
- Рақымов Б. Ғабен мен Евнейдің достығы: Ғ.Мүсіреповтың туғанына - 100 жыл / Б.Рақымов, С.Әбікенова // Орт. Қазақстан.- 2002.- 15 мамыр
- Решеткина К. Үлкен жүректі ғалым: / Қар.хим.-мет. Институты үйінде академик Букетов Е.А. арналған ескерткіш тақта салтанатты түрде ашылды / // Орт. Қазақстан.- 1987.- 26 май
- Рүстембеков К. Ұстазымызның ұлағатын ұмытпаймын // Орт.Қазақстан.- 1995.- 18 наурыз
- Салықов К. Евней аға ескерткіші алдында //Орт.Қазақстан.- 2006.- 14 желтоқсан.-4 б.
- Салықов К. Евней Бөкетов - дарынды аудармашы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 19 наурыз.-8 б.
- Салықов К. Евней Бөкетов - шығармашылық пен қайырымды істердің шыңы / К.Салықов// Орт. Қазақстан.- 2004.- 17 сәуір.-8 б.
- Салықов К. Евней Букетовке реквием. // Орт. Қазақстан.- 1987.- 26 май
- Салықов К. Жетпісің желкен жайғанда: Өлең. // Орт.Қазақстан.-1995.-28 наурыз
- Салықов К. Өмір сыры / Салықов К. // Шарайна.- Сәтбаев, 2005.- 21 желтоқсан.-4 б.
- Сәрсекке М. Әдебиет білгірі: "Қайрат Бөкетов" ғұмырнамасынан үзінді // Әдебиет айдыны.-2008.- 10 қаңтар (№1-2).- 10-11 б.
- Сәрсекке М. "Ебіней Бөкетов" "ЖЗЛ" сериясынан қалай шықты?: жазушы М.Сәрсеккемен сұхбат / Сәрсекке М.; сұхбаттасқан А.Кемелбаева // Орт.Қазақстан.-2007.- 24 қараша.- 4 б.
- Сәрсекке М. Ебіней: жазушы М.Сәрсеккемен сұхбат /Сәрсекке, М.; сұхбаттасқан Д.Сейсенұлы // Егемен Қазақстан.- Алматы, 2005.- 25 мамыр.-9 б.
- Сәрсекке М. Қаныштың ізбасар інісі / М.Сәрсекке// Егемен Қазақстан.- 2003.- 26 қыркүйек.-3 б.
- Сәрсекеев М. "Қаныш ұлыны ұлықтап, өтті менің ғұмырым..." : жазушы Медеу Сәрсекеевпен сұхбат / әңгімелескен Айгүл Кемелбаева // Қазақ әдебиеті. - 2006. - 27 қаңтар(№4). - 4-5 б.
- Сәрсекеев М. Ұстаз тағылымы: Эссе. // Жұлдыз.- 1991.- №3.

- Сәулебектегі А. Біз білетін Бөкетовтың біз білмейтін қарлары // Жас Алаш.-2005.- 19 наурыз.-8 б.
- Сейдімбеков А. Жүрек жылуы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 19 наурыз.-8 б.
- Сейітқалиұлы Д. Академикпен араласқан ұстаз:ұстаздық еткен жалықпас // Орт.Қазақстан.- 2007.- 12 шілде.-6 б.
- Сексенұлы С. Ардақты ағаға құрмет : Университеттің және Е.А.Букетов музейінің ашылуынан фоторепортаж. // Орт. Қазақстан.- 1992.- 23 маусым
- Сыздықов, С. Евней ағаға: ҚарМУ-дің 30 жылдық мерейтойына тарту / С.Сыздықов// Орт. Қазақстан.- 2002.- 21 қыркүйек.-2 б.
- Темірбеков А. Ғалымға ескерткіш. // Орт. Қазақстан.- 1987.- 27 мамыр
- Тобаяқов Б. Аңызға айналған Әз аға: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.-2005.- 26 ақпан.-6 б.
- Тобаяқов Б. Есілден шыққан еңсегей // Орт.Қазақстан.- 2005.- 31 наурыз.-3 б.
- Толымбеков М. Е.Бөкетовтің ғылыми идеялары және Қазақстанның қазіргі кезеңдегі металлургиясы // Орт.Қазақстан.- 2005.-19 наурыз.-9 б.
- Уәлиев Д. Қарағандыда Е.Бөкетовке ескерткіш орнатылмақ оған мемлекеттік комиссияның арнайы шешімі қажет... // Орт.Қазақстан.- 2004.- 25 қараша.-16 б.
- Уәлиев Д. Мейірім шуағын шашқан ұстаз: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2005.- 8 қазан.- 14 б.
- Халиолла М. Өмірі - өнеге: академик Е.Бөкетовтің рухына бағыштадым // Орт.Қазақстан.-2006.- 23, 25 қараша.-4,5 б.
- Халиолин М., Сейдімбеков А. Ғылым адалдықты, ерлікті тілейді / М.Халиолин, А.Сейдімбеков // Орт. Қазақстан.- 1975.- 21 наурыз
- Ысқақова А. Ағасын ардақтаған азамат: Жақсының жүзі жарқын// Орт. Қазақстан.- 2003.- 15 наурыз.-9 б.
- Юсупова С. Данагөй ғалым, айтулы тұлға: академик Е.А.Бөкетовтың туғанына-80 жыл // Дала мен қала.- 2005.- 1 сәуір.-12 б.

Многогранный талант и энциклопедическая образованность Е.А. Букетова, помноженные на титанический труд в самых разных областях деятельности, внесли заметный вклад в духовный и научно-технический потенциал Казахстана. Карагандинцы гордятся своим выдающимся земляком, десятки лет плодотворно трудившимся в шахтерской столице. Родился он 23 марта 1925 года в простой семье крестьянина-скотовода в ауле Баганаты Северо-Казахстанской области. Детство, как и у большинства сверстников тяжелых времен, военных и послевоенных лет, самое заурядное: учился в школе, удалось закончить только девять классов, так как после смерти отца стал основным кормильцем семьи. Когда закончилось военное лихолетье, мать настояла на продолжении образования тянувшегося к знаниям сына. С этой целью он едет в Алматы, где в 1950 году заканчивает Казахский горно-металлургический институт по специальности инженера-металлурга по цветным и редким металлам. Через четыре года там же окончил аспирантуру и защитил кандидатскую диссертацию. С 1954 по 1956 гг. Евней Арстанович работал ассистентом, доцентом, а затем заместителем директора по учебной работе КазГМИ.

С образованием в 1960 г. в Караганде химико-металлургического института АН Казахстана Е.А. Букетов становится его первым директором, на должности которого проработал 12 лет. Это были самые насыщенные и плодотворные годы его деятельности, изобилующие многими научными открытиями и внедрением их в практику. Он – автор свыше 200 научных трудов, девяти монографий, около 90 изобретений, запатентованных в США, Канаде, Австралии, Швеции, Финляндии, ФРГ и других странах.

Евней Арстанович получил признание и как профессиональный мастер слова. В 60-х годах он опубликовал около 30 критических статей на театрально-художественные темы.

Значительно обогатил казахскую литературу переводами таких произведений, как сатирическая пьеса "Клоп" и поэма "Хорошо" В. Маяковского, роман "Под иггом" И. Вазова, комедия "Испанский священник" Флетчера, повесть "Артёмка" Василенко, поэма "Анна Снегина" С. Есенина, трагедия "Макбет" Шекспира, рассказы Э. Золя и другие. Им написаны книги: "Человек, родившийся на верблюде", "Грани творчества", а в 1978 году вышло в свет его последнее произведение - "Время светлой судьбы: Записки научного работника». В 1985 году в Москве вышел сборник "Пути в неземное", в который включен и очерк Е.А. Букетова "Святое дело Чокана".

В вину Е. А. Букетову вменили очерк «Время светлой судьбы» (Записки научного работника). Он был отстранен от должности ректора КарГУ. Негласно было запрещено публиковать любые его творческие труды, издавать книги, что ускорило смерть ученого. Академик был разжалован с поста ректора университета. Ему предоставили должность научного сотрудника в химико-металлургическом институте в Караганде, который он сам когда-то основал и долгое время возглавлял. Удар был настолько сильным, что, проработав всего три года в лаборатории, Евней Арстанович скончался. Ушел в расцвете творческих сил (1983 г.) на 58-м году жизни, так и не осуществив многих своих творческих замыслов.

Евней Арстанович Букетов – делегат XIII-XIV съездов Компартии Казахстана, неоднократно избирался депутатом Карагандинского областного Совета. Награжден орденом Трудового Красного Знамени и дважды Почетной грамотой Верховного Совета КазССР.

В 1985 году установлена мемориальная доска на химико-металлургическом институте. Имя Букетова присвоено также Карагандинскому государственному университету (1991). В Караганде имеется мемориальный музей. В 2005-2006 годы вышли 5 томов 6-томного собрания научных и литературно-публицистических сочинений. Имя Букетова присвоено одной из улиц Караганды. У главного корпуса КарГУ установлен памятник Букетову (2006). Вышла книга писателя М. Сарсеке на документальной основе в 2005 году на казахском и русском языках в серии ЖЗЛ – «Евней Букетов» (М., 2007).

Литература:

- Букетов Е. Вечного любопытства тебе, студент // Ленинская смена. –1976.–18 мая.
- Букетов Е. Время светлой судьбы: Записки научного работника. // Простор.–1978.– №8.–с.24-62; №9.–с.76-105.
- Букетов Е. Второй в республике:/ О Караганд. ун-те // Простор.–1977.–№8.–с.7-15.
- Букетов Е. Грани творчества.–Алма-Ата:Жазушы,1977.–124 с.
- Букетов Е. Детские годы Каныша: Документальная повесть. – Караганда: ТОО «Арко», 2001.-195 с.
- Букетов Е. Институт и опытная база: / О работе ХМИ АН Каз. ССР / //Нар. хоз-во Казахстана.–1970.–№7.–с.22–25.
- Букетов Е. Нефть, уголь и вода в химии и энергетике. – Караганда: Полиграфия, 1994. – 45 с.
- Букетов Е. Облик нашего дня. // Индустр. Караганда.–1975.–6 нояб.
- Букетов Е. Право дерзать. // Казахст. правда.–1977.–9 окт.
- Букетов Е. Святое дело Чокана. // Пути в неземное. Писатели рассказывают о науке.– М., 1985.–с.319-360.
- Букетов Е. Стремиться к идеалу: / Учебный процесс в КарГУ / // Казахст. правда.–1975.–4 сент.
- Букетов Е., Никитин С. Шаги к горизонту: / На соискание Гос. премии СССР / // Новый мир.–1977.–№6.–с.282.
- Букетов Е. Шесть писем другу.–Алма-Ата:Жалын,1989.–288с.

О нем:

- Абдрахманов О. Штрихи к портрету: к 80-летию со дня рождения Е. Букетова // Индустр. Караганда. – 2005. – 1 марта. – С. 10
- Абишев Д., Малышев В. Учёный, художник, гражданин: / К 60-летию со дня рождения Е.А. Букетова / // Индустр. Караганда.–1985.–22 марта.
- Амерханов Ш. « Он был Человеком с большой буквы...» // Индустр. Караганда.–1995.–22 марта.
- Андреева А. Ректор вернется в бронзе // Взгляд на события. – 2006. – 6 сент. – С. 9
- Байкенжина Л. «Он сгорел до времени от самозабвенного напряжения сил» // Индустр. Караганда. – 1999. – 20 окт. – С. 12
- Байтанаев Б. Память о нём жива / // Индустр. Караганда.–1985.–7 апр.
- Бектуров Ж. Река памяти. Мы – интернационалисты: / об. обществ. деятельности Е.А. Букетова / // Индустр. Караганда.– 1987.– 9 авг.
- Брагин А. И всё-таки он победил, потому что был интернационалистом в большом и малом // Казахст. правда.–1987. – 19 июля.
- Брагин А. Человек нашего времени: / о кн. Е. Букетова «Шесть писем другу» / // Друг читателя.–1990.–№3.–с.1-2.
- Брагин А. Это многих славный путь... / // Индустр. Караганда.–1978.–5 окт.
- Е.А. Букетов // АН Каз. ССР. Справочник.– Алма-Ата, 1987.–с.133.
- Е.А. Букетов / Некролог / // Казахст. правда.–1983.–14 дек.
- Евней Букетов. // Писатели Казахстана. Справочник.–Алма-Ата, 1982. – с. 57.
- Букетов К. Брат мой Евней: / о Е. Букетове / // Простор.–1988.–№9. – с.168-175.
- Букетов К. Дорога к истине: Книга воспоминаний. – Караганда: изд-во КарГУ, 2003.-200 с.
- Букетов К. Друг мой, брат мой // Индустр. Караганда.–1988.–4 сент.
- Букетов К. Друг мой, брат мой: воспоминания. – Караганда: изд-во КарГУ, 1994. – 118 с.
- Букетов К. Евней Букетов. Детство. // Молодёжь Караганды.–1990. – 13 апр.
- Букетов К. Исполины горного хребта: к 75-летию академика Е.Букетова // Индустр. Караганда.-2000.-22 марта.
- Букетов К. Как я писал статью о своем брате // Индустр. Караганда.-2001.-28 июля.
- Букетов К. А. Спасибо за память: [памятник Е. А. Букетову] // Индустр. Караганда. – Индустр. Караганда. – 2006. – 14 дек. – С. 5
- Букетов К. Страницы переписки // Казахст. правда.–1990.–29 авг.
- Букетов К. Страшна не смерть. Страшно забвение: / о создании в КарГУ музея Е.А. Букетова / // Гор. газ.–1992.–18 марта.
- Букетов К. А. Центр притяжения: мемориальному музею академика Е. А. Букетова – 15 лет // Вести Сарыарки. – 2007. – 6 нояб. (№42). – С. 12
- Букетова Н. Гуманист и переводчик // Индустр. Караганда. – 2005. – 24 марта. – С. 7
- Даниярова А.Е. Академик Е.А. Букетов и его вклад в науку, образование и культуру Казахстана: автореферат. – Астана, 2002.-29 с.
- Даниярова А. Соприкосновение // Индустр. Караганда.–1997.–4 дек.
- Даниярова А. Чьим именем гордимся // Индустр. Караганда.–1997.–18 февр.
- Доктор наук, переводчик, писатель. // Казахст. правда.–1967.–6 окт.
- Жамбеков М. Он ненавидел ложь. // Индустр. Караганда.–1995.–22 марта.
- Исабаев С. Присвоено почётное звание: / Действительному члену АН Каз. ССР Букетову Е.А. / // Индустр. Караганда.–1975.–9 апр.
- Каренов Р. Жидкий уголь: миф или реальность. // Индустр. Караганда.–1993.–19 окт.
- Каренов Р. « Нет, весь я не умру. // Современник.–1994.–8 апр.–с. 1, 5.
- Каренов Р., Букетов К. Он состоял в противоречии со своим временем // Индустр. Караганда.–1995.–1 марта.
- Катаев Т. Потребность в гармонии // Сов. культура.–1977.–4 февр.

- Кемельбаев С. Экзамен на зрелость: / «Макбет» Шекспира на сцене Караганд. каз. драм. театра / // Индустр. Караганда.–1979.–18 янв.
- Кудышев О. Он был душой любой компании...// Индустр Караганда. –1995.– 22 марта.
- Кулқыбаев Г. Он был литератором. // Индустр. Караганда.–1995.–22 марта.
- Мальшев В. П. Поступью командора и пророка. – Караганда, 1994. – 40 с.
- Маляр И. Сплав учёного и поэта / //Казахст. правда.–1972.–8 июня.
- Могильницкий В. Возвращается из забвения // Простор.–1995.–№№ 11, 12.–с.134-138.
- Могильницкий В. О Букетове и его времени рассказывает новый музей в Караганде. // Казахст. правда.–1992.–14 февр.
- Могильницкий В. О Букетове и не только о нём. // Казахст. правда.–1991.–9 авг.
- Могильницкий В. Рецепт Карагандинский, приоритет...английский. // Казахст. правда.–1990.–2 сент.
- Могильницкий В. Фонд академика Е.А. Букетова. // Индустр. Караганда.–1993.–12январь.
- Муканов К. Свободная душа поэта. // Индустр. Караганда.–1988.–16 окт.
- Муканов К. Учёный с душой поэта: / музей Е.А. Букетова в Петропавловске / // Индустр. Караганда.–1997.–23 окт.
- Наш Букетов: Е.А. Букетов в воспоминаниях современников.– Караганда, 1997.–118 с.
- Никитин С. Мир современника: / о Е. Букетове– ректоре КарГУ / // Настольный календарь.–1976.–с.119.
- Никитин С. Право на память: / о книге Е. Букетова «Грани творчества» / // Лит. обозрение.–1978.–№8.–с.56-68.
- Никитин С. Простор. //Правда.–1974.–20 окт.
- Никитин С. Простор. // Сары-Арка– золотая планета.– Алма-Ата, 1976.–с.122-135.
- Новокшенов П. ...Храним в своих сердцах. // Индустр. Караганда. –1988.–2 февр.
- Решёткина Е. Учёный, писатель, гражданин. // Индустр. Караганда. 1987.–24 мая.
- Решёткина Е. «Человек, родившийся на верблюде». //Культура.–1993.–№ 20-21.–с.8.
- Рыжков В. Старший брат // Казахст. правда.–2003.–С.8
- Рыжков В. Уроки Букетова // Казахст. правда.–1998.–5 февр.
- Савченко Т. Возвращение. // Казахст. правда.–1989.–19 нояб.
- Савченко Т. Он между нами жил... : / вышла в свет книга «Наш Букетов» / // Индустр. Караганда.–1997.–13 нояб.
- Салыков К. Реквием Евнею Букетову // Индустр. Караганда.–1995.–22 марта.
- Тен Т. Они сошлись – вода и камень: / Е. Букетов и создание жидкого топлива / // Индустр. Караганда.–1992.–28 февр.
- Фундаментальные труды академика Евнея Арыстановича Букетова. – Караганда: Болашак-Баспа, 1999. – 250 с.
- Цой Е. Первому ректору посвящается: [спектакль в КарГУ] // Индустр. Караганда.-2000.-7 июня.

Данияров Асылхан Нұрмұхаметұлы (1935-1993)

Данияров Асылхан кен инженері, электромеханик, технмка ғылымдарының докторы (1980), профессор (1987).

1935 жылы 10 тамызда Нұра ауданы, Казгородок селосында туған. Жас кезінен әкешесінен ерте айырылып, жетімдік көрсе де, Қарағанды қаласының Жамбыл атындағы мектебін 1953 жылы үздік бітіріп, 1958 жылы политехникалық институтын тау-кен

электромеханика мамандығы бойынша ойдағыдай тәмамдады. Оның еңбек жолы Қарағанды көмір бассейнінде басталып, 1961-64 жылдары Мәскеу тау-кен институтының аспирантурасында жалғасты.

1964 жылы өзі білім алған Қарағанды мемлекеттік политехникалық институтында оқытушы болып қабылданған А.Данияров 1966 жылы техника ғылымдарының кандидаты дәрежесін иеленді.

Мамнадығын жетік меңгеруімен, ұйымдастырушылық қабілетімен, адамгершілік ізгі қасиеттерімен институт ұжымына танылған профессор А.Данияров 17 жыл бойы политехникалық институттың проректоры болды. Ғәм өндірістік және тау-кен кәсіпорындарының көлік құралдары мен жабдықтарын жасау және жетілдіру ғылыми лабораториясын басқарды.

Ол 14 оқу құралын, «Өндірістік көліктердің арнайы түрлері» атты оқулық және 18 оқу-әдістемелік кітап шығарды. Екі жүзден астам ғылыми еңбек, оның ішінде бір монография жариялап, өнертапқыштығы үшін 37 авторлық куәлік алды.

Кезінде өзі басқарған өндіріс көлігі кафедрасы 1994 жылдың сәуір айынан бастап «Профессор А.Н.Данияров атындағы кафедра» деп аталады.

ҚарМТУ-дың өндіріс көлігі кафедрасында (Бейбітшілік гүлзары, №56) мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Есімов Қ. Азамат еді-ау Асылхан: Жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.-2003.- 1 наурыз.-5 б.

Данияров Асылхан Нұрмұхаметұлы //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-516 б.

Сағынтай С. Өзі жүретін вагондар үздік деп танылды // Орт.Қазақстан. - 2008. - 16 желтоқсан. – 5 б

Асылхан Данияров родился 10 августа 1935 г. в городе Акмолинске (в официальных документах местом рождения указано с.Казгородок Нуринаского района Карагандинской области). Отец, Нурмухамет Данияров, был предпринимателем и продолжал дело, основанное дедом Данияром и отцом Кызметбаем - широко известными людьми в Акмолинском уезде. После революции в одночасье у него конфисковали все имущество,

включая магазин в центре г. Акмолинска. Чтобы как-то прокормить семью, Нурмухамет устраивается табунщиком в близлежащий аул Казгородок. Вскоре туда же он перевозит всех домочадцев. В начале 40-х годов Данияровы переезжают в г. Караганду. В 1953 г. А. Данияров с отличием заканчивает казахскую среднюю школу-интернат N 7 им. Джембула и награждается серебряной медалью. Аттестат зрелости с отличием позволяет поступить в любой вуз страны без экзаменов. Он отправил документы в Московский горный институт. Но в июле 1953 г. скоропостижно умирает отец. Все планы об учебе в г. Москве рушатся. В этом же году в Караганде открывается горный институт.

В облоно Асылхану Даниярову выдают справку о том, что он действительно окончил среднюю школу с отличием. На основании этой официальной бумаги его условно (до возвращения документов из Московского горного института) зачисляются студентом Карагандинского горного института. По окончании института с сентября 1958-го по май 1959 года Асылхан Данияров работает горным мастером на шахте N 019 –Новая в г. Караганде. С мая 1959-го по 1960 год - электрослесарем, затем механиком Центральных электромеханических мастерских N1 треста Сталинуголь в г. Караганде. В 1961 г. А. Данияров поступает в очную аспирантуру Московского горного института. С апреля 1964 г. и до конца жизни - по март 1993 г. - Асылхан Нурмухаметович работает в Карагандинском политехническом институте. Кафедра, возглавляемая А. Данияровым, неоднократно выходила победителем социалистического соревнования по институту и

транспортно-дорожному факультету среди выпускающих кафедр, а сам он дважды - в 1974 и 1976 гг. - награждался знаком «Победитель социалистического соревнования». В 1985 году А. Данияров был награжден медалью «Ветеран труда», в 1989 г. - медалью «Шахтерская слава» III степени.

По плану Минвуза КазССР А. Данияров подготовил учебное пособие «Сложные транспортные системы» в 3-х частях. Им издан также ряд учебно-методических указаний, созданы оригинальные лекционные наглядные пособия. За время работы в КарПТИ А. Данияров зарекомендовал себя выдающимся педагогом и активным творческим исследователем. Им впервые на кафедре созданы и на высоком научном и методическом уровне читались лекции по дисциплинам: «Горные транспортные машины и автоматизированные комплексы», «Проектирование горных транспортных машин и комплексов». По плану Минвуза КазССР им изданы учебные пособия: «Транспортные машины и комплексы», «Конвейерный транспорт на открытых разработках».

А. Н. Данияровым опубликовано около 200 научных работ и получено 37 авторских свидетельства на изобретения, подготовлено в общей сложности 14 учебных пособий и 18 научно-методических разработок. По результатам многолетних исследований подготовлена и издана книга (в соавторстве) «Основы проектирования и расчета карьерных пластинчатых конвейеров», которая вышла в свет в издательстве «Наука» Казахской ССР в 1984 году. По результатам многолетних исследований А. Данияров в 1984 г. на специализированном совете при Московском горном институте защитил диссертацию на соискание ученой степени доктора технических наук

Умер Асылхан Нурмухаметович в 1993 году. На кафедре промышленного транспорта КарГТУ (Б. Мира, 56) установлена мемориальная доска.

Литература:

Даниярова А. Ученый, педагог, воспитатель // Индустр. Караганда. – 2003. – 18 марта. – С. 9

Қашықов Шағатай Қашықұлы (1925-2006)

Қашықов Шағатай Қашықұлы ғалым-экономист, профессор (1985), Қарағанды қаласының Құрметті азаматы.

Ш.Қ.Қашықов 1925 жылы 22 қазанда Қарағанды қаласында дүниеге келген. 1953 жылы Семей педагогика институтын, С.М.Киров атындағы ҚазМУ-дың экономика факультетінің аспирантурасын бітірген (1960-63). 1947-1960 жылдары мұғалімдік жұмыста, Ульянов аудандық халыққа білім беру бөлімінің меңгерушісі болып жұмыс істеді.

1963-1965 жылдары ҚарПТИ-де аға оқытушы, доцент. 1965 жылдан 1992 жылға дейін саяси экономия кафедрасының меңгерушісі; 1983 жылы докторлық диссертациясын қорғады. 1998 жылғы қаңтар айынан бастап Еуразия халықаралық экономикалық академиясының академигі.

Ш.Қашықовтың ғылыми еңбектерінің үлкен бөлігі ұдайы өсіру процесін зерттеуге, ЖҰӨ мен ЖІӨ өндіру және бөлу проблемаларына, таза өнімді мемлекет пен оның кәсіпорындары арасындағы бөлуге арналған. Макроэкономика бойынша маман.

1-дәрежелі Ұлы Отан соғысы, «Құрмет Белгісі» ордендерімен марапатталған. Барлығы 25 үкіметтік наградасы бар.

Ол тұрған үйге (Ермеков көшесі, №73) 2007 жылы мемориалдық тақта және 2008 жылы ҚарМТУ-нің экономика теориясы кафедрасында мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Қашық Шағатай Қашықұлы: Некролог // Орт.Қазақстан.- 2006.- 14 ақпан.-6 б.
Қашықов Шағатай //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-372 б.
Нұрғалиев Ө. Қаржыгерлер ұстазы еді: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.-
2007.- 13 ақпан.-7 б.
Төкешев Н. Ғұмыры ғибратпен өткен: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.-
2007.- 1 қараша.-6 б.

Ш.К.Кашиков родился в 1925 году. После окончания средней школы он прошел краткосрочные курсы по подготовке учителей начальных классов. В 1943 году был мобилизован в действующую армию и направлен в артиллерийское училище г. Чирчика. Принимал участие в освобождении Белоруссии, в боях за Кенигсберг. Был награжден медалью «За боевые заслуги», орденом Отечественной войны второй степени, орденом Отечественной войны первой степени.

После войны поступает в Карагандинский учительский институт, продолжает учебу в Семипалатинском институте. Окончив вуз с отличием и, получив специальность учителя истории, Шағатай Кашиков получает направление в Семиз-бугинскую СШ № 3 Ворошиловского района Карагандинской области. А уже через год назначается заведующим районо. В 1960 году был награжден медалью «За трудовое отличие».

В 1960 году он поступает в аспирантуру экономического факультета Казахского государственного университета. В 1963 году успешно защищает кандидатскую диссертацию. В 1963 году зачисляется в штат КПТИ, получает звание доцента кафедры, а еще через год становится заведующим кафедрой.

Был награжден орденом «Знак Почета», удостоен почетных грамот Верховного Совета Казахской ССР и звания «Отличник высшей школы СССР».

В ходе подготовки докторской диссертации, им было написано пять монографий, три учебника для студентов технических вузов, 55 брошюр. Количество его научных трудов исчисляется 292 названиями. Научные доклады, готовившиеся студентами кафедры под его личным руководством, занимали призовые места на престижных конкурсах.

В 1991 году, свыше 26 лет проработав заведующим кафедрой политэкономии, Шағатай Кашикович по состоянию здоровья отказывается от работы в этой должности и остается работать профессором кафедры экономической теории КарГТУ.

Умер в 2006 году. В 2007 году на доме, где жил ученый (Ермекова, 73) установлена мемориальная доска, в 2008 году мемориальная доска открыта и на кафедре экономической теории КарГТУ.

Литература:

Кашиков Шағатай // Караганда. Карагандинская область: энциклопедия. – Алматы, 2008. – С.300
Ким В. Мы любим тебя // Индустр. Караганда. – 2006. – 21 окт. – С. 14

Құлқыбаев Ғабдолла Әбдіқожаұлы (1940-2006)

Ғабдолла Әбдіқожаұлы Құлқыбаев 1940 жылы 4 ақпанда Қарағанды облысы Жаңаарқа ауданы, С.Сейфуллин атындағы кеңшарда дүниеге келген.

1957 жылы Қарағанды мемлекеттік медицина институтының емдеу факультетіне түсті. 1969 жылы осы институттың аспирантурасын ойдағыдай аяқтап, кандидаттық диссертация қорғады.

1966 жылдан 1978 жылдар арасында ҚММИ ассистент, доцент қызметтерін атқарды.

1969 жылы Ғ.Ә.Құлқыбаев «Бауырдың функционалдық жағдайының жас ерекшеліктері» тақырыбына кандидаттық диссертация қорғады.

1979-1981 ж.ж. ҚР ДМ жаңадан құрылған кардиология Институтында директор болып істеді. Кардиология Институтының бірінші директоры және негізін қалаушы ретінде ұзақ мерзімді ғылыми бағдарлама әзірледі, ол бүгінгі таңға дейін өз мәнісін жоғалтқан жоқ.

1982 жылдан 1989 жылдар аралығында КСРО МҒА тамақтанудың аймақтық проблемалары институты мен өлкелік паталогиялар институтында лаборатория және бөлімше меңгерушісі қызметтерін атқарды.

1990 жылы ол «Фосфор өндірісіндегі зиянды заттармен уланудың патогенезіне, алдын-алуына және емдеуіндегі тамақтану факторының ролі» тақырыбында докторлық диссертация қорғады.

1990 жылы Ғ.Ә.Құлқыбаев ҚР ҰҒА еңбек гигиенасы мен физиологиясы институтында директор болып сайланды. Осы кезден бастап Ғ.Ә.Құлқыбаевтың – ғалым, жетекші және медицина ғылымын ұйымдастырушы ретінде көпқырлы дарындылығы ерекше айқын байқалды. Мұнда жүргізілетін ғылыми зерттеулердің ауқымы кенейді. Ғ.Ә.Құлқыбаевтың тікелей араласуымен институтта экологияның медициналық-гигиеналық проблемалары бөлімі ашылды, әрі табысты жұмыс істеуде.

Ғ.Ә.Құлқыбаев 300-ге жуық ғылыми еңбктің авторы, оның 30-ы шетелдерде жарық көрген, 10 монография шығарылып, өзінің редакциясында 14 ғылыми еңбектер жинағын жарыққа шығарды. Сонымен қатар, «Профпатология жетекші құралы» және «Еңбек гигиенасы жетекші құралы» дайындалды. Ресей мен Қазақстан бойынша 8 авторлық куәлік пен патенттер иегері. Шетелдердегі бірнеше ғылыми журналдың редакциялық алқа мүшесі. Ғылыми ізденістермен қатар жоғары оқу орындарында жастардың тәлім-тәрбиесімен шұғылданып, дәріс берді. Сол себепті 1992 жылы «Гигиена» мамандығы бойыншы профессор ғылыми атағын иеленді.

Профессор Ғ.Ә.Құлқыбаев 18 ғылым докторы мен 34 медицина ғылымдарының кандидатын дайындады. Оның оқушылары республикада кафедраларды, ғылыми лабораторияларды басқаруда.

Қазақстан ғылымын дамытудағы Ғ.Ә.Құлқыбаев еңбегі өзіндік бағасын алды, ол Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының мүше-корреспонденті (1995), профилактикалық медицина академиясының академигі (1996), Қазақстан Ғылым Академиясы Президиумының мүшесі (1999), Ол ҚР дарынды ғалымдарына арналған мемлекеттік стипендияның иегері (1997), ҚР ҰҒА Президиумының, ҚР Ғ және ЖБМ жоғарғы ғылыми-техникалық Кеңесінің мүшесі.

Ғ.Ә.Құлқыбаев үлкен ғылыми-қоғамдық жұмыстар атқарды. Ол 14.00.07. «Гигиена» мамандығы бойынша докторлық және кандидаттық диссертациялар қорғау жөніндегі Диссертациялық Кеңестің Төрағасы, физиологтардың Республикалық қоғамның вице-президенті, «медицина труда и промышленная экология» және «Известия МН и АМ РК» журналдарының редакциялық кеңесінің мүшесі, «Медицина и экология», «Здоровья и болезнь» журналдарының редакциялық коллегиясының мүшесі, «Қазақстан Денсаулығы», «Гигиена, эпидемиология және иммунология», Астана (Медицина) журналдарының редакциялық кеңесінің мүшесі.

Ғ.Ә.Құлқыбаевтың қайраткерлігін өкімет әділ бағалаған. Ғылыми, методикалық жұмыстарда, денсаулық сақтау мекемелерімен белсенді жұмыстар мен сауықтыру шараларын енгізуде мамандар дайындауда табысты еңбегі үшін Ғ.Ә.Құлқыбаев «Әль-Фараби», «Тың жерлерді игергені үшін», «Еңбек ардагері» медальдарымен, «Денсаулық сақтау ісі үздігі» белгісімен және құрмет грамотасымен марапатталды.

Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының академигі, медицина ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің Еңбек гигиенасы және кәсіби аурулар Ұлттық Орталығының құрметті директоры, докторлық және кандидаттық диссертацияларды қорғау жөніндегі диссертациялық кеңестің төрағасы, Қарағанды қаласының және Қарағанды облысы

Жаңаарқа ауданының Құрметті азаматы Ғ.Ә.Құлқыбаев 2006 жылы наурызда 66 жасқа караған шағында тосыннан қайтыс болды.

2006 жылы 21 сәуірде Қарағандыдағы Еңбек гигиенасы мен кәсіби аурулар ұлттық орталығында Қазақстан Ұлттық академиясының академигі Ғ.Ә.Құлқыбаевтың мүсіні ашылып, оның қабырғасына ескерткіш тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Құлқыбаев, Ғ. Ақселеу асулары: Жазушы, Ғалым Ақселеу Сейдімбек - 60 жаста // Орт. Қазақстан.- 2002.- 23 қараша.-8 б.

Құлқыбаев Ғ. Артриттер мен артроздар. - Алматы : Қазақстан, 1986. - 64 б. - (Денсаулық - зор байлық)

Құлқыбаев Ғ. Институтқа мәңгі қарыздармын // Орт. Қазақстан.- 2000.- 4 қазан

Құлқыбаев Ғ.Ә. Қазақ тілінің дыбыс жүйесі (физиологиялық зерттеудің нәтижесі)/ Ғ. Ә. Құлқыбаев, Р. Бұласай. - Қарағанды : Санат, 2003. - 145 б.

Құлқыбаев Ғ. Ол - хан батыры Қабанбай суреті емес: Жаңғырық // Орт. Қазақстан.- 2001.- 10 қаңтар

Құлқыбаев Ғ.Ә. Рухани аға әрі сырласым болатын: Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл // Орт. Қазақстан.- 2002.- 11 желтоосан.-9 б.

Құлқыбаев Ғ.Ә. Ұлттық орталық ұлт денсаулығын көксейді: ҚР денсаулық сақтау министрлігінің Еңбек гигиенасы және кәсіби аурулар ұлттық орталығының дир. Ғ.Ә.Құлқыбаевпен әңгіме / Әңгімелескен Д.Мақаш // Орт. Қазақстан.- 2002.- 30 қараша.-6 б.

Құлқыбаев Ғ. Ұлы ұлттық ұлына ұсақ болу ұят-ты...: Профессордың аузынан шашылып түскен тіркестер // Орт. Қазақстан.- 2000.- 2 ақпан

Ол туралы әдебиеттер:

Абдрахманов О.А. Альгология: [оқулық] / О.А.; ред. басқ. Ғ.Ә. Құлқыбаев.- Қарағанды: Санат, [1997].- 398 б.

Айтұлы Н. Халқыңа керек едің: Ғабдолла Құлқыбаевтың рухына // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-13 б.

Ақсұңқарұлы С. Асау ағынның тұнығы сом алтынның сынығы академик Ғ.Құлқыбаевтың есімін ел жадында қалдырудың қам-қаракеттеріне кірісуіміз керек: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2006.- 25 сәуір.- 8 б.

Ақсұңқарұлы С. Профессор: [Өлең]// Орт. Қазақстан.- 2000.-2 ақпан

Ақсұңқарұлы С. Ұрпактікі - мына жатқан қара жер:// Қазақ әдебиеті.- Алматы, 2002.- 3 мамыр (N18).-6, 7 б.

Алдашев А. Сегіз қырлы, бір сырлы: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2007.- 17 наурыз.-4 б.

Аманжолұлы І. Алаштың академигі еді: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2007.- 31 наурыз.- 5 б.

Аманжол І. Тұлпардың тұяғы: [Профессор Қ.Ә.Құлқыбаев туралы] // Азия Транзит.- 2000.-N1.-26 б.

Әбілдин Қ. Есте сақталар ерен тұлға: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2006.- 5 қыркүйек.-9 б.

Әлиақпаров М. Әттеген-ай!: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2006.- 21 қыркүйек.-6 б.

Әшімұлы Б. Академиядағы алқалы жиын: конференция // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 қазан.-9 б.

Бөкетов Қ. Әмбебап академик еді: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-12 б.

Ғабдулла Абдыкожаевич Құлқыбаев.- Караганда: Санат, 2001.- 89 с.

Ғабдолла Әбдіқожаұлы Құлқыбаев: [некролог] //Орт.Қазақстан.- 2006.- 18 наурыз.-15 б.

Ғалымның хаты, жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2006.- 25 сәуір.- 8 б.

Дахбайұлы Б. Алдырмаған аяқтан көкжалым ең...: акедемик Ғ.Құлқыбаевты аңсау // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-13 б.

Дүйсембин К. Жігіттің сұлтаны еді: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.-2007.- 17 наурыз.-4 б.

Дүйсенов М. "Кездесулер": [Профессор Ғ.Ә.Құлқыбаев туралы естелік]// Азия Транзит.- 2000.- №1.-28 б.

Жәлел О. Шырқаған әнұраным - Қаракесек // Балқантау.- Қарағанды, 2006.- 26 қаңтар.-6 б.

Игенберлин Е. Қош, Ғабдолла!: медицина ғылымдарының докторы Ғабдолла Әбдіқожаұлы Құлқыбаевтың азасы // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-12 б.

Қирабаев С. Қабыкенім менің // Орталық Қазақстан. - 2009. - 17 наурыз (№ 39). - 3 б.

Құлқыбаев Ғабдолла Әбдіқожаұлы Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 383 б.

Молдахметов З. Академик Құлқыбаевты құрметтейік: ұсыныс // Орт.Қазақстан.- 2006.- 4 қараша.-5 б.

Мұсабеков Б. Бір туар: тағзым //Орт.Қазақстан.- 2008.- 15 наурыз.-5 б.

Өмірдерек: Профессор Ғ.Ә.Құлқыбаев туралы // Орт. Қазақстан.- 2000.- 2 ақпан

Сейдімбек А. Халықтың Ғабдолласы // Орт.Қазақстан.- 2006.- 20 сәуір.-13 б.

Тәмен А. Ғалымға арналған көрме // Орт.Қазақстан. - 2008. - 8 сәуір (№55-56) . - 9 б.

Тәмен А. Тұлға: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2007.- 31 наурыз.-5 б.

Ғабдулла Абдықожаевич Кулқыбаев родился в 1940 году в совхозе им. Сейфуллина Жанааркинского района. Окончил среднюю школу имени С. Сейфуллина. Спустя десятилетия он напишет статью о казахском пролетарском поэте под названием «Он хотел, чтобы народ обрел достоинство». Г. Кулқыбаев мечтал о профессии писателя, но стал врачом, окончив в 1963 году Карагандинский медицинский институт. В 32 года он защитил докторскую диссертацию. В 38 лет основал новый институт кардиологии, ряд лет возглавлял лаборатории в Институте краевой патологии Минздрава КазССР и отделение в Научном центре региональных проблем питания АМН СССР.

В 1990 году возглавил Национальный центр гигиены труда и профессиональных заболеваний МЗ РК. Под руководством Г. Кулқыбаева это учреждение превратилось в крупный научно-исследовательский и медицинский центр. Когда он пришел, в нем работало всего 27 сотрудников. Сегодня в центре трудятся в 14 лабораториях свыше 400 человек. Программа исследований обширна и охватывает все регионы Казахстана. В стационаре ежегодно проходят лечение свыше 5 тыс. больных.

Под его руководством многие годы выполнялась научная программа «Экология промышленных регионов и здоровье трудящихся», которая стала главной в его творческой деятельности. Особое внимание он уделял Центральному Казахстану – промышленному центру республики, в том числе цветной и угольной промышленности, на которые приходится наибольшее число профессиональных заболеваний. Поражает огромное количество опубликованных трудов - более 400, из них 24 книги, сборники научных трудов, 15 патентов и предпатентов. Основными из них являются «Руководство по профессиональным заболеваниям», «Гигиена труда» в 2-х томах. Под научным руководством Г. Кулқыбаева были выполнены исследования длительного воздействия неблагоприятных факторов, таких как высокая запыленность, шум, вибрация, физическая и психологическая напряженность, работа в неудобной позе и др., на организм шахтеров. Разработаны рекомендации по улучшению условий труда шахтеров. Многие горняки угольного департамента АО «Миттал Стил Темиртау» прошли курс лечения профессиональных заболеваний в стационарном отделении Наццентра. В его стенах была проделана большая работа по исследованию действия отрицательных аэроионов на дыхательные органы при воздействии вредных факторов.

Он был страстным пропагандистом научных достижений. Написал и опубликовал немало научно-популярных статей на казахском и русском языках по проблемам экологии и профзаболеваний. Г. Кулкыбаев был главным редактором журнала «Гигиена труда и медицинская экология», членом редколлегии журналов «Медицина труда и промышленная экология» (г. Москва), «Астана медициналық журналы», «Биотехнология, теория и практика - здоровье и болезнь».

Под его непосредственным руководством подготовлено 27 докторских и 61 кандидатская диссертации.

Кулкыбаев выступал на всемирных и международных конгрессах и симпозиумах в Москве, Вене, Загребе, Будапеште, Страсбурге. Под его руководством выполняется программа по фонду «INTAS» в сотрудничестве с учеными Бельгии и Франции.

Кулкыбаев был постоянным председателем жюри на республиканском конкурсе акынов-импровизаторов, он быстро определял подлинный талант, дарование. С его легкой руки многие молодые исполнители получили путевку в мир искусства.

Особое место в его творчестве занимает литературное творчество. Его очерки-воспоминания об академиках Евнее Букетове, Абылкасе Сагинове, акыне-импровизаторе Мади, батыре Баркы с упоением читали и читают во всем Казахстане.

Умер в 2006 году.

Коллектив Национального центра гигиены труда и профзаболеваний в 2006 году у входа в главный корпус установил мемориальную доску в память о бывшем директоре, талантливом академике Национальной академии наук РК Габдулле Абдыкожаевиче Кулкыбаеве, на втором этаже центра установлен бюст ученого.

Литература:

Баймухаметов С. Центр должен носить его имя: [о присвоении центру гигиены труда и профзаболеваний имени Г. А. Кулкыбаева] // Индустр. Караганда. – 2006. – 25 мая. – С.5

Габдулла Абдыкожаевич Кулкыбаев. Материалы к биобиблиографии ученых Казахстана.-Караганда, 2001.-89 с.

Газалиев А. Ученый и гражданин //Индустр. Караганда. – 2007. – 17 марта. – С. 5.

Зинчук Д. Ученый // Индустр. Караганда.-2000.-2 февр.-С.6

Искакова Г. Служить науке – высокая честь // Индустр. Караганда.-2004.-15 мая.- С.1,2.

Искакова Г. Тепло его щедрого сердца // Индустр. Караганда. – 2008. – 22 марта. – С. 8

Кулкыбаев Г. Пока не будет здоровой окружающей среды – не будет здоровья у людей: Беседа с директором Национального центра гигиены труда и профзаболеваний Г.Кулкыбаевым/ Вела Л.Тусупбекова // Индустр. Караганда.-2002.-4 сент.-С.12

Кулкыбаев Габдулла Абдыкожаевич // Могильницкий В. М., Мукашев Г. М. Почетные граждане Караганды.-Караганда, 2004.-С.83.

Кулкыбаев Г. «Трудности закалили меня» // Сана.-2000.-30 нояб. (N45).-С.3.

Уличева Т. Будем помнить всегда: [мемориальная доска и бюст установлены в память о видном ученом Г. А. Кулкыбаеве] // Индустр. Караганда. – 2006. – 25 апр. – С. 1

Мұстафин Төленді Ғарифұлы (1942-1994)

Т.Ғ.Мұстафин математика логика саласының маманы, физика-математика ғылымдарының докторы (1991).

Төленді Мұстафин 1942 жылы туған. 1965 жылы Новосібір мемлекеттік университетін бітірген. 1965-67 жылдары С.Сейфулин атындағы Целиноград педагогикалық институтында қызметте, 1972-1992 жылдары ҚарМУ жоғары математика

кафедра менгерушісі, математика факультетінің деканы, оқу ісі жөніндегі проректор, 1992-94 жылдары қолданбалы математика институтының директоры болды. Оның 80 ғылыми еңбегі жарыққа шыққан.

ҚарМУ-дың оқу корпусында (Гоголь көшесі, №38) мемориалдық тақта орнатылған.

Әдебиеттер:

Мұстафин Төленді Ғарифұлы //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-414 б.

Толенди Гарифович Мұстафин родился в 1942 году. Специалист в области математической логики, доктор физико-математических наук (1991). Окончил НГУ (1965). В 1965-68 годы работал в Целиноградском педагогическом институте, в 1972-92 – заведующий кафедрой КарГУ, декан математического факультета, проректор. В 1992-94 годы – директор института прикладной математики. Автор 80 научных работ.

В 1989 году Толенди Гарифович Мұстафин еще не доктор наук, но у него уже есть своя научная школа, трое молодых кандидатов наук, воспитанные им, трое завершают работу над кандидатскими диссертациями, есть аспиранты, талантливые студенты. Именно ему в голову вдруг приходит счастливая идея - провести в Караганде международную конференцию по теории моделей с приглашением ученых из США, Франции, Германии. И через год такой, тогда еще советско-французский, коллоквиум был проведен. Он вошел яркой страницей в историю Карагандинского университета: более 80 человек участников, 17 крупнейших ученых с мировыми именами из Франции, США, Германии, Швейцарии. Тогда в СССР были и другие научные центры по теории моделей, но карагандинская конференция была первой международной в этой области математики на территории Советского Союза.

Выпускник Новосибирского госуниверситета, он защитил там кандидатскую и докторскую диссертации, и если его руководителя – академика А.Д. Тайманова считают основателем казахстанской школы по математической логике, то Толенди Гарифовича можно с полным основанием считать достойным продолжателем дела учителя, основателем реального международного сотрудничества в этой области математики. В неполные 24 года Толенди выступает с докладом на международном конгрессе математиков в Москве и сразу обращает на себя внимание. Впервые по его инициативе и под его руководством в КарГУ была создана проблемная научно-исследовательская лаборатория по математике. Затем под его руководством в только что открывшемся Институте прикладной математики в Караганде организуется и успешно работает лаборатория теоретической и прикладной логики. Позже ее назвали лабораторией математической логики и информатики.

Умер Толенды Гарифович в 1994 году.

В учебном корпусе КарГУ установлена памятная мемориальная доска.

Литература:

Халманов Х. Если звезды зажигаются // Индустр. Караганда. – 1995. – 25 июля. – С.

4

Чукуев А. ...И алгебра была в гармонии с душой // Вести Казахстана. – 1995. – 24 окт.

**Мұхаметжанов Марат Нығыметжанұлы
(1940-1981)**

Мұхаметжанов Марат Нығыметжанұлы биоорганикалық химия, табиғи қосылыстар химиясы саласындағы белгілі ғалым, химия ғылымдарының кандидаты (1971).

1962 жылы Қазақ мемлекеттік медициналық институтын бітірген. 1962-65 жылдары Целиноград медициналық училищесінің мұғалімі, 1965-1972 жылдары Целиноград медицина институтының бейорганикалық және аналитикалық химия кафедрасының ассистенті, 1972-77 жылдары ҚарМУ-дің аға оқытушысы, органикалық химия кафедрасының доценті (1972-77), 1977 жылдан ҚазКСР ҒА Химия –металлургия институтының гербицидтер зертханасының меңгерушісі. ҚарМУ-ге академик Е.А.Бөкетовтің шақыруымен келген, Орталық Қазақстанда табиғи қозғалыстар химиясының негізін қалаушы. 40-жуық ғылыми еңбектің авторы. Ғылыми еңбектері табиғи және физиологиялық белсенді қосылыстар химиясына арналған, атап айтқанда, Фитохимия ғылыми-өндірістік орталығын ұйымдастыруға негіз болды. ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты (2007 қайтыс болғаннан кейін)

Химия–металлургия институтының ғимаратында 2008 жылы М.Н.Мұхаметжановқа мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Қазақстан Республикасы. Президент (1991 - ; Н.Ә.Назарбаев). Қазақстан Республикасының ғылым мен техника саласындағы 2007 жылғы Мемлекеттік сыйлығын беру туралы: ҚР Президентінің Жарлығы // Орт.Қазақстан.- 2007.- 8 желтоқсан.- 1 б.

Жанысбай С. Әңгіме арнасы - дәрі-дермек өндірісі// Орт.Қазақстан.- 2000.-30 тамыз

Жанысбай С. Лауреаттармен кездесті: облыс әкімдігінде // Орт.Қазақстан.-2007.- 22 желтоқсан.- 1 б.

Қаламгер Ә. Табиғатқа жақын еді бұл ғалым // Орт.Қазақстан. - 2008. - 8 сәуір (№55-56)

Қасенов Б. Дәрі-дермек өзімізде өндірілсе.: Фитохимия институтының директорының орынбасары Б.Қасеновпен әңгіме // Орт.Қазақстан.- 2000.-26 тамыз

Мұхаметжанов Марат Нығыметжанұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 415 б.

Марат Ныгметжанович Мухамеджанов

Ученый в области неорганической химии и природных соединений, кандидат химических наук. Окончил КазГМИ. Преподавал в Целиноградском медицинском училище, ассистент кафедры неорганической и анатомической химии Целиноградского мединститута, старший преподаватель КарГУ, доцент кафедры органической химии. С 1977 года – зав. лабораторией гербицидов ХМИ АН КазССР. Автор около 40 научных работ. Основные научные работы посвящены химии природных и физиологически активных соединений, послуживших основой для организации научно-производственного центра фитохимии. Лауреат Государственной премии РК (2007, посмертно). Умер Марат Ныгметжанович в 1981 году. На здании ХМИ установлена мемориальная доска.

Литература:

Мухамеджанов Марат Ныгметжанович // Караганда. Карагандинская область: энциклопедия. – Алматы, 2008. – С. 371

**Сағынов Әбілқас
(1915-2006)**

Әбілқас Сағынұлы Сағынов 1915 жылы Павлодар облысы, Баянауыл ауданында туған. 1939 жылы ол «Пайдалы кен байлықты өндіру» мамандығы бойынша Днепропетровск тау-кен институтын үздік бітірген. 1945 жылы КОКП мүшелігіне қабылданды.

Ә.С.Сағынов институтты бітіргеннен кейін 1948 жылға дейін Қарағанды көмір бассейнінің шахталарында учаске бастығы, бас инженер, шахта директоры және көмір тресінде техникалық бөлімге жетекшілік етті. 1948 жылдан 1951 жылға дейін «Қарағанды көмір кеніші» тресінің бас инженері, мемлекеттік тау-кен техникалық бақылау басқармасының бастығы болып жұмыс істеді.

1951 жылы техника ғылымдарының кандидаты атағын алу үшін Ә.Сағынұлы «Қарағанды бассейніндегі жайпақ құламалы жұқа және қалыңдығы орташа қабаттарды пайдалану әдістерінің қазіргі жайы, бұлардың жіктелуі мен даму келешегі» деген тақырыпта диссертация қорғады.

1951 жылдан 1955 жылға дейін Ә.С.Сағынов Бүкілодақтық ғылыми-зерттеу көмір институтының филиалынан өз басшылығымен қайта құрыған Қарағанды ғылыми-зерттеу көмір институтының ұйымдастырушысы және ең бірінші директоры болды.

Осы кезде Ә.С.Сағыновтың ұйымдастырушылық және ғылыми қабілеті жарқырай көрінді. Үшінші бассейні кеншілерінің алдында тұрған түйінді мәселелерді тәсілді шешетін бір топ зерттеушілерді жинап ол жаңа институттың жұмысын бассейнді игеру, даму жолына салды. Ә.С.Сағынов басқарған институт аса маңызды мәселе – қалың көмір қабаты «Жоғарғы Марианнаны» алатын жүйені зерттеу және метанды қабаттарды газдан аршу мәселелерін шешті.

Ә.С.Сағыновтың өзінің тікелей қатысуымен көмір қабаттарын алдын-ала газдан арылтудың жаңа әсерлі әдістері шешіліп, кейін басқа көмір бассейндеріне кең тарады. Ол кезде бұл әдістерге одақта да және шетелде де балама болған жоқ. 1955 жылы Ә.С.Сағынов Қарағанды тау-кен, кейін 1958 жылдан политехникалық институтының ректоры. Осы институттың Кеңес Одағы техникалық жоғарғы оқу орындарының ішінде алдыңғы қатарға шығуына Ә.С.Сағынов көп еңбек сіңірді.

Ә.С.Сағыновтың политехникалық институтта жұмыс істеген кезінде құрылған және диссертация қорғайтын ғылым кеңесі осы кезге дейін қызмет істейді. 1966 жылы Ә.С.Сағыновтың жетекшілігімен кен және металлургия мамандығы бойынша кандидаттық диссертация қорғататын біріккен ғылым кеңесі құрылды.

1965 және 1973 жылдары Кеңес Одағы білім институттарының делегация мүшесі болып Австрияға, Канадаға барып, сондағы жоғары білім және ғылымды зерттеудің күйімен танысты.

1983 пен 1986 жылдары Германия Демократиялық Республикасы мен Чехословакияда болған социалистік елдерінің тау-кен металлургия білім институттары ректорларының халықаралық маслихатына қатысып, Қарағанды политехникалық институтының жұмыс тәжірибесі жөнінде баяндама жасады.

Тау жыныстарының механикасы жөніндегі жұмыстар туындыгерлер құрамында Ә.С.Сағыновқа 1974 жылы ғылым мен техника саласындағы Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығы берілді.

1987 жылы Ә.С.Сағыновқа туындыгер құрамында «Қазақ КСР кен және құрылыс өндірісіне арналған гидравликалық ұру машиналарының ілімін және жасауын әзірлеу» деген еңбекке жетекшілік жасаған үшін ғылым мен техника саласындағы Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығы берілді.

Ә.С.Сағыновтың көп жылғы инженерлік және ғылыми жемісті қызметі үшін Мәскеу тау-кен институты Ғылым Кеңесінің жоғары бағасына ие болды. 1967 жылы оған «Қарағанды бассейнінің көмір қыртыстарын жер астынан шығару әдістерін зерттеу және жетілдіру» деген жұмысы үшін техника ғылымының докторы деген ғылыми атақ берілді.

Ә.С.Сағыновтың тау-кен технология және пайдалы қазбаларды өндірудің кешінді механизациясының ғылыми мектебін басқарғаны жалпы Одақтық тау-кен техникалық және ғылыми жұртшылығына кеңінен танымал болды.

КСРО және Қазақ КСРО халық шаруашылығын, жоғары білім беру мен ғылымды дамытуға сіңірген еңбегі үшін өкімет Ә.С.Сағыновты бес орденмен және бірнеше медальдармен наградтады.

Жоғары білімді дамытып, халық шаруашылығының іскер мамандарын даярлауға сіңірген еңбегі үшін Ә.С.Сағыновқа 1971 жылы Социалистік Еңбек Ері атағы берілді.

Қазір Ә.С.Сағынов Қарағандыдағы 1991 жылы құрылған ҚР ҰҒА-ның Жер қойнауын кешенді игеру мәселелері Институтының директоры болып қызмет істейді.

Ә.С.Сағынов зор белсенділікпен жемісті ғылыми-зерттеу қызметін жүргізеді, маңызды басымдылығы бар ғылыми ағымдарының әрі іргелі-қолданбалы бағдарламалардың жетекшісі болып саналады. Бағдарламада Орталық Қазақстанның техноген қорын кешенді зерттеулер мен игеру, интенсивтендіру және тау-кен өндірісінің экологиясы бар.

1993 жылы Қарағанды халық депутаттары қалалық Кеңесінің шешімімен ғылым мен техника саласында, Қарағанды көмір өндірісінің өсуі, халық шаруашылығына іскер мамандар даярлауға зор үлес қосқаны үшін Ә.С.Сағыновқа «Қарағанды қаласының құрметті азаматы» атағы берілді.

2006 жылы қыркүйекте 90 жастан асқан шақта өмірден озды.

2008 жылы 18-19 желтоқсан күндері Қарағанды Мемлекеттік техникалық университеті өзінің 55 жылдық мерейтойын атап өтті. Мерейтой осы оқу орнын 33 жыл басқарған академик Ә.С.Сағыновтың туған күніне ойластыра өткізілді. Мерейтой тау-кен факультеті орналасқан екінші оқу корпусында Ә.Сағыновтың мемориалдық тақтасын ашу салтанатынан басталды.

Әдебиеттер:

Сағынов Ә. Жер астындағы өрттің қаупі және онымен күресудің әдістері // Сов. Қарағанды.- 1950.- 11 желтоқсан

Сағынов Ә. Инженер - өндіріс тұтқасы // Орт. Қазақстан.- 1987.- 10 маусым

Сағынов Ә. Кен ережелерінің бұзылуына жол берілмесін // Сов. Қарағанды.- 1949.- 18 қараша

Сағынов Ә. Көмір кенін қолайлы жүйемен, ысырапсыз өндірейік // Сов. Қарағанды.- 1948.- 28 ақпан.

Сағынов Ә. Көмір стругтері - өнімді механизмдердің бір түрі // Сов. Қарағанды.- 1950.-26 тамыз

Сағынов Ә. Қарағанды көмір өндіру жүйелерін дұрыс қолдайық // Сов. Қарағанды.- 1950.- 5 шілде

Сағынов Ә. Қарағанды көмірін ысырапсыз өндіру шаралары туралы // Сов. Қарағанды.-1949.- 9 шілде

Сағынов Ә. Метан газы және онымен күресу әдістері // Сов. Қарағанды.- 1950.- 10 қазан

Сағынов Ә. Өндіріс мәдениеті жоғары болсын. // Сов. Қарағанды.-1950.- 13 маусым

Сағынов, Ә. Өмір өткелдері: Қарағанды қаласына - 70 жыл // Орт.Қазақстан.-2004.- 3 ақпан.-6-8 б.

Сағынов Ә. Тәулік сайын бір цикл алу күресін күшейтуде // Сов. Қарағанды.- 1950.- 29 желтоқсан

Сағынов Ә. Тіреу қою және дәрі ату // Сов. Қарағанды.- 1950.- 22 қыркүйек

Сағынов Ә. Ұмытылмас кездесулер: Қ.И.Сәтбаевтың туғанына - 100 жыл толуына // Қарқаралы.- 1999.- N1-2.-8-12 б.

Сағынов Ә. Ұшқан ұя, ұмытылмас сәттерім.:Қарқаралы қаласына -180 жыл // Орт.Қазақстан.- 2004.- 22 маусым.-4 б.

Ол туралы әдебиеттер:

- Академикке ескерткіш қойылады // Орт.Қазақстан. - 2008. - 12 шілде (№107-108) . - 1 б.
- Ақсұңқарұлы С. Текті: Академик Ә.Сағынов-90 жаста// Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 желтоқсан.-4 б.
- Алпысұлы С. Заңғар. Очерк: Академик Ә.Сағынов 80 жаста // Орт. Қазақстан.- 1995.- 9 желтоқсан
- Арыстан И. Елінің мақтанышы: Академик Ә.Сағынов-90 жаста // Орт.Қазақстан.- 2005.- 22 желтоқсан.- 7 б.
- Асанұлы А. Қарапайым қазақтың қаһарман ұлы: Академик Ә.Сағынов-85 жаста // Азия Транзит.- 2000.-№9.-29-31 б.
- Әбілқас Сағынұлы Сағынов: некролог // Орт.Қазақстан.- 2006.- 28 қыркүйек.-11 б.
- Әзиев Ә. Академик Әбілқас Сағынов // Егемен Қазақстан.- 1996.- 18 қаңтар
- Ә.Сағынов жолдасты Еңбек Қызыл Ту орденімен наградтау туралы ССРО жоғарғы советі Президиумының Указы // Соц. Қазақстан.- 1985.- 27 желтоқсан
- Баянқұлов Т. Жақсының шарапаты: академик Ә.Сағыновтың туғанына - 90 жыл // Сарыарқа.- Жезқазған, 2005.- 28 қазан.-3 б.
- Бектұров Ж. Әбілқасқа: Ә.Сағыновқа арналды // Орт. Қазақстан.- 1982.- 27 шілде
- Берқалиев Б. Академик Сағынов және кен ғылымы: академик Ә.Сағыновтың 90 жылдығы қарсаңында // Орт.Қазақстан.- 2005.- 20 қазан.-8 б.
- Берқалиев Б. Ұлағатты ұстаз, ақылғой аға: Ә.Сағынов-80 жаста // Орт. Қазақстан.- 1995.- 14 желтоқсан
- Ғазалиев А. Қазақстан жоғары білімнің алғы шебінде: Қарағанды мемлекеттік техникалық университетіне - 55 жыл // Орт.Қазақстан. - 2008. - 16 желтоқсан. - 2 б.
- Жанғожин А. Қазақстан ғылымы мен білімінің абызы: Академик Ә.Сағынов-90 жаста // Орт.Қазақстан.- 2005.- 27 желтоқсан.-4 б.
- Жастық шақ ізімен: Академик Ә.Сағынов-80 жаста // Орт. Қазақстан.- 1995.- 14 желтоқсан
- Жұмасұлтанов Ә. Бәрімізге ақылғөй болған еді: Академик Ә.Сағынов туралы естелік //Орт.Қазақстан.- 2007.- 23 қаңтар.-9 б.
- Жұмасұлтанов Ә. Біздің Әбекең // Орт. Қазақстан.- 1995.- 14 желтоқсан
- Жұмасұлтанов Ә. Ғибраты мол кездесулер: Е.Бөкетовтің туғанына-80 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 15 қаңтар.-9 б.
- Жұмасұлтанов Ә. Инженерлер ұясы: ҚарМТУ-ға 55 жыл // Орт.Қазақстан. - 2008. - 29 шілде (№117) . - 2 б.
- Жұмасұлтанов Ә. Ұлағатты ұстаз, ғұлама ғалым // Орт. Қазақстан.- 1985.- 25 желтоқсан
- Иманов Ж. Шапағатын көп көрдік: Академик Ә.Сағынов-90 жаста // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 желтоқсан.- 5 б.
- Имашев М. Асылдың асылы: тағзым //Орт.Қазақстан.- 2006.- 21 қараша.-4 б.
- Кептербаев С. Ғылыми кеңес тұғырлы шешімдер қабылдады: оқу орындарында // Орт.Қазақстан.- 2008.- 1 наурыз.-3 б.
- Қазақстан Республикасы. Президент (1991 - ; Н.Ә.Назарбаев). Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградаларымен марапаттау туралы Қарағанды облысы бойынша: ҚР Президентінің Жарлығы // Орт.Қазақстан.- 2003.- 9 мамыр.-1 б.
- Құлқыбаев Ғ. Патриарх [Мәтін] : академик Әбілқас Сағынов 90 жасқа толды / Ғ. Құлқыбаев // Егемен Қазақстан. - 2005. - 24 желтоқсан. - 3 б.
- Қасенов Б. Ұмытылмас сәттер, ұмыт болмас есімдер: Зерде // Орт/ Қазақстан.- 2002.- 12 маусым
- Могильницкий В. Әлімхан мен Әбілқас ағалар ерлігі: Ә.Ермековтың туғанына 110 жыл // Орт. Қазақстан.- 2001.-30 маусым

- Молдахметов З. Техника ғылымының Толағайы: [Ә.Сағынов туралы]// Орт. Қазақстан.- 2000.-16 желтоқсан
- Мұратұлы А. Ғазиз ғалым ел есінде // Орт.Қазақстан. - 2008. - 2 қазан (№152) . - 1 б.
- Мұстафин Е. Академик ағамызбен кездескенде: Академик Ә.Сағыновпен сұхбат / Сұхбаттасқан Е.Мұстафин// Қарқаралы.- 2004.- 3 шілде
- Мырзаханұлы Н. Ел бағасын ер көтерер: академик Ә.Сағыновтың 90 жылдығы қарсаңында //Орт.Қазақстан.- 2005.- 25 қазан.-9 б.
- Пивень Г. Сағынов туралы сөз: Академик Ә.Сағынов-90 жаста // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 желтоқсан.- 4 б.
- Рахұлы А. Кемеңгер ғалымға арналған конференция: академик Әбілқас Сағыновтың туғанына - 90 жыл // Орт.Қазақстан.- 2005.- 10 желтоқсан.-13 б.
- Сағынаев О. Ғылымды өндіріспен ұштастыру // Орт. Қазақстан.- 1974.- 17 желтоқсан
- Сағынов Әбілқас // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- 1990.- 481 б.
- Сағынов Әбілқас Сағынұлы // Қазақ совет энциклопедиясы.- 1976. Т 9.- 607 б.
- Сағынов Әбілқас // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 452 б.
- Сейдімбеков А. Дәуір перзенті // Орт. Қазақстан.- 1975.- 26 желтоқсан
- Сейдімбеков А. Серпер: Ақша қар жауған күн.- Алматы, 1982.- 10 б.
- Сейдімбеков А. Кеніш: Қарағанды облысы туралы кітап.- Алматы: Жалын, 1979.- 112 б.:ил.-(Менің Қазақстаным)
- Смағұлов А. Академикке әктілектер ақтарылды: Академик Ә.Сағынов-90 жаста //Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 желтоқсан.- 5 б.
- Смағұлов З. Ұстаз туралы толғансақ...// Орт.Қазақстан. - 2008. - 20 наурыз (№45) . - 2 б.
- Тайкіманов Б. Академик ініме // Орт. Қазақстан.- 1976.- 6 қаңтар
- Темірбайұлы А. Инженерлердің ұстазы: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2007.- 1 ақпан.-8 б.
- Университеттің мерейтойы // Орт.Қазақстан. - 2008. - 20 желтоқсан. - 1 б.
- Шаймұханов Д. Арқаның ардагер ақсақалы // Орт. Қазақстан.- 1995.- 14 желтоқсан

Абылқас Сагинович Сагинов родился в 1915 году в селе Баянаул Павлодарской области. Окончил Днепропетровский горный институт. С 1939 по 1948 годы работал на предприятиях Карагандинского угольного бассейна в должности начальника участка, главного инженера, директора шахт, начальником технического отдела угольного треста. Самые яркие впечатления остались у него от тех лет, когда он стал горняком: "В 31-м я попал на Коунрадский рудник и там впервые увидел шахту, спустился вниз. Брезентовые робы, каски, шахтерские лампочки, спуск под землю – все это, конечно, произвело на меня впечатление. А когда учился в горном техникуме в Караганде, ближе познакомился с шахтой – тогда частенько привлекали студентов на субботники". В 1948-1950 годы – начальник управления Госгортехнадзора Карагандинского горного района, главный инженер треста «Карагандауглеразрезы». С 1951 по 1955 годы – директор Карагандинского научно-исследовательского угольного института. В 1967 году защитил докторскую диссертацию. Он пришел в науку, имея за плечами большой опыт инженерной работы – начальник участка, главный инженер, директор шахты. Его научные труды не были надуманными, кабинетными, они лишь обобщали результаты многолетнего поиска, были необходимы шахтерам. На однажды заданный ему вопрос: "Если бы Вам, как в сказке, представилась возможность начать все сначала, что изменили бы Вы в своей жизни?", ответил: – А ничего бы не менял. Разве что с большей ответственностью относился бы к себе, к делу.

В 1955 году назначен ректором Карагандинского горного института. Там, где он работал, всегда было много комсомольско-молодежных коллективов - поддерживал их во

всем. Вот эта опора на молодежь, ставка именно на нее, ее энергию, напористость, задор, знание психологии и помогли Сагинову стать хорошим ректором. Молодой ректор всю свою недюжинную энергию, напористость направил на строительство первого корпуса политехнического института.

В 1974 и в 1987 годах ему присуждались Государственные премии Казахской ССР в области науки и техники. В 1971 году за большие заслуги в развитии высшего образования и подготовку квалифицированных специалистов для народного хозяйства ему было присвоено звание Героя Социалистического Труда. Награжден двумя орденами Ленина, Дружбы народов, Трудового Красного Знамени, Октябрьской революции, многочисленными медалями.

30 июня 1993 года за большие заслуги в развитии высшего образования, науки и техники, Карагандинского угольного бассейна, подготовку кадров для народного хозяйства удостоен звания «Почетный гражданин города Караганды».

Умер в 2006 году. Мемориальная доска на здании Института проблем комплексного освоения недр – доказательство любви к нему благодарных карагандинцев. В 2008 году мемориальная доска А. С. Сагинову открыта и на горном факультете 2-го учебного корпуса КарГТУ.

Литература:

- Сагинов А. В ногу со временем: / КПТИ–30 лет / //Индустр. Караганда.–1984.–6 янв.
Сагинов А., Беркалиев Б. К старым запасам– новый подход: / Ин-т проблем комплексного освоения недр / // Караганда.–1994.–1 июля.
Сагинов А. О времени, о людях, о себе...// Индустр. Караганда.–2004.–3 февр.–С.3.
Сагинов А.С. О пройденном пути. Воспоминания.–Алматы: Гылым, 1996.–320 с.
Сагинов А. Проблемы разработки угольных пластов Карагандинского бассейна.–Алма-Ата: Наука, 1976.–330с.
Сагинов А. Работать на перспективу: / О взаимодействии науч. студенч. организаций политехнич. ин-та с предприятиями / // Индустр. Караганда.–1987.–4 февр.
Сагинов А., Байтлеуов И. С электроникой на «ты»: / Подготовка инженеров по информац. системам в КПТИ / // Индустр. Караганда.–1986.–29 мая.

В Президиуме Верховного Совета СССР:/ О присвоении звания Героя Социалистического Труда с вручением ордена Ленина и Золотой медали «Серп и Молот» академику АН Каз. ССР А. Сагинову/ // Вестник АН Каз. ССР.–1971.–№9.–с.3.

О награждении тов. Сагинова А. орденом Трудового Красного Знамени: / Указ Президиума Верховного Совета СССР от 26 дек. 1985 г. // Индустр. Караганда.–1983.–27 дек.

О присвоении звания Героя Социалистического Труда с вручением ордена Ленина и Золотой медали «Серп и Молот» Сагинову Абылкасу–академику АН Каз. ССР ректору Караганд. политехнич. Ин-та: / Указ Президиума Верховного Совета СССР от 20 июля 1971 г. / // Ведомости Верховного Совета Каз. ССР.–1971.–№31.–с.30.

О присуждении Государственных премий Каз. ССР 1986 в области науки и техники: Постановление ЦК Компартии Казахстана и Совета Министров Каз. ССР Сагинову А.С.–ректору КПТИ. // Индустр. Караганда.–1987.–27 янв.

Республика Казахстан. Президент. (1991 – ; Н.А. Назарбаев). О награждении государственными наградами РК по Карагандинской области: Указ Президента РК // Индустр. Караганда.–2003.–9 мая.–С.5. (Сагинов А.С.).

А.С. Сагинов.–Алма-Ата: Наука, 1979.–64с. / АН Каз. ССР. Материалы к библиографии учёных Казахстана /

А.С. Сагинов: / К 60-летию со дня рождения / // Уголь.–1976.–№2.–с.78-79.

- Абылкас Сагинович Сагинов. Материалы к библиографии учёных Казахстана.– Алматы: Гылым.1995–84с.
- Аманбаев К. Созидатель: [А.С. Сагинову – 85 лет] // Индустр. Караганда.-2000.-16 дек.
- Беркалиев Б. Патриарх инженерной науки // Индустр. Караганда. – 2005. – 30 авг. – С. 11
- Беркалиев Б. Слово об учителе // Индустр. Караганда. – 2005. – 22 дек. – С. 4
- Демин В. Жизнь, достойная подражания // Индустр. Караганда. – 2005. – 16 дек. – С. 6
- Дрижд Н. Успех приходит к оптимистам: [А.С. Сагинов и добыча угля] // Индустр. Караганда.-27 дек.
- Ермеков М. Человек крепкой воли: [А.С. Сагинов] // Индустр. Караганда.-2000.-27 дек.
- Ермолов П. Энергия, заряжающая людей // Индустр. Караганда. – 2005. – 8 нояб. – С. 10
- Жумасултанов А. «Прожита долгая жизнь...» // Индустр. Караганда.–1996.–5 нояб.
- Зинчук Д. Заповеди академика Сагинова // Индустр. Караганда.-2000.-23 дек.
- Имашев М. Гражданин и человек // Индустр. Караганда. – 2006. – 14 нояб. – С. 10
- Искакова Г. Сардар науки // Индустр. Караганда. – 2005. – 6 дек. – С. 7
- Колесникова Т. Здравствуйте, Абике! / А.Сагинову–70 лет / // Индустр.Караганда.–1985.–27 дек.
- Комаров В. Поле учёного // Казахст. правда.–1976.–6 янв.
- Могильницкий В. М. Академик Абылкас Сагинов. – Караганда: Гласир, 2008. – 240 с. : фото
- Настоящий ректор: [А.Сагинову – 85 лет] // Вечерняя газета.-2000.-28 дек. (N45).- С.11.
- Пивень Г. Старые связи на новой основе. // Караганда.–1994.–30 дек.
- Пивень Г. Ученый, организатор высшей школы: К 85-летию академика В.Сагинова // Индустр. Караганда.-2000.-20 дек.
- Сагинов Абылкас Сагинович: [некролог] // Индустр. Караганда. – 2006. – 28 сент. – С. 9
- Свич С. Премия живого академика: [Премия А.Сагинова] // Новый вестник.-2001.-14 февр. (N6).-С.11.
- 70-летие академика АН Каз. ССР А.С. Сагинова. Юбилейные даты. // Вестник АН Каз. ССР.–1986.–№1.–с.72.
- Смагулов З. Уроки Сагинова // Индустр. Караганда. – 2005. – 6 окт. – С. 13
- Смирнов Г. Инженер, учёный, педагог: / К 60-летию со дня рождения и 40-летию производственной , инженерной и научно-педагогической деятельности академика АН Каз. ССР А. Сагинова / // Индустр. Караганда.–1975.–26 дек.
- Чокин Ш. Четыре времени жизни.– Алма-Ата, 1992.–11с.
- 60-летие академика АН Каз. ССР А.С. Сагинова. // Вестник АН Каз. ССР.–1975.–№12.–с.46.
- Янцен И. Мы были первыми: [А.С. Сагинов] // Индустр. Караганда.-2000.-27 дек.

Денсаулық сақшысы На страже здоровья

**Молдаев Мендігерей Әбілқайырұлы
(1937-2003)**

Молдаев М.Ә. нейрохирург. Меңдігерей Әбілқайырұлы 1937 жылы Ресейдің Астрахань қаласында дүниеге келген. Сырт топырақта туып өскенімен, ержете келе ата жұртына тартып, студенттік жылдары Алматы қаласында өткен. 1964 жылы осындағы мемлекеттік медицина институтын тәмамдайды. 1968 жылы КСРО Медицина ғылымдары академиясына қарасты Н.Бурденко атындағы Орталық ғылыми-зерттеу институтының ординатурасына жолдама беріліп, сондағы аспирантураны бітіреді. 1974 жылы Қазақ КСР денсаулық сақтау министрлігінің жіберіліп, оның бұдан кейінгі өмір жолы мен кәсіби қызметі өз республикамыздағы нейрохирургия саласымен тікелей байланысты болады.

1977 жылы Қарағанды медицина институтында неврология кафедрасының жанынан нейрохирургия курсын ұйымдастырады. 1993 жылға дейін облыстық аурухананың нейрохирургия бөлімшесінде қызмет етті. Ал осы жылы Облыстық қалпына келтіре емдеу орталығына ауысқан. Осы жерден нейрохирургияның тұңғыш клиникалық ординатурасын ашты. Көп ұзамай осындағы бас дәрігердің хирургия жөніндегі орынбасары болды. Аталмыш орталықтың атауы мен құрылымы 1996 жылы облыстық Неврология және нейрохирургия орталығы болып қайта өзгертілгенде М.Әбілқайырұлы осы орталықтың меңгерушісі болып тағайындалды.

М.Молдаев қазіргі замандағы ең белгілі нейрохирургтердің бірі еді. Ол невропатологтар мен нейрохирургтердің клиникалық деңгейі мен кәсіби шеберлігін арттыруға көп үлес қосты. Бүгінгі нейрохирургияда «Молдаев әдісі» деп аталатын арнайы тәсіл бар. Бұл әдіс жұлын мен ми ісіктеріне, ми тамырларының жарықшақтануына (аневризм), ми асты безіне, миға сары су жиналғанда операция жасау барысында қолданылады.

М.Молдаевтың 40-тан астам ғылыми еңбектері, ондаған ғылыми жаңалықтары, көптеген мақалалары Қазақстанда ғана емес, бұрынғы одақтық басылымдарда да молынан жарық көрген. Нейрохирургия бойынша қазақ тіліндегі тұңғыш оқу құралын әзірлеу, медициналық жоғары оқу орындарына арнап екі тілде әдістемелер даярлау жұмыстарына қатысты.

Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген дәрігері, Денсаулық сақтау саласының үздігі атақтарымен, бірнеше медальдармен марапатталған. Нейрохирургтердің бүкілодақтық ғылыми қоғамы басқармасының, Нейрохирург, невропатолог және психиатрлардың республикалық қоғамының мүшесі, осы қоғамның облыстық бөлімшесінің төрағасы болды.

2004 жылы 2 ақпанда облыстық көп салалы емдеу-диагностикалық бірлестігінде М.Ә.Молдаевқа ескерткіш тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Қауысов Б. Мәңгі ғұмыр: Тағзым //Орт.Қазақстан.- 2004.- 15 қаңтар.-7 б.

Қауысов Б. Нейрохирургияның нар тұлғасы: М.Молдаевқа арналып ескерткіш орнатылды // Орт.Қазақстан.- 2004.- 5 ақпан.-3 б.

Мендыгерей Абулхайрович Мулдаев родился в 1937 году в Астраханской области. С детства мечтал стать хирургом. После школы поступил в Алма-атинский медицинский институт на факультет педиатрии и успешно его окончил. В конце 60-х годов М. Мулдаев решил связать свою дальнейшую деятельность с нейрохирургией, прошел специализацию в Московском институте имени Бурденко. Здесь же он досрочно защитил кандидатскую диссертацию, ставшую первой научной работой в СССР, посвященной микрохирургии в нейрохирургической отрасли. После этого он работал на кафедре травматологии, ортопедии и военно-полевой хирургии в Алма-Атинском медицинском институте.

В 1977 году Мендыгерей Абулхайровича приглашают в Карагандинский медицинский институт возглавить курс нейрохирургии при кафедре неврологии. Без тени сомнения покидает он Алма-Ату, где уже завоевал славу нейрохирурга, и переезжает в Караганду. Начиная со студенческих лет Мулдаев отличался фанатизмом по отношению к выбранной

профессии. Он первым в Казахстане внедрил в работу сложнейшие операции, первым расширил операции в области гипофиза, первым написал учебник по нейрохирургии на государственном языке, первым организовал всю нейрохирургическую службу Казахстана. Когда наступала необходимость делать сложнейшую нейрохирургическую операцию – шли, ехали, прилетали к Мулдаеву. Со всего Казахстана. Он – последний ученик знаменитого академика Арутюкова, директора Института нейрохирургии им. Бурденко, первооснователя нейрохирургической школы Советского Союза, учителя всех известных сегодня в бывшем Союзе и за его пределами нейрохирургов.

М. Мулдаев стал первооснователем нейрохирургической школы Казахстана. В его практике – сложнейшие операции на мозг, новаторские открытия, сотни спасенных жизней и всегда неуспокоенность, потому что он всегда считал – предела совершенству нет.

М. Мулдаев опубликовал более 40 научных работ, внедрил около 30 изобретений в нейрохирургических учреждениях Центрального Казахстана. Он создал учебник по нейрохирургии на казахском языке, принимал участие в переводе «Медицинской энциклопедии», подготовил методические пособия для медицинских вузов на двух языках.

Отделению нейрохирургии КОМЛДО он отдал самые продуктивные годы своего труда и таланта. 2 февраля 2003 года в нейрохирургическом отделении КОМЛДО установлена памятная мемориальная доска известному нейрохирургу, доктору медицинских наук, профессору М. А. Мулдаеву, скончавшемуся в 2003 году.

Литература:

Искакова Г. Память как продолжение жизни // Индустр. Карагнда. – 2007. – 24 апр. – С. 4

Тусупбекова Л. Его призванием было – спасать... // Индустр. Караганда. – 2004. – 5 февр. – С. 2

Поспелов Петр Моисеевич (1903-1985)

Петр Моисеевич Поспелов облыстық денсаулық сақтау ісін ұйымдастырушылардың бірі, медицина ғылымдарының кандидаты (1952), доцент (1954), ҚазКСР-інің еңбек сіңірген дәрігері (1943).

П.М.Поспелов 1903 жылы туған. 1929 жылы Кубань мемлекеттік медициналық институтын бітірген. Қарағандыда 1933 жылдан тұрды. 1933-1950 жылдары кеніш ауруханасының бөлім меңгерушісі, бас дәрігері, Қарағанды облыстық денсаулық сақтау бөлімінің меңгерушісі. Ұлы Отан соғысы жылдарында Қарағандыдағы эвакуациялық госпитальдар тобын басқарды. 1950-74 жылдары Қарағанды мемлекеттік медицина институтының ректоры болды, яғни институтты ұйымдастырушылардың бірі. 1953-1984 жылдары осы институтта кафедра меңгерушісі болды. Әлеуметтік гигиена және Орталық Қазақстанда денсаулық сақтау ісін ұйымдастыру проблемаларына арналған 70-тен астам ғылыми еңбектің авторы. Ленин орденімен, Октябрь революциясы, Қызыл Жұлдыз, «Құрмет Белгісі» ордендерімен марапатталған.

П.М.Поспелов құрметіне Қарағандыда көше аталады. Өзі қызмет еткен медакадемияда (Алалыкин көшесі, №, 7) мемориалдық тақта қойылған.

Әдебиеттер:

Қауысов Б. Медицинаның мәртебесін асырғандар // Орт.Қазақстан.- 2006.- 29 тамыз.-7 б.

Поспелов Петр Моисеевич // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- 1990.- 470 б.

Поспелов Петр Моисеевич // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 442 б.

Петр Моисеевич Поспелов родился в 1903 году в станице Расшеватской Ставропольского края. Девятнадцатилетним пареньком поступил в Кубанский медицинский институт, учился и одновременно работал санитаром «скорой помощи». После института заведовал врачебным участком совхоза «Венцы-Заря», а в начале 30-х приехал в Караганду. Из небольшого поселка она выросла в крупный областной центр. Появилась возможность развертывания учебных, научно-исследовательских институтов. Еще в 1940 году родилась идея организации медицинского института в Караганде. Но ее осуществлению помешала Великая Отечественная война. В годы войны на его плечи легло обеспечение эвакуированных сюда госпиталей медикаментами и аппаратурой. Медицинское обслуживание поддерживалось на высоком уровне. В 1946 году Поспелов был награжден орденом Ленина. Прошли тяжелые военные годы, и облздрав вновь поднял вопрос об открытии медицинского института. 5 декабря 1949 года было издано распоряжение Председателя Совета Министров СССР с указанием «обязать Совет Министров РСФСР и Министерство здравоохранения СССР перевести в установленном порядке из ликвидируемого Казанского стоматологического института в Карагандинский медицинский институт профессоров, преподавателей и студентов, закончивших первый курс».

В Карагандинский медицинский институт приехали работать профессор А.Лаббок, кандидат биологических наук А. Зорина, старший преподаватель Б. Мокеев, кандидат исторических наук М. Лоньшакова, преподаватели супруги Лавровы, анатом Г. Шамсеева и другие. 1 сентября 1950 года начались занятия на двух курсах: на первом было 127 студентов, на втором -101. Ректором института стал Петр Моисеевич Поспелов. В 1955 году состоялся первый выпуск из 94 врачей. Много сил и труда Поспеловым было вложено в развитие медицинской службы города. С каждым годом институт расширялся и рос, открывались новые кафедры, приобреталось новое оборудование. Им был внесен значительный вклад в подготовку национальных кадров. В медицинском институте были подготовлено более 2000 врачей-казахов. Вообще же каждый четвертый врач Казахстана – воспитанник Карагандинского медицинского института. В 1952 году Поспеловым был обобщен многолетний труд в кандидатской диссертации по теме «Производственный травматизм на предприятиях города Караганды». Он являлся автором более 70 научных трудов, посвященных проблемам социальной гигиены и организации здравоохранения в Центральном Казахстане. Петр Моисеевич Поспелов награжден орденами Ленина, Октябрьской революции, «Знак Почета», медалью «За трудовую доблесть». В 1943 году удостоен звания «Заслуженный врач Казахской ССР». Удостоверение за №330 от 18 июля 1957 года свидетельствует о награждении П. Поспелова знаком «Отличник здравоохранения». С 1950-го по 1974 год он – бессменный ректор Карагандинского государственного медицинского института. В 1973 году избран почетным гражданином города.

Умер Петр Моисеевич в 1985 году. Его именем названа одна из улиц города Караганды. На корпусе КГМА (Алалыкина, 7) в память о нем установлена мемориальная доска.

Проходят годы, но имя Петра Моисеевича Поспелова остается в сердцах благодарных учеников и последователей.

Литература:

- Алиякпаров М. "Нам только 50 ...": [КГМА] // Индустр.Караганда.- 2000.-4 окт.
Брейдо В. Врач // Индустр. Караганда. – 2003. – 24 июля. – С. 7
Гамарник Я. Помощнику фронту: из боевой биографии Карагандинской медицины /Я.Гамарник, В.Коваленко // Индустр.Караганда.- 1986.- 14 авг.-С.4

- Жанайдарова Г. Организатор здравоохранения // Индустр. Караганда. – 2004. – 12 окт. – С. 10
- Капышев А.К. История становления высшего медицинского образования в Центрально-Казахстанском регионе в конце 1940-х-1950-е годы: по архивным документам // Вестник Карагандинского университета. Серия история, философия, право.- Караганда, 2004.- №3.-С.41-46.- ISSN 0142-0843
- Макажанов Х. Дорога от Красной больницы: [история медицины Караганды] //Индустр.Караганда.- 1986.- 5 окт.-С.2
- Максимова Л. Учиться, жить и работать по-ленински// Индустр.Караганда.- 1981.- 26 апр.
- Нурпеисов К. Мы были первыми выпускниками: [КГМА] // Индустр.Караганда.- 2005.- 24 ноября.-С.6
- Орыспаева М. Человек славен делами // Индустр. Караганда. – 2003. – 13 нояб. – С. 10
- Роменских О. Подготовили 31 тысячу врачей.: [55 лет КГМА. Международная науч.-теоритич. конф. "Повышение эффективности государственного регулирования в сфере обращения лекарственных препаратов" в КГМА] // Индустр.Караганда.- 2005.- 25 окт.-С.1-2
- Рыжкова Н. И. Гражданин. Человек. Учитель // Индустр. Караганда. – 2003. – 2 окт. – С. 10
- Сайфулина Н. Они были первыми // Индустр.Караганда.- 2003.- 15 нояб.-С.14
- Трегубова А. Петр Моисеевич Поспелов // Шахтерская неделя. – 2007. – 7 дек. (№ 49). – С. 10
- Юсупова С. Быть выпускником КГМА почетно: [КГМА - 50 лет] // Сана.- Караганда, 2000.-12 окт.(№39).-С.1

Білім беру қайраткерлері

Деятели образования

Баймурзин Сейітқали (1908-1984)

С.Баймурзин педагог, Қарағанды педагогикалық жоғары оқу орындарын ұйымдастырушылардың бірі. С.Баймурзин 1908 жылы Қостанай облысы, Жетіқара ауданы, №3 ауылда дүниеге келген. 1931 жылы Қазақ педагогикалық институтын бітірген. 1931-1943 жылдары саяси ағарту жүйесінде оқытушы, 1943-45 жылдары Қазақстан КП(б) ОК-інің лекторы, 1945-49 жылдары Қарағанды облыстық партия комитетінің хатшысы, 1950-1972 жылдары педагогикалық институттың ректоры, 1972-1984 жылдары Қарағанды университетінің кафедра меңгерушісі, доценті болды. Педагогика проблемалары және математика методикасы бойынша 50 ғылыми еңбектің авторы. Мұғалімдердің 2-5-ші республикалық және 2-ші бүкілодақтық съездерінің делегеті, Қызыл Жұлдыз, «Құрмет Белгісі» орденімен марапатталған.

С.Баймурзин ректоры болған институт ғимаратында (Ерубәев көшесі, №16) 1997 жылы 11-қыркүйекте мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

- Алпысұлы С. Жалпақ жұртының жақсысы еді... //Орт.Қазақстан.-1997,-27 тамыз
- Баймурзин Сейітқали //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 160 б.
- Баймурзин Сейітқали //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.Р.Н.Нұрғалиев.- Алматы: Қаз. сов. энцикл., 1990.- 122 б.

Нұралы С. С. Баймурзинге ескерткіш - тақта қойылды. //Орт.Қазақстан. 1997
С. Баймурзин - ұстаздардың ұстазы.- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2002.- 126 б.: сурет

Автор 50 научных работ по различным проблемам педагогики, он широко известен учительской общественности республики. За заслуги в развитии педагогической науки и плодотворную деятельность С. Баймурзин был удостоен звания отличника народного просвещения КазССР, награжден орденами Красной Звезды, «Знак Почета», многими медалями, Почетной грамотой Верховного Совета Казахской ССР.

Сейткали Баймурзинович родился 20 декабря 1908 года в ауле № 3 Джетыгаринского района Кустанайской области в семье крестьянина. До 12 лет находился на иждивении отца, а следующие три года работал пастухом у кулаков. С 1923-го по 1925 год был воспитанником Киргизской краевой школы в Оренбурге. Затем поступил в Казахский ветеринарно-зоотехнический техникум на землеустроительное отделение, который в том же году был переведен из Оренбурга в Алма-Ату. Окончив учебу в техникуме, поступил в Казахский государственный педагогический институт. Будучи студентом техникума, потом - института, работал секретарем комитета комсомола, председателем профкома, председателем областного бюро пролетарского студенчества, одновременно выполняя поручения комсомольской организации. Летом 1929 года он руководил бригадой обкома комсомола в Костекском районе Алма-Атинской области, которая оказывала помощь сельской комсомольской организации в развертывании социалистического соревнования. В том же году командирован руководителем бригады по проведению хлебозаготовительной кампании. В 1931 году по окончании КазПИ ему была присвоена квалификация преподавателя математики. Затем он был направлен Казахским краевым комитетом ВКП (б) в Коммунистический университет в Алма-Ату, где проработал до 1 января 1942 года заведующим кафедрой физики и математики. В 30-40-х годах, являясь членом государственной терминологической комиссии Казахстана, он принимал активное участие в создании, переводе, редактировании учебников по математике, разрабатывал научные термины, являлся редактором многотиражной газеты «Сталинец». В 1942-1943 годах работал директором Казахского филиала учетных курсов Наркомзема СССР. С началом учебного года в 1944 году С. Баймурзин едет в Москву и поступает на курсы при ЦК ВКП (б). Летом того же года назначается на должность секретаря Карагандинского обкома Коммунистической партии Казахстана по пропаганде и агитации. В феврале 1949 года С. Баймурзин переходит в Карагандинский учительский институт на должность старшего преподавателя кафедры физики и математики, а через месяц - заведующего той же кафедрой. С января 1950-го года Сейткали Баймурзинович возглавляет Карагандинский учительский институт. В начале 50-х годов специальным постановлением правительства СССР было введено положение о всеобщем семилетнем и среднем образовании в стране. Решением Совета Министров КазССР от 4 августа 1952 года учительский институт был реорганизован в педагогический институт. Ректором был назначен доцент Сейткали Баймурзин. В те годы в педагогическом институте функционировали три факультета: физико-математический, историко-филологический и естествознания. За короткий срок была построена агробиостанция с виварием, теплицей и лабораторным корпусом. Под руководством С. Баймурзина пединститут стремительно рос и развивался. В 60-х годах были открыты еще три факультета: спортивный, художественно-графический, музыкально-педагогический с профилирующими кафедрами. Из года в год увеличивался план приема на первые курсы: если в 1952 году было принято 200 человек, то в 1971 году - 625. Рос и профессорско-преподавательский состав института. Если в год открытия пединститута насчитывалось всего 37 преподавателей, то к марту 1972 года их число возросло до 277. Среди них - 2 профессора и 59 кандидатов наук, доцентов. Подбором кадров занимался ректор. Предварительно изучая личные дела, проводил беседы. Он заботился о каждом молодом специалисте,

предоставляя комнату в общежитии. Из воспоминаний профессора А. Чукуева: «Для ректора С. Баймурзина был чужд подбор кадров по личной ему преданности. Не было у него и своей команды, как это практикуют современные высокопоставленные чиновники. Он подбирал кадры независимо от принадлежности к тому или иному жужу и родоплеменным группам. Профессорско-преподавательский состав института представлял интернациональный коллектив. Все годы основной костяк университета составляли кадры бывшего пединститута - кадры, которые были подготовлены усилиями С. Баймурзина». Большое внимание Сейткали Баймурзинович уделял научному росту педагогов, создавал условия для повышения квалификации молодых специалистов. Доцент К. Бертисканова написала: «С. Баймурзин, будучи ректором, помог многим преподавателям не только в определении научного направления работы, но и всячески поддерживал, предоставляя им творческие отпуска, аспирантуру. Он был активным сторонником того, чтобы все наряду с преподавательской деятельностью занимались наукой. Это всегда выражалось в ходе беседы с ним». С. Баймурзин сам стал примером для коллектива пединститута, когда за короткий срок защитил кандидатскую диссертацию по методике преподавания математики в школе. В материалах диссертации был описан интересный опыт учителей ряда школ, разработаны дополнительные занятия с неуспевающими. С. Баймурзиным был проведен ряд экспериментов по индивидуальному подходу к отстающим, выявлены причины неуспеваемости. Решением Высшей аттестационной комиссии от 10 января 1959 года Сейткали Баймурзиновичу была присуждена ученая степень кандидата педагогических наук, а 25 июля 1959 года он был утвержден в ученое звание доцента по математике. С 1958 года систематически стали появляться «Ученые записки», редактором которых являлся сам С. Баймурзин. Большое внимание уделялось студентам: на факультетах открывались студенческие научные кружки, ежегодно проводились общеинститутские научные конференции. К началу 70-х годов Карагандинский педагогический институт стал вузом первой категории: 22 кафедры, 6 факультетов с контингентом 5440 студентов. За 20 лет существования пединститута было подготовлено свыше 19 тысяч специалистов.

Наша республика нуждалась в грамотных работниках в различных отраслях производства. В 1960-1970 годах стремительно развивалась промышленность, строились заводы и шахты, открывались школы. Требовались высококвалифицированные специалисты. Назрела необходимость открытия в Караганде университета. Этот вопрос решался с 1962 года на протяжении 10 лет, неоднократно поднимался на городских, областных, партийных конференциях, а также на XII съезде Компартии Казахстана. Инициатором открытия университета является С. Баймурзин. Именно он, в августе 1971 года, обратился в директивные органы с конкретными предложениями о проекте и структуре будущего университета. Он настоятельно убеждал бывшие партийные и правительственные органы КазССР и СССР о необходимости целесообразности открытия такого высшего учебного заведения в Караганде. Умелый руководитель, он реорганизовал учительский институт в педагогический. А по прошествии 20 лет пединститут - в университет. Его труды не пропали даром, 4 ноября 1971 года было принято постановление об организации государственного университета в Караганде. Затем последовал приказ министра высшего и среднего специального образования СССР В. Елютина об организации с 1 марта 1972 года университета на базе Карагандинского педагогического института в целях расширения в республике подготовки специалистов с университетским образованием. Известный историк К. Жуасов писал о вкладе С. Баймурзина: «В истории развития высшей школы в Центральном Казахстане можно четко отличить баймурзинский почерк». Сегодня КарГУ - одно из крупнейших высших учебных заведений Казахстана. И в том огромная заслуга С. Баймурзина.

Умер Сейткали Баймурзин в 1984 году. На здании института (Ерубаяева, 16), где был ректором С. Баймурзин, в 1997 году установлена мемориальная доска.

Литература:

- Искакова А. Инициатор открытия университета // Индустр. Караганда. – 2004. – 9 окт. – С. 19
- Рыжкова Н. И. С него начинался университет // Индустр. Караганда. – 1997. – 18 сент. – С. 2

Ғазалиев Мәулен (1917-1988)

М.Ғазалыұлы 1917 жылы Ульянов ауданы, Ақжар селосында өмірге келген.

Ол 1937 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің химия факультетіне түседі, жақсы аяқтайды. 1942-1945 жылдары Ұлы Отан соғысына қатасыды. Армиядан елге аман оралған соң Қарағандыда қалалық оқу бөлімінің бастығы, орта мектептің директоры, 1953 жылдан 1973 жылға дейін Қарағанды мемлекеттік институтта химия кафедрасында істеп, студенттерге химия пәнінен дәріс оқыды. Сонымен қатар қаладағы №10 жұмысшы-жастар кешкі мектебінде директор болып, өмірінің соңғы күніне дейін еңбек етті.

1953 жылы Қарағандыдағы №2 мектеп-интернаттың директоры болды. Соғыстан кейінгі қиын уақытта оның ұйымдастырушылық қабілеті арқасында жетім балалар жақсы жағдаймен қамтамасыз етілді. Ол жиһаздар, киім-кешекті жатпай-тұрмай іздеп тауып, оқушылардың дұрыс тамақтануын жолға қойды.

М.Ғазалиевтің жас ұрпақ тәрбиесіндегі тер төккен еңбегі атаусыз емес. Оған. «Қазақ ССР білім беру ісінің үздігі» белгісі, Жоғарғы Кеңестің Құрмет грамотасы беріліп, ол республикаға еңбегі сіңген мұғалім атанды. Халық депутаттары Қарағанды қалалық Кеңесінің депутаттығына әлденеше рет сайланып, «Ғылыми және саяси білімдерді тарату жөніндегі қоғамның» мүшесі, Қарағанды қаласы мектеп директорлары кеңесінің секция жетекшісі болды. 1999 жылы М.Ғазалиев атында көше берілді.

Ол тұрған үйге (Жамбыл көшесі, №1) 1997 жылы 24 мамыр айында мемориалдық тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Богданова Л. Мыңдарға ұстаз болған Мәкең //Орт.Қазақстан.- 1996.-8 ақпан

Ғазалиев А.М. Памяти отца Қарағанды,1997.- 73 б.

Жұмаділов Т. Жақсылардың жұрағаты //Орт.Қазақстан. – 1997.-29 қаңтар

Шәріпқызы М. «Қалдырған ізін мәңгілік» //Орт.Қазақстан.- 1997.- 13 наурыз

Шәріпқызы М. Ұлағаты мол ұстаз еді //Орт.Қазақстан.- 1992.- 29 қаңтар

Шәріпов М. Жаны жарқын жан еді //Орт.Қазақстан.- 1996.- 17 наурыз

Маулен Газалиевич родился в 1917 году в селе Акжар Ульяновского района. Накануне Великой Отечественной войны он окончил химический факультет КазГУ и был направлен на работу в г. Караганду. Свою трудовую деятельность начал в школе N 7 им. Жамбула. Следует отметить, что Маулен Газалиевич был первым химиком-казахом с высшим образованием в Караганде. Однако его творческую педагогическую деятельность прервала война. Будучи в составе 70-й армии артиллеристом он в 1945 году в Кенигсберге встретил Великую Победу. Был награжден орденом Отечественной войны 2-й степени, медалями.

После войны Маулен Газалиевич продолжал свою учительскую деятельность. В 1946 году был назначен заведующим Карагандинского городского отдела народного образования. Тогда перед органами народного образования города стояла задача - восстановить сеть школ, охватить обучением всех детей и подростков, завершить переход к обязательному семилетнему образованию. В годы войны нормальная деятельность школ нарушилась, значительно сократился контингент учащихся. В связи с мобилизацией на

фронт сократилось число учителей, снизился их качественный состав. Ощущался острый недостаток средств и учебных пособий. Новые школы не строились, а часть зданий имевшихся школ была отдана под госпитали и другие учреждения. Заведующий горно М. Газалиев активно включился в работу по благоустройству и ремонту зданий, переданных школам. По предложению горно широко развернулось движение по оказанию помощи школам. В результате в 1950 году в городе уже насчитывалось 19 школ (в 1946 году их было 8). Увеличился выпуск учащихся из 7-х и 10-х классов. Если в 1948-49 учебном году 10 классов окончил 181 ученик и 7 классов - 593, то в 1950-51 учебном году число выпускников утроилось. Если в 1945-46 учебном году в шести школах рабочей молодежи обучалось 426 человек, то в 1947-48-м в Караганде функционировали 12 вечерних школ, где обучались 1152 ученика. Рост школ в городе сопровождался увеличением численности педагогических кадров. Если в 1950-51 учебном году в школах города работало 860 учителей, то в 1953-54-м их уже было 1886. М. Газалиев активно занимался комплектованием школ высококвалифицированными кадрами.

В начале 1954 года М. Газалиев по состоянию здоровья (последствия тяжелого ранения военных лет) перешел на должность директора школы. Долгие годы он руководил казахской школой-интернатом № 2 г. Караганды. В трудное послевоенное время благодаря его организаторским способностям был обеспечен уют детям-сиротам. За короткое время школа стала передовой в городе, укрепилась ее материальная база. С большим трудом он организовывал калорийное питание детям. Маулен Газалиевич был настоящим наставником, бескорыстным, влюбленным в свое дело и в своих питомцев человеком, с ними ему всегда было хорошо, радостно на душе.

С 1953 по 1973 год М. Газалиев плодотворно работал по совместительству преподавателем химии в Карагандинском государственном медицинском институте. Среди учеников Маулена Газалиевича много видных ученых республики, инженеров, педагогов, врачей и общественных деятелей. "Наш учитель", - до сих пор говорят они о Маулене Газалиевиче.

Умер Маулен Газалиевич в 1988 году. 24 мая 1997 года на доме № 1 по улице Жамбыла была установлена мемориальная доска, на которой высечены слова: «В этом доме с 1964 по 1988 годы жил заслуженный учитель Казахстана Газалиев Маулен». На доске барельеф Учителя.

В 1999 году, учитывая предложения ономастической комиссии и рассмотрев многочисленные обращения, городской акимат принял решение о переименовании переулка Ботанического в Караганде в улицу имени Маулена Газалиева, о чем свидетельствует мемориальная доска, укрепленная на доме № 1 – «Эта улица названа в честь Заслуженного Учителя Казахстана Газалиева Маулена».

Литература:

- Газалиев А. М. Памяти отца. – Караганда: изд-во КарГУ, 1997. – 73 с.
- Макарова Р. Он давал знания и радость людям // Индустр. Караганда. – 2004. – 10 февр. – С. 7
- Маратов Г. Сохраним для потомков достойные имена // Индустр. Караганда. – 1998. – 27 авг. – С. 7
- Рыжкова Н. И. Он бескорыстно служил народу // Индустр. Караганда. – 1999. – 4 авг. – С. 1, 2
- Шаймуханов Д. А. Человек, достойный памяти города // Индустр. Караганда. – 1997. – 26 апр.

Қайырбайұлы Нұрахмет (1927-2005)

Нұрахмет Қайырбайұлы 1927 жылы Қарқаралы ауданына қарасты №3 ауылда дүниеге келген. 1943 жылы Қарқаралы педагогикалық техникумын тәмамдағаннан кейін

Ұлытау, Қу аудандарындағы орта мектептерде ұстаздық етті. Ал 1947 жылы Қарағандыдағы мұғалімдер институтының тарих факультетін айрықша дипломмен аяқтағаннан кейін педагогтық жолын бірыңғай қала мектептерінде жалғастырды. №2 орта мектепте, Жамбыл атындағы орта мектепте мұғалім, соңғысында 1953 жылдан бастап оқу ісінің меңгерушісі қызметінде болды. 1963 жылдан бастап он екі жыл бойы №34 мектептің директоры қызметін абыроймен атқарған.

Н.Қайырбайұлы өзінің негізгі өмірлік мұраттарын Жамбыл атындағы облыстық мектеп-интернат гимназиясымен сабақтастырды. Ол кісі аталмыш білім ордасын 1976 жылдан бері тура 20 жыл бойы басқарды. Н.Қайырбайұлы зейнет демалысына шығып, өзгелерге биіктерден қарар шағында да тыным таппастан, осы мектепте 1997 жылдан бастап менеджер-ақпаратшы, Білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау институтында әдіскер-ұйымдастырушы, облыстық Білім басқармасы жанындағы Ақсақалдар кеңесінің мүшесі қызметтерін атқарды.

Ол Республикалық мұғалімдер съезінің делегаты болды, Қазақ КСР-нің, КСРО-ның оқу-ағарту ісінің үздігі белгісімен, Қазақ КСР Жоғары Кеңесінің Құрмет грамотасымен, ҚР «Ерен еңбегі үшін» медалімен т.б. марапатталды. Бірнеше жыл бойы аудандық, қалалық Кеңестердің депутаты болды.

2005 жылы 8 шілде күні Жамбыл атындағы мектеп-интернат гимназиясының қабырғасына белгілі педагог, ағарту ісінің үздігі, Қарағанды қаласының құрметті азаматы Қайырбайұлы Нұрахметке арналған ескерткіш тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Ахметкәрімұлы Қ. Қадірлі ұстаз, білікті басқарушы еді...: ұсыныс // Орт.Қазақстан.- 2005.- 24 мамыр.-8 б.

Әбжанов Т. Білімнің қиясына жетелеген ұлағатты ұстаз: қалдырған ізі мәңгілік... // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-26 б., Орт.Қазақстан.- 2005.- 6 қаңтар.-9 б.

Әшімұлы Б. Жамбыл мектебі жаңаша оқытады // Орт.Қазақстан.- 2005.- 6 қыркүйек.- 12

Әшімұлы Б. Ұстаз деген ұғымның нақ үлгісі: тағзым // Орт.Қазақстан.- 2005.- 12 шілде.-8 б.

Бексейіт С. Жайсаң ер, тарлан тәлімгер // Орт.Қазақстан.- 2005.- 6 қаңтар.-9 б., Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-25 б.

Жұмыш Қ. Қилы заман, қысылтаяң кезеңдер: қалдырған ізі мәңгілік... // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-20 б.

Сағынтаев С. Ұстаз ешқашан ұмытылмайды: қалдырған ізі мәңгілік... // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-27 б.

Суханберлин О. Байырғы білім ордасы: [Жамбыл атындағы облыстық №7 гимназия-интернат мектебі туралы] // Орт.Қазақстан.- 2006.- 2 қыркүйек.-8 б.. Азия транзит.- Қарағанды, 2006.- N5(мамыр).-24 б.

Суханберлин О. Бар ғұмырын шәкірттерге арнаған // Орт.Қазақстан.- 2007.-30 маусым.-3 б.

Суханберлин О. Келелі істер жалғасын табуда: білім ордаларында // Орт.Қазақстан.- 2008.- 23 ақпан.-3 б.

Суханберлин О. Жамбыл мектебінің құрдасы // Орт.Қазақстан.- 2005.- 6 қаңтар.-9 б. Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-22 б.

Сұлтанбеков Е. Ел құрметіне бөленген еді: ұсыныс // Орт.Қазақстан.- 2005.- 11 маусым.-9 б.

Шаймұханов Д. Нұрекең- ұрпақтардың есінде қалатын үлкен тұлға: қалдырған ізі мәңгілік... // Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N3 (наурыз).-24 б.

Шамиева Р. Қалдырған ізің мәңгілік: Жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2004.- 19 тамыз.-10 б.

Нурахмет Кайырбаев родился 22 июня 1927 года в совхозе имени Джамбула Каркаралинского района. Когда началась война, он был слишком юн для призыва, и поэтому продолжил учебу. Окончил экстерном 8 и 9 классы. В 1943 году окончил Каркаралинское педучилище. Работал завучем Талапской неполной средней школы Улытауского района, учителем СШ № 11 Кувского района Карагандинской области. В 1947 году окончил исторический факультет Карагандинского учительского института. Затем трудился в Караганде учителем в школе-интернате № 2, заместителем директора по учебной работе СШ № 34, директором СШ № 7.

Жизнь Н. Кайырбаева долгие годы связана со школой им. Джамбула. Это – старейшее учебное заведение Караганды. С 1976 года он работает директором этой школы, которая в то время уже стала интернатом. В 1994 году Нурахмет Каирбаевич добился того, что чтобы школа-интернат получила статус гимназии. Школа вошла в состав учебно-методического комплекса КарГУ и КарГТУ. С 1997 года Нурахмет Каирбаев – менеджер-реформатор в гимназии им. Жамбыла.

Награжден медалью «Ветеран труда», знаками «Отличник просвещения Казахской ССР», «Отличник просвещения СССР». Избирался делегатом V республиканского съезда учителей в Алматы. В 1996 году за большой вклад в развитие образования, воспитание молодого поколения, участие в общественной жизни, пропаганду и внедрение обычаев, традиций и ритуалов казахского народа ему присвоено звание «Почетный гражданин города Караганды».

Умер в 2004 году. На здании СШ № 7, в 2005 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Аманбаев К. Храм знаний // Индустр. Караганда. – 2002. – 19 окт. – С. 18

Кайырбаев Нурахмет Кайырбаевич // Могильницкий В. М., Мукашев Г. М. Почетные граждане Караганды. – Караганда, 2004. – С. 53

Константинова Т. Любимая школа Нурахмета Кайырбаева // Вечерняя газета. – 2000. – 20 июля (№ 22). – С. 3

Мазанов Роман Александрович

(1905-1967)

Роман Александрович Мазанов 1905 жылы Пятигорскде туған. Ростов на Дону консерваториясының виолончели класын бітірген. Ұлы Отан соғысынан бұрын Таганрогсимфониялық оркестрінде, Гнесин атындағы музыкалық мектепте мұғалім, Мәскеу симфониялық оркестрінде жұмыс істеген. 1947 жылы Р.А.Мазановты фашистердің қолында болды деген жаламен 8 жылға еңбек түзету лагеріне жіберіледі. Р.А.Мазанов Қарлаг осылай келеді. 1954 жылы Сталин қайтыс болғаннан кейін ол босатылып, Қарағандыда қалады. Ол облыстық музыкалық мектепте жұмыс істейді.

Ол жұмыс істеген облыстық музыкалық мектепке 2001 жылы мемориалдық тақта орнатылды.

Роман Александрович Мазанов прожил довольно трудную и сложную жизнь. Родился он в 1905 году в Пятигорске, окончил в Ростове-на-Дону консерваторию по классу виолончели. До начала Великой Отечественной войны работал в симфоническом оркестре Таганрога, а также педагогом в музыкальной школе имени Гнесина, затем в симфоническом оркестре в Москве. Война застала его в Таганроге. Попал в оккупацию, был насильственно, как он писал в автобиографии, вывезен фашистскими властями на Украину, в Херсон, где работал в театре эстрады в качестве дирижера. В 1944 году Роман

Александрович Мазанов бежал из театра, перешел линию фронта, был зачислен стрелком в 36-ю Гвардейскую дивизию. За отвагу в боях с фашистами награжден четырьмя медалями. После Великой Победы возвратился домой на Дон, опять работал преподавателем в музыкальной школе в Ростове-на-Дону. В 1947 году Р. А. Мазанова арестовали за то, что находился на территории, оккупированной фашистами, и приговорили к восьми годам исправительных трудовых лагерей. Так он попал в Карлаг. Только в конце 1954 года, после смерти Сталина, он был освобожден и оставлен в Караганде. В своей автобиографии он пишет, что по выходе из Карлага был направлен в областную филармонию, работал виолончелистом в эстрадном оркестре, а через год стал преподавать в областной музыкальной школе. Он был превосходным музыкантом. Прекрасно играл на виолончели, вырастил немало выдающихся музыкантов. Среди них - знаменитые сестры Накипбековы.

В 2001 году в детской музыкальной школе состоялось открытие мемориальной доски, посвященной памяти замечательного педагога-музыканта Р. Мазанова. Произошло это благодаря сестрам Накипбековым, музыкантам с мировым именем, выполнившим свой гражданский долг перед Учителем.

Литература:

Бахарбаева Н. Событие в облДМШ // Перемена. – 2001. – 6 июля

Могильницкий В. М. С безграничной божьей любовью // Вести Сарыарки. – 2006. – 31 янв. (№30. – С. 6

Плотникова Анна Яковлевна (1914-1976)

Анна Яковлевна Плотникова 1914 жылы 5 қазанда Көкшетау облысы, Щучье поселкесінде шаруа отбасында дүниеге келген. Оның бес жасында әке-шешесі қайтыс болады. Анна Яковлевна жеті кластық мектепті, 1933 жылы Петропавл педагогикалық техникумын бітіріп бастауыш мектеп мұғалімі мамандығын алып шығады. 1933 жылы 21 қаңтарда жолдам бойынша Қарағандыға келеді. Орталық электр станциясындағы №5 мектептің меңгерушісі болады. 1937 жылы 10 қыркүйекте №17 орта мектебінің директоры болады. Бұл жұмысты 1976 жылға дейін, яғни 29 жыл атқарады. Мектепте директор болып жүріп Қарағанды педагогикалық институтын сырттай бітіреді.

«Құрмет Белгісі» орденімен (1945), «Ұлы Отан соғысы 1941-1945 ж. Қажырлы еңбегі үшін» медалімен, «ҚазКСР халыққа білім берудің үздігі» құрмет белгісімен (1947) марапатталған. ҚазКСРінің еңбек сіңірген мұғалімі (1957).

2006 жылы сәуір айында «Восток -2» шағын ауданындағы №17 орта мектепке мемориалдық тақта орнатылды.

Анна Яковлевна Плотникова родилась 5 октября 1914 года в семье крестьянина в поселке Щучье Кокчетавской области. Когда ей было четыре года, она осталась без отца, который умер от тифа. С этого времени в семье началась тяжелая жизнь, жили впроголодь. Анна хорошо училась и сумела окончить семь классов школы и в 1933 году окончила Петропавловский педагогический техникум, получив квалификацию учителя начальной школы. 21 января 1933 года А. Плотникова прибыла по направлению на работу в маленький поселок, носивший название Караганда. И была назначена заведующей школой N 5 в поселке Центральной электрической станции (ЦЭС). Ей было 19 лет. 10 сентября 1937 года Анна Яковлевна стала директором СШ N 17. И оставила она эту должность лишь через 29 лет, в сентябре 1976 года, с одной-единственной записью в трудовой книжке. Работая директором школы, заочно окончила Карагандинский педагогический институт.

Преподавательский состав школы примерно на 80 процентов состоял из репрессированных, высококлассных специалистов своего дела, не по своей воле оказавшихся в Караганде. Многие из них, не имея разрешения на работу по специальности, получили возможность работать в школе. Ее дал заведующий горно М. Газалиев. Естественно, что в то время такие решения не приветствовались. Сколько замечательных людей оставили свой след в душах и сердцах учеников СШ N 17: П. Зарембо, Р. Руди, Н. Яновская, В. Квасов, Ф. Тениссон, Т. Жилина, М. Мангузова, В. Разумов, В. Шипилова, Л. Горецкая и многие другие. Их благодарили выпускники СШ N 17, легко поступавшие в высшие учебные заведения Караганды, Томска, Москвы, Ленинграда.

В школе работала географическая площадка. Эксплуатировался школьный радиоузел, строилась теплица. Предметом гордости были химический, физический кабинеты, которые были неплохо оборудованы благодаря шефской помощи энергетиков и обогатителей.

Каждое утро в школу приходил почтальон. Среди различной корреспонденции всегда находилось письмо и для директора школы. Писали многочисленные ученики и ученицы. Они рассказывали о своей жизни и работе, новых друзьях, первых тревогах, радостях, творческих исканиях. Как к любимой учительнице шли к ней часто юноши и девушки, приходили в гости выпускники с женами, мужьями и детьми, приезжали издалека навестить ее.

Анна Яковлевна Плотникова прошла большую школу государственной работы. Коллективами ЦЭС и ЦОФ она неоднократно избиралась депутатом районного, городского и областного масштаба. В тесном общении со своими избирателями Анна Яковлевна черпала силу и уверенность, проверяла правильность своих решений и дел. С 1958 года коллективы ЦОФ и СШ N 17 связывала большая и плодотворная дружба. Два коллектива – школьный и производственный – объединили свои усилия. На ЦОФ был создан совет содействия воспитанию учащихся. Круг проблем, которые производственники помогали решать школе, был большой: выполнение закона о всеобщем, совместная работа комсомольцев обогатительной фабрики и школы по РВО, обмен опытом по воспитанию детей в семье, профориентация, трудоустройство выпускников, проведение зимних и летних каникул, ремонт школы, шефство ведущих цехов над классами. Учителя и школьники, в свою очередь, озеленяли территорию предприятия, работали в подшефном совхозе, вместе готовили пионерский лагерь, посещали больных на дому, выступали с докладами и беседами перед рабочими на темы воспитания детей в семье, выпускали газету «Голос школы», оформляли уголок для родителей.

Советское правительство высоко оценило труд Анны Яковлевны и наградило ее орденом «Знак Почета» (1945), медалями «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.», почетным значком «Отличник народного образования КазССР» (1947) и другими. В 1957 году ей присвоили звание «Заслуженный учитель КазССР».

Выступая в 1984 году на торжественном собрании, посвященном награждению города Караганды орденом Трудового Красного Знамени, Анна Яковлевна Плотникова сказала: «Нашему городу - 50 лет. Вся моя жизнь, вся трудовая деятельность связана с Карагандой. Она давно стала для меня родным городом. В делах его заложена частица нашего труда, частица души. Через своих учеников мы, учителя, вносим свой вклад в развитие нашей славной Караганды».

В апреле 2006 года состоялось открытие мемориальной доски заслуженному учителю Казахской ССР Анне Яковлевне Плотниковой. В этот день отдать дань уважения и памяти педагогу пришли ее ученики, родные, коллеги. Звучало много теплых и искренних слов. Сын Анны Яковлевны Плотниковой поблагодарил департамент образования, акиматы г. Караганды и Октябрьского района, педагогический коллектив за проведенную кропотливую работу по получению разрешения на установку мемориальной доски и пожелал школе дальнейших успехов.

Литература:

Айдарханова Г. Ж. Судьба нам подарила встречу с ней // Индустр. Караганда. – 2004. – 22 янв. – С. 10

Артемьева З. Когда работа – праздник // Индустр. Караганда. – 1976. – 3 окт.

Межаева Н. В память о первом директоре // Индустр. Караганда. – 2006. – 13 апр. – С.

12

Қарағанды заңгерлері

Юристы Карағанды

Куур Геральд Петрович (1928-1992)

Г.П.Куур заңгер, Қазақстанның еңбек сіңірген заңгері (1984).

Куур Геральд Петрович 1928 жылы Горький облысының Пильна селосында дүниеге келген. 1946 жылы Алматы мемлекеттік заң институтына түсіп, 1950 жылы бітірген. Еңбек жолын адвокат болып бастады. Қарағандыда 1954 жылдан облыстық адвокаттар коллегиясының адвокаты, облыстық сот төрағасының орынбасары қызметін атқарған. 1966-1988 жылдары облыстық сот төрағасы болды. «Құрмет Белгісі» орденімен марапатталған.

2003 жылы 12 мамырда заңгер Г.П.Куурдің құрметіне Қазыбек би атындағы аудандық соттың №2 учаскесі ғимаратының сыртына мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Жанысбай С. Өмірге құштар еді: Жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2003.- 13 мамыр.-4 б.

Куур Геральд Петрович //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 309.

Геральд Петрович Куур Заслуженный юрист Казахстана. Он родился 12 мая 1928 года в селе Пильна Пильнинского района Горьковской области. В 1946 году поступает в Алма-Атинский государственный юридический институт. По распределению работал адвокатом в г. Ош Киргизской ССР. В 1954 году Куур работает в Карагандинской областной коллегии адвокатов. И здесь сразу же выделяется своими яркими выступлениями на процессах. 26 июня 1960 года Геральда Петровича избирают членом областного суда, а 12 октября того же года назначают заместителем председателя облсуда. На этой должности он проработал 22 года – до своего ухода на пенсию в 1988 году.

Будучи членом Союза журналистов, он написал сотни статей в газеты и журналы, около двадцати лет являлся редактором и ведущим телевизионного журнала «Человек. Общество. Закон» на Карагандинском областном телевидении.

После ухода на заслуженный отдых прожил до обидного мало – всего 4 года (умер в 1992 году).

Награжден орденом «Знак Почета». В честь Г. П. Куура на здании Карагандинского Казыбекбийского районного суда № 2 в 2003 году установлена мемориальная доска.

Литература:

- Жумакаева М. Преемственность: Из истории правосудия //Индустр.Караганда.-2002.-
16 окт.-С.5
Кабаргина О. В честь судьи // Авитрэк-регион. – 2003. – 21 мая (№20). – С. 20
Каирбеков М. Его называют Учителем: Леонард Канживая легенда юриспруденции
Караганды // Юридическая газета.- Алматы, 2002.- 18 дек.(N51).-С.6
Калмыков А. Юрист от бога // Индустр. Караганда. – 1999. – 13 окт. – С. 5
Кущенко З. Он торопился жить... // Индустр. Караганда. – 2003. – 9 мая. – С. 14
Минин В. Дворец правосудия распахнул двери // Индустр.Караганда.- 2002.- 25 окт.-
С.2

Қажыбеков Зада Әкімбекұлы (1927-2000)

Қажыбеков Зада Әкімбекұлы сот, әділет және прокуратура органдарының ардагері.
1950-1956 жылдары Алматы мемлекеттік заң институтын тәмамдағаннан кейін
Степлаг прокурорының көмекші қызметін атқарған. 1965-1971 жылдары Қарағанды
облыстық партия органдарында инструктор, 1971-1983 жылдары облыстық әділет
басқармасының бастығы, ал 1983-1993 жылдар аралығында облыстық адвокаттар
коллегиясы президиумының төрағасы қызметін атқарды. Еңбек Қызыл Ту орденімен,
ҚазССР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасымен марапатталған.

**2002 жылы наурызда облыс орталығындағы Қазыбек би атындағы аудандық
сот ғимаратында З.Ә.Қажыбековті мәңгі еске сақтауға арналған мемориалдық тақта
орнатылды.**

Әдебиеттер:

- Алпысұлы С. Заңгер заңгер: [заңгер З.Ә.Қажыбеков туралы] // Орт.Қазақстан.-
2006.- 5 қыркүйек.-6 б.
Асуабаев Ә. Ұстаз ұмытылмайды: [З.Ә.Қажыбековты еске алу] // Орт.Қазақстан.-
2001.-13 қаңтар
Әкімбекқызы Ә. Ақ жүректі абзал азамат // Нұра.- Киевка, 2006.- 18 ақпан
Әкімбекқызы Ә. Жайсаң жан: [Заңгер З.Ә.Қажыбеков туралы] // Орт.Қазақстан.-
2005.- 12 ақпан.-6 б.
Әкімбекұлы Ә. Әділдік туын берік ұстаған // Нұра.- Киевка, 2003.- 22 ақпан
Батталов Д. Асқар таудай көруші едік: [З.Ә.Қажыбековты еске алу] //
Орт.Қазақстан.- 2001.-13 қаңтар
Бекішев Қ. Жайсаң жан еді Зада аға!:[З.Ә.Қажыбековты еске алу] // Орт.Қазақстан.-
2001.-13 қаңтар
Жанысбай С. Ақ жүректі азамат: Белгілі заңгер З.Қажыбековтің туғанына 75 жыл //
Орт.Қазақстан.- 2002.- 1 қаңтар
Сағынтай С. Ескерткіш тақта орнатылды: [Заңгер З.Қажыбековтің туғанына 75 жыл]
/ Орт.Қазақстан.- 2002.-6 наурыз

Этого истинного профессионала в своем деле хорошо знали и помнят работники
прокуратуры, судов, управления юстиции, для многих из которых он был первым
наставником. Родился в 1927 году. В семнадцатилетнем возрасте работал секретарем
прокуратуры Нуринского района. В 1950 году после окончания Алма-Атинского
государственного юридического института, его направляют помощником прокурора
Степного исправительно-трудового лагеря МВД СССР. Впоследствии З. Кажыбеков
возглавлял прокуратуру Ермаковского района Павлодарской области, работал прокурором
отдела общего надзора Карагандинской областной прокуратуры, инструктором отдела

административных органов обкома партии. Двенадцать лет его дальнейшей трудовой деятельности были связаны с работой в должности начальника отдела юстиции Карагандинского облисполкома, еще десять лет возглавлял президиум областной коллегии адвокатов.

Награжден орденом Трудового Красного Знамени, Почетными грамотами Верховного Совета КазССР. Почетный работник прокуратуры РК.

Умер Зада Акимбекович в 2000 году. На здании, где работал З. А. Кажибеков (ул. Крылова, 9), в 2002 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Минин В. М. Жизнь, отданная людям // Индустр. Караганда. – 2002. – 6 марта. – С. 13

Минин В. М. И в памяти останется навсегда // Индустр. Караганда. – 2002. – 1 янв.

Мәдениет және өнер қайраткерлері

Деятели культуры и искусства

Әбдікәрімов Мұздыбек (1914-1974)

Әбдікәрімов Мұздыбек актер, әнші (тенор). ҚазКСР-інің еңбек сіңірген артисі (1944) М.Әбдікәрімов 1914 жылы Ақтоғай ауданы №2 ауылында дүниеге келген. Қазақтың ұлы ақыны Абайдың ұрпағы. 14 жасында әкесінен айырылған бозбала жігіт, жастық шағын қиындықпен ауыртпалықта өткізеді. 1927 жылы Алматыдағы құрылысшылар даярлайтын училищеде оқып, бір жыл Турксиб темір жолында еңбек етеді.

1929-1935 жылдары Балқаш қаласындағы драма үйірмесіне қатысты. 1936-1974 жылдары Қарағанды облыстық қазақ драма театрының құрамында актер болып, Итбай (Б.Майлин мен Ғ.Мүсіреповтің «Амангелдісінде»; осы театрда ойнаған алғашқы рөлі, 1936), Жапал, Көбікті, Жарас (М.Әуезовтің «Еңлік-Кебек», «Қара қыпшақ Қобыланды» және «Айман-Шолпанында»), Жантық, Қарабай, Шеге (Мүсіреповтің «Қозы Көрпеш-Баян сұлуы» мен «Қыз Жібегінде»), Жақып (Ғ.Мұстафиннің «Миллионерінде»), Сұлтанбек (У.А.Гаджибековтің «Аршин малаланында»), Земляника (Н.В.Гогольдің «Ревизорында»), Миллер (Ф.Шиллердің «Зұлымдық пен махаббатында»), Бригелло (К.Гольдонидың «Екі мырзаға бір қызметкерінде») секілді әр алуан өткір мінезді рөлдерде ойнады. Ол А.Құнанбаевтың, Біржан сал Қожағұлұлының, Ақан сері Қорамсаұлының әндерін нақышына келтіріп орындайтын әншілігімен де танымал болды.

Ол тұрған үйге (Бұқар жырау даңғылы, №23) 2004 жылы қаңтар айында мемориалдық тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Әбдікәрімов Мұздыбек //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 140 б.

Әйнекбайұлы С. Аруақтарға тәу еткен күн: Тағзым // Орт.Қазақстан.-2004.- 27 қаңтар.-3 б.

Жұмабеков К. Қайран біздің ағалар: Сағыныш сезі // Орт.Қазақстан.- 2002.-19 маусым

Жұмағали С. Ақтоғайдың ақтангер актері: Сәкен театрына-70 жыл // Орт.Қазақстан.- 2002.- 30 тамыз.-13 б.

Жұмағали С. Арқадағы киелі өнер шаңырағы: (Сәкен театрының тарихы).- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1998.- 198 б.

Жұмағали С. Мұздекең мұзбалақ актер болатын: Өнер // Азия Транзит.- Қарағанды, 2002.- №12.-46, 47 б.

Есмағамбетқызы Б. Үлкен жүректі азамат еді... //Орт.Қазақстан.- 1992.-16 мамыр

Шашкина Ж. "Қарағанды - менің қара орным ғой, қарағым...": Әртіс Ж.Шашкинамен сыр-сұхбат /Сұхбаттасқан С.Ақсұңқарұлы // Орт.Қазақстан.-2003.- 18 қаңтар.-7 б.

Муздыбек Абдикаримов актер, певец (тенор), заслуженный артист КазССР (1944). В 1936-74 – актер Карагандинского казахского драмтеатра, им сыграны роли: Итбай («Амангельды» Б. Майлина и Г. Мусрепова), Жапал, Кобикти, Жарас («Енлик-Кебек», «Қара кипчак Кобыланды», «Айман-Шолпан» М. Ауэзова), Жакып («Миллионер» Г. Мустафина), Миллер («Коварство и любовь» Ф. Шиллера). Известен как исполнитель песен Абая Кунанбаева, Биржан сала Кожагулулы, Ахан серэ Корамсаулы.

Умер в 1974 году. На доме, где жил М. Абдикаримов (пр. Бухар-жырау, 25), в 2004 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Абдикаримов Муздыбек // Караганда. Карагандинская область: энциклопедия. – Алматы, 2008. – С. 97

Әлімбаева Қайныкен (1926-2004)

Қ.Әлімбаева әнші, актриса, ҚазКСР-інің еңбек сіңірген артисі (1962) 1926 жылы Қарқаралыда туған. 1944 жылдан филармония әншісі. 1945-47 жылдары Қарқаралы драма театрында әнші, қазақ драма үйірмелерінің жетекшісі болды. 1954 жылдан Қарағанды филармониясында әнші болып орналасады. Екі жылдай қызмет істеген соң, 1956 жылы С.Сейфуллин атындағы театрға ауысады. Осы театрда зейнет демалысына шыққанға дейін актриса болып істеді.

1957 жылы Мәскеу қаласында өткен студенттер мен жастардың 4-ші фестиваліне қатысып, сол айтулы сында топты жара оза шығып бәйге алды. «Бүкілодақтық студенттер мен жастардың 4-ші фестивалінің лауреаты атанып, кеудесіне «Күміс медаль» қадады.

1958 жылы Мәскеуде өткен қазақ өнері мен әдебиеті күндеріне қатысады. Алматы хор копелласының арнайы шақыруымен барған Әлімбаева хор копелласымен бірігіп, жеке дауыста Мәскеу көрермендерінің алдында «Қазақ вальсі» мен «Бөбегім» әндерін әуелете шырқады. Сол жолы «Үздік еңбегі үшін» медалімен марапатталды.

1962 жылы Алматыда өткен онкүндікке қатысып, астана көрермендерімен зиялы өнер зерттеушілерінің алдында Ғалиябану, Зәуреш секілді бас кейіпкерлерді ойнап, зор табысқа ие болды. Сол жылы «Республиканың еңбек сіңірген әртісі» деген құрметті атағы берілді. Сахнада Қыз Жібек, Баян сұлу, Ақтоқты, Еңлік, Ажар т.б. көптеген басты рөлдерде ойнады. 1971 жылы Еңбек Қызыл Ту орденімен марапатталды.

Ол тұрған үйге (Әлиханов көшесі, №37) 2006 жылы мемориалдық тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Әлімбаева Қайныкен Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 151 б.

Әшімұлы Б. Еңлік тұлға ел есінде қалады // Орт.Қазақстан.- 2006.- 16 желтоқсан.- 10 б.

Жұмағали С. Арқадағы киелі өнер шаңырағы: (Сәкен театрының тарихы) .- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1998.- 198 б.

Жұмағали С. Бір шаңырақ аясындағы қос жұлдыз: С.Сейфуллин театрына - 70 жыл // Орт. Қазақстан.- 2002.-16 ақпан

Жұмағали С. Басына бақ қонған әже: Өнер // Сыр мен сымбат.- Қарағанды, 2003.- N2.-7 б.

Жұмағали С. Өнер шаңырағы соғыстан кейін: С.Сейфуллин театрына - 70 жыл //Орт.Қазақстан.- 2002.- 11 мамыр

Жұмағали С. Еліне үлгі - өнеге болған Ана: Тағзым // Орт.Қазақстан.-2004.- 21 ақпан.-6 б.

Жұмағали С. Өнер тарланын еске алды: Тағзым // Орт.Қазақстан.- 2005.- 22 қаңтар.-6 б.

Жұмағалиев С. Сахнагер сомдаған сексен қыз //Орт.Қазақстан.- 1992.- 14 шілде

Мұстафин Б. Жарқын талант // Қазақстан әйелдері.- 1975.-№7.- 14-15 б.

Рысбекова З. Театр қарлығашы // Соц.Қазақстан.- 1962.-3 маусым

Кайныкен Алимбаева певица, актриса. Заслуженная артистка КазССР (1962). С 1944 года певица филармонии. В 1945-47 годах — певица, руководитель казахского драматического кружка Каркаралинского драмтеатра. В 1954-56 годах – певица областной филармонии. С 1956 года – актриса областного казахского драмтеатра. На сцене сыграла Кыз Жибек, Баян Сулу, Галию-бану, Енлик, Толганай и другие главные роли. Награждена орденом Трудового Красного Знамени (1971).

Умерла в 2004 году.

На доме, где жила Алимбаева Кайныкен (Алиханова, 37), в 2006 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Алимбаева Кайныкен // Караганда. Карагандинская область: энциклопедия. – Алматы, 2008. – С. 127

Байжанов Қали (1877-1966)

Байжанов Қали әнші (бас), ҚазКСР-інің халық артисі (1945), Қарағанды радио комитетінде Қазақ хорын ұйымдастырушылардың бірі.

Қ.Байжанов 1877 жылы Баянауылда дүниеге келген. Егіндібұлақта өсіп еңбек еткен. Жастайынан Екібастұзда шахтер, Желтауда тас қалаушы болып еңбек етті. 12-13 жасынан бастап белгілі халық ақыны, композиторы Жарылғапбердіден әншілік және музыка өнеріне үйренді, ол арқылы сері Жаяу Мұсаның, халық әншілері Біржан, Ақан мұрасымен танысты. Қ.Байжановтың репертуарына Жарылғапбердінің «Шама», «Толай көк», «Ардақ», Біржанның «Жанбота», Ақан серінің «Көк жендет», Жаяу Мұсаның «Хаулау», «Құлбайға» және басқа да әндер енді.

Композитор А.Жұбанов, этнограф А.Затаевич және басқалар Қ.Байжанов орындаушылық өнерін жоғары бағалады. 1924 жылы әншілердің Семейде өткен шығармашылық конкурсына қатысты. 1926 жылдан Қазақ драма театрында өнер көрсетті. 1927 жылы «Этнографиялық әлем» концертіне қатысты. Үлкен театрда Кеңестердің Бүкілодақтық 4-ші съезі делегаттарының алдында өнер көрсетті. 1936 жылы Қазақ әдебиеті мен өнерінің Мәскеуде болған 1-ші онкүндігіне қатысты.

Қарағанды қаласының 70 жылдық мерейтойы мен Қ.Байжанов атындағы Қарағанды облыстық концерт бірлестігінің 65 жылдық мерейтойына арналған игі шаралардың аясында Қ.Байжанов тұрған үйге (Бұқар жырау көшесі, №74) 2003 жылы 7 желтоқсан күні мемориалдық тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Атақты адамдар өмірінен / құраст. М. Рустемов, С. Қошанов.- Алма-Ата: Рауан, 1992.- 26 б.

Байжанов Қали Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 158 б.

Байжагов Қали //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.Р.Н.Нұрғалиев.- Алматы: Қаз. сов. энцикл., 1990.- 121 б.

Байсейітов М. Ән мен мәңгі бір жаны //Орт.Қазақстан.-1966.- 25 қыркүйек

Бейсембек Т. Қали Байжанов және оның ортасы: Қ.Байжанов атындағы концерттік бірлестіктің құрылғанына - 65 жыл // Орт.Қазақстан.- 2003.- 18 желтоқсан.-8 б.

Жұбанов А. Замана бұлбұлдары: Қазақтың әнші-композиторлары, әнші-орындаушылары туралы әңгіме-очерктер. - Алматы: Жазушы, 1975.- 464 б.: суретті

Қиқымов Т. Арқаның дүлдүл әншісі: Қ.Байжановтың туғанына - 125 жыл // Орт.Қазақстан.-2002.-13 наурыз

Құсайынұлы Р. Үні кетпес құлақтан: Мәдени мұра // Орт.Қазақстан.- 2004.- 3 сәуір.-9 б.

Майбас Т. Өнер саңлағына құрмет көрсетілді // Орт.Қазақстан.- 2003.- 9 желтоқсан.- 5 б.

Майшекин М. Мұрагерлер.- Алматы: Жалын, 1977.- 132 б.

Майшекин М. Көркемөнер шеберлері.- Алматы: Қаз. мемлекет баспасы, 1959.- 139 б.: сурет

Орлов Б. Қарт әнші //Жұлдыз.- 1958.- №6.- 120 б.

Райымбекқызы Ж. "Әкем Балқантаудан қанаттанған" дейді атақты әншінің қызы Алла // Орт.Қазақстан.- 2004.- 7 ақпан.-9 б.

Тайшыбай З. Ғаламға қанат қақты қазақ әні: 1927 жылдың сәуірі //Орт.Қазақстан.- 1992.- 20 қазан

Тоғжанов Е.Л. Атамекен: оқу құрал / Тоғжанов Е.Л., Аршабеков Т.Т.- Қарағанды: Қарағанды экономикалық ун-ті, 2002.- 324 б.

Кали Байжанов родился в 1877 году в Баянауле. Но рос и мужал в Егиндыбулаке. В юности, уже после того, как успел поработать на шахтах Экибастуза, судьба подарила ему встречи с известными людьми - Абаем Кунанбаевым, Жаяу Мусой, другими знаменитостями. В 1925 году Кали стал актером первого казахского драматического театра в Кызылорде, где выступал как солист, давая концерты. С 1926 года работал в Казахском театре драмы. Его вокальные возможности были уникальны. Голос широкого диапазона позволял Кали петь басом, баритоном, тенором

В 1927 году участвовал в концерте «Этномир», выступал на сцене Большого театра перед делегатами 4-го Всесоюзного съезда Советов.

В 1931 году он приехал в Караганду и пошел в только что созданный областной радиокомитет.

К. Байжанов – участник 1-й декады казахской литературы и искусства в Москве. (1936)

Исполнительское мастерство К. Байжанова высоко оценили композитор А. Жубанов, этнограф А. Затаевич.

Умер К. Байжанов в 1966 году. На доме, где жил К. Байжанов (пр. Бухар-жыау, 74), в 2003 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Жубанов А. Соловьи столетий // Алма-ата: Жазушы, 1967. – 412 с.

Именем выдающегося певца // Индустр. Караганда. – 1990. – 18 июля. – С. 4
Рыжкова Н. И. Яркая звезда национального искусства // Индустр. Караганда. – 2003.
– 9 дек. – С. 3

Борисов Виктор Кириллович (1931-1997)

Борисов Виктор Кириллович актер, театр қайраткері, ҚазКСР халық артисі (1989), ҚазКСР еңбек сіңірген артисі (1966).

1968 жылдан К.С.Станиславский атындағы орыс драма театрының артисі, 1961-1997 директоры және көркемдік жетекшісі. Таңдаулы рөлдері: Петр («Правда хорошо, а счастье лучше» А.Островский, 1958), Бретт Чарльз («Глубокие корни» Д.Гоу, А.Дьюссо, 1960), Ипполит («не все коту масленица» А.Островский, 1960), Фабио («Опаленные жизнью» Дж.П.Каллегари, 1962), Максим Феррапонтович («Район посадки неизвестен» В.Губарев, 1982), Клод Фролло («Собор Парижской Богоматери» В.Гюго, 1984), Христоролюбов («Виноватые» А.Арбузов, 1985). Еңбек Қызыл Ту орденімен (1976), медальдармен марапатталған.

Актер Қ.Қуанышбаевтың 110 жылдығына арналған игі шаралардың аясында ол тұрған үйге (Чкалов көшесі, №5) 2003 жылы 13 қарашада мемориалдық тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Әйнекбайұлы С. Жерлес актерге құрмет // Орт.Қазақстан.-2003.- 15 қараша.-16 б.

Борисов Виктор Кириллович //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 190 б.

Қауысов Б. Сахна саңлақтарына тағзым: Мәдени мұра // Орт.Қазақстан.- 2003.- 11 қараша.-6 б.

Виктор Кириллович родился 16 февраля 1931 года в городе Орле в семье военнослужащего. Родители умерли рано. С 1936-го по 1944 год он воспитывался в детских домах городов Орла, Брянска, Москвы, Омска. В годы войны в 1944 году, после семилетки, с 13-ти лет начал трудовую биографию сельским киномехаником в селе Одесском Омской области. Затем осенью 1945 года он приехал в г. Омск и поступил на работу в кинотеатр помощником киномеханика. С ноября 1947 года до июня 1948 года обучался на курсах киномехаников в Новосибирске. После их окончания возвратился в Омск. Работал киномехаником, администратором в кинотеатрах. Затем служил в рядах Советской Армии, после возвращения работал в учреждениях культуры Омска. В октябре 1956 года начал творческую деятельность актером Мелекесского городского драмтеатра в Ульяновской области. Через 2 года был принят актером Карагандинского областного русского драмтеатра им. К. Станиславского, где вскоре стал секретарем первичной партийной организации театра. Его активная жизненная позиция и природный дар были быстро замечены коллективом и руководством областного управления культуры. 9 февраля 1961 год он был назначен директором театра. Шло строительство нового здания театра. Помимо основной работы и актерской деятельности Борисов полностью погрузился в строительные заботы. Усилиями местных исполнительных органов, областного управления культуры и руководства театра, стараниями строителей к осени 1962 года начатое в 1960 году строительство было завершено. В ноябре в торжественной обстановке театр был открыт для зрителей. Это было не рядовое событие. Труппа, 30 лет не имевшая своего здания, тем более специального, переживала огромное счастье. Театральное здание отвечало профессиональным и эстетическим требованиям. Его появление расценивали как одну из побед местных архитекторов и строителей в освоении творческих идей и внедрении новых технологий в строительном деле. Контроль за строительством театра и оснащением оборудованием театра – большая ответственность и нагрузка. Они стали

школой становления для Борисова как руководителя и специалиста театрального дела. Впоследствии полученные им практические знания сполна пригодились при ремонте и реконструкции театра в 1986-1990 годах. Второе рождение театрального здания еще более украсило город. Оно стало комфортнее для зрителей и творческого состава.

Не одно поколение зрителей помнит яркие и запоминающиеся образы, созданные им в спектаклях «Платон Кречет», «Аргонавты», «Друзья и годы», «Нора», «Старый дом», «Не все коту масленица», «Собор Парижской богородицы», «Винноватые». Для любого актера каждая роль дорога потому, что это частица его самого. По словам Виктора Кирилловича, самыми дорогими из сыгранных им ролей стали образы Хрестолобова в спектакле «Винноватые» А. Арбузова, Клода Фролло - «Собор Парижской богородицы» В.Гюго. Виктор Кириллович более 35 лет был бессменным директором театра. По тем временам возглавить в 30 лет коллектив - нонсенс. Надо отдать должное и тем, кто оказал такое высокое доверие тогда еще мало известному широкой общественности молодому актеру. Однако природный дар победил, и Борисов не подвел ни тех, кто положился на него, ни себя, взявшего такую ответственность. Театр - сложный организм. Это подбор и воспитание кадров, формирование репертуара с учетом возрастных особенностей зрителей, постановка спектаклей, гастроли, содержание здания, оборудования, транспорта, создание нормальных условий труда и быта для работающих, укрепление материально-технической базы театра и многое другое. За 40 лет своей творческой жизни он воспитал не одну плеяду ярких и самобытных артистов. Спектаклям этого театра рукоплескали благодарные зрители многих городов и стран. Работа с драматургами и режиссерами - отдельная сторона деятельности. Благодаря кропотливой работе под руководством В. Борисова театр стал одним из лучших профессиональных коллективов в республике. Это могут подтвердить газетные и журнальные публикации, музейные материалы, широкая география гастрольных маршрутов, присвоение в 1962 году театру имени великого театрального реформатора К. Станиславского, награждение в 1981 году орденом Дружбы народов.

В 1966 году Борисову присвоено звание заслуженного артиста КазССР и в 1989 году - народного артиста Республики Казахстан, награждение почетными грамотами КазССР, а в 1976 году - орденом Трудового Красного Знамени.

Умер В. К. Борисов в 1997 году.

В. Борисова отличали подлинная интеллигентность, умение общаться с людьми, деловитость, целеустремленность, сердечная доброта и искреннее внимание к окружающим. А карагандинцы в знак благодарности увековечили память о Викторе Кирилловиче - на доме по улице Чкалова 5, где он жил многие годы, в 2003 году установили мемориальную доску.

Литература:

Горинская С. Он отдавал себя театру // Индустр. Караганда. - Индустр. Караганда. - 2003. - 15 нояб. - С. 5

Памяти народного артиста: некролог // Индустр. Караганда. - 1997. - 30 авг.

Рыжкова Н. И. Беречь и помнить // Индустр. Караганда. - 1996. - 13 июля. - С. 11

Смагулова Ш. Незабвенный директор // Индустр. Караганда. - 2006. - 13 июля. - С.

11

Ержанов Манарбек (1901-1966)

Ержанов Манарбек әнші (тенор), композитор, ҚазКСР халық артисі (1938).

Манарбек Ержанов Қарағанды облысының Қоңырат ауылында 1901 жылы 8 наурызда туған. Әкесі Ержан кедей адам болған. М.Ержановтың әке-шешесі ерте қайтыс

болып, ол жастай жетімдік көреді. Сондықтан ол жасынан өзінің еңбегімен күн көреді. Балқаш көлінің Қоңырат жақ бетіне шығып, сонда балық аулап, байлардың малын бағып, оның ара-арасында үй салу жұмысымен шұрылданып, әйтеуір күн көру жолында түрлі-түрлі кәсіптер істейді.

М.Ержанов жас кезінен домбыраға, әнге үйір болады. Оның талабына сол жердегі Күсенбай деген кісі Манарбекке күй үйретеді. Күсенбайдан үйренген күйлерімен қатар Манарбек әнді де қуып, жасы он беске таман келгенде сол араның белгілі әншісі болып ауызға ілінеді.

М.Ержанов жас кезінде аз уақыт балалар үйінің де есігін ашады. Онда болған аз уақытында шала да болса хат танып, сауатын өз бетімен біраз кеңейтеді. Бірақ Манарбек балалар үйінде көп болмай, далада, еркіндікте өсіп қалған адам, елге шығып, өнер жолына түседі.

1928 жылы Алматыға қазақтың тұңғыш драма театры келгенде М. Ержанов қатты қуанды. Театрға келіп, онда түсу ойы барын айтады. Театрдың басшылары М. Ержановты тыңдап көріп, оның әдемі дауысына, сөйлеген сөзінен, жүріс-тұрысынан артистік қабілетінің барлығына қызығып, оны театрдың артистері қатарына алады. Алғашқы кездерде Манарбек театрдың ұйымдастырып концерттерінде шығады. Оның сахналық қабілетін дамыту үшін осы кездерде оны жеңіл-жеңіл рольдерге жібереді.

1931 жылы М.Ержанов Риддердің (Ленингорск) жұмысшылар театрына барып кіреді. Онда екі жылдай қызмет істеп, өзінің Алматыдан алған тәжірибесін үйретіп, театрды біраз көтеріп тастайды.

1933 жылы М.Ержанов Алматыға қайтып келеді. 1934 жылдың басында, Музыка театры ашылғанда, Манарбек соның негізгі артистерінің бірі болып, «Айман-Шолпанда» - Жарастың ролін ойнайды. М.Ержанов сол Жарастан бастап, «Қыз-Жібекте»:-Шеге, «Жалбырда» - Елемес, «Ер Тарғында» - Сақан, «Абайда» - Өзім, «Біржан-Сарада» - Естай тағы сол сияқты басқа операларда көптеген сахналық образдар жасайды.

1953 жылдан өмірінің ақырына дейін ол Жамбыл атындағы Қазақ мемлекеттік филармониясында әнші-солист, халықтың ән жанрында кең орын алатын терме, желдірмеден бастап, кең танысты өндерге дейін еркін орындады.

М.Ержанов композиторлық өнерімен де шұғылданды. Оның «Жетісу», «Астанада», «Батыр жорығы», «Күсенбай», «Өрнек», «Шалқар көл», «Аққу көлі» күйлері, хорға арналған «Партизан жорығы», «28 гвардияшы-панфиловшылар», «Жастар тойы», «Жастар әні», «Бейбітшілік маршы» атты шығармалары, ; «Паровоз», «Амангелді», «Бақыт жыры», «Қуанамын», «Қойшының әні», «Әнші Біржанға», «Сайра бұлбұл» әндері қазақ совет музыкасында өзінің лайықғы орнын алды.

М.Ержанов 1966 жылы дүниеден қайтты. Ол Еңбек Қызыл Ту және «Құрмет белгісі» орденімен марапатталған.

М.Ержановтың құрметіне Қарағандыда көше аталған. Осы көшенің №2 үйіне мемориалдық тақта орнатылған.

Әдебиеттер:

Ақбаева Н. Ән кернеді даланы, үнің шарлай: М.Ержановтың туғанына - 100 жыл // Орт.Қазақстан.- 2001.- 24 қазан.-10 б.

Ақышев З. Әнші аға: (М.Ержанов туралы) // Қазақәдебиеті,-1976.- 21 ақпан
Алтыбақан / құраст. Р. Қосманова.- Алматы: Кайнар,1990.- 304 б.

Байділдаев Ө. Әнші-күйші Манарбек // Қанатты өнер.- Алматы, 1973.- 73-79 б.

Байсейітов Қ. Құштар көңіл.- Алматы: Жалын баспасы, 2004.- 232 б. портр., сур.

Байсейітов Қ. Құштар көңіл.- Алматы: Жазушы, 1977.- б.: портр., сур.

Бодыров Қ. Замандасқа: (М.Ержановтың 60 жасқа толған мерейтойына арналған өлең) // Парасат.-1993.-КЗ

Жарылғап М. Ән еркесі - Манарбек: М.Ержановтың туғанына - 100 жыл // Орт. Қазақстан.- 2001.- 10 қазан.-12 б.

- Жұбанов А. Манарбек: (М.Ержанов туралы)// Замана бұлбұлдары,- Алматы, 1975.- 393-399 б.
- Жұбанов А. Манарбек Ержанов // Педагогика және өнер = Педагогика и искусство. - 2008. - № 2. - 6-8 б.
- Ержанов Манарбек // Қазақ Совет Энциклопедиясы. 4 том.- Алматы, 1974.- 161 б.
- Ержанов Манарбек // Қазақ ССР Қысқаша энциклопедия. 4 том.- Алматы, 1989.-231 б.
- Ержанов Манарбек // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- 1990.- 182 б.
- Ержанов Манарбек // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 228 б.
- Қоспақұв З. Ән зергері Манарбек: (М.Ержанов туралы) // Жұлдыз.-1993.-10.-183-191 б., Жас Алаш.- 2001.- 13 наурыз.- (Ырғақ.-№3.-4 б.).
- Құсайынов А. Сан қырлы өнерпаз еді: [М.Ержанов туралы естелік] // Балқаш өңірі.- 2001.- 10 қазан
- Лұқпан Е. Әнші атындағы көше //Орт.Қазақстан.- 2004.- 6 қараша.-14 б.
- Майшекин М. Көркемөнер шеберлері.- Алматы: Қаз. мемлекет баспасы, 1959.- 139 б.: сурет
- Мүбәрәкұлы Б. Ән кеші өтеді: М.Ержановтың туғанына - 100 жыл // Орт.Қазақстан.- 2001.- 5 желтоқсан.-10 б.
- Мүбәрәкұлы Б. Әнші аға, ізбасарын іздейді-ау // Орт.Қазақстан.- 2001.- 12 желтоқсан
- Мүптекеев Б. Қазақтың қайталанбас күйі, асқақтаған әні: [халықпен қауышып ұлт рухын көтеріп отыр. Осы үрдіс жалғаса берсе, шетте жатқан байлығымыз аз емес] // Егемен Қазақстан.- 2006.- 10 қазан.- 6 б.
- Сардарбек К. Ән қанатында: М.Ержановтың туғанына -100 жыл // Балқаш өңірі.- 2001.- 1 тамыз
- Сардарбек К. Мен Манарбектің келінімін: М.Ержановтың туғанына - 100 жыл //Балқаш өңірі.- 2001.- 31 қазан
- Сардарбек К. Сахна саңлағы: М.Ержановтың туғанына- 100 жыл // Балқаш өңірі.- 2001.- 8 тамыз
- Тарази Ш. Хабиба неге қынжылады? // Парасат.- 2001.- N7-26 б.
- Тоғжанов Е.Л. Атамекен: оқу құрал / Тоғжанов Е.Л., Аршабеков Т.Т.- Қарағанды: Қарағанды экономикалық ун-ті, 2002.- 324 б.
- Тұрғынбекұлы С. Ел жадынан шықпаған ерен өнші: М.Ержановтың туғанына 90 жыл // Сұхбат.-1992.-18 ақпан.
- Ыбыжанқызы К. Ән әлеміндегі асқақ үн: М.Ержановтың туғанына - 100 жыл // Балқаш өңірі.- 2001.- 25 шілде

Одна из улиц Караганды носит имя Манарбека Ержанова. На доме № 2 установлена мемориальная доска с указанием, что улица названа в честь М. Ержанова.

В городах и аулах Казахстана знают и любят этого человека — талантливого певца, композитора, артиста. Славный путь от пастуха до артиста республики прошел Манарбек Ержанов—один из основателей Казахского государственного академического театра оперы и балета имени Абая.

Он родился в 1901 году в Коунрадском районе Карагандинской области. Отца Манарбек потерял совсем рано. Мать была слабой, больной женщиной. Ясно, какая участь была уготована мальчику — работа на бая. Единственнойотрадой Манарбека была родная домбра. Еще в детстве знакомится он с песнями, которые запомнил на всю жизнь. Одна из них— «Ак кайын» («Песня о белой березе»), автор которой — знаменитый акын, Шашубай Кошкарбаев. Хорошая песня! Будто узнал старый акын, что живет на земле он, Манарбек, и сложил про него песню. Юношей он странствовал со своей домброй в поисках счастья. Вскоре молодой певец становится актером первого профессионального

Казахского театра драмы, затем — Казахского театра оперы и балета. Это было трудное и счастливое время. Манарбек много работал — роль Жараса в опере «Айман Шолпан», Шеге в опере «Кыз-Жибек», Далабая в опере «Золотое зерно».

Манарбек становится автором многих популярных песен. Слушателям хорошо известны его музыкальные произведения: «Акку», «Жетысу», «Амангельды», «Отан», «Песня чабана». Им было написано более пятидесяти музыкальных произведений. Особенно плодотворными были годы его деятельности в Казахской государственной филармонии имени Джамбула. Он был редчайшим исполнителем казахских народных песен. Это был певец-виртуоз, кудесник песенной живописи, мастерски владевший яркой палитрой голосовых красок.

Манарбеку Ержанову было присвоено почетное звание народного артиста Казахской ССР. Он на самом деле был артистом из народа и для него. В исполнительской манере Манарбека живы характерные черты народного искусства — тонкое остроумие, жизнерадостный юмор, бодрость. Но самое интересное в музыкальном искусстве Манарбека Ержанова — его кюи для домбры.

За огромный вклад в развитие казахского театрального и музыкального искусства Манарбек Ержанов награжден орденами Трудового Красного Знамени, "Знак Почета" и другими правительственными наградами.

Литература:

Жубанов А. Соловьи столетий. – Алма-Ата: Жазушы, 1967. – 412 с.

Кудышев О. Его имя носит имя // Индустр. Караганда. – 1986. – 12 окт.

Смагулова Л. Мастер песни Манарбек // Балхашский рабочий. – 2001. – 12 окт.

Жабаев Торша (1914-1993)

Жабаев Торша актер, ҚазКСР еңбек сіңірген артисі (1945).

Т.Жабаев 1914 жылы Ақмола облысының Ақмола ауданына қарасты Сарыкөл атты шағын ауылда, қарапайым шаруа адамының отбасында дүниеге келген. Өзінің туып өскен ауылындағы мектепте сауатын ашып, 1930 жылдары Қарағандыға келеді. 1934-1984 жылдары жұмысшы жастар театрында (ТРАМ) актер болады.

С.Сейфуллин атындағы қазақ драма театры сахнасында әр алуан рөлдерді ойнады. Орындаған рөлдері қатарында Ғ.Мүсіреповтің «Ақан сері - Ақтоқтысындағы» Қоңқай, Н.Гогольдің «Ревизорында» Осип, М.Әуезовтің «Еңлік Кебектегі» Көбей би мен Жапал және т.б. бейнесін сахнаға шығарып, тарихи тұлғаларды шебер сомдады.

Т.Жабаев бірнеше фильмге түскен киноактер. Ұлы Отан соғысы жылдарындағы қиын қыстау кезеңдегі халықтар достығын танытатын «Нан мен тұз», «Қайта оралған ұл» кинофильмдерінде аузын ашса көмейі көрінген ақкөңіл де ажарқын, қазақтың қара шалының бейнесін сомдады.

Екі мәрте Жоғары кеңестің Құрмет грамотасына ие болды. «Ерен еңбегі үшін» және «Еңбекте үздік шыққаны үшін» медальдарымен марапатталған.

Н.Әбдіров көшесіндегі №48 үйге 2007 жылы желтоқсанда Т.Жабаевқа мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Әйнекбайұлы С. Тарландарға ескерткіш тақта орнатылды // Орт.Қазақстан.-2007.- 20 желтоқсан.-1 б.

Жұмағали С. Арқадағы киелі өнер шаңырағы: (Сәкен театрының тарихы).- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1998.- 198 б.

Жұмағали С. Ескінің көзі, ақылман апа Бәтима: Өнер саңлағы // Орт.Қазақстан.- 2003.- 9 қаңтар.-8 б.

Жұмағали С. Театрдың данағой қариялары // Орт.Қазақстан.- 2002.- 28 тамыз.-13 б.

Торша Жабаев родилия в 1914 году. Актер, заслуженный артист Казахской ССР (1945). В 1934-84 годы – актер театра рабочей молодежи г. Караганды. (ныне казахский драмтеатр им. С. Сейфуллина). Лучшие роли: Конкай («Ахан серэ – Актоты» Г. Мусрепова), Осип («Ревизор» Н. Гоголя), Кобей («Енлик-Кебек» М. Ауэзова), Сат («Акнур» Ш. Идрисова) и др. Снимался в фильмах студии «Казахфильм», Литовской киностудии.

Умер в 1993 году. В честь Жабаева на доме, где он жил (пр. Н. Абдирова, 47), в 2007 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Жабаев Торша // Караганда. Карагандинская область: энциклопедия. – Алматы, 2008. – С. 222

Жақыпов Зейнолла (1916-1981)

Жақыпов Зейнолла актер, режиссер, драматург, Қазақстанның еңбек сіңірген артисі (1944).

1939 жылы Алматы театр училищесін бітірген. 1939-1948 жылдары Қарағанды облыстық драма театрында актер, директордың орынбасары, 1954-1978 жылдары бас режиссер әрі директор, 1978- 1981 жылдары әдебиет бөлімінің меңгерушісі болып қызмет атқарған.

З.Жақыпов ойнаған рөлдердің арасында : Намысұлы (М.Әуезов пен Ә.Әбішевтің «Намыс гвардиясында»). Шораяқ (Ш.Құсайыновтың «Алдар Көесінде»), Науан хазірет (Ғ.Мүсіреповтың «Ақан сері – Ақтоқтысында»), Осип (Н.В.Гогольдің «Ревизорында») т.б. көрнектілері бар. Режиссер ретінде М.Әуезовтің «Еңлік – Кебегін», «Айман – Шолпанын», Ш.Құсайыновтың «Біздің Ғани» мен «Кеше мен бүгін», Ә.Тәжібаевтың «Майра» т.б. спектакльдерін қойды. Ж.Сәрсековпен бірігіп «Зәуреш», «Бажалар мен балдыздар», «Жүрекжырлары» т.б. пьесалар жазды.

Актер Қ.Қуанышбаевтың 110 жылдығына арналған игі шаралардың аясында ол тұрған үйге (Бұқар жырау даңғылы, №15) 2003 жылы 13 қарашада мемориалдық тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Алпысұлы С. Зейнолланы да ұмытпаңдар, жас ұрпақ // Орт.Қазақстан.-2002.- 19 маусым

Әйнекбайұлы С. Жерлес актерге құрмет // Орт.Қазақстан.-2003.- 15 қараша.-16 б.

Жақан Ә. Сахна сардары: Сан қырлы өнер иесі, Қазақстанға еңбегі сіңген артист Зейнолла Қаппарұлы Жақыпов туралы мөлтек сыр //Азия Транзит.- Қарағанды, 2002.- N5.- 48-49 б.

Жақыпов Зейнолла //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-238 б.

Жұмағали С. Ескінің көзі, ақылман апа Бәтима: Өнер саңлағы // Орт.Қазақстан.- 2003.- 9 қаңтар.-8 б.

Қауысов Б. Сахна саңлақтарына тағзым: Мәдени мұра // Орт.Қазақстан.- 2003.- 11 қараша.-6 б.

Сағынаев О. Театр - менің өмірім: З.Жақыповтың туғанына 75 жыл //Орт.Қазақстан.- 1992.- 15 қаңтар

Тұржанова О. Еске түсіру кеші: Қарағанды облыстық қазақ драма театрында Қазақ ССР-нің еңбек сіңірген артисі З.Жақыповтың туғанына 70 жыл толуына арналған кеш // Орт.Қазақстан.- 1986.- 14 желтоқсан

В 1932 году в Караганде появился театр рабочей молодежи, в который пришли подростками будущие народные артисты Жамиля Шашкина и Мулюк Суртубаев. А в тот же год 16-летний сын бедняка Зейнулла Жакупов, по окончании школы молодежи в селе Актогай работал секретарем Коунрадского райпрофсовета, заведующим отделом пионеров в райкоме комсомола. В 1934 году он переехал в Караганду, где по направлению окончил курсы Осоавиахима в Петропавловске и работал в горкоме комсомола. Но это не имело ничего общего с его будущей профессией. Ее зачатки проявились тогда, когда горкомком комсомола направил юношу на работу диктором в Карагандинский облрадиокомитет. В 1935 году он поступил в Алма-Атинское государственное театральное училище. И успешно учился там. А в Караганде тем временем, в 1936 году, любительский театр обрел статус областного музыкально-драматического. И стали в него отовсюду приезжать актеры. Через три года, по направлению, в Карагандинский облказдрамтеатр приехали из Алма-Аты Зейнулла Жакупов и его 17-летняя жена Фатима, студентка четвертого курса. В том же 1939 году труппа обосновалась в новом красивом здании Каздрамтеатра. Во время войны с фронтовой бригадой Зейнулла Жакупов, будучи заместителем директора, выезжал на передовую линию. За это в 1944 году он и еще шестеро артистов, среди которых были и Жамиля Шашкина, и Мулюк Суртубаев, и Айкен Мусабекова, удостоились звания заслуженных артистов Казахской ССР. К 1948 году Зейнулла Каппарович прошел путь от актера до главного режиссера. В разные годы он поставил 17 спектаклей. «Енлик-Кебек» и «Айман-Шолпан» М. Ауэзова, «Кыз Жибек» Г. Мусрепова, «Ер-Таргын» С. Камалова, и еще много пьес увидели зрители через режиссерское видение З. Жакупова. В 1963 году он и журналист Ж. Сарсеков инсценировали повесть Ч. Айтматова «Первый учитель», а поставленный в 1968 году спектакль занял первое место на республиканском конкурсе. С 1948-го по 1954 год З. Жакупов был начальником областного управления культуры. Тогда-то театр и переехал в центр Караганды, в новый ДК горняков. А потом Зейнулла Каппарович снова вернулся к любимой профессии, в родные стены. Он оставался директором театра имени Сейфуллина до 1979 года, пока не ушел на пенсию. Да не смог усидеть дома. Пришел в театр заведующим литературной частью.

Умер Зейнулла Жакупов в 1981 году. В память о З. Жакупове на доме (пр. Бухар-жырау, 15), где он проживал, в 2003 году установлена мемориальная доска.

Литература:

- Григорьев В. Зейнулле Жакупову – 85 лет // Азия Транзит. – 2001. – № 12. – С. 15
Рыжкова Н. И. «Театр был нашим домом, а в доме перебивал весь театр...» // Индустр. Караганда. – 2003. – 13 нояб. – С. 1, 7
Юсупова С. Эпоха Зейнуллы Жакупова // Индустр. Караганда. – 2000. – 13 дек.

**Ипатова Валентина Филипповна
(1918-2003)**

Ипатова В.Ф.1918 жылы туған. Куйбышев опера және балет театрын бітірген. Ұлы Отан соғысы жылдары майдан даласына концерт бригадасымен бірге өнер көрсеткен. 1946 жылы Свердлов опера және балет театрының артисі болды.

1948 жылы Қарағанды қаласына келіп балалар би үйірмесін ұйымдастырды.

Төрт жылдан кейін Кеншілер мәдениет сарайының ұжымына 1962 жылы «халықтық» деген атақ берілді. Ұжым Үлкен балет энциклопедиясы мен Қарағанды облысы тарихына енді. 1971 жылы Ленин орденімен марапатталды.

Ол тұрған үйге (Ерубәев көшесі, №29) мемориалдық тақта орнатылды.

В.Ф.Ипатова родилась в 1918 году. Выпускница балетной студии и затем артистка Куйбышевского театра оперы и балета. В годы войны в составе концертной бригады выступала на фронте. В 1946 году она - артистка Свердловского театра оперы и балета.

В 1948 году В. Ипатова приехала в Караганду и сразу же организовала детский танцевальный кружок. Через четыре года в ДК горняков зародился коллектив, которому в 1962 году было присвоено звание «народный». История коллектива вошла в энциклопедии Большого балета и Карагандинской области. Это был уникальный человек. Ее наградили в 1971 году орденом Ленина. Она поставила к тому времени уже более 10 балетов в самодеятельном театре. Подобного театра, где участники работали или учились днем, а вечерами становились к станку и танцевали в настоящих, без купюр, хореографических классических постановках, не было в СССР. Все начинали с нуля. Хореографического училища в Караганде не было. А потому хореографическая подготовка шла только от Ипатовой. И танцевали у нее 80 человек. Шахтеры, строители, врачи, студенты, школьники.

Умерла Валентина Филипповна в 2003 году. На стене дома по улице Ерубәева, 29, угол улицы Лободы установлена мемориальная доска заслуженной артистке республики, кавалеру ордена Ленина В. Ф. Ипатовой, которая жила по этому адресу с 1957 по 2003 год.

Литература:

Алшагилова С. " На сцену, ваш выход!" /Алшагилова С., Коган Э. // Индустр.Караганда.-1981.- 2 июля

Герасименко Д.Я. Дворец шахтеров.- Алма-Ата: Казгосиздат, 1963.- 43 с.

Ей рукоплескал Кремлевский Дворец // Индустр. Караганда. – 2003. – 17 июля. – С. 10

Коган Э. Я встретил вас // Индустр.Караганда. – 1988. – 3 янв. – С. 6

Обухова С. Маленькая женщина с характером // Индустр. Караганда. – 1993. – 6 мая. – С. 6

Памяти известной балерины // Авитрэк-регион.- Караганда, 2003.- 25 июня(N25).- С.15

Рыжкова Н. И. Она подарила нам дружбу // Индустр. Караганда. – 2005. – 11 июня. – С. 5

Ящук С. Увековечена память основателя Карагандинской школы балета // Вечерняя газета. – 2005. – 8 июня. (№ 23). – С. 3

Көшкімбаев Зейнел (1913-1956)

Көшкімбаев Зейнел актер, ҚазКСР-інің еңбек сіңірген артисі (1944). 1913 жылы Бұқар жырау ауданы, №7 ауылында дүниеге келген. Жастық шағы қиындықпен өткен. Әке мен шешеден жастайынан айырылған ол, ет жақын ағайындарының бірі Қызыр Ақбайпақов деген кісінің қолында өсіп, ер жетеді.

1929 жылдың жазында Қарағандыға келіп, екінші шахтаға жұмысқа түседі. Комсомол ұйымы арнайы жолдамамен 1932 жылы ашылған жұмысшы жастар театрына (ТРАМ) жібереді. 1934 жылдан С.Сейфуллин атындағы қазақ драма театры сахнасында әр алуан рөлдерді ойнады. Орындаған рөлдері қатарында Ғ.Мүсіреповтің «Қозы Көрпеш – Баян сұлу» мен «Қыз Жібегінде» Қарабай, Бекежан, Н.Гогольдің «Ревизорында» Дуанбасы, М.Әуезов пен Ә.Әбішевтің «Намыс гвардиясында» Панфилов, Ш.Құсайыновтың «Амангелдісінде! Амангелді, М.Әуезовтің «Айман-Шолпан» мен «Абайында» Көтібар, Құнанбай және т.б. бейнесін сахнаға шығарып, тарихи тұлғаларды шебер сомдады.

Бейбітшілік гүлзарының бойындағы №32 үйге 2007 жылы желтоқсанда З.Көшкімбаевқа мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Әйнекбайұлы С. Тарландарға ескерткіш тақта орнатылды // Орт.Қазақстан.-2007.- 20 желтоқсан.-1 б.

Жанғожин А. Кенді өлкенің сәні болған актер // Орт.Қазақстан.-2002.- 7 қыркүйек.- 13 б.

Жұмағали С. Арқадағы киелі өнер шаңырағы: (Сәкен театрының тарихы).- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1998.- 198 б.

Жұмағали С. Сәкен театрының тарихы: [С.Сейфуллин атын. театр туралы] // Азия Транзит.- Қарағанды, 2000.-№9 (желт.).-11-22 б.

Көшкімбаев Зейнел //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-304 б.

Зейнел Кошкімбаев является одним из создателей Казахского драматического театра им. С. Сейфуллина вместе с Ж. Шашкиной, М. Суртубаевым, Р. Койшыбаевой и др. С 1934 года играл различные роли на театральной сцене этого театра. Сыгранные им роли Карабай,

Бекежан («Қозы Көрпеш – Баян Сулу»), «Қыз Жібек» Г. Мусрепова и др. были исполнены с большим мастерством.

В 1944 году актер удостоен звания – заслуженного артиста КазССР.

Умер в 1956 году. На доме, где жил З. Кошкімбаев (б. Мира, 30), в 2007 году установлена мемориальная доска

Литература:

Кошкімбаев Зейнел // Караганда. Карагандинская область: энциклопедия. – Алматы, 2008. – С. 320

Мұсабекова Әйкен (1919-1992)

Мұсабекова Әйкен актриса, әнші, Қазақстанның халық артисі (1985), ҚазКСР еңбек сіңірген артисі (1944). Ә.Мұсабекова 1919 жылы дүниеге келген. Қарағанды қаласының түлегі. 1936- 37 жылдары Мәскеу консерваториясының қазақ опера студиясында оқыды. 1937-1955 жылдары Қарағанды облыстық қазақ драма театрының құрамында қызмет етті. Алғашқы ойнаған ролі – М.Әуезовтың «Түнгі сарын» драмасындағы Мөржан. 1956 жылы Қазақ академиялық драма театрының құрамында актриса болды. 1958 жылы киноға түскен. «Құрмет Белгісі» орденімен марапатталған.

2003 жылы 11 қарашада Қарағанды қаласында қазақ театр өнерінің хас шебері, кәсіптік театрдың негізін қалаушылардың бірі Қалибек Қуанышбаевтың туғанына 110 жыл толу мерейтойына арналған театр фестивалі ашылу қарсаңында Чкалов көшесіндегі №2 үйде тұрған М.Сүртібаев пен Ә.Мұсабекованы мәңгі есте қалдыру үшін ескерткіш тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Қауысов Б. Сахна саңлақтарына тағзым: Мәдени мұра// Орт.Қазақстан.-2003.- 11 қараша.-6 б.

Мұсабекова Әйкен // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 413 б.

Райымбекқызы Ж. Өнердің қос тарланына құрмет // Орт.Қазақстан.-2003.- 13 қараша.-6 б.

Сүртібаев М. Өмірдегі өнердегі серігім //Қазақ әдебиеті.- 1993.- 15 қазан

Айкен Мусабекова родилась в 1919 году. Актриса, певица, народная артистка Казахстана (1995), заслуженная артистка КазССР (1944). В 1936-37 годы училась в студии казахской оперы Московской консерватории. В 1937-55 годы работала в составе Карагандинского областного казахского драматического театра. Первая роль – Маржан в драме «Түнгі сарын» М Ауэзова. С 1956 года – актриса Казахского академического драматического театра. Награждена орденом «Знак Почета»

Умерла в 1992 году.

На доме, где жила актриса (ул. Чкалова, 2), в 2003 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Рыжкова Н. И. Жизнь, отданная искусству // Индустр. Караганда. – 2003. – 13 нояб – С. 1, 7

Рымжанов Мақат (1920-1997)

Мақат Рымжанұлы Рымжанов 1920 жылы Қарағанды облысының Қарқаралы ауданына қарасты Абыз ауылында дүниеге келген. Балалық шағы ақтар мен қызылдар боп қырылысқан қырғын заманмен орайлас өтті. Тарихи қайшылықтар мен зұлматқа толы жылдар енді ғана бүршік атқан балауса жастың жанына салмақ артты. Қызылдың ақты, ақтың қызылды қалай “төмпештегенін” көріп өсті. 30-шы жылдардағы ашаршылық бұл манаттағы елді тегіс Сібірге шұбыртты...

Жастар жағы балдәурен шақтың дәмін де татып үлгермей, тез есейді. Оның жігіттік шағы Ұлы Отан соғысының сұрапыл жылдарына дәл келген. 1940 жылы әскерге алынып, Алматыдағы атқыштар-пулеметтік училищесіне оқуға жіберіледі. Осында бір жылдай ғана оқып, соғыс басталғанда взвод командирі болып майданға аттанды. Ленинград бағытындағы қиян-кескі шайқастарға қатысады. Аздаған уақыттың өзінде батальон командирінің көмекшісіне дейін көтеріледі. 1942 жылы ақпанында ауыр жараланып, жарты жылдай госпитальда жатып емделеді. Әскери қызметке жарамағандықтан темір жолдың саяси бөліміне жіберіледі. Аякөзде саяси бөлімді басқарып, басқадай жауапты қызметтер атқарады. Қазақстан Орталық Комитетінде нұсқаушы болып жүріп, соғыстан соң Мәскеудің Жоғары партия мектебін сырттай оқып бітіреді. Бар-жоғы 35 жасында Батыс Қазақстан облыстық партия комитетінің хатшысы болып тағайындалады. Ал 1960 Қарағанды облысы партия комитетінің хатшысы болып ауысады. Облыстық атқару комитетінде жауапты қызметте болады. 1971 жылғы маусым айынан бастап 1985 жылғы қыркүйекке дейін облыстық мәдениет басқармасын басқарды. Құрметті демалысқа шыққан соң екі жылдай С.Сейфуллин атындағы облыстық қазақ драма театрдың директоры болды. Бұдан соң ұзақ уақыт облыстық филармонияда қызмет істеді. Осы жылдардағы еңбегі бірінші дәрежелі Ұлы Отан соғысы, Еңбек Қызыл Ту, “Құрмет белгісі” ордендерімен және 16 медальмен марапатталған. Қазақ ССР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасына ие болып, “Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қызметкері” атағын алған.

Жастайынан қызметке араласып, ерте есейген, табиғатынан сергек Мақат Рымжанұлы, әсіресе мәдениет саласына ерекше үлес қосты. Өзі 15 жылдай мәдениет мекемелерін басқарған кезде талай өнер ордаларының ашылуына мұрындық болды. Сол 70-80 жылдары музыкалық комедия театры мен неміс театры өмірге келді. Сол кезде симфониялық оркестр құрылып, “Гэкку”, “Фройндшафт” эстрадалық ансамбльдері ұйымдастырылып, кітапханалар орталықтандырылды.

М.Рымжановтың мұндай еңбегі айта берсе ұшан-теңіз. Зейнеткерлікке шыққан соң да көптеген мәдени шараларды өткізуге мұрындық болды. Қалада алғашқы “Наурыз” мерекесі өткізіле бастағанда ол кісі көптеген ұмыт болып бара жатқан салт-дәстүрлерді жаңғыртты. Шын мәнінде мәдениеттің ғұламасы атанған М.Рымжановпен есептеспейтін, оның ұсынысын тыңдамайтын адам жоқ еді. Оның білімі көптеген профессорлардан артық тұратын. Ол нағыз мәдениетті, тағлымы жоғары, өз ісінің білгірі атанған жан.

2000 жылы М.Рымжанұлының туғанына 80 жыл толу қарсаңында, ол тұрған Лобода көшесіндегі №12 үйге ескерткіш тақта қойылды.

Әдебиеттер:

Рымжанов М. Ән дауылы /Қарағанды филармониясына әнші, Қазақ ССР-інің артисі Қ.Байжановтың есімі берілді //Орт.Қазақстан.- 1990.- 8 мамыр

Рымжанов М. Замандастар бейнесін жасайық //Орт.Қазақстан.- 1976.- 27 наурыз

Рымжанов М. Еңбек пен музыка одағы // Орт.Қазақстан.- 1981.- 10 қыркүйек

Рымжанов М. Жыл әкелген қуаныш Орт.Қазақстан.- 1986.- 31 желтоқсан

Рымжанов М. Облыс театрлары қайта құру кезеңінде // Мәдениет және тұрмыс.- 1987.- №8.- 8-9 б.

Рымжанұлы М. Өркенді қаланың өнері //Орт.Қазақстан.- 1994.- 16 маусым

Алпысұлы С. Халқының қамқоры еді...:Мейірім шуағы// Орт. Қазақстан.- 2000.-1 сәуір

Асқарова Н. Ізгілік бастаулары: Ауыл театрының ажарын ашты// Орт. Қазақстан.- 2001.-15 тамыз

Ахмедиев Т. Ауыл театрының бүгінгі ажары// Қарқаралы.- 2001.-9 маусым

Әзиев Ә. Майдан сарбаздары - Бауыржан мен Әзілхан: Естелік // Орт.Қазақстан.- 2000.-26, 29 сәуір

Бейсембек Т. Еске түсіру кеші: [Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қызметкері М.Рымжановқа арналған концерт]// Орт. Қазақстан.- 2000.-29 наурыз

Жұмабеков К. Өнерді өрістеткен мәдениет майталманы // Орт.Қазақстан.- 1998.- 30 мамыр

Жұмағали С. Тайтөлеуі Абыздың - кейіпкері аңыздың: өнер саңлақтары // Орт. Қазақстан.-2005.- 27 қаңтар.-9 б.

Кенжебаев С. Ұлтым деп соққан жүрегі: /Мақат Рымжанұлының тағылымды ғұмыры туралы сыр/// Қазақ әдебиеті.- 2000.-24 қараша(№47).- 9б.

Қайсенов Д. Мәдениет ғұламасы// Орт. Қазақстан.- 2000.- 25 қараша

Омашева Д. Қиын да қызық бір кезең // Орт.Қазақстан. - 2008. - 18 қазан (№161-162) . - 5 б.

Сексенұлы С. Жарқылдап өткен ғұмыр: М.Рымжанұлының-80 жылдығына// Орт. Қазақстан.- 2000.- 6 желтоқсан

Сексенұлы С. Мәдениет ғұламасына тағзым: Зерде // Орт. Қазақстан.- 2000.- 13 желтоқсан

Рымжанов Мақат //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 450 б.

Родился **Мақат Рымжанович** в селе Абыз Каркаралинского района. Детство проходило в грозные годы противостояния между белыми и красными. Трагические

моменты истории рождали в формирующейся душе юноши немало противоречивых чувств. Рос и видел, как красные «били» белых, белые – красных. Голодные 30-е годы уводили людей в Сибирь...

Когда началась Великая Отечественная война, он уже учился в военном училище в Алма-Ате. Далее – фронт. Но в феврале 1942 года был тяжело ранен. Результаты двухгодичного лечения не позволили ему вернуться на фронт. Смирился с судьбой и решил приближать победу в тылу. Дальше была мирная жизнь с меняющимися должностями. Политотделы Турксиба, Совнаркома, аппарат Центрального Комитета Компартии Казахстана, областные комитеты Петропавловска, Уральск. С 1960 года до конца своей жизни он был погружен в дела родной Караганды. Секретарь обкома партии, заместитель председателя облисполкома.

Но самыми интересными он считал годы, когда руководил культурой и искусством области. В течение 15 лет Макат Рымжанович возглавлял областное управление культуры. Он стоял у истоков создания многих дворцов, домов культуры и библиотек области, при его участии и содействии создавалась материально-техническая база учреждений культуры городов-спутников Караганды и сельских районных центров, крупных рабочих поселков и сельхозформирований.

Огромным был вклад Маката Рымжановича в создание театров музыкальной комедии и немецкого национального. Оба театра очень быстро встали на ноги, заявили о себе достойным образом. Достаточно сказать, что Театр музыкальной комедии недавно стал академическим, а областная филармония – одно из лучших концертно-цирковых объединений в Казахстане и СНГ, причем один из ее ведущих коллективов тоже носит почетный титул академического.

Первый эстрадный коллектив «Гакку» М.Р. Рымжанов создавал с секретарем обкома партии М.Имашевым. В тесном содружестве у них все получалось красиво и просто.

Макат Рымжанович внес огромный вклад в становление драматических театров Караганды, расширение их репертуара и влияние на духовную жизнь области и республики. Многие годы был руководителем областного Казахского театра драмы им. С.Сейфуллина, а последние десять лет жизни посвятил творческой деятельности.

Очень много писал на темы культурной жизни, ставил вопросы ее постоянного подъема, как мог защищал актеров и библиотекарей, художественных руководителей сотен самодеятельных и профессиональных кружков и клубов.

Макат Рымжанович относился к отряду тех замечательных духовных наставников, все свои силы и энергию, ум и талант направивших на истинно благородные и созидательные дела. В своих записях он оставил такие слова: «В жизни надо отстаивать человека, характер, судьбу, а не выстраивать схему чьих-то пороков. Тогда и в глаза людям можно будет смотреть спокойно и честно».

Умер М.Р. Рымжанов в 1997 году. В честь М. Р. Рымжанова на доме (ул. Лободы, 12), где он проживал, в 2000 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Рымжанов М. Добрые спутники: культура // Индустр. Караганда.-1983.-17 дек.

Рымжанов М. Корабль творчества в автономном плавании: Театр музкомедии накануне двадцатилетия // Индустр. Караганда.-1993.-20 мая.

Рымжанов М. Новый театр: [О театре музкомедии, открывающемся в Темиртау] // Индустр. Караганда.-1973.-21 июня.

Рымжанов М. Объединение усилий: [Культура сел Карагандин.обл.] // Казахст. правда.-1983.-31 июля.

О нем:

Жунусова Ж. Памятник духовности // Сана.-2000.-14 дек.(N47).-С.2.

Зинчук Д. В водовороте жизни: память // Индустр. Караганда.-2000.-25 нояб.-С.12.

Иванова Н. Совесть, честность, порядочность передал в наследство своим детям Махат Рымжанов // Индустр. Караганда.-1998.-20 июня.

Касеинов Д. Стратег культуры: К 80-летию со дня рождения Маката Рымжанова // Индустр. Караганда.-2004.-25 нояб.-С.12.

Макат Рымжанович Рымжанов: [Некролог] // Индустр. Караганда.-1997.-20 сент.

Рыжкова Н.И. Он остался в памяти людской // Индустр. Караганда.-2000.-13 дек.

Сәлімбаев Аманжол Қашқынбайұлы (1936-1986)

Аманжол Қашқынбайұлы 1936 жылы Нұра ауданындағы Балықтыкөл аулында туған. Жастайынан көркемөнерпаздар үйірмесіне қатысты, мектеп табалдырығында жүргенде шағын «интермедия» мен пьесаларда ойнаған. 1960 жылы М.Әуезов атындағы академиялық театр жанындағы театр студиясын, 1964 жылы Құрманғазы атындағы консерваторияны бітірген. Қарағандының С.Сейфуллин атындағы драма театрында артист, Жамбыл облыстық қазақ драма театрында бас режиссер болды. Сәкен театрының сахнасында әншілігімен қоса тамаша актер екендігін көрсетті. Сахнада Төлеген «Қыз-Жібек», Қ.Аманжоловтың «Досымның үйленуінде» Досым, Б.Майлиннің «Шұғасында» Әбіш, С.Мұқановтың «Мөлдір махаббатында» Бүркіт және Ә.Тәжібаевтың «Ана жүрегіндегі» Арман сынды басты-басты кейіпкерлерді ойнады. С.Жүнісовтің «Жаралы гүлдер», А.Жакеновтың «Әке тағдыры», Ғ.Домбайдың «Біздің ауылда қызықтар бола береді» спектакльдерін қойды. А.Сәлімбаевтың орындауындағы әндер Қазақ радиосының алтын қорында сақтаулы.

Қарағанды қаласында А.Сәлімбаев тұрған үйге (Ә.Әлиханов,11) 2006 жылы мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Әйнекбайұлы С. Өнер адамына құрмет: жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.-2006.- 16 ақпан.-10 б.

Әйнекбайұлы С. Талантқа тағзым - парыз: Актер Аманжол Сәлімбаевтың туғанына-70 жыл // Орт.Қазақстан.- 2006.- 9 ақпан.-11 б.

Жұмағали С. Арқадағы киелі өнер шаңырағы: (Сәкен театрының тарихы).-Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1998.- 198 б.

Жұмағали С.Ел сыйлаған Әужекен: өнер жұлдыздары // Орт.Қазақстан.- 2006.-17 қаңтар.-8 б.

Жұмағали С. Жігіттің сұлтаны еді // Орт.Қазақстан.- 2002.- 8 маусым

Қисықов М. Тарлан: өнер жұлдыздары // Орт.Қазақстан.- 2005.- 29 желтоқсан.-5 б.

Сәлімбаев Аманжол Қашқынбайұлы //Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 466 б.

Суханберлин О. Ажалға қимайтын досым еді: Актер Аманжол Сәлімбаевтың туғанына-70 жыл // Орт.Қазақстан.- 2006.- 9 ақпан.-11 б.

Аманжол Канжыбаевич родился в 1936 году. В 1960 году окончил студию при Академическом театре имени М. Ауэзова., в 1964 году – Алмаатинскую государственную консерваторию имени Курмангазы. Работал артистом в Карагандинском областном драмтеатре имени С. Сейфуллина, главным режиссером Жамбылского областного казахского драмтеатра. На сцене сыграл Тулегена («Кыз Жибек», Досыма («Свадьба Досыма» К. Аманжолова), Абиша («Знак Шуги» Б. Майлина), Беркута («Светлая любовь» С. Муканова).

Умер в 1986 году. На доме, где жил Аманжол Канжыбаевич Салимбаев (ул. Алиханова, 11), в 2006 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Салимбаев Аманжол Канжыбаевич // Караганда. Карагандинская область: энциклопедия. – Алматы, 2008. – С.413

Сүртібаев Мүлік (1917-1997)

Мүлік Сүртібаев 1917 жылы 5 қарашада Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданының 5-ауылында дүниеге келді. 1933 жұмысшы жастар театрына жұмысқа кірген ол 1936 – 1938 жылдары Қазақтың ұлттық академиялық драма театры жанындағы студияны бітірді.

М.Сүртібаев Қарағанды облыстық драма театрын ұйымдастырушы және керегесін көтерушілердің бірі болып табылады.

С.Сейфулин атындағы қазақ драма театры үшін М.Сүртібаевтың орны бөлек, аса қадірлі. Өмірлік серігі Қазақстанның Халық әртісі Әйкен Мұсабекова екеуі соғысқа дейін осы театрда еңбек етіп, сахнада қайталанбас керім образдар сомдады.

Актерлік алғашқы дәрісті М.Сүртібаев театр жанындағы театр студиясынан алғанды. Осы театрда еңбек еткен жылдары ол орыс, шет ел және қазақ классикалық шығармаларында бірнеше айшықты, өзіндік ерекшелігі мол, тамаша әрі қызықты да қызғылықты, айыз қанатын бейнелер жасады. Гогольдің «Ревизорындағы» Хлестаков, Гольдонидің «Екі мырзаға бір қызметшісіндегі» Труфальдино, Ғ.Мүсіреповтың «Қозы Көрпеш-Баян сұлуындағы» Қозы., «Абайдағы» Абай, «Қыз Жібектегі» Төлеген бейнелері М.Сүртібаев қолынан шыққан асыл зерделі бұйым секілді керемет сомдалған дүниелер.

Сәкен театрында қойылған М.Әуезовтің «Абай» трагедиясы театр үшін қол жеткен үлкен бір творчестволық табысы еді. Спектакльдің осындай үлкен дәрежеге көтеріліп, қомақты табысқа қол жеткізуінің басты себебі – М.Сүртібаевтың Абай образын өте шебер орындап шығуының арқасында болатын. Алматылық әріптестер де тамаша жемісті еңбегіне қуанып қана қоймай оны Алматы театрына шақыртқан. Кейін Әуезов атындағы академиялық қазақ драма театрына еңбек етті.

1956 жылы М.Сүртібаев Қазақтың М.Әуезов атындағы академиялық драма театрына ауысты. Содан бері өмірінің соңына дейін осы қара шаңырақтың өсу-өркендеуіне теңдессіз үлес қосқан, табиғатынан дана, ұлттық дінгегі мықты, хас өнер иесі сахнада екі жүзге тарта бейнелерді сомдады. Ол орындаған Абай (М.Әуезов, «Абай»), Арыстан (М.Әуезов, «Айман-Шолпан»), Құдайменді (Ә.Нұрпейісов, «Қан мен тер»), Әбілқайыр (Т.Ахтанов, «Ант»), Момын шал (Ш.Айтматов, «Ақ кеме»), полковник (Б.Томас, «Мен сіздің әпкеңізбін»), Шмага (А.Островский, «Жазықсыз жапа шеккендер»), Жарылқап (М.Әуезовтің «Қара қыпшақ Қобыланды»), Атой шал (А.Сүлейменов, «Жетінші палата»), Шыңғысхан (И.Оразбаев, «Шыңғысхан»), Қараменді (М.Әуезов, «Еңлік – Кебек»), тағы да басқа көптеген рөлдері қазақ театры тарихында алтын әріппен жазылып қалған бейнелер екені даусыз.

М.Сүртібаев театр мен қатар кино өнерінде де табысты еңбек етіп, қазақ кино өнерінің өсу жолына сүбелі үлес қосты. Ол «Ән қанатында», «Қыз бен жігіт», «Біздің сүйікті дәрігер», «Ботакөз» фильмдерінде ойнады.

1987 жылы ақпан айында Қарағандыға келіп, Ғ.Мүсіреповтің «Ақан сері- Ақтоқты» спектакліндегі Жалмұхан бейнесін С.Сейфуллин атындағы театр актерлерімен бірге ойнаған.

М.Сүртібаев қазақ өнерін дамытуға сіңірген еңбегі үшін Қазақстанның халық әртісі атағын алды. Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты болды, Еңбек Қызыл Ту, Халықтар Достығы, «Парасат» ордендерімен марапатталды.

М.Сүртібаев қазақ совет актері, Қазақстанның халық әртісі, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, «Парасат» орденінің иегері.

Қазақ сахна өнерінің көрнекті қайраткері, адамгершілік жолымен де, өнерімен де тағлым берген Мүлік Сүртібаев 1997 жылы 24 мамырда 80 жасқа қараған шағында кенеттен қайтыс болды.

2003 жылы 11 қарашада Қарағанды қаласында қазақ театр өнерінің хас шебері, кәсіптік театрдың негізін қалаушылардың бірі Қалибек Қуанышбаевтың туғанына 110 жыл толу мерейтойына арналған театр фестивалі ашылу қарсаңында Чкалов көшесіндегі №2 үйде тұрған М.Сүртібаев пен Ә.Мұсабекованы мәңгі есте қалдыру үшін ескерткіш тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Сүртібаев М. Жауапкершілігі мол еңбек: /Қазақ ССР-інің халық әртісі өз өмірінің кейбір сәттерінен сыр шертеді// Мәдениет және тұрмыс. – 1987. - №2. – 6-17 б.

Сүртібаев М. Құзар шың: /Ш.Айманов туралы// Қазақ әдебиеті.- 1994. - № 10. – 3 б.

Сүртібаев М. Өмірдегі өнердегі серігім: /Еске алу :Әйкен Мусабеков Қарағанды театрында жетекші актриса болды// Қазақ әдебиеті.- 1993. – 15 қазан

М.Сүртібаев туралы:

Асанов С. Жақсылармен өткен жарты ай: С.Сейфуллин атындағы театрдың құрылғанына - 75 жыл //Орт.Қазақстан.- 2007.- 30 тамыз. -8 б.

Бұлғақбаева Б. Жарты ғасыр сахнада: /Сейфуллин атындағы театры қойған Ғ.Мүсіреповтың «Ақан Сері - Ақтоқты» спектакліндегі Жалмұхан ролін ойнауға М.Әуезов атындағы театрынан қазақ әртісі М.Сүртібаев шақырылды / // Орт. Қазақстан. – 1987. – 19 февр.

Досанов С. Сахна серкесі: Белгілі сахнагер М.Сүртібаевтың туғанына 80 жыл толды // Егемен Қазақстан.- 1997.- 27желтоқсан

Жұмағали С. Арқадағы киелі өнер шаңырағы: (Сәкен театрының тарихы) Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1998.- 198 б.

Жұмағали С. Алғы шепте - актерлер: Ұлы Жеңіске -60 жыл// Орт.Қазақстан.- 2005.- 12 мамыр.-8 б.

Жұмағали С. Өнер еш уақыт ұмыт болмайды: С.Сейфуллин театрына - 70 жыл// Орт.Қазақстан.-2002.-2, 6 наурыз

Қауысов Б. Сахна саңлақтарына тағзым: Мәдени мұра// Орт.Қазақстан.- 2003.- 11 қараша.-6 б.

Латмева С. Актер жолы: /М.Сүртібаевтың 70 жасқа толуына орай// Қазақ әдебиеті. – 1987. – 18 дек. – 14 б.

Мүлік Сүртібаев: /Некролог// Қазақ әдебиеті.- 1997.- 3 маусым (N22).- 15 б.

Сүртібаев Мүлік // Қарағанды. Қарағанды облысы: энциклопедия / ред.А. Абдулин.- Алматы: Атамұра, 2006.- 488 б.

Райымбекқызы Ж. Өнердің қос тарланына // Орт.Қазақстан.- 2003.- 13 қараша.-6 б.

Садықов А. Тағлым: /М.Сүртібаевтың творчествосы// Лениншіл жас. – 1988. – 7 нояб.

Сығай Ә. Театр тағылымы [Мәтін] -Алматы: "Парасат" журналы, 2003.- 320 б.

11 ноября 2003 года в Караганде, на доме N2 по улице Чкалова появилась мемориальная доска, говорящая о том, что в этом доме долгие годы жили народные артисты КазССР Мулюк Суртубаев и Айкен Мусабекова.

Мулюк Суртубаев, народный артист республики, лауреат Государственной премии, вошел в сердце кинозрителей огромной страны СССР через образы интеллигентного Мурата в музыкальной комедии «Наш милый доктор» и незлобивого неудачника, простака и чудака Онгарбая из фильма «Девушка-джигит». Но были и другие интересные роли в кино – Мадияр в «Ботагоз», Маймурун в «Если бы каждый из нас», Найыл в «Крыльях песни». Заслуженный артист республики Мулюк Суртубаев в ту пору уже играл в Алма-Ате, в Казахском театре драмы имени Мухтара Ауэзова, с которым его связывали 40 лет жизни. В конце 50-х, когда к нему пришла настоящая слава, Суртубаеву было больше 40 лет. У него росли четверо сыновей. И он, как прежде, ни на день не расставался со своей единственной и неповторимой возлюбленной – женой Айкен Мусабековой, народной артисткой республики. Она создала на сцене пленительные женские образы: Енлик, Баян, Айман, Айгерим... Эту супружескую пару в театре имени Ауэзова даже в пожилом возрасте называли Ромео и Джульетта. А в молодости они вместе играли в легендах о любви так, как будто история написана про них и для них.

Мулюк Суртубаев родом из аула N5 Тельманского района Карагандинской области. В 1933 году он пришел в театр рабочей молодежи 16-летним подростком. Затем вошел в состав созданного профессионального театра, параллельно обучаясь в студии. Занятия чередовались с выступлениями. Молодых артистов направляли в Москву, Алма-Ату поучиться на постановках других театров, считавшихся образцом сценического искусства.

В областном театре ведущий актер – очень требовательный к себе человек – скрупулезно работал над инсценировкой Ш.Айманова и Я.Штейна по роману М.Ауэзова «Абай» и над образом героя. Спектакль стал событием в театральной жизни Казахстана. А исполнителя главной роли похвалил сам Габит Мусрепов, заметив, что непосильная задача для областных театров была выполнена блестяще.

М.Суртубаев и А.Мусабекова переехали в Алма-Ату из Караганды в 1956 году. А через два года театр имени Ауэзова принимал участие в Днях казахской литературы и искусства в Москве. В столице СССР М.Суртубаев сыграл в трех спектаклях: «Укрощение строптивой» В.Шекспира, «Трагедия поэта» Г.Мусрепова, «Чокан Валиханов» С.Муканова. Московские зрители и критики, высоко оценивая исполнителей, не могли поверить в то, что в ролях шекспировского Слая и мусреповского Жалмухана был занят один и тот же актер.

Тысячи поклонников его таланта могут подтвердить, что даже крошечный эпизод в кино или театре запоминался, если в нем был занят этот неповторимый актер. «Решимости создавать свое, неповторимое и замечательное ему было не занимать», – считают те, кто его знал. А еще он всегда думал над тем, чему же должен научить зрителя создаваемый им сценический образ, был убежден в воспитательной функции искусства.

Умер в 1997 году. На доме, где жил Суртубаев (ул. Чкалова, 2), в 2003 году установлена мемориальная доска.

Литература:

О награждении тов.Суртубаева М. Орденом «Знак Почета»: /Арт. Каз. гос. Акад. театра драмы им. М.Ауэзова за заслуги в области театр. искусства/: Указ Президиума Верхов. Совета СССР от 4 марта // Ведомости Верхов. Совета Каз. ССР.-1988.-№11.-С.11.

Суртубаев М. Пора высоких устремлений: Воспоминания нар. арт. респ. М.Суртубаева /Записала Л.Варшавская // Новый фильм.-1997.-№1.-С.16-17.

Суртубаев М. Таланты // Комсомолец Караганды. – 1951. – 5 дек.

Байзакова М. Многогранность таланта: /К 60-летию М.Суртубаева/ // Казахст. правда.-1971.-29 дек.

Иванова Н.И. Блистательный мастер // Индустр. Караганда.-2003.-13 нояб.-С.7
Кабдиева С. Яркий талант: /О творчестве М.Суртубаева/ // Казахст. правда.-1979.-15
апр.

Нуркина Ж. Верность себе: /О работе М.Суртубаева в кино/ // Новый фильм.-1983.-
№3.-С.5.

Рыжкова Н.И. Жизнь, отданная искусству // Индустр. Караганда.-2003. -13 нояб. –
С.1, 7

Рыжкова Н. «Я вырос здесь. И здесь мое начало», – писал о родном городе и театре
Мулюк Суртубаев: /М.Суртубаев в Караганде/ // Индустр. Караганда.-1999.-19 янв.

Шәймерденов Әнуарбек (1914-1996)

Әнуарбек Шәймерденов актер, ҚазақКСР еңбек сіңірген артисі (1944).

Ә.Шәймерденов 1914 жылы Баянауылда туған. Әнуарбек әуелі молланың дәрісір
тындап, содан қаріп тануды үйренеді. Кейін Кеңес Үкіметі орнағаннан кейін үлкен әкесін
дін таратушы ретінде қудалап Әнуарбектің басына да әңгір таяқ ойнатады. Ақыры елінен,
туған жерінен безіп Қарағанды қаласына келіп, шахтаға орналасады. Кейін 1934 жылы
Сәкен театрына актер болып орналасады. Театр шымылдығын ашар тұста кәсіпқой
режиссер жетіспегендіктен, осы кісінің режиссер міндетін атқаруына тура келіп, көптеген
бір актілі пьесаларды сахналаған. Кейін көпшілік жұмыстарына да белсене араласып,
көмекші режиссер, актер, комсомол ұйымының жетекшісі, партия ұйымының хатшысы
қызметтерін қоса атқарған. Ә.Шәймерденовті нағыз өнер саңлағы екенін дәлелдеп
танытқан бейнелері – М.Әуезовтің «Айман-Шолпанындағы» Жарас, Ғ.Мүсіреповтің
«Амангелді», «Қозы Көрпеш-Баян Сұлуындағы» Байқадам мен Жантық, «Еңілік
Кебектегі» данағой қарт Абыз, Ш.Құсайыновтың «Алдар Көесіндегі» Алдар Көсе,
«Ш.Уәлихановтағы» Гасфорт, «Бажалар мен балдыздардағы» Жанай т.б. Сексеннен асса
да сазнадан түспей, сүйегінің асылдығын танытып кетті. Ең соңғы ойнаған ролі
О.Иоселианидің «Отыз ұлың болғанша...» қойылымындағы грузиннің қытымыр шалы
Карпе болатын. Ең мықтысы, сексенді алқымдап қалған Ә.Шәймерденов лезгинканы жас
жігіттей билеуі еді.

**2007 жылы қыркүйек айында ол тұрған үйге (Бұқар жырау көшесі, №17,
Чкалов көшесінің қиылысы) мемориалдық тақта орнатылды.**

Әдебиеттер:

Шәймерденов Ә. Өнер үшін туған еді // Орт.Қазақстан.- 1986.- 10 желтоқсан

Жұмағали С. Әнуар ағаны әспеттедік //Орт.Қазақстан.- 2007.- 2 қазан.-4 б.

Жұмышев Қ. Әнуар Шәймерденов: С.Сейфуллин атындағы облыстық қазақ драма
театрының республиканың еңбек сіңірген артисі //Замандас.- 1991.-8 ақпан

Сұлтанов Қ. Сахна шебері өткен жол //Орт.Қазақстан.- 1982.- 15 қаңтар

Жұмағали С. Арқадағы киелі өнер шаңырағы: (Сәкен театрының тарихы).-
Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1998.- 198 б.

Жұмағали С. Театрдың данағой қариялары // Орт.Қазақстан.- 2002.- 28 тамыз.-13 б.

Садықов Қ. Сахна саңлағы //Орт.Қазақстан.-1972.- 20 ақпан

Ануарбек Шаймерденов актер, заслуженный артист КазССР (1944). С 1934 года –
артист ТРАМ г. Караганды. Сыграл роли: Конкай, Жантык, Мунайтпас в пьесах Г.
Мусрепова «Ахан серэ – Актоты», «Козы Корпеш – Баян Сулу», «Амангельды»,
Маманбай (М. Ауэзов, «Айман-Шолпан»), Жуман (С. Сейфуллин, «Красные соколы»),
Гасфорт (С. Муканов, «Чокан Валиханов»), Хлестаков (Н. Гоголь, «Ревизор») и др.

Умер в 1996 году. На доме, где он жил (пр. Бухар-жырау, 17), в 2007 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Шаймерденов Ануарбек // Караганда. Карагандинская область: энциклопедия. – Алматы, 2008. – С. 484

Ыбыраев Ағдарбек (1911-1997)

Ыбыраев Ағдарбек ҚазКСР еңбек сіңірген артисі (1962).

А.Ыбыраев 1911 жылы Ақтоғай ауданы Қоңырат ауылында көп отбасылы ортада дүниеге келген. 1939 жылы Алматыдағы Қазақ драма театры студиясын бітіріп, арнайы жолдамамен С.Сейфуллин атындағы Қарағанды облыстық драма театрына қабылданды. Содан 40 жыл бойы өмірінің соңғы күніне дейін өнердің қара шаңырағында еңбек етті. Ол орыс және шетел классиктерінің, кеңес және қазақ драматургтері шығармалары бойынша қойылған спектакльдерде 100-ден астам рөлдер ойнады. «Ревизорда» - Дуанбасы, «Қозы Көрпеш-Баян Сұлуда» - Қодар, «Амангелдіде» - Амангелді, «Еңлік-Кебекте» - Есен т.б. бейнелерді сомдады.

Бірнеше мәрте Жоғары Кеңестің құрмет грамотасымен, орден, медальдармен марапатталған. Жиырма жылдан астам кәсіподақ ұйымының төрағасы, 50 жылға таяу актер болып еңбек еткен.

2004 жылы ол тұрған үйге (Бейбітшілік гүлзары, № 21) мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Алпысұлы С. Зейнолланы да ұмытпаңдар, жас ұрпақ // Орт.Қазақстан.-2002.- 19 маусым

Аманжол Қ. Көз алдымда көк қаршыға //Жұлдыз.- 2001.- N11.-45-47 б.

Әйнекбайұлы С. Аруақтарға тәу еткен күн: Тағзым // Орт.Қазақстан.-2004.- 27 қаңтар.-3 б.

Жұмағали С. Арқадағы киелі өнер шаңырағы: (Сәкен театрының тарихы).- Қарағанды: Болашақ-Баспа, 1998.- 198 б.

Жұмағали С. Ардагер Ағдекең: Өнер саңлақтары // Орт.Қазақстан.-2003.- 3 сәуір.-8 б.

Жұмағали С. Тоқырауынның тарлан таланты: Өнер // Азия Транзит.- Қарағанды, 2002.- N7.-46 б.

Рүстемова Г. Таңсық өнердің театры жаңа маусымға әзірлік үстінде// Орт.Қазақстан.- 2000.- 11 қазан

Сексенұлы С. Көрерменнің көңілін табу өңай ма: 27 наурыз-Халықаралық театр күні // Орт.Қазақстан.- 2000.-25 наурыз

Ыбыраев Ағдарбек //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-559 б.

Ағдарбек Ибраев родился в 1911 году. Заслуженный артист КазССР (1962). Окончил студию Каздрамтеатра в Алма-Ате (1939), принят в труппу Карагандинского областного казахского драмтеатра имени С. Сейфуллина. Сыграл более 100 ролей в спектаклях по произведениям казахских, русских и зарубежных классиков: «Ревизоре» – Городничего, в «козы-Корпеш и Баян Сулу» – Кодара, в «Амангельды» – Амангельды, в «Енлик – Кебеке» – Есена.

Умер в 1979 году. На доме, где жил А. Ибраев (Б. Мира, 21), в 2004 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Қарағанды суретшілері

Қарағанды қаласының тарихы Орталық Қазақстан бейнелеу өнерінің дамуына өз таңбасын қалдырды. 20 ғасырдың 40 – жылдардың аяқ шенінде Қарағандыда суретшілер серіктестігінің (ҚазИЗО) қалалық бөлімшесі ашылды. 1957 жылы көркемөндіріс шеберханасы ұйымдастырылып, 1964 жылы желтоқсан айында Қазақстан Республикасы суретшілер одағы Қарағанды облыстық ұйымы ашылды.

Қарағанды қаласы және оның тарихы қылқалам шеберлерінің назарынан сырт қалған емес.

Қарағанды суретшілер ұжымының ардагерлерін, шығармашылық бірлестіктің алғашқы мүшелерінің бірі болған, Қарағандыда Суретшілер шеберханаларын ұйымдастыруға және оны дамытуға, ал содан соң Суретшілер Одағын ұйымдастыруға ат салысқан қылқалам шеберлерін мәңгі есте қалдыру мақсатында Суретшілер Одағының ғимаратында 2007 жылы мемориалдық тақта орнатылды.

Художники Караганды

Художественная жизнь Караганды как крупнейшего многонационального региона является неотъемлемой частью культурного развития республики. Союз художников Караганды организационно был оформлен в декабре 1964 года. Его ядро составили известные художники старшего поколения. Их творчество отмечено мемориальными досками, установленными в здании Союза художников.

Андреюк Павел Степанович (1923-1992)

Андреюк Павел Степанович Қазақстан Республикасы Суретшілер одағының мүшесі (1959). Қарағанды қаласындағы Қазақстан Суретшілер одағын ұйымдастырушылардың бірі (1955-1964).

П.С.Андреюк 1923 жылы 17 сәуірде Житомир облысы Чуднов ауданының Красноселка ауылында дүниеге келген.

Павел Степановичтің творчестволық жолы тағдыры өте қиын кезеңге сай оның жастық жағы 40-50 ші жылдарға сай келді.

1934 жылы суретшінің отбасы Қарағандыға жер аударылды. 1938 жылы Павел Степанович орта мектепті бітірген соң Омск көркем-өнер училищесіне түсті, оның сол кезде өте танымал суретшілер - Козлов, Белов, Легчиловтар болған. 1942 жылы төрт жыл оқыған соң, майданға аттанды. 1947 жылы Қарағандыға оралды, ФЗО-да дене тәрбиесінен сабақ береді, ал қалған бос уақытының бәрінде тек сурет салумен айналысты, су бояумен және май бояумен суреттер салды.

Суретші сурет салу, оның өмірлік серігі екенін түсінген соң «Динамо» суретшілер шеберханасына ауысады, кейіннен 1957 жылы қайыра құрылған суретшілер қоғамының бөліміне оралды. 1950 жылдан Павел Степанович көрмелерге қатынаса бастады.

Андреюктың барлық творчествосы негізінен табиғат анаға деген махаббаттан бастау алады, Қазақстанның тамаша топырағында өмір сүріп жатқан адамдарға арналады. Оның

пейзаждары - Қарағандының, Қарағанды облысының, тіпті Орталық Қазақстанның тарихы. Таулар, жолдар, ауылдар, ескі жерлер, өзен-көлдер жалпы Қазақстанның табиғаты суретші шығармаларының басты арқауы. («Қарағанды. Ленин көшесі», «Силовая көшесі»).

Павел Степанович Қазақстанның көп жерлерін суретшілермен, геологтармен бірге аралаған, себебі оны өмірде өзіне табындырған екі зат бар ол-кескіндеме мен тас еді. Ол тастар жайында оның түрлері мен қасиеттері жайында көп білетін. Андриюк бірнеше минералдардың коллекциясын жинаған, олар бүгінгі күні Қарағанды геологтар музейінің алтын қорына айналды.

Суретші көбіне суреттерін су бояумен, түрлі-түсті қарындашпен немесе пастельмен салады.

1969- 1970жылдары суретші монотипия бағытында жұмыс жасады («Қарттың портреті», «Хива») табиғаттың құбылыстарын тамаша бере білген.

Суретшінің 2000 тарта шығармалары кескіндеме жұмыстары мен графикалық жұмыстары Қарағанды облыстық бейнелеу өнері мұражайында сақтаулы және мұражайдың алтын қоры.

Әдебиеттер:

Андреюк Павел Степанович //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-121 б.

Андреюк Павел Степанович //Қарағанды суретшілері. Аға ұрпақ. Қарағанды облыстық бейнелеу өнері мұражайының жинағынан = Художники Караганды. Старшее поколение. Из собрания Карагандинского областного музея изобразительного искусства.- Қарағанды, 2006.- 14 б.

Сарыарқа суретшілері: [альбом] / авт. және құраст. Н. Иванина ; каз. тіліне аударған Б. Булгакпаева ; ағылшын тіліне аударған Г. Кабыкенова.- Павлодар: ЭКО, 2006.- 163 б.: фото

Павел Степанович Андреюк родился 17 апреля 1923 года в селе Красноселка Чудновского района Житомирской области. Творческий путь Павла Степановича отразил в себе судьбу поколения, юность которого пришлась на 40-50-е годы. В 1943 году семья художника была раскулачена и выслана в Караганду. В 1938 году после окончания средней школы Павел Степанович поступает в Омское художественное училище, где его учителями были известные в то время художники: Козлов, Белов, Легчилов. Проучившись четыре года, в 1942 году Андреюк уходит на фронт. В 1947 году он возвращается в Караганду, где преподает физвоспитание в ФЗО, а все свободное время посвящает рисованию, используя акварель и масло. Вскоре он почувствует, что рисование – это его призвание, и переходит в художественную мастерскую «Динамо», а позже, 1957 году, во вновь созданное отделение художественного фонда, где он стал первым уполномоченным. С 1950 года Павел Степанович начинает свою выставочную деятельность.

Все творчество Андреюка пронизано любовью к природе, к людям, живущим на прекрасной земле Казахстана. Его пристрастием было безлюдье, дикость и «непуганность мест» («Осень в горах», «Темный горизонт», «Шахтное озеро»).

Большое место в творчестве мастера отведено рисункам. Он не идеализирует, не перекраивает своего героя, считая, что каждый человек интересен и значителен сам по себе («Портрет К. К. Леоновича», «Портрет мальчика», «Портрет парикмахера Лоры»).

Монотипии 1969-70 гг., выполненные по старым наброскам («Портрет старика», «Хива») – это уже не путевые заметки художника, а глубокое осмысление мотива, стремление передать характерное настроение, состояние природы, придать ей большое эмоциональное звучание.

Свыше 2000 произведений живописи, особенно графики художника хранится в Карагандинском областном музее изобразительного искусства.

Умер в 1992 году.

Литература:

- Байжанова Ж. Ко Дню города – выставка Андреюка // Вечерняя газета. – 2002. – 13 февр. (№7). – С. 9
- Жиртова Т. Творческий накал // Индустр. Караганда. – 1966. – 3 марта
- Кадыркулова Д. Поэтика степи // Индустр. Караганда. - 2009. - 25 апр. (№ №45-46). - С. 11
- Ляховская И. Художник идет по земле... // Индустр. Караганда. – 1965. – 6 авг.
- Панченко Г. Люби все то, что есть // Индустр. Караганда. – 1993. – 7 сент. – С. 4

Антоненко Петр Кузьмич (1921-1985)

Антоненко Петр Кузьмич Қазақстан Респуоликасы Суретшілер одағының мүшесі, Ұлы Отан соғысының ардагері.

П.К.Антоненко 1921 жылы дүниеге келген. Кескіндемеші Самарқанд көркемсурет училищесін, Н. В. Гоголя атындағы Алматы көркемсурет училищесін тамамдаған.

Оның еңбектері көбіне қасындағы майдандас жолдастарына, қаруластарына және бізді қоршаған тамаша табиғат көріністерін салуға арналған. 1940 жылы ол Самарқанд көркемсурет училищесіне түсіп, атақты кеңес суретшісі Павел Петрович Беньковпен танысады. Осындай талантты суретшімен кездесіп, оның өнерімен танысу жас таланттың ойында өшпес із қалдырды. Бәріде енді қалыптаса бастағанда, оны ауру меңдеп оқуын тастауға тура келеді. Бірақ ол қолынан ешқашанда қарындаш пен қағазын тастаған емес, ол көбіне өзінің қасындағы адамдармен, тамаша табиғат көрінісін, қоршаған ортаны салды.

1941 жылы 22 маусымда Антоненко еңбек армиясына аттанып Оралдың солтүстік-шығысында шахтыда еңбек етті.

Ұлы Отан соғысы тақырыбында суретші бірнеше шығармалар салды оның ішінде Кеңес Одағының батыры қарағандылық Нұркен Әбдіровтың портреті және 28 панфиловшылар. Ал осы тақырыптағы алғашқы жұмыстарында суретші госпитальға әкетіп бара жатқан жаралы жауынгерлерді бейнелеген, сұрғылт аспанмен жауынгерлердің бет-әлпетінен олардың тағы да жаумен күреске шығатынын, көңілдеріндегі қаяуды, қабақтарындағы кірбіңді сезуге болады.

П.К.Антоненко Великие Лукидан Клайпедаға дейін жорық жолын өтті. Отан алдындағы әскери міндетін абыроймен өтегені үшін Қызыл Жұлдыз орденімен, «Ерлігі үшін» медалімен екі рет, «1941-1945 жж. Ұлы Отан соғысында Германияны жеңгені үшін» Кеңес Одағының және басқа да мерейтойлық, естелік медальдармен марапатталған.

1945 жылы 9 мамырда өзінің майдандастарымен бірге Антоненко П.К. Мәскеу қаласында қызыл алаңда жеңістің құрметіне өткен шеруге қатынасқан.

Әскер қатарынан босаған соң П.К. Антоненко Н.В.Гоголя атындағы Алматы көркемсурет училищесінде оқуын одан әрі жалғастырады. Оны 1949 жылы бітіріп, «КазИЗО» өндірістік-творчестволық бірлестігінде еңбек етеді.

1955 жылдан суретші Қарағанды қаласында тұрды. Қазақ ССР Суретшілер қорының көркем-өндірістік шеберханасында қызмет істейді.

1959 жылдан СССР Суретшілер одағының мүшесі, П.К.Антоненко облыстық, аймақтық және республикалық көрмелерге тұрақты түрде қатынасты.

Оның салған пейзаждарына қарап ол кең байтақ Қазақстанның көркем табиғатты талай жерлерінде болғанын көруге болады.

Әдебиеттер:

Антоненко Петр Кузьмич //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-121 б.

Антоненко Петр Кузьмич //Қарағанды суретшілері. Аға ұрпақ. Қарағанды облыстық бейнелеу өнері мұражайының жинағынан = Художники Караганды. Старшее поколение. Из собрания Карагандинского областного музея изобразительного искусства.- Қарағанды, 2006.- 19 б.

Өнердегі Ұлы Отан соғысы = Великая Отечественная война в искусстве : жеңістің 60 жылдығына арн. жоғ. оқу орындары аралық студенттік ғылыми-практ. конференция материалдары 21-22 сәуір / жауап. ред. В.В. Егоров ҚР Білім және ғылым министрлігі

Сарыарқа суретшілері: [альбом] / авт. және құраст. Н. Иванина ; қаз. тіліне аударған Б. Булгакпаева ; ағылшын тіліне аударған Г. Кабыкенова.- Павлодар: ЭКО, 2006.- 163 б.: фото

Петр Кузьмич Антоненко родился в 1921 году. Трудные годы, на которые пришлось детство и юность Петра Кузьмича, заставляют его проделать долгий путь прежде, чем он окончит училище и станет профессиональным художником. В 1940 году он поступает в Самаркандское художественное училище, знакомится с известным советским художником, академиком Павлом Петровичем Беньковым. Встречи с ним, знакомство с его искусством оставили глубокий след в душе молодого человека, но Петр Кузьмич не расстается с карандашом и красками, его герои – это люди, которых он видит каждый день, природа, которая его окружает.

22 июня 1941 года Антоненко уходит в трудовую армию, работает на шахтах Северо-Восточного Урала. После многочисленных просьб его зачисляют в действующую армию. За боевые заслуги он награжден орденом Красной звезды, двумя медалями «За отвагу».. А боевые друзья все чаще видят его с карандашом в руках. Он рисует тех, кто рядом с ним.

И вот желанный день настал – 9 мая 1945 года. Судьба сделала заслуженный подарок Петру Кузьмичу – он стал участником Парада Победы на Красной площади.

И снова учеба, но уже в Алма-атинском художественном училище, которое он закончил в 1949 году.

Первое знакомство с Карагандой произошло в 1949 году – серия этюдов на тему Караганды экспонируется на республиканской выставке, посвященной 30-летию Казахской ССР. 50-е годы были для художника очень продуктивными. Он обращается к станковой картине. «Больная» - так назвал Антоненко свою первую картину. Он напишет подвиг Нуркенга Абдирова и бой 28 панфиловцев. А в первой своей тематической картине он изображает раненых бойцов, едущих в госпиталь. Колорит картины, тревожное серо-стальное небо, темные фигуры сидящих бойцов создают тревожную атмосферу близости фронта.

История родного края всегда остается в центре внимания художника. Историческое полотно «Прощание с вождем на границе Восточного Казахстана» (1980), можно назвать этапным в творчестве художника.

Постепенно все больше определяется интерес художника к портретному жанру, он занимает основное место в его творчестве. Композиции портретов просты. Особое место в творчестве Антоненко занимают женские портреты. Им присуще любование натурой, проникнутое интересом к портретируемому. Географию творческих поездок художника можно проследить по его пейзажам. Любовь к природе родной республики заставляет Антоненко объехать многие уголки Казахстана.

Ушел из жизни на 64 году.

Литература:

В веках воспетый труд шахтера // Шахтер. неделя. – 2007. – 24 авг. (№34). – С. 4

Калинкина С. Художник любит женщин // Авитрэк-регион. – 2001. – 8 авг. (№11). –

Кузнецова Ю. Выставка без автопортрета // Взгляд. – 2001. – 8 авг. (№32). – С. 8
Ляховская И. Героическое – рядом.. – Алма-ата.: Казахстан, 1971. – 88 с.

Билык Анатолий Петрович (1928)

Анатолий Петрович Билык 1962 жылдан Қазақстан Республикасы Суретшілер одағының мүшесі, ҚР Еңбек сіңірген өнер қайраткері.

Анатолий Петрович Билык 1928 жылы 20 қарашада Днепропетровск облысында дүниеге келген. 1945-50 жылдары Днепропетровск көркемсурет училищесінде А.И.Жиратковтан дәріс алған.

Мүсінші Анатолий Петрович Билықтың есімі Орталық Қазақстанға кеңінен танымал. Ол Қарағанды қаласындағы суретшілер одағын ұйымдастырушылардың бірі. Оның қолынан шыққан ескерткіштер Украина мен Қазақстан Республикаларының әсем қалаларына сән беріп тұр. Суретші ретінде Билык осы Қарағанды қаласына 1956 жылы келгеннен бастап қалыптасты. Осы қаладағы алғашқы ескерткіштердің бірі Кеңес Одағының батыры Н. Әбдіровтың және З.Космедемьянскойтың ескерткішін А.Билык Ю.В. Гуммельмен бірігіп мүсіндеген болатын. Осы кезден бастап оның ең басты сүйікті тақырыбы батырлар бейнесін сомдау болды. Оның Қарқаралыдағы «Кеңес өкіметінің күрескерлері», «Ерлік даңқы» атты ескерткіштері мен Көкшетау қаласындағы «Құрбан болған күрескерлерге» деп аталатын шығармасы батырлар тақырыбының жалғасы бола тұра жаңа қырынан көрініс береді. Суретшінің кәсіптік шеберлігінің артқандығы байқалады, ол монументалды мүсіндер жасауға шешім қабылдайды. А.Билықтың ең көзге оттай басылатын тамаша туындысының бірі біздің қаламыздың орталығы Бұқар-Жырау даңғылында орналасқан «Кеншілер даңқы» деп аталатын жұмысы. Бұл ескерткіш кеншілер қаласының символына айналды.

Билык табиғатынан - монументалист, оның елу жылдық творчестволық өмірінде отыздан астам ескерткіштер қолынан шықты. Оның соңғы ескерткіштерінің бірі антифашист-Генрих Фогелерге арналған ескерткіш, ол біздің қаламызға жер аударылып осы жерде жерленген болатын. Мүсіншінің қолынан батырларға, Қазақстанның ғылымы мен мәдениетінің өркендеп дамуына үлес қосқан ардақты азаматтардың бейнелері туды. Олар: Т.Күзембаев, Т. Адам-Юсупов, В. И. Язев, М. Мамраев, А. Сағынов, Н. Цойлар. Ол бұл кейіпкерлерінің әр түрлі маман иелері болғанына қарамастан олардың мінез-құлқын өздеріне тән ерекшеліктерін дәл тауып бере білген.

Лирикалық шығармаларға мына жұмыстарын жатқызуға болады «Әжемнің портреті», «Жастық шақ», «Ұлымның портреті», «Көркем-өнер шебері В.Воробьев», «ПТУ оқушылары». Мұнда образдар анық әрі нақты берілген.

«Достық» орденімен марапатталған. Қарағанды қаласының құрметті азаматы.

Әдебиеттер:

Абдолла Қ. Абай - "Шалқыманың" алдында // Орт.Қазақстан. - 2008. - 26 сәуір (№66-67) . – 1 б.

Алпысұлы С. Академик Е.А.Бөкетовке ескерткіш орнатылды: [Е.А.Бөкетов ескерткішінің ашылу салтанаты] // Орт.Қазақстан.- 2006.- 14 желтоқсан.-4 б.

Ахметов Қ. Көп күткен қуаныш еді: [Е.А.Бөкетов ескерткішінің ашылу салтанаты] // Балқантау.- Қарағанды, 2006.- 14 желтоқсан(N23).-2 б.

Билык Анатолий Петрович //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-186 б.

Билык Анатолий Петрович //Қарағанды суретшілері. Аға ұрпақ. Қарағанды облыстық бейнелеу өнері мұражайының жинағынан = Художники Караганды. Старшее поколение. Из собрания Карагандинского областного музея изобразительного искусства.- Қарағанды, 2006.- 29 б.

Жанғожин А. Қарағанды сәнді қала болуы тиіс: [облыс әкімі Нығматулин Н. Қазақстан Суретшілер одағы облыстық ұйымында болды] // Орт.Қазақстан.- 2006.- 31 қаңтар.-1 б.

Кемпірбаев А. Мүсін өнерінің майталманы// Орт.Қазақстан. - 2008. - 20 қараша (№179). – 2 б.

Кемпірбаев А. Қарт мүсіншіні қабылдады// Орт.Қазақстан. - 2008. - 22 қараша (№180/181) . -1 б.

Сарыарқа суретшілері: [альбом] / авт. және құраст. Н. Иванина ; қаз. тіліне аударған Б. Булғакпаева ; ағылшын тіліне аударған Г. Кабыкенова.- Павлодар: ЭКО, 2006.- 163 б.: фото

Уәлиев Д. Қарағандыда Е.Бөкетовке ескерткіш орнатылмақ оған мемлекеттік комиссияның арнайы шешімі қажет... // Орт.Қазақстан.- 2004.- 25 қараша.-16 б.

А. П. Билык родился 20 ноября 1928 года в селе Крамарка Днепропетровской области. Пятнадцатилетним мальчишкой он идет добровольцем на фронт, участвует в боях за освобождение Днепропетровска и Криворожья от фашистских захватчиков. После окончания войны Билык поступает в Днепропетровское художественное училище на скульптурное отделение.

Как скульптор-монументалист он начал работать в Караганде, куда приехал в 1956 году, прочно связав свою дальнейшую судьбу с жизнью тружеников Центрального Казахстана. Билык стал одним из создателей карагандинских художественно-производственных мастерских.

За годы своей творческой деятельности Билык создал множество памятников и монументов, установленных в Казахстане, галерею портретов тружеников: шахтеров, металлургов, строителей, механизаторов, представителей науки.

Первым памятником, воздвигнутым в Караганде, был памятник Герою Советского Союза Н.Абдирову, выполненный Билыком в соавторстве с Ю.Гуммелем. Визитной карточкой Караганды стал монумент «Шахтерская слава».

К презентации новой столицы Билык завершил скульптурный портрет Аль-Фараби.

В 1999 году был открыт выполненный А.П. Билыком памятник Г.Фогелеру, в Темиртау установлен монумент металлургам города.

В ноябре 1998 года скульптор Анатолий Петрович Билык разменял восьмой десяток. Но дни и ночи, как и прежде, он проводит в мастерской за любимым делом. Анатолий Петрович так говорит о своем творчестве: «Для художника очень важно, чтобы тема волновала, прошла через сердце. Без этого не родится поэзия. Одни долго ждут вдохновения. Я же начинаю работать. Не получается, а я работаю. И вдруг ощущаю: получается! Тогда уже не замечаю времени, усталости, никого вокруг себя. День проходит, ночь проходит – ничего не замечаю, кроме своего произведения, своего детища. Я счастлив, потому что много работаю».

Литература:

Билык А. Дух Фогелера живет в Ворпсведе: Беседа с А.Билыком/ Вел Ю.Осик // Индустр. Караганда.-2000.-12 февр.

Билык А. П. Как добывалась «Шахтерская слава» // Индустр. Караганда. – 2007. – 25 авг. – С. 5

Билык А. Мастер поэзии в камне: Беседа с А.Билыком/ Вел Ю.Осик . // Индустр. Караганда.-1999.-24 апр.-С.15.

Билык А. С думой о больших делах людей Казахстана // Искусство.-1979.-N3.-С.12-13.

- Билык А. Самый бедный социал-демократ Германии: Беседа с А.Билыком/ Вела Т.Константинова // Взгляд.-2001.-17 янв. (N3).-С.6.
- Билык А. П. Художник и его герои: беседа со скульптором А. П. Билыком / вел Ю. Осик // Индустр. Караганда. – 2003. – 9 дек. – С. 7
- Анатолий Петрович Билык: юбилей // Вестник Фемиды. – 2006. – 28 апр. (№17). – С. 10
- Андреева А. Ректор вернется в бронзе: [памятник Е.А.Букетову] // Взгляд на события.- Караганда, 2006.- 6 сент.-С.9
- Букетов К.А. Спасибо за память: [памятник Е.А.Букетову] // Индустр.Караганда.- 2006.- 14 дек.-С.5
- Букетова Н.И. Во сне и наяву: [открытие памятника Е.А. Букетову в КарГУ] //Индустр.Караганда.- 2006.- 12 дек.-С.4
- Буянов С. Вечные памятники // Авитрэк регион.-2000.-11 сент. (N36).-С.12.
- Василевская Е. Творчество: новая волна, старая волна // Индустр.Караганда.- 1994.- 30 июня.-С.4
- Воейков А. Между прошлым и будущим.- Караганда: ТОО "Арко", 2000.- 345 с.: фото
- Жаналина Г. "Я свое орудие еще не сточил" // Взгляд.- 2008. - 26 ноября (№47). - С. 4
- Иванина Н. А.Билык. – М.:Сов. художник, 1989. – 64 с.; ил. (Мир глазами художника).
- Иванина Н. Большой путь художника // Индустр. Караганда.-1978.-13 дек.
- Иванина Н. В Темиртау монумент достоин книги Гиннеса// Взгляд.-2002.-9 окт. (N40).-С.14.
- Иванина Н. И. Соавтор образа города // Индустр. Караганда. – 2003. – 18 нояб. – С. 7
- Константинова Т. «Президента» поставят в Астане // Взгляд.-2001.-7 февр. (N6).-С.1.
- Коханова С. Ильич его благословил [Текст] / С. Коханова // Наша ярмарка. - 2008. - 21 ноября (№47). - С. 6 - 7
- Ляховская И. Сколько весит статуя? // Соц. Караганда.- 1961.-7 сент.
- Мехаев Д. Дань уважения металлургам // Индустр. Караганда.-2001.-3 окт.
- Могильницкий В. Люди, которых любят.- Караганда: ОАО "Карагандинская Полиграфия", 2001.- 156 б.
- Моос О. Все только начинается // Индустр.Караганда. - 2008. - С. 1,2
- Нагайцев В. Памятник Язеву будет напоминать незаконченную стройку // Вечерняя газета.- Караганда, 2003.- 23 апр.(N17).-С.15
- Новиков В. Монументу "Шахтерская слава" - 30 лет // Шахтерская неделя.- Караганда, 2003.- 27 авг.
- Обухова С. Преданность идее // Индустр. Караганда.-1990.-1 янв.
- От Днепра до Темиртау // Казахстанская правда. - 2003. - 5 дек. - С. 3
- Открытие памятника герою: [Памятник Мартбеку Мамраеву] // Каркаралы.- 1992.- 4 июля.-С.3
- Почетные граждане Караганды // Индустр.Караганда.- 2004.- 14 февр.-С.5
- Пухальский А. Памятнику шахтерам-быть: [Аким области Н.Нигматулин посетил областную организациюСоюза художников Казахстана] //Индустр.Караганда.- 2006.- 31 янв.-С.1-2
- Рыжков В. Город- его мастерская [Текст]// Казахстанская правда. - 2004. - 3 июня(N120-121). - С. 6
- Рыжкова Н. И вновь продолжается бой?: [о художнике-антифашисте Г.Фогелере] // Индустр.Караганда.- 1998.- 24 нояб.-С.7
- Рыжкова Н. И. Память о себе оставил в монументах... // Казахстанская правда. - 2009. - 17 янв. (№ 12). - С. 7
- Светлова С. У героев "шахтерской славы" нет прототипов // Взгляд на события. - 2008. - 26 ноября (№120). - С. 13

Уалиев Д. Он памятник воздвиг себе нерукотворный...: к 80-летию со дня рождения Е.А.Букетова // Индустр.Караганда.- 2004.- 27 нояб.-С.1

Ученый в бронзе: [памятник Е.А. Букетову] // Наша ярмарка.- Караганда, 2004.- 20 авг. (N34).-С.7

Язев встал на проспекте имени себя // Новый вестник.- Караганда, 2004.- 22 сент.(N38).-С.3

Гуммель Юрий Вильгельмович (1927)

Гуммель Юрий Вильгельмович Қазақстанның Еңбек сіңірген өнер қайраткері. Г.Ю.Вильгельмович 1927 жылы 8 мамырда Азербайжан республикасы Ханларе жерінде дүниеге келген. Баку көркемсурет техникумының 2 курсы бітірген.

Қарағандылық суретшілер 60-70 жылдары бейнелеу өнерінің барлық жанрларын меңгерді. 50-ші жылдары А.Билык пен Ю.Гуммель бірігіп Кеңес Одағының Батыры Нүркен Әбдіровтың ескерткішін жасады.

Ю.Гуммель 70-ші жылдары В.И.Лениннің ескерткішін соққан, осы жылдары жемісті еңбек етті, шығармашылық жағынан өркен жайған кезеңі еді. 60-70 жылдары Ю.Гуммель портрет жанрына көңіл бөледі. Оның салған Құрманғазының портреті, адамзаттың ішкі жан-дүниесінің сырын ғана ашып қоймай сонымен қатар ағаштан мүсін жасаудың сырын ашады.

Юрий Вильгельмович Гуммель родился 8 мая 1927 года в Ханларе Азербайджанской ССР. Окончил два курса Бакинского художественного техникума. Заслуженный деятель искусств РК Юрий Вильгельмович Гуммель стоял у истоков создания художественного фонда Карагандинской области. Своими работами и фундаментальными произведениями он оставил заметный след в Караганде, области и Казахстане.

Живя в Германии, Юрий Вильгельмович занимает активную позицию, продолжая работать в своей мастерской. На старых фотографиях он запечатлен за работой над горельефами вокзала, над образами Героя Советского Союза Нуркена Абдилова и акына Кали Байжанова. Первый памятник Караганды, взметнувший в небо фигуру легендарного летчика (выполнен совместно с А. Билыком), стал точкой отсчета в монументальном искусстве города и творчестве самого Гуммеля. Героическое в человеке прославлял он в своих работах: мятежный Курмангазы, превозмогающая горе мать героя, преодолевающий косность среды рабочий-поэт, кар-лаговцы, - художник Фогелер, архитектор Людвиг. Их много, тех, кто стал героями его портретов.

История города представлена в их лицах, то нежных и трогательных, то суровых и напряженных. Именно станковыми произведениями представлял Гуммель Караганду в Москве на всесоюзных выставках в Центральном выставочном зале страны. И своим главным монументальным произведением - памятником В. Ленину - он вышел на всесоюзный уровень. Восемь лет работы не прошли даром - Министерство культуры СССР, Союз художников СССР, Академия художеств СССР признали этот памятник выдающимся произведением искусства, он занял третье место в стране после работ академиков Томского и Аникушина. После такой грандиозной по объему и творческому воплощению работы следующие монументальные произведения (рельеф «Вода-жизнь» на здании бывшего управления канала Иртыш - Караганда и декоративная композиция «Музы» в Театре музыкальной комедии) дались ему достаточно легко. Особенно хороши «Музы»- упругая энергия соединяется в них с нежной пластикой формы, отчего полет этих сказочных существ кажется еще более вдохновенным.

Литература:

Гуммель Ю.В. Наш Ленин прошел огонь и медные трубы. Что дальше?: Интервью со скульптором Ю.В.Гуммелем // Взгляд.- Караганда, 2003.- 15 окт.(N42).-С.7

Гуммель Ю. В. О душевности и культуре: письма издалека // Индустр. Караганда. – 2007. – 11 авг. – С. 8

Алшагирова С. И в сердце рождается радость // Индустр. Караганда. – 1981. – 15 окт.

Билык А. Дух Фогелера живет в Ворпсведе: Беседа с А.Билыком; Вел Ю.Осик // Индустр.Караганда.- 2000.-12 февр

В мастерской скульптора // Социалистическая Караганда. – 1957. – 3 февр. – С. 4

Василевская Е. Творчество: новая волна, старая волна // Индустр.Караганда.-1994.- 30 июня.-С.4

Гаврилова Е.П. ГУЛАГ (КарЛАГ) в творчестве и судьбах художников: (выставка репродукций) Е.П. Гаврилова, Рец.Золотарева, Гехт А.Г.- Караганда: ПК "Семира", 1998.- 38 с.: портр., ил., репрод.

Иванина Н. Нам, на память, - их произведения: [Художники Караганды] //Индустр. Караганда.- 2002.-6 июля

История в камне: [Памятник Аппаку Байжанову] //Индустр.Караганда.- 1999.- 1 сент.

Кадыркулова Ж. Палитра скульптора // Вести Сарыарки. – 2006. – 29 авг. (№31). – С. 8

Ляховская И. Палитра скульптора // Индустр. Караганда. – 1977. – 18 июня

Могильницкий В. М. Новых тем озарение // Казахстанская правда. – 1990. – 3 янв.

О душевности и культуре: [80-летие скульптора Ю.В.Гуммеля] // Индустр.Караганда.- 2007.- 11 авг.-С.8

Туктомышев Г. Репортаж из прошедшего века // Экспресс К. - 2004. - 7 фев.(N25)

Есіркеев Райымқұл (1921-1980)

Есіркеев Райымқұл Кескіндемеші, Ұлы Отан соғысының ардагері, 1957 жылдан Республикалық, облыстық көрмелердің тұрақты мүшесі, 1964 жылдан Қазақстан Республикасы Суретшілер одағының мүшесі.

Есіркеев Райымқұл 1921 жылы Қарағанды облысы, Ақтоғай ауданы, №10 ауылында дүниеге келген. 1948 жылдан Қарағанды қаласында тұрған.

Сурет өнерінен арнайы білім алмаса да, өз бойынандағы қабілет-талантымен жақсы өнер биігіне көтерілген шығармалардың авторы.

Р.Есіркеев шығармаларының басты тақырыбы адам. Ол ешқашанда сурет салудан жалыққан жан емес, керісінше көптеген композициялы портреттер, жай портреттер салған. Бұл көбіне шопандардың, артистердің, кеншілердің, Ұлы Отан соғысы ардагерлерінің және тағы да басқа еңбек адамдарының бейнелері. Ол әр бейнеден өзіне ғана тән керемет бір асыл қасиетті таба білген. Оның портреттері сол адам жайындағы соның өмір сүрген ортасы жайындағы қысқаша әңгіме. Суретшінің полотналары портреттер және пейзаждар, тақырыптық және өндірістік картиналары, қарапайым, ол әр көрерменге өте түсінікті, өйткені оның әрбір жұмысы туған жеріне, еліне, сүйікті адамдарына арналған, үлкен махаббатқа толы, сүйіспеншілікпен салынған.

Есіркеев - Қарағанды қаласы бойынша кәсіпқой суретші атағына ие болған қазақ ұлтынан шыққан алғашқы суретші.

Ол өзінің артында ұрпағына өз халқының Портреттерін мол мұра етіп қалдырды.

«Жапонияны жеңгені үшін» медалымен марапатталған.

1980 жылы қайтыс болған.

Әдебиеттер:

Есіркеев Райымқұл //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-235 б.

Есіркеев Райымқұл //Қарағанды суретшілері. Аға ұрпақ. Қарағанды облыстық бейнелеу өнері мұражайының жинағынан = Художники Караганды. Старшее поколение. Из собрания Карагандинского областного музея изобразительного искусства.- Қарағанды, 2006.- 10 б.

Қалқабаев С. Райымқұл Есіркеевті еске алсақ // Орт.Қазақстан.- 2006.- 26 қазан -12 б.

Сарыарқа суретшілері: [альбом] / авт. және құраст. Н. Иванина ; каз. тіліне аударған Б. Булғакпаева ; ағылшын тіліне аударған Г. Кабыкенова.- Павлодар: ЭКО, 2006.- 163 б.: фото

Тұрмағанбетова А. Суретшіні еске алды: Тәуелсіздік аңсаған тұлғалар // Орт. Қазақстан.- 2001.-1 желтоқсан

Халиолла М. Қаусар бұлақтай мөлдір сезім көріністері // Орт.Қазақстан.-2001.-5 желтоқсан

Раимкул Есіркеев родился он в 1921 году в ауле N10 Актогайского района Карагандинской области. В неполных 17 лет, окончив всего 8 классов, он уходит на фронт, а после демобилизации в 1946 году поступает на Балхашский медеплавильный завод оформителем заводских стенгазет, плакатов. Именно в этом городе он находит свою судьбу: женится, у него рождается первенец. В 1948 году Раимкул Есіркеев с женой и сыном Куанышем переезжает в Караганду. С возрождением угольной промышленности в Караганде получила развитие народная студия декоративно-прикладного искусства, затем стало развиваться профессиональное искусство. Именно здесь, в Караганде, Раимкул поступает в мастерские товарищества Казахского Изобразительного искусства, которое было организовано в конце 40-х годов. С 1957 года он становится постоянным участником всех городских, областных, затем республиканских выставок. Несмотря на то, что профессионального художественного образования не имел, в 1964 году путем тайного голосования его кандидатуру утверждают в состав Союза художников СССР.

Его излюбленным жанром был портрет, один из сложнейших жанров изобразительного искусства, поскольку помимо внешнего сходства необходимо передать и раскрыть душевные качества своего героя. Одним из первых прекрасных портретов был «Портрет матери», написанный Есіркеевым в 1957 году, в нем чутко улавливается образ самого близкого и дорогого ему человека, излучающего тепло, любовь и доброту. Ему удалось передать суть характера представителей разных профессий, героев Отечественной войны, деятелей культуры.

Наиболее плодотворным периодом его жизни были 1961-1972 годы. Именно тогда он создает наибольшее количество своих лучших работ как в живописи, так и в графике. Среди них большое живописное полотно — «Чабан». Будучи защитником Отечества, Раимкул на себе ощутил все тяготы и ужас войны. Собирает образ защитников родины воплотился в работе «Солдат-освободитель». В «Портрете Алии Молдагуловой» образ отважной девушки-землячки.

В фондах Карагандинского областного музея изобразительного искусства имеются лишь портретные работы Есіркеева, но в мастерских художника бережно хранятся и замечательные пейзажные этюды, благодаря которым мы узнаем художника с другой стороны.

Умер Раимкул Есіркеев в 1980 году.

Литература:

Аскарбеков Е. Коркыт индустриальной эпохи // Индустр. Караганда. – 1997. – 16 дек. – С. 4

Дараева Л. Династия живописцев // Индустр. Караганда. – 1987. – 7 нояб.

Иванина Н. И. Карагандинский Кастеев // Вести Сарыарки. – 2006. – 10 окт. – С. 8

Калкабаева С. Бесценные полотна // Вести Сарыарки. – 2006. – 10 окт. – С.8
Рыжкова Н. И. Тонкость и нежность души // Индустр. Караганда. – 2001. – 22 дек.

Крылов Виктор Иванович (1928-1978)

Крылов Виктор Иванович Кескіндемеші, монументші, Қазақстан Республикасы Суретшілер одағының мүшесі (1957), Каз. ССР Еңбек сіңірген өнер қайраткері (1970), 1957 жылдан Қарағанды Суретшілер одағының алғашқы төрағасы.

Крылов Виктор Иванович 1928 жылы Волгоград облысында дүниеге келген. 1949 жылы Н. В. Гоголь атындағы Алматы көркемсурет училищесін, ал 1956 жылы Рига Академиясында профессор Тильбергтан дәріс алған. 1978 жылы 22 қаңтарда Қарағандыда дүниеден өтті.

Виктор Ивановичтің творчествасы Қазақстанның әсіресе Қарағанды облысының сурет мәдениетінің дамуына бірден-бір ықпал етті. Бұл суретші қолы жеткен жетістігімен ғана қанағаттанып қоймай ылғида ізденіс үстінде жүретін, жан-жақты талант иесі. Ол артына 1000-ға тарта мұра қалдырған. Крыловтың қыштан және ағаштан жасаған өрнектері және мозаикалары, рельефтері және чеканкалары, бүгінгі күнге дейін біздің қаламызға сән беріп тұр.

В.И.Крыловтың творчествасында 1950-ші жылдардың екінші жартысы өте маңызды да мәнді, себебі осы кезеңде оның болашақ туындыларының іргетасы қаланған кез осы кез болатын, сүйікті тақырыбы, образдары, оның трактовкалары. Сонымен қатар көптеген пейзаждар, жанрлы композициялар салды ("Институтта", "Астық жинау алдындағы түн", "Базарда") атты шығармаларында қарапайым еңбек адамдарының өмірі мен тыныс-тіршілігі бейнеленген.

Крыловтың творчествалық стилінің қалыптасқан кезеңі 1960-шы жылдардың бірінші жартысы "Қатал стилдегі" шығармалар. Суретші әрдайым ізденіс үстінде («Октябрьмен тетелес туған» сериясынан) силуэттің графикалық негізі сақталған. 1965 жылы «Екінші астықтың адамдары» атты линогравюралар сериясын салды. 60-шы жылдарды ортасындағы линогравюра, кез-келген графика техникасы сияқты үлкен шеберлікті, ыждағаттылықты қажет етті.

1965 жылдардағы шығармалары суретші творчествасының біршама құлдыраған кезеңі десек болады, «Қарағандының өткені» атты триптыхында «Шахтерлар майданға аттанды», «Қарағандылық арманшылдар» атты жұмыстарынан аңғаруға болады. (1966-1967ж).

«Ертең егін» атты шығарма Крыловтың соңғы картинасы. Бұл жұмыста Ленинградты жаудан қорғаған, Орталық Қазақстанда нан өсірген повестің кейіпкері, ұлы тұлға И.И.Иванов, оның өмірі ерлігі, еңбектегі ерен ерлігі болашаққа деген жарқын үміті бейнеленген. Оның өмірі тек халқына, оның жарқын болашағына арналған.

Шебер өзінің отыз жылын өнерге арнаған. Осы уақыт ішінде аз іс атқарған жоқ: кескіндеме және графикалық жұмыстары, монументальды шығармалары біздің қаламызды безендірді әлі де безендіруде.

Әдебиеттер:

Елеубаева М. "Мен сіздердің орталарыңыздамын": қылқалам шеберлері // Орт. Қазақстан.- 2006.- 11 ақпан.-16 б.

Крылов Виктор Иванович //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-305 б.

Крылов Виктор Иванович //Қарағанды суретшілері. Аға ұрпақ. Қарағанды облыстық бейнелеу өнері мұражайының жинағынан = Художники Караганды. Старшее поколение. Из собрания Карагандинского областного музея изобразительного искусства.- Қарағанды, 2006.- 74 б.

Сарыарқа суретшілері: [альбом] / авт. және құраст. Н. Иванина ; каз. тіліне аударған Б. Булгакпаева ; ағылшын тіліне аударған Г. Кабыкенова.- Павлодар: ЭКО, 2006.- 163 б.: фото

Виктор Иванович Крылов родился в 1928 году в Волгоградской области. Творчество Виктора Ивановича явилось заметным явлением в развитии художественной культуры Казахстана и особенно Карагандинской области. Это был художник разносторонний, подвижнический, не останавливающийся на достигнутом. Наследие его составляет около 1000 работ. Роспись и мозаика, рельефы и чеканки, керамика и резьба по дереву, выполненные Крыловым, до сих пор украшают наш город.

Работы, написанные художником в середине 1950-х годов «академичны», то есть характерны для этого времени – мастерски написанная композиция, крепко нарисованные и вылепленные фигуры, достоверность в деталях, выверенные в десятках подготовленных рисунков.

В творчестве Крылова вторая половина 1950-х годов значит очень много. Именно здесь закладывается фундамент всего его дальнейшего искусства, намечаются излюбленные темы, образы, их трактовка. Кроме того, что создаются многочисленные пейзажи, он явно тяготеет и к жанровым композициям («В институт», «Последняя ночь перед уборкой», «На базар»), в которых рассказывает о повседневных заботах и радостях простых людей.

Формирование творческого стиля Крылова происходит в первой половине 1960-х годов в годы «сурового стиля». В эти же годы он впервые обращается к монументально-декоративному искусству (мозаика в кафе «Весна», роспись во Дворце культуры горняков). В станковом искусстве изменение стиля более ярко проявляется в графике.

Произведения 1956 года – начало перелома в творчестве художника. Началом нового понимания живописного полотна стала работа над триптихом «Прошлое Караганды»: «Шахтеры уходят на фронт», «Карагандинские мечтатели» (1966-1967 гг.).

Триптих знаменовал собой переход от жанровой к сюжетно-тематической картине с большим гражданским содержанием, которое раскрывается через образы-символы, когда художник как бы несколько отстранен от своих героев, не отождествляет себя с ними. Последняя картина Крылова – «Завтра жатва». Исполненная глубоких раздумий повесть о жизни героя, защищавшего блокадный Ленинград, выращивающего хлеб в Центральном Казахстане, И. И. Иванова. Перед нами образ труженика, прожившего большую и трудную жизнь. Скромного героя, чья жизнь была отдана людям.

Мастером пройден большой путь в искусстве – почти тридцать лет. За это время сделано много: живописные и графические работы, монументальные произведения, украшающие наш город.

Умер Виктор Иванович Крылов в 1978 году.

Литература:

Василевская Е. Творчество: новая волна, старая волна // Индустр.Караганда.-1994.- 30 июня.-С.4

В веках воспетый труд шахтера!: [изобразительное искусство и шахтеры] // Шахтерская неделя.- Караганда, 2007.- 24 авг. (N34).-С.14

Гаврилова Е. П. Дорогами дружбы // Индустр. Караганда. – 1972. – 19 февр.

Григорьев В. Долг художника // Индустр. Караганда. – 1965. – 13 янв.

Дараева Л. Все остается людям // Индустр. Караганда. – 1978. – 6 сент.

Дараева Л. Писал лицо Караганды // Авитрек-Караганда. – 1998. – 16 сент. – С. 8

Жуйкова Х. Антология Казахстанской живописи // Алтын аймақ.- Жезказган, 2006.- 23 дек.-С.6

Иванина Н. Карлаг и поколения // Индустр.Караганда.- 1996.- 27 сент.-С.4

Искусство Казахской ССР.- Л.: Аврора, 1972.- 362 с.: рис.
Караганда – главная тема // Индустр. Караганда. – 1966. – 26 мая
Ляховская И. Ответ на три вопроса // Индустр. Караганда. – 1971. – 31 окт.
Ляховская И. «Четырнадцать дней в Польше». // Индустр. Караганда. – 1971. – 10 янв.
Марченко Л. Мир глазами художника // Индустр. Караганда. – 1971. – 28 июля.
Михалев В. Свет и тени // Индустр. Караганда. – 1963. – 4 дек.
Шашкина К. Секрет искусства // Индустр. Караганда. – 1963. – 16 июня
Сафарова Д. Я - среди вас: [выставка, посвященная памяти художников В.Шамшина, В.Крылова, М.Джунусова, А.Канафеева, Л.Бойковой] //Индустр.Караганда.- 2006.- 9 февр.-С.12

Реченский Павел Иванович (1924-1999)

Реченский Павел Иванович Қазақстан Республикасы Суретшілер одағының мүшесі, Ұлы Отан соғысының ардагері.

1924 жылы Саратов облысы, Бабов ауылында шаруа жанұясында дүниеге келген. 1931 жылы Қазақстанға жер аударылады. 1940 жылдан Қарағандыда тұрған.

Тынық мұхиты әскери-теңіз флотында әскери борышын өтеу кезеңінде ол сурет және кескіндеме өнерімен терең айналысады. Порт-Артурда бозбала матростар мен старшиналар изостудиясын басқарады. 1950 жылдан ҚазИЗО да суретші болып жұмыс жасайды. П.И.Реченский Қарағанды қаласындағы Суретшілер Одағын ұйымдастыруға ат салысқан суретшілердің бірі. Өзі де кейіннен 1961 жылы осы ұйымға мүше болады. Суретші кескіндемеде, графикада және монументалды сәндік өнері жанрында жұмыс істейді. Суретші Республика бойынша және облыс бойынша көптеген өңірлерді аралаған, көрмелердің белсенді мүшесі, интерьерлерді безендірумен айналысады, кескіндеме шығармаларының сериялары бар.

Оның ертедегі 50-ші жылдары салған жұмыстары-дәстүрлі реалистік бағытта салынған, этюдтар және натурадан салынған нұсқалар Реченский үшін үлкен мектеп болды. Бірақ олар оның өмірге деген көзқарасымен мүлде сәйкес келмейді.

60-шы жылдардың ортасында суретшінің өмірге деген көзқарасы мүлдем өзгеріп жаңа қырынан көрініс табады, мұнда біз өзінің жеке көзқарасын анық бере білетін дарынды суретшіні көреміз.

Оның өнерге деген талпынысы белгілі бір әдеттегі үйреншікті қалыпта қалып қоймайды. Ол ылғида ізденіс үстінде, небір жаңа формалар іздеп табады, шебер орыс мәдениетінің халықтық дәстүріне терең көңіл аударады: икона, орта ғасырлық орыс миниатюрасы-лубок, стенопись.

Бейнелеу өнерінің әдістері, кескіндеме өнерінде ортақ болғанымен, Реченский оның тақырыбына, сюжетіне, ішкі жан-дүниесіне байланысты бейнелейді.

Суретшінің соңғы жылдардағы творчествасын шығармаларының тақырыбына жалпы мазмұнына байланысты бірнеше циклдарға бөлуге болады. Ұлы Отан соғысына қатысқан, Реченский суретші ретінде және өзімен бірге Отан үшін от кешкен майдандастары сияқты бұл тақырыпқа соқпай кете алған жоқ. Оның «43 жылы қаза болғандарды еске алу» атты еңбегінде ол өзінің сұм соғысқа деген жүрек назын білдіргендей. «Үміт оты» атты шығармасында түнгі сұрғылт пейзаж фонындағы адам бейнесі. «Түнгі барлау» жұмысында автор соғыс кезіндегі өзінің өмірін еске алады. Ол жұмыстың екінші аты «Олар сүйе біледі» суретшінің өз ойын білдіреді: махаббат тақырыбы, жас бозбаланы жалмаған сұм соғыс. Ол мына «Кең пейілділік пен әдемілік ылғида жеңіп шығады» -деген пікірін растайды.

Оның көп жылдық еңбегінің арқасында көптеген туындылар салынды. Оның жұмыстары көптеген мемлекеттік және жеке меншік сурет галереяларында, әлемдік мұражайларда сақталған. Қарағандының бейнелеу өнері даму жағынан айтқанда біз Павел Иванович Реченскийдің еңбегінің зор екенін мақтанышпен айта аламыз.

2-ші қатардағы Отан соғысы орденімен, «Еңбек Қызыл Ту», орденімен, «Жапонияны жеңгені үшін», «Еңбек Ардагері» медалдарымен марапатталған. Сонымен қатар Кеңес Одағының басқа да мерекелік, естелік медальдарымен марапатталған. 1999 жылы қайтыс болды.

Әдебиеттер:

Реченский Павел Иванович //Қарағанды суретшілері. Аға ұрпақ. Қарағанды облыстық бейнелеу өнері мұражайының жинағынан = Художники Караганды. Старшее поколение. Из собрания Карагандинского областного музея изобразительного искусства.- Қарағанды, 2006.- 94 б.

Сарыарқа суретшілері: [альбом] / авт. және құраст. Н. Иванина ; қаз. тіліне аударған Б. Булгакпаева ; ағылшын тіліне аударған Г. Кабыкенова.- Павлодар: ЭКО, 2006.- 163 б.: фото

Павел Иванович Реченский родился в селе Бабов Саратовской области в 1924 году. В 1931 году переселен в Казахстан. С 1940 года живет в Караганде. С 1950 года работает художником КазИЗО. П. И. Реченский являлся одним из организаторов отделения Союза художников в Караганде, куда и вступает в 1961 году. Работает в станковой живописи, графике, монументально-декоративном искусстве. Художник совершает творческие поездки по области и республике, активно участвует в выставках, занимается оформлением интерьеров, создает серии живописных произведений.

Самые ранние его работы – традиционная реалистическая живопись, этюды и натурные зарисовки, выполненные в 50-ые годы, стали для Реченского своеобразной школой. Но они не вполне соответствуют его мировоззрению.

В середине 60-х годов происходят существенные перемены в мировосприятии художника, в нем мы видим живописца с ясно выраженными индивидуальными качествами.

Искусство его не укладывается в рамки привычных представлений. В поисках нового образного языка, новых форм выражения, мастер обращается к традициям народной русской культуры: икона, средневековые русские миниатюры – лубок, стенопись.

Творчество художника последних лет можно разделить на несколько циклов, произведения которых объединяются общностью тем и их трактовки. Участник великой Отечественной войны, Реченский не может обойти этой темы – она прошла через его сердце, как и через сердца миллионов людей. Гневное обвинение захватчикам предъявляет он в своей работе «Памяти жертвам 43 года». близка к этой работе и работа «Ночной дозор». Воспоминания автора о буднях войны перерастают здесь в страстный протест против нее. Второе название «Им любить дано» расшифровывает мысль художника: Любовь, а не смерть должна быть уделом юности. И в подтверждении слова самого художника: «В данное время над миром сгущаются темные стихийные силы зла. Против них я восстал в своих произведениях. Я всегда с твердой убежденностью верила в то, что добро и красота победят зло!»

За свою долгую творческую жизнь Павлом Ивановичем было создано большое количество работ. Его полотна находятся во многих частных и государственных художественных галереях и музеях Мира. В истории развития и становления изобразительного искусства Караганды, творчество Павла Ивановича Реченского по праву можно назвать одним из самых уникальных.

Умер Павел Иванович Реченский в 1999 году.

Литература:

- Василевская Е. Творчество: новая волна, старая волна // Индустр.Караганда.-1994.- 30 июня.-С.4
- Гаврилова Е. П. Щедрый источник // Индустр. Караганда. – 12 дек. – С. 4
- Гаврилова Е.П. Художники: ГУЛАГ (КарЛАГ).- Резюме, наимен.,содержание- на каз.,нем., англ.яз.- Караганда: Караqanda, 1999.- 64 с.: ил.
- Жуйкова Х. Антология Казахстанской живописи // Алтын аймақ.- Жезказган, 2006.- 23 дек.-С.6
- Иванина Н. Дотянуться до звезды // Индустр. Караганда. – 2004. – 12 февр. С. 7
- Иванина Н. Художники уходят тихо // Индустр. Карганда. – 1999. – 3 июля
- Магер Ю. По дорогам истины Реченского // Аргументы и факты. – 2006. – № 40.- С.6
- Обухова С. «Сотри случайные черты и ты увидишь – мир прекрасен» // Ингдустр. Караганда. – 1992. – 24 июня
- Ягмурова С. Павел, сын Ивана, помнящий свое родство // Казахстанская прада.- 1997.- 26 февр.-С.4

Саносян Саркис Манукович (1922-2004)

Саносян Саркис Манукович Қазақстан Республикасы Суретшілер одағының мүшесі, Қазастанның Еңбек сіңірген өнер қайраткері. Кескіндемеші, график.

Саносян Саркис Манукович 1922 жылы 5 ақпанда Армения республикасы Новобаязетск ауданы Камир ауылында дүниеге келген. Ереван көркемсурет училищесінің 4 курсы бітірген.

1946-1952 жылдары Гулаг лагеріне жер аударылды.

1922 жылдың 5 ақпанында қарапайым етікшінің жанұясында кішкене бүлдіршін Саркис дүниеге келді. Оның тағдыры қиын да қызықты оқиғаларға толы болды.

Өмірінің алғашқы кезеңінде Арарат тауларының ашық көрінісі кішкене ұл баланы өз күдіретімен елтіген, тіпті сол мектеп қабырғасында жүрген кездің өзінде кішкене Саркисінің өнерге деген құштарлығы байқалған. Талантты жас 15 жасында Парижде өткен Дүниежүзілік көрмеге қатынасып сол көрмеде өз жұмысын көрермендерге ұсынған болатын.

Кішкене талант иесі алдымен студияға, содан Ереван көркем өнер училищесінде армян ұлтының кескіндеме шеберінің жетекшілігімен білім алады. Ол оқуын аяқтамастан Ұлы Отан соғысы басталып, жас таланттың өміріне күтпеген жаңа өзгерістер енді.

Ол соғыс басталған жылдың басында 1941 жылы аттанды, ал 1942 жылы Керчь қаласын жаудан азат етуге қатысты, сонда ауыр жараланып фашистерге тұтқынға түседі. Ровно, Дрезден, Швенинген, қалаларында лагерьлерде болды сол жерлерде суретші болып, фабрикада әртүрлі жұмыстарда істеді.

Ал соғыс аяқталған соң қорлау, тергеу, қамау сияқты адам жанын түршіктіретін іс-әрекеттер басталды, әскери трибуналдың 51-16 бабы бойынша 1946 жылы қыркүйек айында 8 жылға бас бостандығынан айырылды. Осы кезден бастап ГУЛАГтағы азап жылдары басталды, әрине осы кезеңдерде талай асыл азаматтар қорлық-зорлыққа шыдай алмай өмірден түңіліп, адамгершілік қасиеттерден айырылып жатты, жоқ мұндай әлсіздік Саносянға тән емес еді.

1954 жылы 8 жыл қапастан босатылған соң, Саркис Манукович біздің қаламызға тап болады. Содан бастап ол Қарағандыдан ешқайда кетпейді. өмірінің соңына дейін тағдырын осы Қарағандыға арнаған. Осы кезеңдерде ол талмай еңбек етті, шығармалары бірінен соң бірі туып жатты, әр шығармасын ол өзінің туған баласындай сондай ыстық ықыласпен, бар ынта жігерімен салатын.

Оның сүйікті жаныры тек пейзаж болды. Ол туған жеріне, еліне Отанына деген ыстық ықыласын осы пейзаждары арқылы берді. Қарағанды облыстық бейнелеу өнері музейінде Қазақстан Республикасына еңбегін сіңірген өнер қайраткерінің он шақты шығармасы сақталған.

Республикалық және Бүкілодақтық көрмелерге қатынасқан. 2004 жылы қайтыс болды.

Әдебиеттер:

Саносян Саркис Манукович //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра, 2006.-456 б.

Саносян Саркис Манукович //Қарағанды суретшілері. Аға ұрпақ. Қарағанды облыстық бейнелеу өнері мұражайының жинағынан = Художники Караганды. Старшее поколение. Из собрания Карагандинского областного музея изобразительного искусства.- Қарағанды, 2006.- 99 б.

Сарыарқа суретшілері: [альбом] / авт. және құраст. Н. Иванина ; қаз. тіліне аударған Б. Булгакпаева ; ағылшын тіліне аударған Г. Кабыкенова.- Павлодар: ЭКО, 2006.- 163 б.: фото

5 февраля 1922 года в семье рабочего-сапожника, в небольшом армянском селе рождается мальчик Саркис, судьба которого складывается трагически и величаво одновременно. В начале жизни яркие пейзажи араратской долины и Новороссийска переполняют сердце мальчишки, и уже в школе тяга и любовь к искусству дают о себе знать. Талант замечен сразу, и уже в 15 лет – первый успех, возможность выставить свою картину на Всемирной выставке в Париже. Пришло осознание – надо серьезно учиться рисовать. Сначала – студия изобразительного искусства, затем – Ереванское художественное училище под руководством мастеров национальной армянской живописи. И лишь последний год учебы был прерван. Началась Великая Отечественная война, и в судьбе молодого человека начался новый отсчет времени. Прошел концентрационные лагеря в городах Ровно, Дрезден, Швенинген, где приходилось быть и художником, и разнорабочим на фабрике.

А по окончании войны началась серия унижительных процедур: изоляции, проверки, дознания... И приговор военного трибунала по ст. 51-16 в сентябре 1946 года, со сроком лишения свободы на 8 лет. Начались долгие, изнурительные годы лагерей ГУЛАГа, когда люди исчезали бесследно, или, пройдя весь этот ад, ломались нравственно. Но только не Саносян. В 1954 году, после 8-летнего заключения, Саркис Манукович попадает в ссылку в Караганду. После истечения назначенного пятилетнего срока уже не оставляет Караганду никогда. Начинается время заполненной до предела творческой деятельности.

Во время великих строек и трудовых подвигов С. М. Саносян проежает по всем городам великой страны, чтобы потом создать целые тематические серии картин: Крым, Прибалтика, Средняя Азия, Казахстан, Армения. Но всегда любимым жанром был и оставался пейзаж. Пейзаж, как признание в любви к родной земле, к родной природе. В фондах Карагандинского музея ИЗО хранится более 10 работ большого мастера, мэра казахстанского пейзажа, заслуженного деятеля искусств Республики Казахстан, который до последних своих дней оставался верным подданным ее Величества Живописи.

Умер Саркис Манукович в 2004 году.

Литература:

Василевская Е. Творчество: новая волна, старая волна // Индустр.Караганда.-1994.- 30 июня.-С.4

Выходцев А. Художника Саносяна судьба до сих пор испытывает на прочность // Вечерняя газета. – 2002. – 20 февр. (№8). – С. 8

- Дараева Л. Три плода Родины – талант, добро и красота // Индустр. Караганда. – 1996. – 24 февр. – С.4
- Иванина Н. Лейтмотив - радостный //Индустр.Караганда.- 1993.- 19 июня.-С.4
- Орлова Н. «Он был суров и поэтичен...» //Вести Сарыарки. – 2006. – 25 апр. (№15). – С. 11
- Орлова Н. Суровая и поэтическая... // Индустр. Караганда. – 2004. – 7 сент. – С. 9
- Рыжкова Н.И. Краски детства: [Персон. художеств. выст. Н.Акопяна из ШИКО N86] //Индустриальная Караганда.- Караганда, 2001.-1 дек
- Рыжкова Н. И. С. Саноян: «Всюду жизнь...» // Индустр. Караганда. – 2002. – 27 февр.
- Терещенко С. Вместо точки – запятая // Новый вестник. – 2005. – 13 июля (№27). – С.11
- Терещенко С. Наследство художника: завещание мастера отправили на экспертизу //Новый вестник.- Караганда, 2004.- 8 дек.(N49).-С.8-9
- Терещенко С. Художественная роспись: завещание живописца признали неумелой подделкой //Новый вестник.- Караганда, 2005.- 23 февр.(N7).-С.14

Шамшин Вениамин Вячеславович (1928-2004)

Шамшин Вениамин Вячеславович 1966 жылдан Қазақстан Республикасы Суретшілер одағының мүшесі. Республикалық, бүкілодақтық көрмелерге қатынасқан. Кескіндемеші, график, сонымен қатар монументальды- сәндік өнерде жұмыс істеудің шебері.

Шамшин Вениамин Вячеславович 1928 жылы дүниеге келген. Ворошилов көркемсурет училищесін тамамдаған. Ярослав көркем-сурет училищесінде білім алған.

В.В.Шамшин «Көмір» атты шығармасымен Қарағанды бейнелеу өнері тарихында қалды. Ол жұмыс 1965 жылы салынған болатын және өмір бойына шахтерлар тақырыбына арналып салынған маңызды шығарманың бірі болып қалары сөзсіз. Жас темпераментті музыка сүйгіш кескіндеме мектебінің классикасының «ылғида соңына дейін» жетпей қоймайтын талантты суретші өзінің жетпіс бес жыл өмірінің ішінде кескіндеме өнерінің барлық жанрында қалам тербеді. Ол натюрмортта, пейзажда, монументальды өрнек те еңбектер салды.

Оның алғашқы жұмыстарының өзінен-ақ әр образды психологиялық тұрғыдан терең зерттеп танып, меңгеріп алған соң, ғана сол бейнені толығымен мінез-құлқын оның тағдырын сол шығармада дәл тауып бере білген.

Шамшин бір картинаны салу үшін оны көп зерттейді, оның драматургиясын құрады, көбіне өзіне жақын таныс адамдардың портреттерін салады. Автопортретін, әйелінің, қызының портретін, сонымен қатар суретшілер П.Антоненко, Г.Гилевскийдің, А.Билықтың, кенші Ю.Замещайлоның портреттерін салған.

Шамшин музыканы жанына жақын тұтқан суретші сондықтан да оның Шекспирдің «Гамлетін», Пушкиннің «Евгений Онегин» және «Полтава» туындыларына әуенімен жазған шығармалары да бар. Бұл сериясында суретші тақырыптан ауытқымай барлық кезенді эмоциональды бере білген. В.Шамшиннің шығармалары кез-келген көрмеде өзінің ерекше композициясымен, жазу мәнерімен, сюжетімен өзіне назар аудартпай қоймайды, ол әрқашанда орыс халқының өнер классикасының негізін сақтап отырған. Шамшин тарихи шығармалар жазатын суретші. Суретші революция тақырыбына, Ұлы Отан соғысына, библия тақырыбына, арнап картиналар және тарихи портреттер салған. Қазіргі өмірге де арнап салған жұмыстары бар, әрине бұл да тарих, бұл әрине қазіргіні болашақпен жалғастыратын тарих.

Ол балалық шағынан музыка, театр, әдебиетті сүйіп өсті. Ол өз көрермендеріне түсінікті болу үшін кез-келген шығармасын салмас бұрын аяғына дейін зерттеп алатын болған.

Оның соңғы жұмыстарының бірі «Эвридика және Орфей» деп аталады, ол қағазда пастельмен салынған. Ол бұл жұмысты қайтыс болардан шамалы уақыт бұрын ғана салған, соған қарамастан жұмыс ашық та айқын, күш-қуатқа толы.

Творчестволық өмір тәжірибесі суретшіге өмірде кездесетін әр түрлі шиеленістер мен адамдар арасындағы мәселелерді шешуге көп көмектесті. Оның шығармаларымен танысу арқылы өзімен танысуға суретшіні терең зерттеп білуге болады, себебі суретші кез-келген шығармасын бар ынта-ықыласымен салған. Ол өнерге әрқашанда жанашырлықпен қарайтын еді.

Әдебиеттер:

Елеубаева М. "Мен сіздердің орталарыңыздамын": қылқалам шеберлері // Орт. Қазақстан.- 2006.- 11 ақпан.-16 б.

Шамшин Вениамин Вячеславович //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.-544б.

Шамшин Вениамин Вячеславович //Қарағанды суретшілері. Аға ұрпақ. Қарағанды облыстық бейнелеу өнері мұражайының жинағынан = Художники Караганды. Старшее поколение. Из собрания Карагандинского областного музея изобразительного искусства.- Қарағанды, 2006.- 109 б.

Сарыарқа суретшілері: [альбом] / авт. және құраст. Н. Иванина ; каз. тіліне аударған Б. Булгакпаева ; ағылшын тіліне аударған Г. Кабыкенова.- Павлодар: ЭКО, 2006.- 163 б.: фото

Вениамин Вячеславович Шамшин родился 10 января 1928 года в с. Верхняя Ахтуба Волгоградской области. Вениамин Вячеславович вошел в историю изобразительного искусства Караганды картиной «Уголь». Она была написана в 1956 году и до сих пор остается одним из лучших произведений на шахтерскую тему.

Шамшин писал натюрморты, пейзажи, монументальные росписи. Ему присуще тщательно выстраивать драматургию картины, выверять бытовые детали, живописным письмом создавать ощущение конкретно действующих людей. Над картинами художник работает долго. Пристальное внимание к человеку привело к созданию любопытных портретов современников, и, прежде всего, автопортретов, портретов жены, дочери, а также художников П. Антоненко, Г. Гилевского, А. Билька, шахтера Ю. Замещайло.

Музыкальная и театральная натура В. Шамшина со всей полнотой выразилась в сериях пастелей на акварельной подкладке по мотивам произведений Шекспира «Гамлет», «Евгений Онегин» и «Полтава» Пушкина.

Он пишет картины на темы революции, Великой Отечественной войны, библейские темы, исторические портреты. Одна из последних его работ «Эвридика и Орфей», выполненная в технике бумага, пастель, написанная за несколько месяцев до смерти, полна светлой жизненной энергии.

Умер Вениамин Вячеславович в 2004 году.

Литература:

Жуйкова Х. Антология Казахстанской живописи // Алтын аймақ.- Жезказган, 2006.- 23 дек.-С.6

Иванина Н. Работа духа и кисти // Индустр. Караганда. – 1989. – 25 янв.

Надеина Н. Крестный путь // Индустр. Караганда. – 1998. – 26 нояб. – С. 7

Сафарова Д. Я - среди вас: [выставка, посвященная памяти художников В.Шамшина, В.Крылова, М.Джунусова, А.Канафеева, Л.Бойковой] //Индустр.Караганда.- 2006.- 9 февр.-С.12

Солдатова Н. «Сделай так, чтобы поняли меня...» // Индустр. Караганда. – 1988. – 23 сент.

Храпко В. Мастер живописи и музыки // Индустр. Караганда. – 2008. – 5 февр. – С. 5

Шамшин В. В. : [некролог] // Индустр. Караганда. – 2004. – 23 дек. – С. 9

Әдеби Қарағанды

Караганда литературная

Әзиев Әмен Махатұлы (1927-2003)

Әмен Махатұлы Әзиев журналист, жазушы, ғалым, КСРО Жазушылар одағының мүшесі (1971).

Ә.М.Әзиев 1927 жылы 6 маусымда Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданындағы бұрынғы “Оян” дейтін ауылда дүниеге келген. Оның балалық шағы, есейіп ер жетуі атақты Сарқұлжа мен қара орманды Кент тауларының маңдарында Жамбыл және Қ.Аманжолов атындағы ауылдарда өткен. Қарағандыда, Қарқаралыда. Ақтоғайда оқыған. 1950 жылы Қазақстанның мемлекеттік университетін бітіргеннен кейін, республикалық “Лениншіл жас” /қазіргі “Жас алаш”/ газетінде, Ұлттық ғылым академиясының тіл және әдебиет институтында қызмет істеген. 1952 жылы Қарағандыға ауысып, еңбек жолын облыстық “Советтік Қарағанды” /қазіргі “Орталық Қазақстан”/ газетінде бастайды. Жалын атқан жиырма бес жасында жұмысқа құлшына кіріседі. Өндірісті өлке туралы өндіріп мақала, очерктер жазғаны да осы тұс. Қатардағы тілшіден редакцияның жауапты хатшысына дейін көтеріліп, 1961 жылдан Қарағанды телевизия студиясының директоры болып қызмет атқарып, журналистік, қаламгерлік өнерін шындайды. Күнделікті өмір құбылыстарына, әсіресе, жастар тәрбиесіне жете көңіл аударған Ә.Әзиев кейінгі жылдарда бірқатар әңгіме-очерктер жазды. Жазушының “Достық күші”, “Құтқару”, деген әңгімелері “Жұлдыз” журналына басылды. Милиция өміріне арналған “Алтыншы операция”, “Ошаған”, “Ар оянасы” очерктері облыстық газетте жарияланды. Бұл очерктер 1965 жылы “Өтелген өкініш” деген атпен жеке кітап болып шықты. Міне, журналист еңбегінің күрделі де қым-қуат қиыншылықтарына қарамстан осы жылдары көркем шығармалар жазып, қазақ повесі туралы филология ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесіне диссертация қорғайды. Кейін ҚарМУ-де, ҚаПТИ-де доцент, профессор міндеттерін атқара жүріп, шығармашылық жолындағы басты еңбегі–Орталық Қазақстанда түсті металлургия өндірісінің пайда болуы және даму тарихын зерттейді. Бұл еңбекке ол өзінің жиырма жылын сарп етеді. Соның лайықты жемісі ретінде қазақ және орыс тілдерінде “Қазыналы Сарыарқа” “Сокровища Сары-Арки” деген құнды монографиялар жариялап, докторлық диссертация жазады, профессор ғылыми атағын алады.

Ә.Әзиевтің әдеби қызметі елуінші жылдардың аяқ шенінде басталды. Жазушы қазақтың ұлттық парасаты, интернационализм және халықтар достығы жайында көп жазды. Ол он бес кітаптың авторы.

Қырық жыл созылған шығармашылық қызметінде Ә.М.Әзиев “Өтелген өкініш” (1965 ж.), “Шапақ (1968 ж.), “Оянған ар” (1972 ж.), “Шұғыл тапсырма” (1980 ж.) повестері, “Жез таулар” (1977 ж.), “Мыс ошағы” (1980 ж.), “Медный пояс” (1991 ж.), “Жер жарасы” (1994 ж.) романдары, “Есіл ару” пьесасы (1983 ж.), “Қазыналы Сарыарқа” (1978 ж.), “Сокровища Сары-Арки” (1986 ж.), “Қазақ повесі” (1989 ж.) атты монографиялары

жарық көрді. Ол әдебиет және тарих ғылымдарымен де жеткілікті айналысты. Көп жылдар студенттерге дәріс оқыды.

Ә.М.Әзиев жиырма бес жыл бойы зерттеген “Орталық Қазақстанда түсті металлургияның пайда болуы және дамуы” атты докторлық диссертациясы оған тарихтың көптеген құпиясын ашты. Соның нәтижесінде ол өзінің ең күрделі де көлемді екі туындысы – “Мыс ошағы” және “Жер жарасы” романдарында отызыншы жылдарда өріс алған ауыр индустрияның қазақ даласына тигізген кесапатын асқан шеберлікпен, тарихи тұрғыда, барынша нанымды бейнелеп шықты.

1968 жылы «Есіл ару» атты пьесасы Қарағандының облыстық драма театрының сахнасында қойылды.

1997 жылы ол өзінің жетпіс жылдық мерейтойында туған жері Қарқаралыға сапармен келді. Бұл сапарда жазушыға қаланың құрметті азаматы атағы берілді.

Әмен Махатұлы Әзиев 2003 жылы 4 сәуірде қайтыс болды.

Ол тұрған үйге (Бейбітшілік гүлзары, №34) 2003 жылы мемориалдық тақта орнатылды.

Ә.М.Әзиев шығармалары:

Әзиев Ә. “Абай жолының” екінші кітабы: Әдеби мақала // Советтік Қарағанды.- 1957.- 13 қырк.

Әзиев Ә. Ағалар жолы–ерлік жолы: /Балқаштың 30 жылдардарғы шежіресінен/ // Орт.Қазақстан.- 1985.- 8 қаңт.

Әзиев Ә. Академик Әбілқас Сағынов // Егемен Қазақстан.- 1996.- 18 қаңт.

Әзиев Ә. Академик Марғұланның мұрасы// Ақиқат.- 2000.- N2.-64-66 б.

Әзиев Ә. Ақбөпе мен Раушан: /Өткендегі кейіпкерлермен сырласу/ // Орт.Қазақстан.- 1968.- 21 қырк.

Әзиев Ә. Ақын болсаң дана бол: /Қ.Мырзалиевтың ақындығы хақында/ // Орт.Қазақстан.- 1982.- 27 сәуір

Әзиев Ә. Ақын поэзия өрінде: /Қ.Ыдырысовтың ақындығы хақында/ // Орт.Қазақстан.- 1978.- 16 ақпан

Әзиев Ә. Ақындық құдірет және көркемдік шеберлік: Мұқағали поэзиясы // Орт.Қазақстан.- 2003.- 18 қаңтар.-10 б.

Әзиев Ә. Алатаудан ұшқан ақиық: [Н.Назарбаев туралы]// Орт.Қазақстан.- 2001.-8, 12 желтоқсан

Әзиев Ә. Алаш туралы құнды еңбек: Жаңа кітап// Орт.Қазақстан.- 2001.-10 қаңтар

Әзиев Ә. Алғашқы арналар: Туған өлке шежіресінен // Орт.Қазақстан.- 1974.- 2, 3 тамыз

Әзиев А. Алғашқы отау: /Өткендегі түсті металлургия тарихынан/ // Білім және еңбек.- 1987.- №3.- 30-31 б.

Әзиев Ә. Алтыншы операция: Деректі повесть // Советтік Қарағанды.- 1957.- 30 сәуір

Әзиев Ә. Алтынның сынығы: /Абайдың немересі - Мәкен апа туралы толғаныс// Таң-Шолпан.- 2001.- N1.-69-77 б.

Әзиев Ә. Алыстаған уақыт, алыстаған адамдар: Романның үзінді // Орт.Қазақстан.- 1991.- 1, 2 қазан

Әзиев Ә. Арпалыс жылдары: Үзінді // Орт.Қазақстан.- 1992.- 3, 4, 5 маусым

Әзиев Ә. Асқар тау алыстан көрінеді: /Жазушы Ғ.Мүсіреповтің Қарқаралыда өткізген күндері туралы естелік/ // Орт.Қазақстан.- 1981.- 23, 24, 25 қазан

Әзиев Ә. Әбділдә Тәжібаев–асқақ тұлғалы суреткер. /Ғалым Ғ.Құлқыбаевпен бірлесіп/ // Орт.Қазақстан.- 1979.- 4 ақпан

Әзиев Ә. Әдебиет ардагерінің әңгімесі: Ғ.Мүсіреповпен дидактасу. Жолдәптер // Орт.Қазақстан.- 1983.- 1-6 қазан

Әзиев Ә. Әдебиет ғылымындағы құнарлы еңбек: /М.Қаратаевтың жаңа туындысына рецензия/ // Орт.Қазақстан.- 1974.- 24 қырк.

- Әзиев Ә. Әдебиетіміздің ұмытылмас есімдері: Зерттеу // Орт.Қазақстан.- 1976.- 7 сәуір
- Әзиев А. Әкелер өнегесі-ұрпақтар жолы: /Ауыр өнеркәсіп тарихынан/ // Орт.Қазақстан.- 1983.- 14, 15 мамыр
- Әзиев Ә. Әлемді шарлаған шығарма: /М.Әуезовтің “Қараш-Қараш оқиғасы” повесі жайында/ // Орт.Қазақстан.- 1980.- 17 тамыз
- Әзиев Ә. Ән мен күйдің Марғұланы: /И.Жақанов-60 жаста/ // Жас Алаш.- 1996.- 25 сәуір
- Әзиев Ә. Әсерге белеген әңгімелер: /С.Мұратбековтың шеберлігі туралы/ // Орт.Қазақстан.- 1975.- 18 ақпан
- Әзиев Ә. Бағалы монография: /Л.Әуезованың жаңа кітабына арналған мақала/ // Орт.Қазақстан.- 1970.- 12 сәуір
- Әзиев Ә. Балқаш алыбын бауырластар салысқан: Зерттеу // Қазақстан коммунисті.- 1987.- №10.- 23-25 б.
- Әзиев Ә. Балқашқа алғаш келушілер: Тарихи зерттеу // Білім және еңбек.- 1983.- №11.- 22-26 б.
- Әзиев Ә. Балқаштағы жылдар: Д.А.Қонаевтың туғанына - 90 жыл// Қазақ әдебиеті.- 2002.- 11 қаңтар(N2).-10 б., Орт.Қазақстан.-2002.-11 қаңтар (N2).-10 б.
- Әзиев Ә. Бастау бұлақ: /Архив қазынасынан/ // Орт.Қазақстан.- 1975.- 25 желт.
- Әзиев Ә. Баукеңнің Қарағанды сапары: Естелік // Жас Алаш.- 1995.- 5 мамыр
- Әзиев Ә. Бауыржан мен Әзілхан: /Б.Момышұлы мен қазақтың көрнекті жазушысы Ә.Нұршайықов туралы// Қазақ әдебиеті.- 2000.- 5 мамыр(N18).-3 б.
- Әзиев Ә. Бижанның Хасені және Аумасов төре: Қызық деректер // Орт.Қазақстан.- 1974.- 12 желт.
- Әзиев Ә. “Ботагөз” пьесасы туралы бірер сөз // Советтік Қарағанды.- 1955.- 22 қаңт.
- Әзиев Ә. Геологтар жорығы: /М.П.Русаков экспедициясының 1920-1930 ж.-да Сарыарқа даласын қалай зерттегені туралы/ // Орт.Қазақстан.- 1975.- 5 қаңт.
- Әзиев Ә. Ғабеннің тағлымы: Естелік //Орт.Қазақстан.- 1989.- 1, 2, 3, 5 желт.
- Әзиев Ә. Ғабеннің күміскөлдегі күндері// Жас Алаш.- 2001.- 21 маусым.-4 б.
- Әзиев Ә. Ғабиденнің Сарыарқа сапары: Жолжазба // Жалын.- 1990.- №4.- 64-74 б.
- Әзиев Ә. Ғалым алпыстың асуында: Мүшелтой // Орт.Қазақстан.- 1988.- 28 қазан
- Әзиев А. Ғұлама ғалым қасында: /Ә.Марғұланмен Сарыарқаны шарлау/ // Жұлдыз.- 1986.- №8.- 158-165 б.
- Әзиев Ә. Даладағы арпалыс: Романнан үзінді // Орт.Қазақстан.- 1988.- 14 тамыз
- Әзиев Ә. Дала қызы: Очерк // Советтік Қарағанды.- 1955.- 17 сәуір
- Әзиев Ә. Даламыз төрт түлікке толса екен: Мақала // Қазақ әдебиеті.- 1995.- 17 қазан
- Әзиев Ә. Дәрібай ұрпағы: Үлкен химия майданында. Очерк // Қазақ әдебиеті.- 1964.- 5 маус.
- Әзиев Ә. Димекен әдеби кейіпкерге айналды: Д.Қонаевтың туғанына-90 жыл / Әзиев Ә.// Орт.Қазақстан.- 2002.- 16 қаңтар
- Әзиев Ә. Домнада өткен тоғыз жыл: /Елбасының Сарыарқадағы кездері/ // Орт.Қазақстан.- 1996.- 27 шілде
- Әзиев А. Достық күші: Әңгіме // Жұлдыз.- 1957.- №7.- 68-73 б.
- Әзиев Ә. “Жайлы” деген сөздің мағынасы жайында: Тіл мәселесі // Қазақ әдебиеті.- 1984.- 17 тамыз
- Әзиев Ә. Жақсы сөз жайсаңнан шығады: Жолжазба // Орт.Қазақстан.- 1982.- 24 наур.
- Әзиев Ә. Жанр өркені: Зерттеу // Жұлдыз.- 1972.- №3.- 201-205 б.
- Әзиев Ә. Жас әдебиетшілер жайын сөз етсек // Советтік Қарағанды.- 1956.- 20 қараша
- Әзиев Ә. Жезтаңдай, мен қазақтың Шашубайы!.. Әдеби мақала // Қазақ әдебиеті.- 1989.- 7 көкек
- Әзиев Ә. Жез таулар: Роман.- Алматы: Жазушы, 1977.- 220 б.

- Әзиев Ә. Жер жарасы: Тарихи роман.- Алматы: Рауан, 1994.- 384 б.
- Әзиев Ә. Жесір келіншек: Романнан үзінді // Қазақстан әйелдері.- 1983.- №8
- Әзиев Ә. Жұлдыздар жылуы: Жаңа романнан үзінді // Жас Алаш.- 1993.-16, 21, 23 желт.
- Әзиев Ә. “Замандас парасатына” үңілсек: /Ш.Елеуқеновтың әдеби зерттеу еңбегіне пікір// Орт.Қазақстан.- 1978.- 11 маус.
- Әзиев Ә. Зәуре: Очерк // Советтік Қарағанды.- 1954.- 3 наур.
- Әзиев Ә. Иллиада мен Одиссей қазақша сөйлейді: /Сын және библиография// Орт.Қазақстан.- 1974.- 11 қырк.
- Әзиев Ә. Кенді атыраптың шежіресі // Орт.Қазақстан.- 1994.- 22 қар.
- Әзиев Ә. Көне тайпалар ізімен: Саяхат // Жалын.-1980.-№3.-148-151 б.
- Әзиев Ә. Көркемдік құпиясы: /С.Мұратбековтың әңгімелері хақында// Жалын.- 1976.- №5-6.- 118-124 б.
- Әзиев Ә. Қазақ повесі: (Жанрдың кеңес дәуірінде туу және қалыптасу кезеңдері): Монография.- Алматы: Мектеп, 1989.- 224 б.
- Әзиев Ә. Қазақ повесінің туу кезеңі.- Алматы: Мектеп, 1979.- 22-60 б.
- Әзиев Ә. Қазақ поэзиясының көші қайда барады? Немесе ақындардың атасы Әбділда Тәжібаевқа Сарыарқадан ашық хат // Жас Алаш.- 1993.- 2 қазан
- Әзиев Ә. Қазақ даласының батыры: /Әлем чемпионы Қажымұқан Мұңайтпасовтың туғанына 130 жыл толуы қарсаңында// Жас Алаш.- 2001.- 24 ақпан
- Әзиев Ә. Қазына төрінде: Тарихи зерттеу // Орт.Қазақстан.- 1987.- 11, 12 маусым
- Әзиев Ә. Қазыналы Балқаш келбеті // Жұлдыз.- 2003.- №8.-159-167 б.
- Әзиев Ә. Қазыналы Сарыарқа: Монография.- Алматы: “Қазақстан” баспасы, 1978.- 119 б.
- Әзиев Ә. Қаламгердің кемел шағы: /З.Қабдолов–60 жаста// Орт.Қазақстан.- 1988.- 5 қаңт.
- Әзиев Ә. Қаламы мұқалмаған қаламгер: Ақын Ж.Өмірбеков – 80 жаста // Орт.Қазақстан.- 2000.- 18 қараша
- Әзиев Ә. Қанбаққұла: Романнан үзінді // Қазақ әдебиеті.- 1967.- 3 ақпан
- Әзиев Ә. Қапастағы боздақтар: Жаңа романнан үзінді // Жас Алаш.- 1994.- 25 тамыз
- Әзиев Ә. Қарағанды бассейні және қазақ пролетариаты: Тарихи зерттеу // Орт.Қазақстан.- 1983.- 3 тамыз
- Әзиев Ә. Қарқаралы басында: Очерк // Жұлдыз.- 1982. №3.- 118-123 б.
- Әзиев Ә. Қарлығаштар: /30-шы ж.-ғы әйелдердің ұнамды образдары// Жұлдыз.- 1969.- №3.- 144-147 б.
- Әзиев Ә. Қарындасқа хат: Көркемсөз // Советтік Қарағанды.- 1955.- 30 шілде
- Әзиев Ә. Құрметті шахтер: Киносценарий // Советтік Қарағанды.- 1956.- 15 шілде
- Әзиев Ә. Құтқару: Әңгіме // Жұлдыз.- 1964.- №12.- 82-91 б.
- Әзиев Ә. Қысқы арай: /Көркемсөз// Орт.Қазақстан.- 1976.- 31 желт.
- Әзиев Ә. Қыспақта: Романнан үзінді // Орт.Қазақстан.- 1989.- 26, 29, 30 шілде, 1, 2, 4, 6 тамыз
- Әзиев Ә. Лашын құс баласы үшін торға түсер: /Қазақ халқының ұлттық мақтанышы, дауылпаз ақын, асқақ әнші, композитор және қол өнерінің тамаша шебері М.Б.Алшынбаев (1879-1921) туралы// Жас Алаш.- 2000.- 17 желтоқсан
- Әзиев Ә. Лирикадағы сезім мен сурет: Әдеби мақала // Орт.Қазақстан.- 1981.- 8 сәуір
- Әзиев Ә. Майдан сарбаздары – Бауыржан мен Әзілжан: Естелік // Орт.Қазақстан.- 2000.- 26, 29 сәуір
- Әзиев Ә. Мерейім, Сәнияз! Повесть // Жұлдыз.- 1966.- №8.- 45-83 б.
- Әзиев Ә. Мұхаң жайында жаңа зерттеу: /Ғалым Ы.Дүйсенбаевтың жаңа ғылыми еңбегіне пікір// Орт.Қазақстан.- 1975.- 26 маус.
- Әзиев Ә. Мұхтар аға: Естелік // Жұлдыз.- 1995.- №7-8.- 3-5 б.
- Әзиев Ә. Мұхтар мен Разық: Естелік // Қазақ әдебиеті.- 1995.- 29 қырк.

- Әзиев Ә. Мыс алыбы осылай орнаған: Зерттеу // Қазақстан коммунисті.- 1980.- 160 б.
- Әзиев Ә. Мыс заводы: Тарихи зерттеу // Білім және еңбек.- 1985.- №6.- 26-27 б.
- Әзиев Ә. Мыс жорығы: /1929 жылғы Қоңырат пен Балқаш шежіресінен/ // Орт.Қазақстан.- 1972.- 14 қазан
- Әзиев Ә. Мыс ошағы: Роман.- Алматы: Жазушы, 1988.- 288 б.
- Әзиев Ә. Ол бізге асыл аға еді: /Ғабен-80 жаста/ // Орт.Қазақстан.- 1982.- 21 наур.
- Әзиев Ә. От алау ында шыныққан жастық шак: /Қазақстан Магниткасында тұнғыш балқыма алынғанына – 40 жыл // Егемен Қазақстан.- 2000.- 1 шілде
- Әзиев Ә. Отызыншы жылдар прозасындағы табиғат суреттері // Орт.Қазақстан.- 1973.- 21 қаңт.
- Әзиев Ә. Оянған ар: Әңгімелер мен повестер жинағы.- Алматы: Жазушы, 1972.- 72 б.
- Әзиев Ә. Өтелген өкініш: Повесть.- Алматы: Жазушы, 1965.- 124 б.
- Әзиев Ә. Өткеннің өшпес тағылымы: Зерттеу // Орт.Қазақстан.- 1986.- 24 тамыз
- Әзиев Ә. Рудаки, Шоқан және Ыбырай: /Ә.Әлімжановтың жаңа туындысын оқығанда/ // Орт.Қазақстан.- 1974.- 11 маус.
- Әзиев Ә. Сарыағаш суының сұрауы көп: Күрделі сын мақала // Қазақ елі.- 1996.- 8 наур.
- Әзиев Ә. Сәкен мен Елжас: /С.Сейфуллин мен Е.Бекеновтың 20-шы жылдардығы жұмысшы тақырыбына қосқан үлесі туралы/ // Орт. Қазақстан.- 1972.- 5 тамыз
- Әзиев Ә. Сәкеннің “Айша” повесі қалай жазылды? Жаңа әдеби деректер // Орт.Қазақстан.- 1979.- 1 қаңт.
- Әзиев Ә. Сәкеннің табиғат суреттері: /Оның прозасына үңілсек/ // Орт.Қазақстан.- 1970.- 26 қараша
- Әзиев А. Суреткерге қойылған үш сұрақ: /Қарағандыға сапарлап келген Ғ.Мұстафинмен дидарласу/ // Орт.Қазақстан.- 1978.- 7 маус.
- Әзиев Ә. Сурет сыры: /М.Әуезовтің туғанына-100 жыл/ // Орт.Қазақстан.- 1997.- 28 мамыр
- Әзиев Ә. Таңғы алау: Жаңа романнан үзінді // Орт.Қазақстан.- 1975.- 4, 5, 6 қырк.
- Әзиев Ә. Таң қараңғысында: Әңгіме // Қазақ әдебиеті.- 1981.- 9 қазан
- Әзиев Ә. Таң шапағы: Романнан үзінді // Орт.Қазақстан.- 1988.- 19 маусым
- Әзиев Ә. Тарихи шығармадағы шындық: Интервью // Орт.Қазақстан.- 1984.- 17 тамыз
- Әзиев Ә. Тас сыры: Зерттеу // Жұлдыз.- 1970.- №10.- 131-134 б.
- Әзиев Ә. Темірқазық: Тарихи зерттеу // Жұлдыз.- №6.- 90-118 б.
- Әзиев Ә. Тереңге сыйған тамырлар: Әдеби мақала // Орт.Қазақстан.- 1981.- 24 желт.
- Әзиев Ә. Терең тамырлар: Тарихи зерттеу // Жұлдыз.- 1969.- №3.- 144-147 б.
- Әзиев Ә. Тұлпар мен қыран: Жаңа шығармадан үзінді // Білім және еңбек.- 1972.- №6.- 20-24 б.
- Әзиев Ә. Тың игерген совхозда: Очерк // Советтік Қарағанды.- 1954.- 3 наур.
- Әзиев Ә. Тістегеннің тісінде кете бере ме? // Жас Алаш.- 1995.- 9 ақпан
- Әзиев Ә. Үзілген меруерт: Әңгіме // Жұлдыз.- 1989.- №2.- 74-84 б. // Орт.Қазақстан.- 1985.- 3, 4, 5 желт.
- Әзиев Ә. Ұлағатты ұстаз, ғұлама ғалым: /Академик А.Сағынов-70 жаста/ // Орт.Қазақстан.- 1985.- 25 желт.
- Әзиев Ә. Ұлы дала ұлағаттары (Абылайханнан Нұрсұлтанға дейін) - Алматы: Санат, 2001.- б.
- Әзиев Ә. Шапағатты шұғыла: /Көркемсөз/ // Орт.Қазақстан.- 1977.- 1 мамыр
- Әзиев Ә. Шапақ: Повесть.- Алматы: Жазушы, 1968.- 140 б.
- Әзиев Ә. Шахтер достығы: Очерк // Советтік Қарағанды.- 1955.- 30 шілде
- Әзиев Ә. Шәкәрім туралы Сұлтүрдегі әңгіме // Қазақ әдебиеті.- 1991.- 27 қырк.
- Әзиев Ә. Шоқан және Манас: /Академик Ә.Марғұланның жаңа кітабына рецензия/ // Лениншіл жас.- 1972.- 27 қазан

Әзиев Ә. Шұғамен тағы сырласқанда: /Қазақ повестерінің тамаша үлгісі/ // Орт.Қазақстан.- 1976.- 26 маус.

Әзиев Ә. Шұғыл тапсырма: Повестер мен әңгімелер жинағы.- Алматы: Жалын, 1980.- 160 б.

Әзиев Ә. Шілденің күндерінде: Ә.Марғұланның Сарыарқа сапары // Білім және еңбек.-1974.- №5.- 24-26 б.

Ә.М.Әзиев шығрмашылығы туралы:

Айнабеков М. Достық әзіл: /Ә.Әзиевке өлең/ // Орт.Қазақстан.- 1968.- 4 желт.

Алдажаров М. Тағдыр шытырманы: “Өтелген өкініш” повесіне рецензия // Қазақ әдебиеті.- 1965.- 12 қараша

Алпысұлы С. Қарағандының құрметтісі: Жақсының аты өлмейді // Орт.Қазақстан.- 2003.- 27 қыркүйек.-13 б.

Асанов С. Жол жаңа басталды // Қазақ әдебиеті.- 1970.- 28 ақпан

Әзиев Әмен Махатұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 117-118 б.

Әзиев Әмен Махатұлы // Қарағанды. Қарағанды облысы. Энциклопедия.- Алматы, Атамұра,2006.- 148 б.

Әзиев Әмен // Советтік Қазақстан жазушылары: Био-библиогр. анықтамалық.- Алматы, 1987.- 69-70 б.

Әзиев Әмен // Қазақстан жазушылары: XX ғасыр. Анықтамалық. – Алматы: «Ана тілі» баспасы ЖШС. 2004 – 49 б.

Әмен Әзиев: Некролог// Қазақ әдебиеті.- 2003.- 11 сәуір.-15 б.

Әмен Махатұлы Әзиев// Орт.Қазақстан.- 2003.- 10 сәуір.-11 б.. Қарқаралы.- Қарқаралы, 2003.- 12 сәуір

Бектұров Ж. Өсу жолында: Шолу // Қазақ әдебиеті.- 1967.- 3 ақпан

Бердібаев Р. Өнер мұраты: Қазақстан жазушыларының 5-ші съезі қарсаңында // Қазақ әдебиеті.- 1965.- 17 қырк.

Ғалым, жазушы, журналист құрметіне // Орталық Қазақстан. - 2009. - 14 ақпан . – 2 б.

Жандаев Ш. Шұғыл тапсырма: /“Шұғыл тапсырма” атты жинаққа рецензия/ // Орт.Қазақстан.- 1980.- 17 қазан

Жанғожин А. Еңбекпен көтерілді ел еңсесі: 50 жылдар: "Орталық Қазақстан" газетіне-70 жыл / А.Жанғожин, Е.Лұқпан// Орт.Қазақстан.- 2001.-27 маусым

Жанғожин А. Жерлес жазушыға құрмет: Журналист, жазушы, ғалым Ә.Әзиевтің туғанына 70 жыл // Орт.Қазақстан.- 1997.- 21 маус.

Жойқынбеков Қ. Өткен жылдар жаңғырығы: / “Есіл ару” спектакіліне рецензия/ // Орт.Қазақстан.- 1983.- 11 желт

Журналист, ғалым: /Ә.Әзиевке филология ғылымының кандидаты деген атақ берілді/ // Орт.Қазақстан.- 1969.- 4 маус.

Иманбеков Т. Адасқан жан арманын тапты: / “Өтелген өкініш” повесіне рецензия/ // Лениншіл жас.- 1965.- 17 қырк.

Құттықтаймыз! Жазушы Әмен Әзиев 60 жаста // Қазақ әдебиеті.- 1987.- 5 маус.

Ләмбеков С. Байлық бастауларының сыры: /Ә.Әзиевтің “Жез таулар” кітабына рецензия/ // Коммунизм таңы.- 1979.- 19 сәуір

Ләмбеков С. Өтелген өкініш: Оқушы пікірі // Коммунизм таңы.- 1965.- 1 тамыз

Майтанов Б. Мұхтар Әуезов және Әмен Әзиев // Қазақ әдебиеті. - 2007. - 20-26 шілде (№29). - 1, 7 б.

Мақаш Д. Сарыарқаның шежірешіл қаламгері: Жазушы Әмен Әзиев - 75 жаста // Орт.Қазақстан.- 2002.- 5 маусым

Менің шалқар өрісім: /Ә.Әзиевтің “Шапақ” повесі туралы/ // Лениншіл жас.- 1969.- 20 ақпан

- Могильницкий В. Туған жерге деген махаббат әлдилеген қаламгер: /Ә.М.Әзиев 70 жаста/ // Орт.Қазақстан.- 1997.- 7 маус.
- Нұралы С. Жерлес жазушымызға құрмет // Орт.Қазақстан.- 2003.- 30 қыркүйек.-5 б.
- Нұрбеков А. Әсерлі шығарма: / “Жез таулар” романына рецензия/ // Ленин туы.- 1978.- 18 ақпан
- Нұршайықов Ә. Жақсы шығармаға жан риза: Қаламдас іні хақында ой толғау /Ә.Әзиев/ // Орт.Қазақстан.- 2000.- 15 қаңт.
- Омарбеков М. Даладағы дүбір: / “Жез таулар” романына рецензия/ // Шұғыла.- 1978.- 7 қаңт.
- Омарбеков М. Жер жарасы: Жаңа роман // Орт.Қазақстан.- 1994.- 15 қазан
- Омарбеков М. Жер жарасы: /Ә.Әзиевтің “Алаш” сыйлығына ұсынылған жаңа шығармасына пікір/ // Қарқаралы.- 1994.- 29 қазан
- Омарбеков М. Өзгерген өлке өрнектері: / “Жез таулар” романына рецензия/ // Коммунизм таңы.- 1977.- 29 желт.
- Рахымжанов Т. Өлке шежіресі: /Ә.Әзиевтің “Қазыналы Сарыарқа” монографиясына рецензия/ // Соц.Қазақстан.- 1979.- 29 наур.
- Сағынаев О. Шапақ: Сын және библиография // Орт.Қазақстан.- 1969.- 8 ақпан
- Сағындықов А. Жерлесіміздің жаңа романы: / Ә.Әзиевтің “Жез таулар” романына рецензия/ // Орт.Қазақстан.- 1977.- 30 қырк.
- Сағындықов А. Шеберлік пен сезім сыры: / “Жез таулар” романы туралы/ // Орт.Қазақстан.- 1977.- 29 желт.
- Садуақасов Т. Жер жарасы жазылар: /Ә.Әзиевке жыр/ // Орт.Қазақстан.- 1997.- 21 маус.
- Сұлтанов Қ. Сарыарқа шежіресі: /Ә.Әзиевтің “Қазыналы Сарыарқа” монографиясына зерттеу/ // Орт.Қазақстан.- 1978.- 7 қырк.
- Сыздықұлы З. Сырға тұнған Сарыарқа: /Ә.Әзиевтің “Сокровища Сары-Арки” кітабына рецензия/ // Орт.Қазақстан.- 1986.- 24 қырк.
- Тайшыбаев З. Тарихи жанр: дәлдік пен шындық // Орт.Қазақстан.- 1983.- 29 қырк.
- Тәжібаев Ә. Қазақ поэзиясының көші болашаққа беттеп барады: Ә.Әзиевтің ашық хатына жауап // Жас Алаш.- 1993.- 23 қазан
- Туған жердегі ыстық кездесулер: /Ә.Әзиев/ // Қарқаралы.- 1992.- 26 қырк.
- Тұржанов О. Жазушының ғылыми еңбегі: /Ә.Әзиевтің “Қазақ повесі” монографиясына рецензия/ // Орт.Қазақстан.- 1990.- 23 қаңт.

А.Азиев родился 6 июня 1927 года в ауле «Оян» / «Проснись»/, в урочищах знаменитых гор Сары-Кулжа и Кент Каркаралинского района Карагандинской области.

Вспоминая детские годы, А.Азиев рассказывает: «Вся моя жизнь связана с Сары-Аркой. Я родился 6 июня 1927 года в Каркаралинском районе в местечке Сары-Кулжа. Когда начался великий голод, многие аулы снялись с родовых мест и ушли на Балхаш. Там начиналась большая стройка, а главное - было легче прокормиться около озера. Так поступил и мой дед. В 32-м дед умер, за ним бабушка Ракыш. Из Балхаша мы уехали в Кемерово, затем в Караганду. Отец Махат был призван в армию и погиб 23 января 1943 года».

В 1950 году после окончания факультета журналистики Казахского Государственного университета он работал в аппарате в редакции республиканской газеты «Лениншіл жас», в институте языка и литературы Академии наук. Потом переехал в Караганду, работал литработником, ответсекретарем областной газеты «Советтік Қарағанды», директором Карагандинской студии телевидения, доцентом КарГУ, КарПТИ, затем профессором, заведовал кафедрой казахского языка и литературы. Сейчас проживает в Алматы, находится на заслуженном отдыхе.

Его литературная деятельность начиналась с конца 50-х годов. Писатель много писал о казахском национальном характере, интернационализме и дружбе народов. Главной темой творчества А.М.Азиева является история угольной и цветной промышленности Центрального Казахстана.

В творческом арсенале писателя и ученого насчитывается более 15 книг. Среди них повести - «Оправданное доверие» /1965/, «Зарево» /1968/, «Встревоженная совесть» /1972/, «Черезвычайное поручение» /1980/, романы «Медные горы» /1977 /, «Медный пояс» /1991 /, «Стон земли» /1994/, пьеса «Гибель белого лебедя» /1983/, монографии «Қазыналы Сарыарқа» /1978/, «Сокровища Сары-Арки» /1986/, «Казахская повесть» /1989 / и другие, которые с интересом восприняты и достойно оценены общественностью республики. Докторская диссертация на тему «Возникновение и развитие цветной металлургии в Центральном Казахстане», которая потребовала около 25 лет кропотливого и неустанного труда, помогла писателю воссоздать художественную летопись 30-х годов Балхашского медеплавильного гиганта. Благодаря этому он в своих двух сложных и солидных романах «Медный пояс» и «Стон земли» с исторической достоверностью талантливо создал не только художественную летопись возникновения и становления Балхашского медного гиганта, но смело вскрыл в них огромный вред, нанесенный тяжелой индустрией обширным казахским степям.

Умер в 2003 году.

На доме, где жил Амен Азиев (бульвар Мира, 34), в 2003 году установлена мемориальная доска.

Произведения А.М.Азиева:

Азиев А. Алия. // Казахст. правда. - 1990. - 6 сент., 14 нояб., 15 нояб.

Азиев А. Девять лет у доменного вулкана: /Н.Назарбаев/ Очерк. // Индустр. Караганда. - 1996. - 10 авг.

Азиев А. Династия. Отрывок из книги «Путь на Улытау». // Индустр. Караганда. - 1972. - 8 дек.

Азиев А. Из глубины веков. Историческая летопись. // Индустр. Караганда. - 1981. - 2 дек.

Азиев А. Из истории Балхашского горно-металлургического комбината. // Изв. АН Каз. ССР. - 1984. - №3. - С.16-21.

Азиев А. Красавица Айбике: Отрывок из романа «Медный пояс» // Индустр. Караганда. - 1992. - 9 июня.

Азиев А. Медный пояс: Роман. - Алма-Ата: Жазушы, 1991. -368с.

Азиев А. Острый, как лезвие шашки: К 90-летию со дня рождения Г.Мусрепова. // Экспресс. - 1992. - 20 марта.

Азиев А. По велению партии, по зову сердца: /Из летописи Центрального Казахстана 30-х годов/ // Индустр. Караганда. -1987. - 27 авг.

Азиев А. Президент начинал у нас // Индустр. Караганда. – 1996. – 10 авг. – С. 2

Азиев А. Рукопожатие друзей. У книжной полки. // В мире книг. - 1974. - №7. - С.69-70.

Азиев А. Сары-Арка в двадцатых: /Отрывок из романа «Медный пояс»// // Индустр. Караганда. - 1990. - 30 сент., 6 окт.

Азиев А. Сары-аркинские встречи с Габитом. // Индустр. Караганда. - 1991. - 21 сент., 5 окт., 4 мая.

Азиев А. Сокровища Сары-Арки. - Алма-Ата: Казахстан, 1986. – 136с.

Азиев А. Спасибо тебе, Караганда. Признание в любви к своему краю и его людям. // Индустр. Караганда. - 1993. - 8 окт.

Азиев А. Трудом заслуженный авторитет // Индустр. Караганда. – 1993. — 9 сент. – С. 1

О творчестве А.М. Азиева:

- Азиев Амен Махатович // Индустр. Караганда. – 2003. – 10 апр. – С. 8
- А.М.Азиев. К 70-летию со дня рождения. Указатель трудов.- Алма-Ата: Союз писателей Казахстана, Национальная библиотека Казахстана, 1996. – 16с.
- Книга А.Азиева «Медный пояс» выдвинута на соискание премии «Алаш» // Современник. - 1994. - 20 окт. - С.2.
- Литвиненко С. Гигант воздвигли шаруа // Караганда. – 1994. – 26 мая. – С. 4
- Маратова Г. Писатель современности // Индустр. Караганда. – 1994. – 26 мая. – С. 4
- Могильницкий В. С любовью к родному краю: /А.Азиев/ // Индустр. Караганда. - 1997. - 7 июня.
- Попов Ю. Летописец Сары-Арки:/Писателю А.Азиеву-65 лет/ // Индустр. Карагандаю-1992.-11 сент.
- Портной И. Книга о медном гиганте:/О кн. А.Азиева «Сокровища Сары-Арки»/ // Казахст. правда.-1997.-7 июня.
- Рыжкова Н. И. Амен Азиев вернулся домой // Индустр. Караганда. – 2003. – 30 сент. – С. 2

Бектұров Жайық Кәгенұлы (1912-1998)

Жайық Кәгенұлы Бектұров журналист, жазушы, Қарағанды қаласының құрметті азаматы, КСРО Жазушылар одағының мүшесі (1958).

Жайық Кәгенұлы Бектұров 1912 жылы 10 маусымда Ақмола уезінің Моншақты болысында (қазіргі Астана облысы, Алексеев ауданы, “Үрпі” ауылы) туған.

1928 жылы ҚАССР-нің Халық ағарту комиссариатының мұғалімдер курсы бітірген соң, Атбасар қаласында мұғалім болған.

Ол 1934 жылы Қазақ коммунистік университетін, ал 1955 жылы Қазақтың мемлекеттік университетін бітірген.

Ж.Бектұров 1932-1937 жылдары комсомол қызметінде болған, 1937-1939 жылдары республикалық “Лениншіл жас” жастар газеті редакторының орынбасары, “Социалистік Қазақстан” газетінің бөлім меңгерушісінің орынбасары міндеттерін атқарған.

1939-1940 жылдары Жамбыл облыстық газетінің жауапты редакторы, ал соғыс басталғанда дивизиялық газетінің редакторы болған.

1942 жылы мамыр айында Ж.Бектұров қамауға алынып, КСРО НКВД-сінің айрықша кеңесінің шешімімен РСФСР Қылмысты істер кодексінің 58-ші бабымен сырттай он жылға кесіліп, Солтүстік Оралға жер аударылды. Жабылған жала тек қана 1955 жылы ҚазССР Жоғарғы сотының Президиумының шешімімен күшін жойып, ал 1989 жылы түбегейлі ақталды.

Жайық Кәгенұлы елеуінші жылдары педагогикалық қызметте болды. 1958 жылдан бастап 1989 жылғы қыркүйекке дейін ол Қазақстан Жазушылар одағы басқармасының Қарағанды облысаралық бөлімінің жауапты хатшысы болды.

Публицист Ж.К.Бектұров өзінің ауқымды да бейнелі сөздерімен Орталық Қазақстанның көптеген фактілері мен тарихи оқиғаларын көпшіліктің жадында қалдырды.

Ол республиканың әдеби ортасында кеншілер өлкесінің қалыптасуы мен дамуының, оның орталығы – Қарағандының шежіресін жазушы ретінде белгілі.

Ж.К.Бектұров өзінің шығармашылық және ұйымдастырушылық таланты арқылы облыс пен республиканың мәдени өміріне үлкен үлес қосты. Ол Қарағанды және Қарағанды облысының энциклопедиясын жасаушылардың бірі болды.

Оның көп жылғы әрі тынымсыз еңбегі көптеген үкімет наградаларымен марапатталған. 1977 жылы “Жол жоралғысы” деген кітабы шықты. Бұл жинаққа қаламгердің Ы.Алтынсарин, Ш.Уалиханов, Г.Потанин, қобызшы-жыршы Н.Атабеков

жайлы тарихи-көркем очерктері енгізілген. Халық ауыз әдебиетінің үлгілерін қажымай жинап, бастырудағы еңбегі өз алдына бір сала. Ж.Бектұров Абай, Сәкен, Бейімбет, Саттар, Әбділдә, Тайыр, Ғабиден, Зейін және өзге де қазақ ақын-жазушылары жайында көптеген сын мақалалар жазған. Жазушы басқа ұлттар әдебиетінің озық үлгілерін қазақ оқырмандарына танытуда көп жұмыс тындырды. Ж.Бектұровтың өрнекті тілімен қазақшаланған Г.Серебрякова, Петефи, Дефо, Гашек, Л.Пантелеевтің шығармаларын оқырмандар жылы қабылдаған. Облыстық “Орталық Қазақстан” газетінің бетінде жазушы Азия, Африка елдері қаламгерлерінің бірнеше әңгімелерін аударып бастырған. Кейінгі жылдары, яғни 1991 жылы “Өткел” өлеңдер жинағы, ал 1997 жылы “Қазақстан” баспасынан “Таңба” атты кітабы жарық көрді. Бұл кітап еліміздің шежіресіне қара таңба болып басылған отызыншы-қырқыншы жылдардағы саяси қуғын-сүргіннің алапат ашы шындығы жайында, сол нәубеттің құрбаны болған тұғырлы тұлғалар, талайлы тағдырлар жайында баян ететін туынды. Мұның жарық көруінің арасы 40 жылдай уақыт созылған екен... Сол қырғынның өзі де куәсі болған, кезінде жазықсыз танылған кесірінен жапа шегіп, жалынды жастық жылдарын айдауда, азап лагерьлерінде өткізген ардагер жазушының аталмыш романы авторы іспеттес қилы қияметтерді бастан кешіріп барып, кейінде ғана оқырмандарға жол тапқан. Жалпы бұл шығарма азап лагеріндегі өмірді қазақ әдебиетінде бейнелеген тұңғыш еңбек. Сол жылы Медицина ғылымының докторы, профессор М.Әлиакпаровтың “Жайық мінген қайық” кітабы Қарағанды қаласының “Қазақстан” баспасынан шыққан. М.Әлиакпаровтың бұл кітабы Ж.Бектұровтың тар жол, тайғақ кешулерге толы өмір өткілдеріне арналған. Автор мен кітап кейіпкері арасындағы сырлы сұхбатта зұлмат жылдардың зобалаңы, қазақ халқының басына қолдан жасалған нәубет зардабы бүкпесіз баяндалады. Сонымен қатар кітапқа жасы сол кезде сексен беске келсе де қаламы қолынан түспеген Ж.Бектұровтың сталиндік зұлматты ашық әшекерелейтін бірқатар поэмалары мен өлеңдері енгізілген.

1998 жылы 26 наурызда сексен алты жасқа қараған шағында журналист, жазушы, Қарағанды қаласының құрметті азаматы Ж.К.Бектұров өмірден өтті. Оның атымен облыстық жасөспірімдер кітапханасы аталған.

Ол тұрған үйге (Бейбітшілік гүлзары, №7) 2002 жылы мемориалдық тақта орнатылды.

Ж.К.Бектұровтың шығармалары:

- Бектұров Ж. “Абайға толғау” // Орт.Қазақстан. - 1981. - 4 сәуір
- Бектұров Ж. Абайдың белгісіз шұмақтары: / “Абай сөзі” жайында/ // Жұлдыз. - 1991. - №5-7.- 194-196 б.
- Бектұров Ж. Ағайнға ашық хат // Орт.Қазқстан. - 1996. - 30 қаңт.
- Бектұров Ж. Ақан арқада: /А.Байтұрсынов туралы және “қырық мысалы”/ // Орт.Қазақстан. - 1989. - 29 қаңт.
- Бектұров Ж. Ақ бұлты бар басында...Қазақ ССР-інің 70 ж-на // Орт.Қазақстан. - 1990. - 2, 4, 5 қырк.
- Бектұров Ж. Ақ кітап: /М.Әлиакпаровтың “Ахат” атты кітабы туралы/ // Орт.Қазақстан. - 1997. - 8 ақп.
- Бектұров Ж. Ақ теректің арызы: Фельетон // Орт.Қазақстан. - 1968. - 20 маус.
- Бектұров Ж. Ақын Қасым жаттаған 1916 жылғы бәйіт: /Арабша қолжазбадан көшірілген/ // Орт.Қазақстан. - 1992. - 19, 20 ақпан
- Бектұров Ж. Ақын Қасым Сырымбетұлы: /1904-1990/ // Орт.Қазақстан. - 1992. - 19 ақпан
- Бектұров Ж. Ақынның бір арызы: /Қ.Тоғызақовтың “Абақтыдан арыз” өлеңі жайында/ // Орт.Қазақстан. - 1994. - 4 қазан
- Бектұров Ж. Алыс жылдардың дерегі: /1930-1937/ // Жалын. - 1989. №4.- 70-75 б.
- Бектұров Ж. Алыстағы ауылдарда: Жолжазба // Шұғыла. - 1978. - 7 қырк.

- Бектұров Ж. Аңғал: Әңгіме // Орт.Қазақстан. - 1969. - 28 мамыр
- Бектұров Ж. Арманда кеткен қайран ер: Кенесары-200// Ақиқат.- 2002.- N11.-36-43 б.
- Бектұров Ж. Асуларда: Тарихи дастан // Орт.Қазақстан.- 1989.- 15, 16, 17 қырк.
- Бектұров Ж. Асыл азамат: /Қазақ революционерлері жайлы/ // Орт.Қазақстан.- 1977.- 14 қаңт.
- Бектұров Ж. Аурухана ауласынан: Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1993.- 11 мамыр
- Бектұров Ж. Әдептен де, әдеттен де озбайық // Орт.Қазақстан.- 1991.- 1 қар.
- Бектұров Ж. Әзілханның әзілі мен ақылы // Орт.Қазақстан.- 1987.- 29 қар.
- Бектұров Ж. Ән қанатында: Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1983.- 18 қырк.
- Бектұров Ж. Бақыт жолында: Әңгіме // Орт.Қазақстан.- 1966.- 17 сәуір
- Бектұров Ж. Балуан Шолақ: Әңгіме // Қазақ әдебиеті.- 1986.- 12 желт.
- Бектұров Ж. Баянауыл басында. Мәшһүр-Жүсіптің аруағына бағыштаймын өлең-очерк // Орт.Қазақстан.- 1991.- 12, 15 қаңт.
- Бектұров Ж. Боран; Қысқы ағаш: /Өлеңдері/ // Орт.Қазақстан.- 1984.- 5 наур.
- Бектұров Ж. Біржан сал және оның ұрпақтары // Орт.Қазақстан.- 1979.- 31 наур.
- Бектұров Ж.К. "Бір борышымды өтегендей болып отырмын..." // Егемен Қазақстан.- Алматы, 2002.- 31 шілде
- Бектұров Ж. Ғалым-жазушы: /С.Талжановтың туғанына 80 жыл/ // Орт.Қазақстан.- 1986.- 13 қар.
- Бектұров Ж. Ғуламамен сұхбат: /Ә.Марғұланның сыр сандық/ // Орт.Қазақстан.- 1991.- 21, 28 желт.
- Бектұров Ж. Дәлел мен дерек: /Кенесары мәселесі/ // Жұлдыз.- 1990.- №10.- 188-196 б.
- Бектұров Ж. Дәнекер: Әдебиет беті // Орт.Қазақстан.- 1988.- 24 тамыз
- Бектұров Ж. Енеден ерте айрылған төл секілді... Алматы: Қазақстан, 2002.- б.: Фотосуреттер
- Бектұров Ж. Екі сөз: Жаңғырық // Орт.Қазақстан.- 1995.- 12, 14 қырк.
- Бектұров Ж. Ел мен жер: Пікір // Замандас.- 1994.- 14 қаңт.
- Бектұров Ж. Ескінің ізі: Мұра // Орт.Қазақстан.- 1990.- 29 шілде
- Бектұров Ж. Жақсыға “әркімнің-ақ бар таласы”: Ескі күнделік беттерінен // Орт.Қазақстан.- 1991.- 2, 5, 6 наур.
- Бектұров Ж. Жамбыл жотасынан: /Жамбылдың туғанына 150 жыл толуына/ // Орт.Қазақстан.- 1996.- 9 шілде
- Бектұров Ж. Жас шыбық: Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1982.- 31 шілде
- Бектұров Ж. Жаттап алған, хатта қалған.: /Мұқаш молланың Садық қажыдан қой сұрағаны және қажының жауабы/ // Орт.Қазақстан.- 1995.- 23, 25 ақпан
- Бектұров Ж. Жоқтау-толғау: /Балуан Шолаққа, Шоқанға/ // Орт.Қазақстан.- 1993.- 11 қар.
- Бектұров Ж. Жоқтау-толғау: /Кенесарыға, Махамбетке, Исатайға, Мәдиге/ // Орт.Қазақстан.-1993.- 30 қаз.
- Бектұров Ж. Жоқтау-толғау: /Құдайбергенге, Берниязға, Омарға, Ыбырайға/ // Орт.Қазақстан.- 1993.- 21 желт.
- Бектұров Ж. Жол жоралғысы: Очерктер.-Алматы:Жазушы, 1977.-88 б.
- Бектұров Ж. Жұлдызы жарық та, жоғары жазушы: /І.Есенберлин туғанына 80 жыл/ // Орт.Қазақстан.- 1995.- 14 қар.
- Бектұров Ж. Жүсіпбек Аймауытов және “Қартқожа” // Орт.Қазақстан.- 1989.- 17 ақпан
- Бектұров Ж. Жыраулар дәстүрі: Қазақ поэзиясының үлгі-нұсқаулары // Орт. Қазақстан.- 1977.- 10 ақпан
- Бектұров Ж. Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1991.- 14 желт.
- Бектұров Ж. Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1992.- 16 қаңт.
- Бектұров Ж. Кенекем кернеуінде: /Кенесары туралы/ // Орт.Қазақстан.- 1993.- 4 қар.

- Бектұров Ж. Көбікауыз: Памфлет // Орт.Қазақстан.- 1990.- 16 желт.
- Бектұров Ж. Көз алдымда көп адам: Өлең // Орт. Қазақстан. - 1991. - 25 желт.
- Бектұров Ж. Көзбен көріп, көңілге тоқығандарымнан // Ақиқат.- 1996.- №8.- 76-78 б.
- Бектұров Ж. “Көкпар” емес – “көк бөрі” және осыдан туындайтын бірер пікір: /Ескерткіштерді сақтау туралы/ //Орт.Қазақстан.- 1993.- 5 наур.
- Бектұров Ж. Көкше: Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1982.- 3 сәуір
- Бектұров Ж. Көп қырылған ағайынның бірі: /Т.Бұқарбаев жайында/ // Орт.Қазақстан.- 1990.- 19 қаңт.
- Бектұров Ж. Қажымұқан қадірі: Деректер // Орт.Қазақстан.- 1978.- 16 мамыр
- Бектұров Ж. Қайраткерлік қасиет: / Қазақ елінің ақсақалы Б.Әшімұлы-80 жасқа толды// Орт.Қазақстан.- 1997.- 2 тамыз
- Бектұров Ж. Қаныш қаққан қияда: Очерк // Орт.Қазақстан.- 1966.- 22 шілде
- Бектұров Ж. Қарағанды қазақ совет әдебиетінде // Орт.Қазақстан.- 1987.- 22 қазан
- Бектұров Ж. Қараторғай: Әңгіме // Сов. Қарағанды.- 1963.- 7 ақпан
- Бектұров Ж. Қармақ: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1994.- 18 қазан
- Бектұров Ж. Қарындасқа хат: /Жазықсыз жазаланып, Тағайдан елге оралғанда// Орт.Қазақстан.- 1998.- 1, 4 шілде
- Бектұров Ж. Қозы Көрпеш–Баян сұлу: Аңыз соңы // Орт.Қазақстан.- 1992.- 16 қар.
- Бектұров Ж. Құран Шәриф // Орт.Қазақстан.- 1990.- 27 маус.
- Бектұров Ж. Мәдидің мерейін мерт етпейік // Орт.Қазақстан.- 1992.- 26 маус.
- Бектұров Ж. Мырзаянды алдымен менен сұра: Жаңғырық // Орт.Қазақстан.- 1995.- 4 қаңт.
- Бектұров Ж. Міржақып туралы. // Орт.Қазақстан.- 1989.- 3 тамыз
- Бектұров Ж. Орынборға саяхат: Әңгіме // Орт.Қазақстан.- 1972.- 25-27 қазан
- Бектұров Ж. Өлеңдер // Орт.Қазақстан.- 1981.- 31 желт.
- Бектұров ж. Өмір көріністері: Қысқа әңгімелер // Орт.Қазақстан.- 1963.- 3 қар.
- Бектұров Ж. Өрт пен дерт: Эссе // Орт.Қазақстан.- 1989.- 25-28, 30 мамыр, 1-3 маус.
- Бектұров Ж. Өткел: Өлеңдер мен поэмалар.- Алматы: Жазушы, 1991.- 80 б.
- Бектұров Ж. Сабыр түбі-сары алтын...: “Осы біз қандаймыз” атты мақалаға («ZAMAN-Қазақстан» 21.03.97) орай жолдаған хат // Орт.Қазақстан.- 1997.- 9 шілде
- Бектұров Ж. Сәкеннің соңғы сәттері // Жалын. - 1988. - №3. - 39 б., №4.- 33-39 б.
- Бектұров Ж.К. Сәкеннің соңғы сәттері: "Енеден ерте айрылған төл секілді..." кітабынан үзінді// Орт.Қазақстан.- 2004.- 9 қазан.-7 б.
- Бектұров Ж. Сәкен Сейфуллин // Орт.Қазақстан.- 1973.- 5 сәуір
- Бектұров Ж. Сәкен Сейфуллиннің “С.А. ауылы” қай ауыл? // Қазақ әдебиті.- 1974.- 28 маус.
- Бектұров Ж. Сүрен: Өлең // Шипагер.- 1997.- 29 мамыр
- Бектұров Ж.Сурет сырсыз, үнсіз бе? // Ана тілі.- 1994.- №10 (наур)
- Бектұров Ж. Суреттерді сөйлеткенде: Мұра // Орт.Қазақстан.- 1990.- 18 тамыз
- Бектұров Ж. Сурет сыр шертеді // Орт.Қазақстан.- 1982.- 21 маус.
- Бектұров Ж. Сыр сандықтан: Әр жылдардың жырлары // Орт.Қазақстан.- 1996.- 6 сәуір
- Бектұров Ж. Сібірде: /30-шы жылдары сұрапыл аштықта шұбырып, Сібірде топырақ қапқан қазақ елі құрбандарына арналады// Орт.Қазақстан.- 1995.- 3 маус.
- Бектұров Ж. Тағы да Олжабай туралы: /Олжабай ақын/ // Орт.Қазақстан.- 1990.- 14 маус.
- Бектұров Ж. Тайбурылдың өлімі: Романнан үзінділер // Орт.Қазақстан.- 1992.- 7, 9, 12, 14, 16, 19, 21 мамыр
- Бектұров Ж. Таңба: Роман.- Алматы: Қазақстан, 1997.- 304 б.
- Бектұров Ж. Таңба: Роман // Жұлдыз.- 1989.- №7.- 3-69 б.
- Бектұров Ж. Тауқымет: Памфлет // Орт.Қазақстан.- 1990.- 26-28 қазан

Бектұров Ж. Тұлғалы қайраткер: /Х.Жүсіпбеков, Н.Нұрмақов жайында/ // Орт.Қазақстан.- 1980.- 26 тамыз

Бектұров Ж. Тұрлыбектің тығырығы: Хикая // Орт.Қазақстан.- 1995.-5-7, 8-9 желт., 1996.- 18, 20-22 маус.

Бектұров Ж. Түйін: Толғау // Замандас.- 1994.- 24 маус.

Бектұров Ж. Түн басқанда төбеңнен: Мұң мен сыр // Замандас.- 1991.- 28 маус.

Бектұров Ж. Түрлі-түрлі құстар бар: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1981.- 19 қараша

Бектұров Ж. Түсімде де, өнімде де: Толғау // Орт.Қазақстан.- 1992.- 27 наур.

Бектұров Ж. Тығырық // Орт.Қазақстан.- 1996.- №7.- 31-66 б.

Бектұров Ж. Тілмаш // Орт.Қазақстан.- 1993.- 26, 27 қазан

Бектұров Ж. Тілім менің: Поэма // Орт.Қазақстан.- 1991.- 20, 23 шілде

Бектұров Ж. Хан мен қайыршы: Аңыз-ертегі // Орт.Қазақстан.- 1991.- 20 сәуір

Бектұров Ж. Ілекең ілегінде: І.Жансүгіровтің туғанына 95 жыл толуына орай // Орт.Қазақстан.- 1989.- 16, 17 желт.

Бектұров Ж. Шалдауыр шарифат: Сықақ әңгімелер // Орт.Қазақстан.- 1968.- 19-22 желт.

Бектұров Ж. Этап: /Өлең сөзбен жазған естелік: 1962 ж./ // Орт.Қазақстан.- 1994.- 29 қазан., 1 қараша

Ж.К.Бектұровтың шығармашылығы туралы:

Ақсұңқарұлы С. Бір өзі ұлыстың зердесі еді: /Ж.Бектұровтың қабірі басында сөйлеген сөзі/ // Орт.Қазақстан.- 1998.- 2 сәуір

Ақсұңқарұлы С. "Қара шал, тізгін тартып, бөгел бері...": Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл Орталық Қазақстан.- Қарағанды, 2002.- 11 желтоқсан.-1, 8 б.

Ахметов Қ. Тар жол, тайғақ кешу: руханият// Балқантау.- Қарағанды, 2006.- 8 маусым.-9 б.

Ахмет Ө. Ылдидан шауып, төске озған // Орт.Қазақстан.- 1992.- 29 мамыр

Әбікенова С. Арқаның ардақты ақсақалы: Тәуелсіздікті аңсаған ағалар: [Ж.Бектұров туралы]// Орт.Қазақстан.- 2001.-5 желтоқсан

Әбікенова С. Бір шұмақ жыр бойына бүккен сыр, немесе Аруақ алдындағы парыз қоғам мойнына қашанғы қарыз боп қалмақ?: [Ж.Бектұров туралы] / С.Әбекенова, Е.Еленбестегі// Азия Транзит.- Қарағанды, 2001.-N12.-39-41 б.

Әбікенова С. Парызын адал атқарған қаламгер: Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл// Орт.Қазақстан.- 2002.- 11 желтоқсан.-8-10 б.

Әбдікеева Ж. Жайық Бектұров тағлымы// Ақиқат.- 2005.- N11.-36-38 б.

Әдекенов М. "Таңбаның" тағлымы: Жайық Бектұровтың туғанына 90 жыл // Ақиқат.- 2002.- N11.-63-65 б.

Әдекенов М. Тәрбиелік мәні зор шығарма: /Ж.Бектұровтың "Таңба" кітабы хақында/ // Орт.Қазақстан.- 1997.- 27 желт.

Әлиақпаров М.Т. Жайық мінген қайық (Жайық Бектұровтың өмір шежіресінен) [Мәтін] 1997.- 202 б.

Байкенжина Л. Заман сипаты - мұрағат құжаттарында: 31 мамыр - Саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу күні// Орт.Қазақстан.- 2006.- 30 мамыр.-8 б.

Байсеркин Қ. Лениннің қабылдауында болған кім?// Орт.Қазақстан. - 2008. - 26 шілде (№115-116). – 3 б.

Бекенов Қ. Жеті атаны тергеткен Жәкең еді: Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл // Орт.Қазақстан.- 2002.- 2 қазан.-13 б.

Бексейіт С. Ғасырластарым [Мәтін]: Әр жылдардағыжазбалар / Қарағанды: ТОО "Арко", 2005.

Бектұров Ж. // Қарағанды. Қарағанды облысы Энциклопедия.- Алматы, 1990.- 131 б.

Бектұров Ж. // Советтік Қазақстан жазушылары. Био-библиогр. анықтамалық.- Алматы, 1987.- 131 б.

- Бектұров Ж. // Қазақстан жазушылары: XX ғасыр. Анықтамалық.- Алматы: «Ана тілі» баспасы ЖШС. 2004 – 80 б.
- Бектұров Ж. // Орталық Қазақстан жазушылары.- Қарағанды, 1990.- 16-17 б.
- Бокаев Н. Ой өрнектері. Замандастарыма арналады: Жыр дәптерінен // Орт.Қазақстан.- 1998.- 27 қаңт.
- Егеубаев А. Хат. Талант: тақсыреті мен қасіреті: [Жайық Бектұров туралы]// Егемен Қазақстан.- 2005.- 22 маусым.-8 б.
- Ермекбаев Т. Бір суреттің сыры: /Ж.Бектұровтың естелігінен/ // Орт.Қазақстан.- 1997.- 9 сәуір
- Ермекбаев Т. Жазушы Жайық Бектұров // Орт.Қазақстан.- 1991.- 31 тамыз
- Ермекбаев Т. Соңғы сөз немесе Қарағандының қазына қартымен қоштасу: Өлең // Орт.Қазақстан.- 1998.- 28 наур.
- Жазушы Жайық Бектұров 70 жаста // Қазақ әдебиеті.- 1983.- 10 маус.
- Жазушы жинағын шығарды: Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл// Орт.Қазақстан.- 2002.- 11 желтоқсан.-8 б.
- Жанғожин А. Еңбекпен көтерілді ел еңсесі: 50 жылдар: "Орталық Қазақстан" газетіне-70 жыл /А.Жанғожин, Е.Лұқпан// Орт.Қазақстан.- 2001.-27 маусым
- Жакина Ж “Жәкеңдей” жазушыға жар болдық қой”: Сұлушаштың қонағы // Орт.Қазақстан.- 1999.- 18 желт.
- Жанысбай С. Жәкең туралы толғаныс: /Ж.Бектұров туралы/ // Орт.Қазақстан.- 1997.- 9 сәуір
- Жевлаков А. “Ұлтшылдар” дейтін құйтырқы құпия іс: /Ж.Бектұров өмірбаянынан, 1942// Орт.Қазақстан.- 1990.- 18 қар.
- Жұмағали З. Мықтылардың мектебінен тәлім алдық: профессор З.Т.Жұмағалимен сұхбат / сұхбаттасқан С.Жұмағұл// Орт.Қазақстан.- 2006.- 4 ақпан.- 8 б.
- Жұмай С. Жәкеңнің жоқтау - толғаулары: мәдени мұра// Орталық Қазақстан.- Қарағанды, 2005.- 15 қазан.-8 б.
- Жұмашев Р. Ұлттық дипломатиямыздың жеңісі: жер тағдыры - ел тағдыры / Р.Жұмашев, Қ.Өскембаев// Орт.Қазақстан.- 2006.- 28 ақпан.-5б.; 2 наурыз.-11б.; 4 наурыз.- 10 б.; 9 наурыз.-7б.
- Ж.К.Бектұровтың тарихи-әдеби мұрасын облыстық мемлекеттік мұражайға өткізу туралы: Қарағанды облысы әкімінің өкімі // Орт.Қазақстан.- 1999.- 23 маус.
- Жүніс Қ. Алапат жылдардың ақиқаты: Ж.Бектұровтың “Таңба” атты кітабы туралы// Орт.Қазақстан.- 1997.- 10 қырк.
- Кәкішев Т. Шындықпен шындықпен шындалған: Лауреат туралы лебіз // Орт.Қазақстан.- 1990.- 5 қаңт.
- Көккөзова Г. Жайық Бектұровқа! /Өлең/ // Народная трибуна.- 1997.- 22 наур.
- Қапашева Ж. Қ. Ж.Бектұров шығармашылығы: тілі және көркемдік қырлары // Қазіргі заманғы маңызды мәселелер = Актуальные проблемы современности. - 2008. - № 9. - 35-37 б.
- Құлқыбаев Ғ. Жазушы жолы: /Ж.Бектұров жайында/ // Орт.Қазақстан.- 1973.- 21 ақпан
- Құлқыбаев Ғ.Ә. Рухани аға әрі сырласым болатын: Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл // Орт.Қазақстан.- 2002.-11 желтоқсан.-9 б.
- Ләмбеков С. Жәкеңнің жетектеуімен жеттік: Ж.Бектұровтың 80 ж.-ғы қарсаңында // Орт.Қазақстан.- 1992.- 5 мамыр
- Ләмбекұлы С. Жәкеңнің жетектеуімен жеттік: Жайық Бектұровтың туғанына - 90 жыл / С.Ләмбекұлы// Азия Транзит.- Қарағанды, 2002.- N4.-41-43 б.
- Мақанқызы Г. Жәкең мені Жауһар деп атады: Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына 90 жыл толуы қарсаңында // Орт.Қазақстан.- 2002.- 3 тамыз.-9 б.
- Мақашев Д. Шежіре жүрек шерткен сыр: Жазушы Ж.Бектұров 80 жаста // Халық кеңесі.- 1992.- 28 мамыр

- Мақаш Д. Қарағандылықтар Жайығын еске алды // Орт.Қазақстан.- 2002.- 14 желтоқсан.-5 б.
- Мақаш Д. Тағылымына тамсанумен өттік: Жайық Бектұровтың туғанына - 90 жыл // Орт.Қазақстан.- 2002.- 28 тамыз.-8 б.
- Мақаш Д. Тірлік тегеуріні тұқыртса да жазушы мен академик рухани достықтан танған жоқ: Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл // Орт.Қазақстан.- 2002.- 11 желтоқсан.-10 б.
- Мансұрұлы Т. Абыз ақсақал еді: Ардагер, Қарағандының көрнекті қаламгері, марқұм Ж.К.Бектұров жайлы// Азия Транзит.- Қарағанды, 2000.- N1(наурыз).-18 б.
- Мұсабеков Б. Жазушы хатым: Жазушы Ж.Бектұровтың туғанына - 90 жыл / Б.Мұсабеков// Орт.Қазақстан.-2002.- 11 желтоқсан.-8, 9 б.
- Несіпбай А. Бір өзі – бүкіл шежіре // Егемен Қазақстан.- 2001.- 22 наурыз
- Оразбеков Н., Ермекбаев Т. Жойқын жігер, қажымас қайрат иесі: /Саяси қуғын-сүргін құрбаны, жазушы Ж.Бектұров-85 жаста// Орт.Қазақстан.- 1997.- 12 наур.
- Оразбеков Н., Ермекбаев Т. От өрім өмір: /Ж.Бектұров// Егемен Қазақстан.- 1997.- 7 мамыр
- Оразбек Н. "Жазып қойған хатпен тең" Жайық еді // Орт.Қазақстан.- 2003.- 26 шілде.-8, 9 б.
- Оспан Ж. Шежіре қарттың шерлі туындысы: /Ж.Бектұровтың «Таңба» атты кітабы жарық көрді// Орт.Қазақстан.- 1998.- 17 ақп.
- Самрат Ж. Өз ұлын, өз ерлерін ескермесе... немесе Жайық Бектұровтың есімін ардақтауға кейбір жерлестері неге қарсы// Егемен Қазақстан.- 2005.- 9 ақпан.-5 б.
- Сексенұлы С. Жазушының мұражай кабинеті ашылды // Орт.Қазақстан.- 2001.- 15 желтоқсан
- Сексенұлы С. "Кітабым - асыл бұйым төрімдегі" дейтін жазушы Ж.Бектұровтың аты кітапханаға берілді// Орталық Қазақстан.- Қарағанды, 2002.- 1 қаңтар
- Семқұл Б. «Таңба» – Ақтаңдақтар ақиқаты // Абайский вестник.- 1998.- 4 шілде // Қарқаралы.- 1998.- 11 шілде
- Смағұлова Т. Халқына арнап өткен жас ғұмырын: көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Н.Нұрмақовтың туғанына - 110 жыл// Азия Транзит.- Қарағанды, 2005.- N4 (сәуір).-4-8 б.
- Смағұлова Т. Есімі әспеттейтін кез келді: Нығмет Нұрмақовтың туғанына - 110 жыл / Т.Смағұлова, Ғ.Смағұлов// Орталық Қазақстан.- Қарағанды, 2005.- 10 қараша.-4 б.
- Смаханұлы О. Мерейтойға тарту: /Ж.Бектұровқа-80 жыл// Сарыарқа.- 1992.- 4 маус.
- Сұлтанов Қ. Жәкеңнің әңгімесі // Қазақ әдебиеті.- 1992.- 22 мамыр // Орт.Қазақстан.- 1992.- 4 маус.
- Тайшыбаев З. Жазушы Жайық жетпісте // Орт.Қазақстан.- 1983.- 29 мамыр
- Темірбайұлы А. Мұғалім мен жазушы: Ж.Бектұровтың туғанына 90 жыл толуына / А.Темірбайұлы// Орт.Қазақстан.- 2002.- 17 тамыз.-14 б.
- Тойымбекұлы Т. Өз ағаның алдындағы парыз: /Ж.Бектұров туралы// Орт.Қазақстан.- 1999.- 26 маус.
- Тойбек Ж. Жазушы Жайық және ақын Базарға ашылған мұражай: өнер саңлақтары// Орт.Қазақстан.- 2005.- 2 сәуір.-13 б.
- Рухани өміріміздің өрісін кеңейте берейік: /Ж.Бектұровтың бай кітапханасы мен құнды архивін мұқият сақтайтын арнаулы жеке үй бөлінуі қажет// Орт.Қазақстан.- 1993.- 11 наур.
- Халиолла, М. Таңбалы тарлан: Саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу күні қарсаңында //Орт.Қазақстан.- 2003.- 27, 29 мамыр.-5 б.
- Хасенұлы С. Тозақтан да қасқайып тұрып тік өткен // Орт.Қазақстан.- 1992.- 26 мамыр
- Хасенов М. “Ұлтшылдар” дейтін құйтырқы құпия іс: /А.Жевлаковтың мақаласына аудармашыдан қосымша// Орт.Қазақстан.- 1990.- 18 қар.

Шәріпқызы М. Хикаялы тағдыр: /М.Әлиакпаровтың “Жайық мінген қайық” кітабы туралы/ // Орт.Қазақстан.- 1997.- 1 қазан

Жаик Кагенович Бектуров родился 10 июня 1912 года в с. Кызылагаш Алексеевского района Акмолинской области. Жизнь его не баловала: рано остался без родителей и с детства тяжело работал, зарабатывал себе на хлеб. С 15 лет начал учительствовать в аулах, а в 30-31 годах был учителем школы второй ступени в Нуринском районе. В двадцать пять лет он становится заместителем редактора молодежной газеты «Лениншил жас», а в тридцать был арестован по ложному доносу и осужден на 10 лет лишения свободы, которые провел в тюрьмах и лагерях, испытал на себе все недозволенные методы следствия, ужасы карцеров, безжалостность репрессивной машины.

После реабилитации, несмотря на подорванное здоровье, инвалидность, он включился в общественную и литературную жизнь республики. Почти тридцать лет Жаик Кагенович возглавлял писательскую организацию Сары-Арки, сам много писал. Его поэмы «Поэт и подлец», «Письмо сестре», повесть «Последние дни Сакена», исторические очерки «Огонь и смерть», «Факты и аргументы», «Жертвы террора», очерки об основоположниках казахской национальной литературы А.Байтурсынове, М.Жумабаеве, Ж.Аймаутове, М.Дулатове, поэте Шакариме Кудайбердиеве, о Бухаржырау, видных общественных и политических деятелях отмечены печатью подлинного таланта.

Большой знаток казахской и ценитель русской литературы, Жаик Кагенович широко пропагандировал среди казахского населения произведения А.Пушкина, Ф.Достоевского, С.Есенина, Г.Потанина и других выдающихся деятелей русской литературы и культуры. Им переведены на казахский язык многие произведения русских и советских писателей.

Жаик Кагенович был человеком многосторонним, обладал поистине энциклопедическими знаниями. Мало кто знал, что Жаик Кагенович являлся членом Географического общества СССР. Это его усилиями установлены мемориальные доски в местах пребывания Ч.Валиханова, С.Сейфуллина не только в Казахстане, но и в России.

Жаик Кагенович был удивительным собеседником. Присущее ему чувство юмора, ироничность, колоссальные знания и кругозор делали его непревзойденным рассказчиком.

Жизнь научила его самому главному человеческому искусству – не быть равнодушным, уметь протянуть другому руку помощи в трудный час, разделить с ним беду, поддержать словом и делом. Искусству этому имя – доброта. Не каждого отмечает жизнь этой наградой.

Умер Жаик Кагенович Бектуров в 1998 году. В честь Бектурова в Караганде названа юношеская библиотека. В 2002 году на доме, где проживал Жаик Кагенович (бульвар Мира, 7) установлена мемориальная доска.

Произведения Ж.К. Бектурова:

Бектуров Ж. В единой творческой семье: /О молодых писателях и поэтах Караганды/ // Индустр. Караганда. - 1967. - 7 февр.

Бектуров Ж., Солдатова Н. В ногу со временем: /Сегодня Карагандинскому поэту Ерекешу Ибрагимовичу Ебекену исполняется 50 лет/ // Индустр. Караганда, - 1980. - 22 нояб.

Бектуров Ж. Воспоминания о В.Рождественском. - Л.: Лениздат, 1986.

Бектуров Ж. Гордость степного края: /Об А.Букейханове/ // Индустр. Караганда. - 1989. - 12 июля.

Бектуров Ж. Драгоценные страницы: /О произведениях И.Джансугурова и С.Сейфуллина/ // Индустр. Караганда. - 1974. - 24 янв.

Бектуров Ж. Литература - это жизнь: /Крепить содружество писателей с трудовыми коллективами/ // Индустр. Караганда. - 1982. -16 дек.

Бектуров Ж. Наш друг Абдильда: /Литературный портрет А.Тажибаева/ // Индустр. Караганда. - 1969. - 16 февр.

Бектуров Ж. Наш земляк Сайдиль Талжанов // Индустр. Караганда. - 1987. - 21 янв.

Бектуров Ж. Наш, карагандинский: /Творчество Н.Пичугина/ //Индустр. Караганда. - 1966. - 13 янв.

Бектуров Ж. Нити дружбы // Простор. - 1980. - №2. -С. 142-148.

Бектуров Ж. О братстве историческом и духовном // Индустр. Караганда.-1987.-10 февр.

Бектуров Ж. О скотоводстве у киргизов /казахов/ Западной Сибири: /О работе М.Чорманова/ // Индустр. Караганда. - 1991. -13 апр.

Бектуров Ж. Песня - душа народа: К 130-летию со дня рождения народного поэта Доскея Алимбаева. // Индустр. Караганда. - 1980. - 21 дек.

Бектуров Ж. Поэт и общественный деятель: /100 лет со дня рождения К.Айнабекова/ // Индустр. Караганда. - 1985. - 1 июня.

Бектуров Ж. Слово о нашем земляке: /Ж.Омирбеков/ // Индустр. Караганда. - 1980. - 11 окт.

О творчестве Ж.К. Бектурова:

О передаче историко-литературного наследия Ж.К. Бектурова в облгосархив: Распоряжение акима Карагандинской области // Индустр. Караганда.-1999.-22 июня.

Абикенова С. Жизнь, отданная людям // Индустр. Караганда.-2001.-28 нояб.

Абикенова С. Хранить вечно // Индустр. Караганда.-2002.-11 дек.-С.6

Балыкин М. С юбилеем, Жаке! /Стихи Ж.Бектурову/ // Индустр. Караганда. - 1992. - 29 мая.

Григорьев В. Человек настоящего сердца: /К 60-летию Ж.Бектурова/ // Индустр. Караганда. - 1973. - 21 февр.

Долженко Г.П. Человек прекрасной души // Индустр. Караганда.-2002.-30 авг.-С.4

Жаик Бектуров // Писатели Казахстана: Справочник. – Алма-Ата, 1982. – С.48, 49

Кузнецова Е. Здравствуйте, Жаке! /К 70-летию со дня рождения/ //Индустр. Караганда. - 1983. - 29 мая.

Луценко Д. Бесбармак: /Стихи, посвящ. Ж.Бектурову/ // Индустр. Караганда.-1992.- 29 мая.

Музей писателя, который переводил «Робинзона Крузо» // Взгляд.-2001.-19 дек. (N51).-С.3

Обухова С. Аксакал: /О Ж.Бектурове/ // Индустр. Караганда.-1992.-29 мая.

Попов Ю. Ж.Бектуров: «Продолжаю работать...» // Гор. газ.-1992.-4 сент.

Рыжков В. Он слушал время // Казахст. правда.-2002.-13 дек.-С.5

Рыжкова Н.И. Дорога к истине: [в областной юношеской библиотеке прошел вечер памяти жертв политических репрессий] // Индустр. Караганда.-2006.-30 мая.-С.3

Рыжкова Н.И. Жизнь, отданная народу // Индустр. Караганда.-2002.-11 дек.-С.6

Рыжкова Н.И. Он был личностью: [музей Ж.Бектурова в юношеской библиотеке] // Индустр. Караганда.-2001.-15 дек.

Рыжкова Н.И. Певец степей, любви и доброты // Индустр. Караганда.-2002.-14 дек.- С.6

Тусупбекова, Ж. Он слышал ритм времени // Индустр. Караганда.-2002.-11 дек.-С.6

Фиалков Д. Как зарождалась дружба: /Русский ученый из Омска о своих связях с Ж.Бектуровым/ // Индустр. Караганда. - 1987.-30 дек.

Шевлаков А. Агентурное дело "Националисты": /По этому делу ложно обвинен Ж.Бектуров/ // Казахст. правда. - 1990. - 2 нояб.

**Жүсіпов Тілеухан
(1935-1992)**

Тілеухан Жүсіпов журналист.

Т.Жүсіпов 1935 жылы туған, ҚазМУ-ді 1964 жылы бітірген. 1953 жылы баспасөз органында қызметін бастаған. Облыстық «Орталық Қазақстан» газетінде корректор, аудармашы, бөлім меңгерушісі болды. 1968-1974 жылдары облыстық телестудияға аға редактор, бас редактор, 1974-1975 жылдары және 1988 жылдан телерадиокомитет төрағасының орынбасары. 1975-1982 жылдары облыстық партия комитеті баспасөз секторының меңгерушісі. 1982-88 жылдары «Орталық Қазақстан» газетінің редакторы. «Арқадан-Атлантикаға» атты жолжазба кітабы жарыққа шықты.

2002 жылы ол тұрған үйге (Ленин көшесі, №17) мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Алпысұлы С. Қарапайымдылығымен қадірлі азамат еді: Еске алу //Орт.Қазақстан.- 2002.- 11 желтоқсан.-15 б.

Әжин Д. Журналистке құрмет көрсетілді //Орт.Қазақстан.- 2002.-13 ақпан

Драбкин А. Құрыш Самсонның құпиясы /Шапошников Ю.; ауд. Т. Жүсіпов.- Алматы: Жалын, 1984.- 68 б.: ил.

Ермекбаев Т. Ұстаз ұлағаты: Өткен күнде белгі бар // Азия Транзит.-Қарағанды, 2003.- №3.-26-29 б.

Жанғожин А. Еркіндікке ұмтылған ел тынысы: 80-жылдар: "Орталық Қазақстан" газетіне-70 жыл /А.Жанғожин, Е.Лұқпан // Орт.Қазақстан.- 2001.-19 қыркүйек

Қаламгерге құрмет // Орт.Қазақстан.-2002.- 1 қаңтар

Лұқпан Е. Ғабиденнен Ғаббасқа дейін: Орталық Қазақстан 75 жыл // Орт.Қазақстан.-2006.- 2,9,10,12,19,26,30 қыркүйек.-3 б.

Тілеухан Жусупов родился в 1935 году. Окончил КазГУ (1964). Работал с 1953 года в областной газете «Центральный Казахстан» корректором, переводчиком, зав. отделом. В 1968-74 годах – старший редактор, главный редактор областной телестудии, в 1974-75 годы и 1988 году – заместитель председателя телерадиокомитета. В 1975-1982 – зав. сектором печати партийного комитета. В 1982-88 – редактор газеты «Орталық Қазақстан». Автор книги «Арқадан-Атлантикаға».

Умер в 1992 году. На доме (ул. Ленина, 17), где жил Жусупов, в 2002 году установлена мемориальная доска.

Литература:

Алпысов С. Увековечена память о журналисте // Индустр. Караганда. – 2002. – 13 февр.

«Олар халыққа қызмет етті».

Они служили людям

**Байғабылов Хайролла
(1912-2004)**

Байғабылов Хайролла агроном, Социалистік Еңбек Ері (1957).

1934 жылы жылы Омбы ауыл шаруашылығы институтын бітірді. 1934-1936 жылдары Солтүстік Қазақстан облысындағы Майбалық МТС-інде аға агроном болды. 1936-1941 жылы Қарағанды облыстық жер бөлімінде агроном-экономист, 1941-1958 жылдары Қарағанды облысындағы Ақтасты МТС-інде аға агроном, директор. 1958-1964 жылы кеңшарлар тресінің директоры, Қарағанды халық шаруашылығы кеңесінің жұмысшыларды жабдықтау облыстық басқармасы бастығының орынбасары, ауыл шаруашылығын дайындау облыстық басқармасының бөлім бастығы. 1965-67 жылдары Шет аудандық ауыл шаруашылығының бөлім бастығы, 1967-1972 жылдары облыстық ауыл шаруашылығы басқармасының бас агрономы, 1972-1975 жылдары механикаландырылған орман шаруашылықның директоры. 1975 жылдан Қарағанды қалалық мемлекеттік сақтандырудың инспекторы. Тың және тыңайған жерлерді игеру кезінде жоғары көрсеткіштерге жетуге, астықтан мол өнім алуға белсене қатысты. Қазақстан Компартиясы 10-шы съезінің делегаты. Ленин, Еңбек Қызыл Ту ордендерімен марапатталған.

Байғабылов Х. тұрған үйге (Бейбітшілік гүлзары, №30) 2007 жылы 13 шілдеде мемориалдық тақта орнатылды.

Әдебиеттер:

Әшімұлы Б. Еңбегі жанған ер тұлға: құрмет / Әшімұлы Б., Жуковский П. // Орт. Қазақстан.- 2007.- 14 шілде.- 5 б.

Байғабылов Хайролла //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.- 157 б.

Жанысбай С. Өмір өрнектері: Социалистік Еңбек Ері Х.Байғабылов - 90 жаста Орт.Қазақстан.- 2002.- 13 шілде

Хайрулла Байғабылов агроном, Герой Социалистического Труда (1957). Окончил Омский сельскохозяйственный институт. В 1934-36 годы – старший агроном Майбалыкской МТС Северо-Казахстанской области. В 1958-64 годы – директор треста совхозов, заместитель начальника областного управления рабочего снабжения, начальник отдела областного управления сельскохозяйственных заготовок Карагандинского Совнархоза. В 1965-67 годы – начальник Шетского райуправления сельского хозяйства, в 1967-72 годы – главный агроном Карагандинского областного управления сельского хозяйства, инспектор Госстраха г. Караганды. Делегат X съезда Компартии Казахстана. Награжден орденом Ленина, Трудового Красного Знамени.

Умер в 2004 году.

«В этом доме с 1958-го по 2004 год жил Герой Социалистического Труда, заслуженный агроном КазССР Байғабылов Хайрулла». Мемориальная доска с такой лаконичной надписью и портретом Героя была прикреплена к фасаду дома № 30 по Бульвару Мира в Караганде в 2007 году.

Литература:

Жуковский П. И. Не торопись брать под козырек // Индустр. Караганда. – 2007. – 14 июля. – С. 5

Тусупбекова Л. Земля, поклонись человеку // Индустр. Караганда. – 2002. – 13 июля

Пагануцци Николай Валентинович (1899-1988)

Николай Валентинович Пагануцци альпинист, инженер.

Н.В.Пагануци 1899 жылы 30 маусымда Питрде дүниеге келген. Сол қаладағы поитехникалық институтты бітірді. 1935 жылы ол Қарағанды қаласына келеді. Заводта инженер болып жұмыс істейді.

Тау-кен техникумында 15 жыл дәріс береді. Қарағандыдағы ең алғашқы СССР спорт шебері. Совет-болгар экспедициясына қатысқан.

Ол тұрған үйге (Ленин көшесі, №2) мемориалдық тақта орнатылған.

Николай Валентинович Пагануци родился 30 июня 1899 года в Питере – городе интеллигенции и рабочих, там же закончил один из лучших вузов - политехнический институт. После вуза стал работать инженером, а дальше... Дальше есть провал в его биографии. Идет сразу год 1935-й - Караганда. Нет нужды объяснять причину "провала". Интеллигент, нерусская фамилия - что еще нужно было "бдительным" органам? И вот тут произошло непредвиденное. Будучи арестованным и обвиненным, Пагануци сумел сам добиться пересмотра своего "дела"! И его отпустили. Но, понятно, отправили куда подальше, в Казахстан. Скромный инженер на заводе. Преподаватель горного техникума - 15 лет он преподавал, учил, воспитывал. И прививал страсть к путешествиям, учил любить свой край. Совершив первые походы на Кавказе, Пагануци навсегда полюбил природу Центральной Азии. И остался верен ей до конца своих дней. Первый мастер спорта СССР в Караганде. В 1953 году секция Николая Валентиновича состояла из двух разрядников, десяти значкистов "Альпинист СССР" и разрядника по туризму. Это были уже фанаты гор, с которыми можно было решать какие-то задачи. Сколько пришлось побегать Пагануци, чтобы провести первую шахтерскую альпиниаду. Ни смысла, ни целей ее тогда не понимали в спортивных организациях и профсоюзах. Он с блеском провел альпиниаду, подготовив сразу сорок два человека. А пять лет спустя увел в неведомые тогда Фанские горы советско-болгарскую экспедицию. Недялко Тодоров, Радан Божилов, Атанас Колевичин и другие болгары делили трудности похода с советскими друзьями. Владимир Кондратьев, Анатолий Терехов, Ростислав Мерцапов, Нина Дрешпак... Они и были первыми. Потом были еще экспедиции и с альпинистами ГДР, которые впоследствии и прозвали его "хозяином Фанских гор".

Член Географического общества СССР. Автор ряда работ о Памиро-Алае, тогда еще новом районе. Заведующий учебной частью Карагандинского горного техникума, автор учебника "Технология металлов". Путешественник и человек. Он воспитал десятки своих последователей. Многие из них стали мастерами спорта, руководителями институтов и предприятий, толковыми инженерами и научными работниками. Но главное - людьми, преданными путешествиям, здоровому образу жизни. И страсть эту они исподволь передавали младшим. Вот главное дело жизни Пагануци. Он был беден материально, потому что небогатую зарплату тратил на путешествия. И многие власть имущие в те годы встречали его, к сожалению, по одежке. Им не дано было понять все богатство души этого человека. А все-таки судьба была добра к нему, подарив нелегкие 89 лет жизни.

Решение увековечить имя Николая Пагануци на стене дома № 2 по улице Ленина, в котором он прожил большую часть своей жизни, было принято в 1999 году, в день его столетия. Через 10 лет после того, как его посмертно реабилитировали. В 2000 году, пусть и с некоторым опозданием, но человеку, внесшему свой особый вклад в развитие нашего края, возданы последние почести, его имя навсегда останется в памяти карагандинцев.

Литература:

Буянов С. Для хорошего туриста 7 тысяч километров -не крюк: [Обл. туристич. клуб] //Авиатрек.- Караганда, 2000.-28 сент.(N38).-С.8

Ляховская И. Героическое рядом // Алма-Ата: Казахстан, 1971. – 88 с.

"Неповторимый человек: [Н.В. Пагануци] // Индустр.Караганда.- 1999.- 22 июня

Новиков В. Я. «Душа моя в горах» // Азия Транзит. – 1999. – 29-30 июня

- Нурмагамбетова Ю. Путешественнику Пагануцци посвящается // Взгляд. – 2000. – 4 окт. (№ 40). – С. 10
- Память остается // Индустр. Караганда. – 2000. – 12 авг.
- Попов Ю. "Я Казахстан представляю как самозванец...": Беседа с Ю.Поповым / Попов Ю.; вела С.Коханова // Наша ярмарка.- 2007.- 13 июля.-С.8,9
- Попов Ю.Г. Тропы краеведа: беседа с краеведом Ю.Г. Поповым /вел А.Горбенко // Индустр.Караганда.- 2007.- 14 авг.-С.5
- Рахимов З. История колледжа - история области: Беседа с директором политехнич. колледжа З.Рахимовым/Вела Г.Искакова // Индустр.- 2001.-16 июня
- Савин В. В. Вершины его жизни // Индустр. Караганда. – 2006. – 29 апр. – С. 17
- Савин В. Прогулки по улицам: [Пром. альпинизм] //Индустр.Караганда.- 2000.-18 окт
- Савин В. В. Просто человек // Индустр. Караганда. – 2000. – 27 сент.
- Сатаев Д. Пагануцци стал карагандинцем // Вечерняя газета. – 2000. – 5 окт. (№33). – С. 3
- Туманов К. Он всегда шел неизведанным путем // Взгляд – 2006. – 10 мая. – С.9
- Фунтикова М. Мемориал в честь умного человека // Новый вестник. – 2000. – 4 окт. (№27). – С. 17

Язев Василий Иванович (1913-1999)

Язев Василий Иванович 1913 жылы туған. Құрылысшы, Социалистік Еңбек Ері (1958). 1934 жылы Мәскеу индустрия-құрылыс техникумын бітірген. 1934-1959 жылы «Балқаш құрылыс» тресінің прорабы, аға прорабы, өнеркәсіп учаскісінің бастығы, құрылыс басқармасының бастығы, трест басқарушысы. 1959-1979 жылы Қарағанды облатком төрағасының орынбасары, 1979-1980 жылдары «Қарағандымебель» бірлестігінің бас директоры. 5- және 6- бесжылдықтарда, Балқаш қаласын салуда, ұйымдастырушылық, шаруашылық жұмыстарда жоғары нәтижелерге жетті. КСРО Мин. Кеңесі сыйлығының лауреаты (1976). Қазақстан Компартиясы 10-съезінің делегаты. Ленин, Еңбек Қызыл Ту ордендерімен марапатталған. Язев құрметіне Қарағандыда көше аталады.

2003 жылы 24 қаңтарда Интернационалист-жауынгерлер көшесі бойындағы №26 үйдің қабырғасына ескерткіш тақта қойылды. В.И.Язев бұл үйде 1959 жылдан бері ғұмырының соңына шейін 40 жылдай тұрған.

Әдебиеттер:

- Бөкетов Қ.А. Беймаза бір жан еді // Орт.Қазақстан.- 2003.- 8 қараша.-7 б.
- Кептербаев С. Ескерткіш тақта қойылды // Орт.Қазақстан.- 2003.- 25 қаңтар.-3 б.
- Язев Василий Иванович: {некролог} //Индустриальная Караганда.- 1999.- 14 авг.- С.10
- Язев Василий Иванович //Қарағанды. Қарағанды облысы. – Алматы: Атамұра,2006.- 564 б.

Жизнь В.И. Язева – это пример беззаветного служения краю, которому он отдал всю жизнь. В.И. Язев родился 24 января 1913 года в деревне Курово Павлово-Посадского района Московской области. После окончания в 1934 году индустриально-строительного техникума в Москве В.Язев по комсомольской путевке приехал в город Балхаш на строительство Казахского медеплавильного комбината. Здесь он проработал более десяти лет. Занимал должности начальника строительного управления, управляющего трестом «Прибалхашстрой». В течение двадцати лет (1959-1979) работал в должности заместителя председателя исполкома Карагандинского областного Совета народных депутатов, затем был назначен генеральным директором «Карагандамебели».

Под его непосредственным руководством возводились первые многоэтажки в Караганде. Юго-Восток является детищем В.Язева, вложившего сюда свой богатый опыт проектировщика и строителя. Именно Василию Ивановичу Язеву мы обязаны тем, что сегодня в домах карагандинцев есть горячая вода, в городе – современный аэропорт «Сары-Арка». Под его непосредственным руководством завершилось строительство канала Иртыш-Караганда и Жаргасского водовода.

В 1958 году В.И. Язеву присвоено звание Героя Социалистического Труда с вручением ордена Ленина и золотой медали «Серп и Молот». Он был награжден орденами Трудового Красного Знамени, «Знак Почета», многими другими правительственными наградами. Ему присвоено звание почетного гражданина Караганды.

Умер Василий Иванович в 1999 году. На фасаде дома (ул. Воинов-интернационалистов, 26), где проживал В.И. Язев, в 2003 году открыта мемориальная доска, части пр. Шахтеров присвоено имя нашего знаменитого земляка.

Литература:

- Букетов К. А. Неугомонный Язев // Индустр. Караганда. – 2003. – 27 нояб. – С. 1
 Григорьева Т. Имя Язева – на карте Балхаша // Индустр. Караганда.-1998.-22 дек.
 Зинчук Д. Диалектика жизни // Индустр. Караганда.-1993.-23 янв.
 Зинчук Д. Он начинал с Кунаевым // Индустр. Караганда.-1998.-24 янв.-С.11.
 Мягких О. Увековечили имя героя // Индустр. Караганда.-2003.-28 янв.-С.2.
 Силантьев А. Всегда работал для других // Авиатрек.-1998.-4 нояб.-С.11.
 Язев Василий Иванович: [некролог] // Индустр. Караганда. – 1999. – 14 авг. – С. 10

Алфавиттік көрсеткіш / Алфавитный указатель

	Оқырманға.	1
1	Айтжанов Кәкен Дүйсембайұлы	3
2	Андреюк Павел Степанович	83
3	Антоненко Петр Кузьмич	83
4	Әбдікәрімов Мұздыбек	61
5	Әзиев Әмен Махатұлы	100
6	Әлімбаева Қайныкен	62
7	Байғабылов Хайролла	117
8	Байжанов Қали	63
9	Баймурзин Сейітқали	50

10	Бектұров Жайық Кәгенұлы	108
11	Билык Анатолий Петрович	86
12	Борисов Виктор Кириллович	65
13	Бөкенов Мұқамедия	4
14	Бөкетов Евней Арыстанұлы	22
15	Гуммель Юрий Вильгельмович	89
16	Гусак Валерий Владимирович	8
17	Ғазалиев Мәулен	53
18	Данияров Асылхан Нұрмұхаметұлы	32
19	Ержанов Манарбек	66
20	Есіркеев Райымқұл	90
21	Жабаев Торша	69
22	Жақыпов Зейнолла	70
23	Жүсіпов Тілеухан	116
24	Иксанов Рафис Назимович	9
25	Ипатова Валентина Филипповна	71
26	Костенко Иван Акимович	13
27	Коцоев Сергей Инварович	10
28	Көшкімбаев Зейнел	72
29	Крылов Виктор Иванович	92
30	Курдюков Василий Алексеевич	14
31	Куур Геральд Петрович	59
32	Қажыбеков Зада Әкімбекұлы	60
33	Қайырбайұлы Нұрахмет	55
34	Қашықов Шағатай Қашықұлы	34
35	Құлқыбаев Ғабдолла Әбдіқожаұлы	35
36	Лобада Игорь Иванович	16
37	Мазанов Роман Александрович	56
38	Молдаев Меңдігерей Әбілқайырұлы	47
39	Мұсабекова Әйкен	73
40	Мұсағалиев Яуда	17
41	Мұстафин Төленді Ғарифұлы	39
42	Мұхаметжанов Марат Нығыметжанұлы	40
43	Пагануци Николай Валентинович	118
44	Плотникова Анна Яковлевна	57
45	Поспелов Петр Моисеевич	48
46	Реченский Павел Иванович	94
47	Рымжанов Мақат	74
48	Сағынов Әбілқас	41
49	Саносян Саркис Манукович	96
50	Сахно Александр Владимирович	11
51	Сәлімбаев Аманжол Қашқынбайұлы	76

52	Серғазин Файзолла Серғазыұлы	18
53	Сүлейменов Мұташ	5
54	Сүртібаев Мүлік	77
55	Трошин Виктор Дмитриевич	12
56	Трухин Петр Михайлович	21
57	Шамшин Вениамин Вячеславович	98
58	Шәймерденов Әнуарбек	80
59	Ыбыраев Ағдарбек	81
60	Язев Василий Иванович	119

Құрастырушылар: Өлкетану бөлімі және цифрлау лабораторисының меңгерушісі С.О.Телпекбаева, өлкетану бөлімінің жетекші маманы Долженко Г. П.

Басып шығаруға жауапты: Н.В.Гоголь атындағы ОҒӘК директоры Ж.К.Шаймұханбетова

Қарағанды тарихындағы есімдер. Имена в истории города : Библиографиялық көрсеткіш / Қарағанды обл. ғылыми-әмбебап кітапханасы; Құраст.: С.О.Телпекбаева, Г.П.Долженко.- Қарағанды: б.ж., 2009. 122 б.
Таралымы 40 дана.

©Қарағанды облыстық Гоголь атындағы ғылыми-әмбебап кітапханасы, 2009 ж.

©Телпекбаева Сандуғаш Орынбайқызы, 2009 ж.

©Долженко Галина Петровна, 2009 ж.